

Heemkundige Kring

«Oud-Wachtebeke»

Wachtebeke

JAARBOEK 1984

- * Uitgegeven met de steun van het Provinciaal Bestuur van Oost-Vlaanderen en van het Gemeentebestuur van Wachtebeke.
- * Onze hartelijke dank aan alle medewerkers aan dit Jaarboek, aan degene die onbekend willen blijven en aan

OORLOG '14-'18

Martha Acke, echtg. Helderweirdt
 Jozefien Bruggeman, echtg. Van Kerckhove
 Madeleine Chalmet, echtg. Misseghers
 Maria Colpaert
 Alfons Creve
 Bertha Creve, echtg. De Quick
 Bertha Creve, echtg. Van den Hende
 Viktor Creve

Maria De Letter, echtg. Du Cheyne
 Kamilla Marquenie, echtg. De Maesschalck
 Alice Michiels, echtg. L'Ecluse
 Arthur Misseghers
 Martha Misseghers
 Leo Van Kerckhove
 Gerard Van Kwikkelberghe

allen uit WACHTEBEKE en aan

Maurice Creve, Temse, voor de documenten over Alfons Creve
 Eugenie Van den Abeele, Sas van Gent
 Robert Van de Velde, De Pinte.

TOE PEETSHEN EN MEETSHEN VERTEL NOG NE KIER WA

Madeleine Allonsius, Zelzate
 Rachel Baetslé, Zeveneken
 R. Beyskens, Oudenaarde
 Jozefien Bruggeman, Wachtebeke
 Theofiel Cortvriendt, Zelzate
 Alfons Creve, Wachtebeke
 Robert De Bruyne, Veurne
 Medard de Coninck, Wachtebeke
 Bertha De Jonghe, Leffinge
 Antoine De Mey, Ertvelde
 Mw. De Ridder, Merksem
 G. De Wilde, Wachtebeke

Reinoud D'Haese, Herdersem
 Oscar Galens, Wachtebeke
 Maria Spruyt, Wachtebeke
 Lydia Van Bouwel, Antwerpen
 Charles Van den Abeele, Sas van Gent
 Eugenie Van den Abeele, Sas van Gent
 Mw. Van de Zande, Wemmel
 Stefaan Van Hoecke, Ertvelde
 Leon Van Kerckhove, Wachtebeke
 Gerard Van Kwikkelberghe, Wachtebeke
 Martine en Mia Verswalm, Wachtebeke

en aan de mensen die onbekend wensten te blijven.

- * Niets uit dit boekje mag gepubliceerd worden, zonder schriftelijke toestemming van de H.K. Oud-Wachtebeke, p/a G. Hoebeke - Walderdonk 62 - 9070 Wachtebeke.

**WACHTEBEKE IN DE
EERSTE WERELDOORLOG**

verzameld door Guy Hoebeke

VOORWOORD

De bedoeling van onze jaarboeken is inlichtingen te verschaffen over Wachtebeke. Dit kunnen we doen door opzoekingen in de archieven, door de mensen te laten vertellen en ook door wat elders over Wachtebeke verschijnt en niet gemakkelijk bereikbaar is opnieuw te publiceren. In dit jaarboek, hoofdzakelijk gewijd aan de eerste wereldoorlog, is dit laatste het geval. De persoonlijke herinneringen opgetekend uit de mond van oude Wachtebekenaren geven ofwel zelf beleefde gebeurtenissen, met de daarmee gepaard gaande gevoelens, ofwel geven ze een onderdeel van het oorlogsgebeuren. Een overzicht op hoger vlak, dat de samenhang geeft tussen Wachtebeke en het omliggend gebied, geven ze niet. Daarom deze vertaling van drie hoofdstukken uit het boek

ESPIONNAGE ET CONTREESPIONNAGE A BRUXELLES PENDANT LA GUERRE

(Spionnage en contra-spionnage te Brussel tijdens de oorlog)

D'après les papiers des agents secrets allemands E.C. et M.A.

(naar de papieren van de Duitse geheime agenten E.C. en M.A.)

van de reeks

COLLECTION DE MEMOIRES, ETUDES ET DOCUMENTS POUR SERVIR A L'HISTOIRE DE LA GUERRE MONDIALE

(Verzameling van memoires, studies en dokumenten bestemd voor de geschiedenis van de wereldoorlog)

geschreven door Heinrich BINDER,

en uitgegeven door de uitgeverij PAYOT - 106, Boulevard Saint-Germain te Parijs in 1935.

De moeilijkheid hierbij was te achterhalen of nog rechten op deze vertaling moesten betaald worden. De schrijver opzoeken was onbegonnen werk, maar misschien de uitgeverij ? Een telefoontje naar SABAM (vereniging voor auteursrechten), bezorgde ons bij monde van juffrouw Loos, het adres van SACD, een maatschappij voor de behartiging van Franse schrijvers in België. Enkele dagen later wist mevrouw Heyman van SACD te melden dat de uitgeverij PAYOT nog altijd bestond en wel op hetzelfde adres ! Dit klinkt ongelooflijk : hetzelfde adres na 48 jaar. Telefoon en brief aan mevrouw Catherine Alicot van de dienst „rechten in het buitenland“, bracht volgend antwoord.

EDITIONS PAYOT. PARIS

Société Anonyme au Capital de 2000 000 F
106 BOULEVARD ST GERMAIN
TEL. 529 74 10
BOULEVARD ST GERMAIN

Paris, le 2 Décembre 1983

Monsieur G. HOEBEKE
Walderdonk 62

9070 - WACHTEBEKE
(BELGIQUE)

Cher Monsieur,

Je vous remercie de votre lettre du 29 Novembre et j'ai le plaisir de vous renouveler par écrit l'accord verbal que je vous ai donné lors de notre entretien téléphonique, à savoir l'autorisation de reproduire, dans l'annuaire 1984 de votre Cercle Historique, les trois premiers chapitres du livre de Henri Binder que nous avons fait paraître en 1935 sous le titre "Espionnage et contre-espionnage pendant la guerre" (chapitre I - L'organisation; chapitre II - Pieter Devos; chapitre III - Edgar Steiart).

La somme forfaitaire que nous avons arrêtée d'un commun accord se monte donc à F.F. 500 et je vous remets ci-joint facture correspondante.

Je vous saurais gré de bien vouloir m'adresser un exemplaire justificatif de votre annuaire dès sa publication.

Veuillez croire, cher Monsieur, à l'assurance de mes sentiments les meilleurs.

Catherine Alicot

Catherine Alicot
droits étrangers

Vertaling :

Geachte Heer, dank U voor Uw brief van 29 november en ik heb het genoeg U schriftelijk het mondeling akkoord te bevestigen, dat ik U gegeven heb tijdens ons telefoongesprek, te weten de toelating om in het jaarboek 1984 van Uw geschiedkundige kring, de eerste drie hoofdstukken van het boek van Henri Binder te publiceren, dat we deden verschijnen in 1935 onder de titel „Espionnage et contre-espionnage pendant la guerre“ (hoofdstuk I - De organisatie ; hoofdstuk II - Pieter Devos ; hoofdstuk III - Edgar Steyaert).

Het allesomvattende bedrag, dat we in gemeenschappelijk overleg bepaald hebben, beloopt 500 franse frank en ik zend U hierbijgevoegd de overeenstemmende faktuur.

Gelieve me een exemplaar van Uw jaarboek, ter staving, op te sturen na zijn publikatie.

Met de meeste hoogachting.

Catherine Alicot
Rechten in het buitenland.

Daaruit blijkt dat vertalen ook kost.

Als aanvulling, ter illustratie en als achtergrondtekening geven we in dit jaarboek ook enkele gesprekken weer met Wachtebekenaren die de oorlog 1914-1918 meegemaakt hebben.

Tenslotte bedanken we heel in 't bijzonder onze stichter en ere-voorzitter Robert Van de Velde voor het bovenvermelde boek.

G. Hoebeke

BELANGRIJKE OPMERKING : Heinrich Binder was een Duitser. Als dusdanig is zijn boek geschreven vanuit het standpunt van Duitsland. Dit heeft hem evenwel niet belet met grote eerbied en bewondering over de vaderlandsliefde en moed en vindingrijkheid van de Belgen te schrijven. Als hij dus schrijft „onze soldaten“ bedoelt hij daarmee de Duitse soldaten, en als hij schrijft „de vijand“ bedoelt hij daarmee de Verbondenen. Dit om alle misverstanden op voorhand uit te schakelen. Hoezeer Binder het bij het rechte eind had in zijn mening over de Belgen, zal blijken, voor wat onze streek betreft, uit de verhalen van de Wachtebekenaren.

OPROEP AAN ONZE LEDEN : Er komt minstens nog één boek over '14-'18. Als U nog iets weet of nog dokumenten of voorwerpen hebt over '14-'18 of iemand kent die in dit geval verkeert, laat het dan weten aan Guy Hoebeke - Walderdonk 62 - 9070 Wachtebeke, telefoon : 091/ 45.05.38. Op die wijze wordt dat boek nog vollediger en nog spannender.

FOTO'S EN DOKUMENTEN

Alle illustratiemateriaal is afkomstig van de vertellers of van hun familie. Hierna volgt de lijst der mensen die welwillend hun prentkaarten, foto's en documenten aan ons uitleenden.

1. Maria Colpaert :

- * Alle afbeeldingen na „II.A.2. Schröder“
- * Alle afbeeldingen na „II.C.2. Petrus Van Kwikkelberghe“
- * Alle afbeeldingen na „II.D.2. De Vlucht naar Holland“

2. Alice Michiels :

- * Alle afbeeldingen na „II.A.3 Verhaal Alice Michiels“

3. Kamilla Marquenie :

- * Alle afbeeldingen na „II.A.6. Gustaaf Marquenie“

4. Maurice Creve (zoon van Viktor en neef van Bertha) :

- * Alle afbeeldingen na „II.C.1 Gesneuveld voor het Vaderland“ behalve de foto van het graf en het doodsprentje

5. Bertha Creve, echtgenote Van den Hende :

- * Na „II.C.1. Gesneuveld voor het Vaderland“ de foto van het graf en het doodsprentje.

**I. SPIONNAGE EN CONTRA-SPIONNAGE
TE BRUSSEL TIJDENS DE OORLOG**

door **HEINRICH BINDER**
(vertaling G. Hoebeke)

VOORWOORD VAN DE SCHRIJVER

De inlichtingen verzameld in dit boek zijn afkomstig van geheime agenten die ingezet werden op het westelijk front gedurende de oorlog 1914-1918. Deze onthullingen nog gedeeltelijk onuitgegeven, leveren de boeiendste bijdrage tot de geschiedenis van de oorlog; ze werden met uiterste zorgvuldigheid nagezien.

De gebeurtenissen die ze beschrijven speelden zich voor het grootste deel af in de zone van het 4e Duitse leger. Menig detail leeft nog in het geheugen van de soldaten die deelnamen aan de militaire operaties in de hel van Vlaanderen. Maar ze zullen ook in dit boek de verklaring vinden van veel dat duister bleef.

De schrijver heeft zich voor alles ingespannen om door te dringen tot de bron en slechts die elementen te behouden, die op feiten gesteund waren. Er zijn lange onderhandelingen, grondig nazicht en tegen-onderzoeken nodig geweest, zonder te spreken van het bestuderen van alles wat in de vreemde gepubliceerd werd over de spionage in dit gedeelte van het front. De gerapporteerde gebeurtenissen grenzen soms aan het ongelooflijke en de oorspronkelijke dokumenten schijnen soms bevooroordeeld.

Twee jaar werk heeft het gekost om alles na te zien en te ordenen. Ondertussen bekijkt men de grote wereldoorlog reeds vanuit een nieuwe hoek. Alle naties die er in betrokken waren, erkennen dat er van de vijand veel te leren valt. En het is langs deze omweg dat de verhalen die nu gaan volgen ons brengen aan de voet van de muur van ijzer en vuur die onze legers in het westen van Europa opgetrokken hebben en die, al werd hij uiteindelijk doorbroken door de grotere kracht van de tegenstander, reeds jaren tevoren ondermijnd was door een der gevaarlijkste en verderfelijkste strijdmiddelen die men zich kan indenken, de SPIONNAGE.

Heinrich BINDER

HOOFDSTUK I - DE ORGANISATIE

Op het einde van juli 1916, konden de inwoners van de etappenzone van het vierde Duitse leger, gekleefd tegen de muren van hun gemeente, het volgende bevel lezen;

„De spioen Devos heeft in de nacht van 27 juli, de grens overgestoken in de nabijheid van Stekene-Hellestraat en moet zich nog in de omgeving bevinden. De inwoners van de grensgemeenten zijn verplicht daadwerkelijke steun te verlenen aan de wachtposten en aan de politie, belast met het opsporen van die spioen.

Al degenen die hem onderdak verschaffen, hem rechtstreeks of onrechtstreeks bijstaan, of wetende waar hij zich verbergt, niet onmiddellijk de dichtsbijzijnde post verwittigen, worden bestraft met de dood.

De autoriteiten van de gemeente op welks grondgebied Devos zal aangehouden worden, zullen beboet worden met een boete van 100.000 mark (honderdduizend mark). Ik stel ook tegen de inwoners van die gemeente, voor de duur van vier weken, de avondklok in van 5 uur 's avonds tot 8 uur 's morgens.

Lokeren, 28 juli 1916,
Bevel van de etappes n° 28
von KNESEBECK, luit.-kolonel
etappenkommandant.”

Dit is enkel één van de duizenden affiches die men tijdens de oorlog aan de muren van de bezette gebieden kon zien hangen. Dit geval was echter buitengewoon: hoe kon Devos voorbij de dodelijke draad, die sinds de lente van 1915 de Belgisch-Hollandse grens hermetisch afsloot ? Negenennegentig kilometer kabel op een spanning van vijftigduizend volt, liepen van Doel naar Sluis langs de Nederlandse provincie Zeeland. 's Nachts zochten reusachtige schijnwerpers deze zone af met hun lichtbundels. Alle honderd meters stuurden de Duitse wachtposten hun vooruitgeschoven patrouilles, met de vinger aan de trekker. Dit dodennet had het leven gekost aan honderden stoutmoedige spioenen, aan ongelukkige deserteurs die aan de draden bleven hangen en levend verbrand werden. Zodra één van die ongelukkigen gepakt was en zijn verkoold lichaam aan de kabel hing, belde het over de ganse lengte van de versperring en riep het alle wachtposten op tot een verdubbelde waakzaamheid.

En nochtans hebben duizenden mensen dit net overschreden! Hoe was dit mogelijk ? We weten dit nu dank zij de Belgische, Engelse en Franse agenten, die gesproken en geschreven hebben.

Meer dan tien jaar moesten er overheen gaan vooraleer de bronnen van de vijandelijke spionage en later de archieven ervan, ter beschikking kwamen van onderzoekers. Aan het front verwonderden indertijd de soldaten er zich over dat ondanks alle voorzorgen, de vijand op voorhand ingelicht was van onze voorbereidingen tot offensief of aanval.

Later hebben talloze oorlogsverhalen het verraad toegeschreven aan deserteurs en het is zeker dikwijls gebeurd dat arme duivels gesproken hebben in de hoop beter behandeld te worden. Maar we kennen de waarheid beter op dit ogenblik; we weten dat er zich over de Belgisch - Hollandse grens een fijn en eng gesloten net spande van onverschrokken spioenen; we weten dat de Belgische jeugd zich weinig bekommerde om de nochtans duidelijke aanwezigheid van de tegen-spionage en met een vindingrijkheid en durf zonder voorgaande er meermaals in geslaagd is de inlichtingendienst der Duitsers om de tuin te leiden.

Het hogervermelde bevel van 28 juli 1916 is een voorbeeld van één van die daden die, na twintig jaar nog altijd de verwondering en de bewondering afdwingen. Maar dit bevel zegt niet alles; het zegt niet dat deze verbeterde man vierendertig keer de grens overschreden heeft en aan de vijandelijke legers (de geallieerden dus, gezien dit boek door een Duitser geschreven werd !) verslagen, schetsen en inlichtingen verschafte ! Bedenk daarbij dat Devos slechts een bescheiden schakeltje was van de ganse ketting, een eenvoudig lid van een organisatie die meer dan tweeduizend mensen telde.

De rijke naoorlogse literatuur heeft ons in staat gesteld de algemene kenmerken te ont-

dekken van een echt geheim genootschap. Vanaf elke frontsector doorliepen ononderbroken spionnagenetten België en strekten zich uit tot aan de Hollandse grens. Het noordelijke deel liep langs de kust en eindigde in het Hollandse Sluis, een echt spioenennest, waar in het geringste estaminet en in de minste gelagzaal de agenten van alle naties ter wereld afspraak hadden met elkaar. De tweede tak vertrok uit Wytschaete, liep over Kortemark, Torhout, Brugge, Maldegem, ging over de grens in Stroobrugge en kwam samen met de eerste tak in Sluis over Aardenburg. De derde lijn leidde vanaf de IJzer, doorheen Vlaanderen, naar Boekhoute waar de laatste boodschappers de dokumenten in ontvangst namen en ze over de grens smokkelden in melkkannen met dubbele wand. De vierde lijn was, zoals de kustlijn, georganiseerd door de Engelsen. Ze begon in de Engelse sektor en bereikte de grens over de LANGELEDE en de OUDENBURGSE SLUIS. Deze tak beschikte over reisduiven, die gehouden werden in een dik dennebosje in Klein-Sinaai, dorpje ten noorden van Moerbeke, en die naar Engeland de dringendste berichten overbrachten. In de loop van het verhaal zal duidelijk worden hoe die duiven terug naar hun vertrekpunt in Klein-Sinaai kwamen.

Het hoofddoel van de organisatie was de troepenbewegingen te melden, maar de spioenen lichtten de vijand ook in over de geest in het leger, over de berichten uit Duitsland en over alles wat enig belang had. Eén der onderafdelingen had tot opdracht alle weerbare Belgen, die zich nog in België bevonden, het land uit te smokkelen. Wij reageerden daarop door meer dan dertigduizend Belgen, die nog in staat waren wapens te dragen en die verbleven in België en Holland, in verzekerde bewaring te nemen.

Op dit vlak bereikte de Duitse tegen-spionage merkwaardige resultaten. Op 9 oktober 1915 sprak de Duitse oorlogsraad te Brussel de doodstraf uit over vijf beschuldigden: Edith Cavell, ziekenhuisbestuurster te Brussel, Philippe Baucq, architect te Brussel, Louis Severin, apotheker te Brussel, Louise Thuliez van Rijsel, en gravin Jeanne de Belleville, van Montignies. Dit liet aan de tegen-spionage van de Duitsers toe het Belgisch leger te beroven van nieuwe rekruten, want het werd weldra duidelijk dat men werkelijk de top uitgeroeid had. Zoals altijd in dergelijke gevallen, namen twee mannen de plaats van de doden in, maar de geest die het ganse bezielde en leidde was er niet meer.

Wat de Duitse tegen-spionage echter niet kon beletten, was het dagelijks doorsturen van de verslagen der spioenen. Wat men daarvoor alles uitvond grenst aan het wonderbaarlijke: men keerde terug naar de primitieve vormen van oorlog. In het begin schoten de Belgen hun berichten over met pijl en boog of slingerden ze erover met een slinger. In maart 1915, werden de bogen in beslag genomen door het bevel. Daarna tijdens ijzige nachten, zwommen de Belgen, gebruik makend van de vele vaartjes en watergangen, onder de neus van de Duitse schildwachten over naar Nederland. Vele zonken naar de bodem, getroffen door hun kogels. Alles was hun goed: ze staken de kanalen en grachten over op dwarsliggers van het spoor of in waskuipen, dreven bij laagtij de Schelde af op samen-geflanste vlotten en brachten of haalden op die wijze hun berichten.

Al dat gedoe ontsnapte natuurlijk niet aan het 4° leger. De etappeninspekties werden voorzien van geheime agenten, wiens taak het was de paden van dit verkeer op te sporen. De grenswacht, hoofdzakelijk samengesteld uit bataljons Landsturm en van fronteenheden op rust, werd onder het bevel geplaatst van gespecialiseerde sektorkommandanten. Zo slaagde men er in elke dag talrijke spioenen te vangen en te veroordelen. Maar men gelukte er niet in de grensoverschrijdingen volledig te beletten, die zowel bij dag als bij nacht plaats vonden en ons voor een geducht raadsel stelden. Men kon ze belemmeren, verplichten andere wegen te zoeken, maar men ontdekte nooit de laatste vertakkingen van deze uitgebreide organisatie.

Het is om die reden dat men zijn toevlucht zocht tot die drastische maatregel in de lente van 1915: de Belgisch-Hollandse grens werd letterlijk afgegrensd door een draad onder hoge spanning. Hoe ongelooflijk het ook moge schijnen, deze dodelijke draad onderbrak de grensoverschrijdingen niet. Men deed nog beter. Men versterkte de horizontale kabel door middel van verticale draden, die de doorgang bijna onmogelijk maakten. Tevergeefs. Men vond nog iets uit. Er werd een soort neutrale zone gemaakt. Op honderd meter van de draad onder elektrische spanning, spande men een tweede over de ganse lengte van de grens. Over de ganse lengte werd volgende bedreiging uitgehangen: „Elke burger of niet-

gekwalificeerde persoon die in de tussenliggende zone van honderd meter aangetroffen wordt, zal neergeschoten worden zonder verwittiging". We zullen verder zien dat de Belgen doorgingen te zorgen voor hun eigen zaken en die van hun land, met de geëlektriseerde zone over te steken, de grens te overschrijden onder alle mogelijke vermommingsen, met hun doel te bereiken zonder terug te deinzen voor list en verraad, zelfs niet voor moord.

Uit gans dit reusachtige pak gegevens trekken we echter een les: de vaderlandsliefde en de opofferingsgeest slagen altijd, daar waar alle voorzichtigheid en dapperheid ter wereld zich onmachtig moeten verklaren. En als die gevoelens een volk, hoe klein ook, bezielen en hoe onbetekenend zijn plaats in de wereld ook moge zijn, toch haalt dit volk de bovenhand in zijn strijd tegen sterkere krachten en geen enkele macht ter wereld, kan het er tegen halen.

HOOFDSTUK II – PIETER DEVOS

Keren we even terug naar die stormachtige nacht van 27 juli 1916, die aanleiding gaf tot het bevel waarvan sprake in hoofdstuk 1. Wie was die Pieter Devos? De Duitse agent Merkelbach, van het 4e leger, gaf hem de bijnaam van „Belgische Schinderhannes“ (Schinderhannes was de naam van een berucht bendeleider uit de Rijnstreek in de 18e eeuw). Deze naam past goed bij de stoutmoedige avonturier, die ons meermaals dwong tot uitgebreide militaire krachtoplooiingen. Men heeft op hem geschoten, men heeft hem meermaals bespeurd, maar nooit heeft men hem gevat. Zijn reuzenkracht en zijn verwarde, rosse baard maakten hem meteen herkenbaar voor de grensbewoners, die hem meer vreesden dan gaarne mochten. Hij bracht zijn nachten door in één van de ovens die men in Vlaanderen bouwt in de vleugels of bijgebouwen van de grote hoeven. Devos paste er wel voor op, zonder noodzaak de bewoners te betrekken in het gevaar waarin hij verkeerde. Hij wist, dat, als hij gepakt werd, niet alleen zijn leven, maar ook dat van zijn gastheer verloren was. Hij stelde zich tevreden met een stukje brood of een telloor soep, die hem toelieten zijn reservelevensmiddelen te sparen, die hij zorgvuldig verstopt had tegen de tijd dat hij gedwongen zou zijn zich te verbergen in het dichte struikgewas, in afwachting dat hij de grens zou kunnen oversteken.

Zoals al degenen die moesten oppassen voor de hoogspanningskabel, droeg Devos kleding uit dikke, grijze rubber. Helm en handschoenen waren uit de zelfde stof, evenals de lieslaarzen, die tot aan zijn buik kwamen en hem toelieten in de moerassen weg te duiken als een puid, want er was een prijs op zijn hoofd gezet. In de nacht van 27 juli 1916 werd hij bijna gesnapt. Ziehier wat er gebeurde: na enkele dagen rust in Vlissingen, had men hem naar België gestuurd met belangrijke documenten. De klare julinachten waren daartoe niet geschikt en hij voorzag meerdere nachten te moeten laten voorbijgaan, vooraleer een gepaste gelegenheid zich zou voordoen. Het verblijf in Holland, in de buurt van de geëlektriseerde zone, was niet aangenaam. De Hollandse autoriteiten traden streng op tegen smokkelaars en spioenen; en alhoewel de straffen zelf niet te hard waren, werd elke gesnapte over de Schelde gebracht en werd Zeeland hem ontzegd.

Maar men kwam goed overeen met de Hollandse boer. De spioenen hielpen met de oogst, hadden veel nieuws en slaagden er zo in zich telkens enkele dagen te laten onderhouden. Het enige gevaar was te vallen op een boer die goede maatjes met de Duitsers was, maar Devos had heel wat vrienden aan de grens, die altijd blij waren als ze hem zagen komen. Niemand wist ten andere wat de ware aard van zijn opdracht was, ze geloofden dat hij, zoals de anderen, enkel brieven oversmokkelde.

Dat was juist naar de smaak van de sentimentele Hollanders. Om hen tot tranen toe te bewegen, moest Devos hen enkel vertellen dat hij meer dan honderd brieven van Belgische soldaten aan hun ouders bij zich droeg. Daardoor herbergden ze hem nog bereidwilliger en waakten er wel voor hem niet te verraden als doeaniers en grenswachten de boerderij bezochten op zoek naar smokkelaars en spioenen. Zijn beste vriend was een oude Hollandse boer, van de kanten van Koewacht, baas Bauwens. Die had hem een lange zwarte broek en een riem met zilveren gespen, een zwarte muts en een paar grote klompen gegeven, het traditionele kostuum der Zeelanders, dank zij hetwelk hij onopgemerkt bleef.

Maar de keer waar we het nu over hebben, waren de nachten zo ongelukkig helder dat Devos drie dagen bij baas Bauwens moest blijven, zeer tot genoegen van deze laatste, daar er onweer dreigde en het hooi moest binnengehaald worden. Op de avond van de derde dag was de laatste kar hooi in de schuur. Devos trok naar zijn zolderkamer na het avondmaal. Maar hoewel moe door het werk, ging hij niet slapen. Hij keek naar de onweerswolken die zich opstapelden boven het Waasland. Het doffe grollen van de donder in de verte, was het teken waarop hij wachtte.

Maar daar hoort hij stappen op de trap. Voor hij aan verraad kan denken, opent baas Bauwens de deur. Hij dacht dat Devos reeds in zijn bed lag en was dan ook aangenaam verrast hem helemaal in uitrusting te vinden, terwijl hij met ongeduld keek naar de hemel die meer en meer bewolkt werd. „Zeg, Piet“, zegt Baas Bauwens, „er zijn ginder honderd arme moeders die een teken van leven van hun zoon verwachten, honderd moeders en

evenveel verloofden, die slapeloze nachten doorbrengen. En al die kleintjes die elke dag vragen „Heeft papa nog niet geschreven ?” Wel jong, 't is vannacht dat ge zult moeten proberen, of nooit meer. Mijn vrouw spreekt over niets anders dan over de vreugde die al die soldatenbrieven aan die families zal brengen. Moet ik met u meegaan tot aan de grens ? In tien minuten zijn we aan de ijzerdraad. Ik zal u helpen om er onder te kruipen en ik zal niet weggaan vooraleer ge de zone van de honderd meter voorbij zijt en dat ge veilig zijt”. „Ik steek zeker over vannacht, baas, en als de wolken de maan zouden verduisterd hebben, dan was ik al vertrokken, maar het is beter de storm af te wachten. Ik heb liever dat ge me niet vergezelt, want tweehonderd meter voor de kabel moet ge al plat op uw buik kruipen. De Duitsers zijn waakzamer dan ge denkt, ze zijn dag en nacht te been”.

Bauwens is het eens, maar houdt er aan hem te vergezellen door de moestuin, en de boomgaard tot aan de wei. Het was pikdonker en men kon niemand zien op vijftig passen afstand. Ze gingen op weg. De honden blaften niet. De hemel werd meer en meer bewolkt. Door de tuin en de weide kwamen ze aan het draaihek zonder een woord te spreken. Baas Bauwens drukte de hand van de spioen en zei „Veel geluk!”. Devos was alleen in de nacht. Om de gracht te bereiken die recht naar de grens liep en die langs een akker liep en afgezoomd was met tronken, moest Devos ongeveer tachtig passen door de wei lopen. Aan de gracht wachtte hij enkele minuten met kloppend hart, om zeker te zijn dat er geen Hollandse patrouille in de buurt was. Hij ontgrendelde zijn pistool en trok zijn rubber handschoenen aan.

Het onweer trok af en het motregende. Het was zo donker dat Devos met moeite de stam van de dichtstbijzijnde wilg kon zien. Hij schatte dat hij niet meer dan vijftig van de elektrische draad was. Hij kroop lijk een kat, wankelde, wierp zich plat op zijn buik, ging weer voort op de tast, als plotseling de schijnwerpers aan de overkant aanflitsten en het terrein afzochten in alle richtingen.

Devos had de laatste boom bereikt, slechts vier meter scheidden hem van de hoogspanningsdraad. De lichtbundel naderde, en verlichtte de plaats die Devos moest oversteken. Platgedrukt tegen de grond, wachtte de spioen af tot er duisternis was.

Op dat ogenblik kroop hij tot aan de kabel. Tot zijn grote schrik stelde hij vast dat er onlangs een wijziging geweest was, die de doorgang bemoeilijkte. Acht dagen voordien had hij minder moeite gehad. Men had de draden tussen de paaltjes versterkt met verbindingen en spandraden. De waakdraden op één meter afstand aan beide zijden van de elektrische kabel, waren gebleven en vormden geen hindernis.

Devos hurkte neer in het hoge gras van de gracht, klaar om te springen, en volgde de lichtbundel die langs de grens gleed, zonder de Hollandse bodem te beroeren. Het was Devos nu duidelijk dat er geen patrouille was, want het licht zou hen op afstand als schimmen tegen de donkere achtergrond afgetekend hebben.

Na sekonden, die uren schenen te duren, draaide de schijnwerper eindelijk : het was terug nacht. Zijn rubberen helm tot over zijn oren trekkend, nam Devos zijn geïsoleerde tang in de hand en naderde de dodelijke draad, zijn adem inhoudend. Hij knipte de twee verticale draden door en plooiden hun uiteinden naar boven en naar onder. Hij kroop door de ontstane opening, richtte zich op en sprong vlug naar de andere kant. De alarmbel rinkelde reeds: de posten waren gealarmeerd. Men hoorde kreten: „Aandacht ! Halt ! Wie is daar ? Een spioen !” De schijnwerper keerde terug om de plaats van de doorgeknipte draad te onderzoeken.

Maar Devos had tijd gehad om de ruimte in een veertigtal sprongen te kruisen. Lopend zo hard hij kon, moest hij slechts tien meter meer lopen om de prikkeldraad te bereiken, die de honderd meter zone afsloot, toen de lichtbundel op hem viel. Onmiddellijk vielen de eerste schoten. Hij zag in doodsangst de vijandelijke schimmen uit de duisternis komen. In drie sprongen bereikte hij de draad. Toen hij terug kalm was, vroeg hij zich af, zonder het te begrijpen, hoe hij erdoor geraakt was. Zijn rubberen kledij was aan flarden, hij had zijn tang verloren, hij voelde warm bloed van zijn hand lopen. Het vuren hield aan, de lichtbundel gleed over zijn hoofd. Hij had slechts één gedachte meer: het sparrenbosje bereiken, de enige toevlucht.

De kogels klonken zwaar als ze tegen de stammen sloegen, maar bereikten hem niet, en het wonder was nog eens gebeurd, Devos was gered ! Hij was fier dat hij gehoord had dat

Duitse soldaten zijn naam uitgesproken hadden.

Hij kon niet lang in het bosje blijven, want hij wist dat de Duitse posten niet zouden rusten. Gewaarschuwd in alle omliggende dorpen, zouden ze hem aan alle kanten insluiten in een steeds nauwer wordende ring, waaruit hij bij dageraad niet meer zou kunnen ontsnappen. Hij liep al wat hij kon naar zijn schuilplaats in Stekene en vermeed daarbij alle wegels. Het was in de stal van een boerderij waarvan de eigenaar, die gesmokkeld had in linnen, verplichtingen had aan hem. In het begin van de oorlog, toen de hoogspanningsdraad nog niet gespannen was, had hij de man dikwijls geholpen bij het smokkelen. Devos deed daar andere klederen aan. Hij hield er niet van zijn gastheer aan gevaar bloot te stellen, maar deze keer was een uitzondering. Hij had zich al dikwijls omgekleed in de stal van de smokkelaar, zonder dat deze iets van zijn aanwezigheid wist, maar nu liep het bloed van zijn hand en had hij verzorging nodig. Vermomd in „feldgrau“ (kleur van het uniform der Duitse soldaten), klopte Devos zachtjes op het venster van de slaapkamer, die naast de keuken lag. Maar het venster ging niet open en het was een grove soldatenstem die antwoordde: „Laat mij slapen, verdomme“. Devos was verrast en sloop opnieuw naar de stal, waar zijn vriend Jan kort nadien opdook. Die had zijn kamer moeten afstaan aan een soldaat van de Landsturm en was met zijn vrouw naar de zolder gaan slapen. Jan was ongerust en keerde rap terug. Devos wist niet wat gedaan. Hij wilde zich verstoppen in het hooi boven de stal, maar de Duitsers waren niet zo stom dat ze hem daar niet zouden gevonden hebben. Hij verkoos zich te verstoppen onder een smal afdak boven het kippenhok. Bij dageraad stond de soldaat op om naar zijn dienst te gaan.

Devos hoorde van zijn gastheer dat de soldaat slechts 's avonds naar huis kwam. Terwijl Jan de wacht hield voor het huis, maakte Devos toilet in de kamer en knipte zijn baard af. Tegen zes uur ontwaakte het dorp. Jan meldde patrouilles. Devos greep naar een noodmiddel dat hem nog maar eens het leven redde. Hij ging in de wasstal in feldgrau broek en met de reglementaire Duitse helm, en hij waste soldatenhemden toen twee rijkswachters vergezeld van twee politieagenten aan Jan vroegen of de man die bij hem logeerde al op was.

Jan antwoordde dat die al een uur bezig was zijn hemden te wassen. Devos beefde over gans zijn lichaam en floot om zich een ontspannen indruk te geven. De rijkswachters dachten er gewoon niet aan dat Devos onderkomen zou durven zoeken in een huis waarin een Duitse soldaat verbleef. Het gevaar was geweken: terwijl de patrouilles het bos doorzochten, en de minste schuilplaatsen en dat zelfs een vliegtuig het moeras overvloog, gaf Devos rustig zijn inlichtingen aan zijn helpers. Volgens de dokumenten was hij terug te Vlissingen op 2 augustus.

Maar hij had nochtans de tijd gevonden voor een onderhoud met de mooie Zulma van de LANGELEDE, ondanks het feit dat hij in levensgevaar verkeerde. Menig soldaat die in de hel van Vlaanderen leefde herinnert zich nog het kleine en schone meisje dat voor iedereen een goed woord had. Ze heette in werkelijkheid Zulma Van Quickelberghe. Ze was slechts negentien jaar, slank, met zwart bekhaar en voor de soldaten die van het front terugkeerden, was het alsof ze bij haar de haardstede terugvonden. Zulma nam altijd deel aan de dansavonden van het soldatenhuis van LANGELEDE en als ze te laat kwam, wist iedereen waarom: ze was weerhouden aan de Hollandse grens waar ze elke dag sigaren en zoetigheden ging halen voor de soldaten. Men was er haar dankbaar voor. Welke vreugde heerste er als ze terugkwam en haar Hollandse sigaren uitdeelde. Vlug en levendig beklom ze de drie treden die naar het achterhuis leidden, dat met zijn twaalf vierkante meter plaats bood aan zestien officieren, de twee dochters des huizes en aan Zulma. Wie zou geloofd hebben, wanneer Zulma de versnaperingen uitpakte en de kist met havanas rond gaf, dat al die goede dingen van het spionnagecentrum der Engelsen te Sluis kwamen? En Zulma was daar stralend en volledig op haar gemak.

Het is met Zulma dat Devos „dood of levend“, zoals hij het zélf uitdrukte, wilde spreken. Want Zulma had belangrijke inlichtingen over de nieuwe duikboothaven van Zeebrugge. Ze had prachtige tekeningen, kaarten die bijkomende doelen aanduiden, genoeg om het hart van gans de Engelse zeemacht te verwarmen. In de nacht van 28 juli 1916 ontmoette Zulma de spioen Devos en gaf hem alles mee. Het was haar laatste daad.

HOOFDSTUK III – EDGARD STEYAERT

Op een zekere dag kwam ze niet meer terug. De onderofficier die haar de grens had laten overschrijden, was aangehouden en weggevoerd. De Duitse geheime politie was Zulma gevolgd op Hollands grondgebied en had zekerheid gekregen over haar betrekkingen met Engelse agenten. De politieagenten wachtten het mooie slachtoffer af aan de grens. Ook van Belgische kant hadden ze aanwijzingen gekregen. Het zal meer dan eens blijken dat landgenoten elkaar verraadden in de hel van Vlaanderen. Maar Zulma was ook verwittigd dat de terugweg versperd was, dat haar kamertje doorzocht was in alle hoeken en kanten en dat het vuurpeloton haar wachtte bij haar terugkeer. Ze had haar leven op het spel gezet, dat was de wet van de oorlog. Zo kwam het dat de schone Zulma Van Quickelberghe voorzichtig aan de andere kant van de grens bleef.

Maar onmiddellijk was er een andere spioen die de bres dichtte en de moedige Edgard Steyaert was al gauw de vertrouwensman van de Duitse geheime politie. Een uitstekende aanwinst, die Edgard Steyaert, helder als bronwater, germanofiel tot in de toppen van zijn tenen, dapper als het moest, afkerig van spioenen, overigens een beste kerel. Hij was reeds lang in contact met Devos en Zulma. Voor de oorlog beoefende Steyaert het winstgevend beroep van paardenhandelaar; hij voerde er uit tot in Engeland en Amerika. Tijdens de oorlog, toen het laatste ros weggesleept was, stortte Steyaert zich zoals veel Belgen op het smokkelen.

Een echt smokkelgenie. Met zijn eeuwige glimlach, vrijgevig, steeds het gepaste woord op de tong, opzettelijk het Duits verdraaiend om komisch over te komen, was hij het voorbeeld van een brave man. Hij deed zaken aan de grens zelf. Zijn voorraad zou de grootste groothandelaar eer aangedaan hebben. Want hij wist hoe hij moest kopen. Hij dekte zich door zich op zijn rondreizen te laten vergezellen door een soldaat of door een Duitse rijkswachter. Zijn manier van optreden was zo vrank en eerlijk dat zelfs de ervaren inlichtings-officieren zich er lieten aan vangen.

Tot in 1916 was Steyaert zijn koopwaar hoofdzakelijk gaan halen aan de slagbomen van de RODE SLUIS. De officier van dienst had Steyaert aan de militaire politie als volkomen betrouwbaar beschreven. De politie deed hem bewaken door haar diensten van de eerste en de tweede sektor en om helemaal gerust te kunnen zijn, hadden ze bij hem een agent geplaatst vermomd als Landsturm. Alles zou goed gaan vanaf het ogenblik dat deze agent overtuigd zou zijn van de germanofiele gevoelens van zijn gastheer. Gedurende deze waarnemingsperiode ging Steyaert alle dagen naar de grens, eerst naar de RODE SLUIS, daarna naar de OUDENBURGSE SLUIS en vandaar naar de LANGELEDE, drie keer verder, maar hij beweerde daar zijn koopwaar aan de beste prijzen te kunnen krijgen. De waarheid was dat hij aan de RODE SLUIS te veel risico liep, want er waren aan weerskanten van de grens maar twee huizen en op de lange duur waagde hij daar zijn nek. Het was hem toegestaan door de slagbomen te gaan en zich op Nederlands grondgebied te begeven op voorwaarde dat hij zichtbaar bleef vanaf de prikkeldraad. Het bewijs dat hij een sluwe vos was, blijkt uit het feit dat hij er in slaagde, onder de ogen van de wachten, Engelse reisduiven over te smokkelen. Een kerel die Steyaert.

De 30 maart 1917, na een onderhoud met onze (Duitse) diensten, ondertekende Steyaert een aanvraag om officieel Duits agent te worden. Aanvraag die dezelfde dag naar het centrum in Gent werd gestuurd. Op 5 april ontving Steyaert zijn nummer van de inwendige dienst „L 34”. L betekende Lokeren, 34 was de leeftijd van de aanvrager.

Vanaf de 14e april moest Steyaert de eerste vaststellingen doen in een zaak van gesmokkelde reisduiven. De duiven - hij had ze zelf binnengesmokkeld - waren een beetje teveel opgevallen en hij moest ter plaatse een onderzoek instellen. Nadien moest hij proces-verbaal tegen enkele van zijn landgenoten opstellen voor overschrijden van de grens zonder toelating en brievensmokkel, en moest hij ook enkele vervelende vragen beantwoorden in verband met zijn landgenoten Edgard Lippens, De Moor en de spioen Van Garse. Het ontbrak hem niet aan werk. Hij begaf zich voort dagelijks naar de grens, zagezegd om levensmiddelen te kopen, maar in werkelijkheid om documenten en verslagen uit te wisselen. Men voorzag hem van een vrijgeleide voor 's nachts en men gaf hem een soldaat om

hem te vergezellen.

De Engelsen mochten zich geluk wensen met zo'n man. Dapper, stoutmoedig, onbeschaamd als het hem paste, het was dank zij zijn lef dat Steyaert er in slaagde al onze posten om de tuin te leiden. Hij legde zijn plannen met de tekeningen van onder, onderaan zijn wilgen korven die hij liet vullen aan de grens. Belangrijke documenten haalde hij zorgeloos uit zijn zak. Hij was zeker van zich zelf en van de anderen. En had hij niet bijna altijd een rijkswachter aan zijn zijde ?

Steyaert was gespecialiseerd in de troepenbewegingen en in de geleden verliezen. Hij deed dat op een eenvoudige wijze. Het beroep van spioen brengt maar op als men het herleidt tot enige simpele en doeltreffende regels. De Kommandantur had Steyaert toegestaan zijn paarden te behouden, op voorwaarde dat hij ze ter beschikking stelde bij de eerste opeising. Als de Kommandantur bericht ontving dat vermoeide en teruggetrokken troepen hun rustplaatsen zouden komen betrekken, dreeg Steyaert de opdracht de foeriers te halen aan het station van Lokeren, daar de lijn Lokeren - Moerbeke gesloten was voor het reizigersverkeer. Vooraleer hij in Moerbeke aangekomen was, kende Steyaert niet alleen de omvang der verliezen van het regiment of de divisie, maar zelfs het nummer der eenheden die hun plaats innamen aan het front.

In Moerbeke aangekomen spande hij onmiddellijk zijn tweede paard in en vertrok met zijn inlichtingen naar de grens. Daar trof hij een misvormd oud vrouwtje aan, dat de Duitse wachtpost deed proesten van het lachen met haar schuine moppen, terwijl ze haar manden vulde. Dit vrouwtje was niemand anders dan majoor K.S. Givens van de Engelse generale staf. Het was een elegante en slanke man met toneelspelerstalenten. Gedurende twee maanden praatte hij zo met gedempte stem met Steyaert, geschminkt, krom, gekleed in lompen, een rode zakdoek op het hoofd en moppen tappend met verdraaide stem. Diezelfde nacht nog wisten de vijandelijke inlichtingenbureaus al wat ze moesten weten. De volgende dag bracht Steyaert zijn voorraden aan de foeriers, die hij zelf een onderkomen bezorgd had. Deze stelden hem dan voor aan de troep, waarvan hij al rap de vaste en meest gewilde leverancier werd. De Engelse reisduiven werden hem bezorgd door Givens en zijn helpers en als de gelegenheid gunstig was bracht hij die over de grens. Maar daarbij waagde hij zijn leven. Die verdomde beesten kirden. Hoe dikwijls moet Edgard zijn hart tot barstenstoe voelen kloppen hebben of het bloed in zijn aderen bevrozen als er een Duitse schildwacht in de buurt stond ? Men moet wel zenuwachtig worden als men elke dag zijn hoofd op het spel zet en zelfs de dapperste gaat er aan ten onder. En Edgard Steyaert had ook vijanden.

Maar er waren de duiven en die waren zijn passie. Zeer talrijk in België voor de oorlog, waren ze allemaal in beslag genomen in augustus 1914, toen de hel losbrak. Zware boeten tot de doodstraf toe werden uitgesproken tegen degenen die ze klandestien hielden. Welke eenheidskommandant zou zijn troepen door inschikkelijkheid willen blootstellen hebben aan de gevolgen van verraad ? Het was beter dat iedereen wist wat hem te wachten stond, dan honderden van de onzen op het geweten te hebben. Steyaert trok zijn plan. Toen hij stukje bij beetje een tachtigtal duiven binnengesmokkeld had, kon hij beginnen werken. Zijn duiventil stond in het sparrenbosje in Klein-Sinaai, buurdorp van Moerbeke.

Op een zekere dag schoot men een duif neer boven het net. Onze diensten wisten niet waar ze het hadden. Er waren dus nog duiven. Die Belgen dierven. De geheime politie kreeg bevel de schuilplaats op te sporen, want er waren aanwijzingen. De agenten van de sektor Zelzate vonden er niets beters op dan Steyaert te bellen om hem te verwittigen dat ze 's namiddags kwamen en dat hij zich klaar moest houden met zijn wagen om hen te helpen bij de jacht op de duiven. Steyaert antwoordde dat hij een officier moest afhalen om zes uur in Lokeren. Hij zocht natuurlijk slechts tijd te winnen. Hij vertrok onmiddellijk naar Klein-Sinaai en verborg de duiven in een droge gracht op het einde van het bosje en bedekte alles met naalden en twijgjes. Nadien begaf hij zich naar Lokeren waar hij inderdaad een officier oppikte en hem naar Moerbeke bracht. Daar ontmoette hij in het soldatenheem de agent M. Hij verwisselde van paard en keerde terug naar Klein-Sinaai. Enkele soldaten aten het avondmaal in de keuken van de jachtwachter. Alles was rustig. Het huis, de stal en de omgeving werden afgezocht, maar tevergeefs. Gent had verdenkingen

tegen de jachtwachter, maar ten onrechte. Men drong door tot in het bos. De schemering viel. De agent stopte en spitste de oren. Geen twijfel. Men hoorde kirren. „Het zijn wilde duiven”, zei Steyaert, „reisduiven kirren zo niet en wilde ganzen ook niet, die vliegen in vluchten over het Waasland”.

Ze keerden om. De speurtocht had niets opgeleverd. De duiven bleven in Klein-Sinaai en alles draaide zoals voorheen.

Het centrum van Gent had ondertussen Steyaert ter beschikking gesteld van de eerste en tweede sekties. Hier sloeg hij zijn grootste slag. Op 19 augustus 1917 werd een Landsturm vermoord tussen Beveren en Verrebroek. Een moord in de buurt van de hoogspanningskabel. Vijf dagen later werden twee verdachten aangehouden, Jozef Smet en Jozef Van Britsom, beiden van Beveren, en ze werden overgebracht naar Lokeren. Een derde, Alfons Dalving van Antwerpen, vermoedelijke dader, was gevlucht. Het onderzoek wees uit dat Dalving inderdaad de schuldige was. Om zijn twee medeplichtigen van de zware straf te redden die hen wachtte, moest hij gevonden worden. Hem terugvinden in de Antwerpse doolhof, in die warboel van oude huizen en onderaardse gangen, in de 6500 café's, herbergen en estaminetten, die terug geopend hadden in het tweede oorlogsjaar van de 7720 die er oorspronkelijk waren. Zevenenvijftig Antwerpenaars dronken zoveel als tweehonderdtweëntwintig Hamburgers. Daar was Dalving ondergedoken.

Maar Edgard Steyaert was ook een fijne speurhond. Zodra hij op het spoor gezet was, kende de moordenaar geen rust meer. De laatste dag, had hij zich weggestoken in een hokje onder het dak van een halfvergane houten hut dichtbij een sluisdeur, waar nog de resten te zien waren van een oude vesting. Hij had al twee dagen niet gegeten, want de Belgen vreesden voor hun leven. Ze wisten dat degene bij wie de moordenaar zou gevonden worden, zijn boeltje mocht opkramen. Die gedachte ontnam hen elke gedachte aan hulpverlening en hijzelf dierf niet meer buiten komen om een beetje voedsel te zoeken. Hij zag de man van 's morgens vroeg rond het huisje lopen, naar de goten kijken zonder van iets te gebaren, weggaan al fluitend en terugkeren. Dalving had geen twijfels meer, die man wilde zijn leven. Zijn hand sloot zich om zijn revolver; zou de kogel tot aan de andere kant van de straat reiken ?

Te laat: een geweldige slag versplinterde de deur en vier soldaten vielen binnen met de wapens in de hand. Er werden enkele schoten uitgewisseld, een korte worsteling en Dalving ligt op de grond, geboeid, op het ogenblik dat Steyaert op de zolderkamer komt. „Hij is het, God zij dank, we hebben hem”. Het was de zesde oktober. De politie van Antwerpen zocht hem al sinds weken. Steyaert had hem in twee dagen te pakken. De moordenaar werd verhoord in aanwezigheid van Steyaert. Hij bekende terwijl hij Steyaert vervloekte.

Steyaert werd op 7 oktober terug naar Lokeren gestuurd, gezien zijn werk in Antwerpen gedaan was. Dalving moest de volgende dag naar Lokeren overgebracht worden om er geoordeeld te worden. Maar op het ogenblik van vertrek met het veer aan het Vlaams Hoofd, slaagde hij erin zich los te rukken en in de Schelde te springen. Hij geraakte niet ver. Met de handen op de rug gebonden, werd hij getroffen door de kogels en zonk lijk een steen. Zijn lichaam werd twaalf dagen later gevonden en begraven op het kerkhof van Antwerpen-Kiel.

De toestand van Steyaert werd door dit feit aanzienlijk versterkt.

Men zou nog meer van hem kunnen vertellen en hij was nochtans geen spioen van betekenis. Tot aan de aanhouding van zijn landgenoot Dalving was hij een handlanger die niet op zijn gemak was, want hij moest beide kanten in de gaten houden. Hij slaagde er nochtans in zich staande te houden tot aan de wapenstilstand. Op het ogenblik dat de laatste Duitsers Moerbeke ontruimden, wilden ze Steyaert meenemen om hem in veiligheid te brengen in Duitsland. Maar Steyaert bleef onvindbaar die dag. Hij kwam de volgende dag weer te voorschijn en de eerste opwelling der inwoners was hem te vermoorden ter plekke. Zijn medeburgers waren er van overtuigd dat hij hen verraden had. De burgemeester moest hem beschermen tegen de woede van de onwetende menigte door luidop de verdiensten van Steyaert te verkondigen, die in tegendeel voor Engeland gewerkt had en de

„Moffen“ fijn bij de neus geleid had. Op slag keerden de zaken: men stelde Steyaert aan bij de douane, wat een zeer gelukkige keus was, gezien zijn kennis van de streek. Hij is er nog en denkt misschien nog terug aan zijn samenwerking met Zulma en aan de spionage samen met het personeel van het Duits konsulaat te Terneuzen.

De sekretaris van het konsulaat, Reniers, spioneerde voor de Belgen. De chauffeur De Witte, die drie jaar lang de auto van de konsul bestuurde, gekleed in het uniform van Duits militair chauffeur spioneerde voor de Belgen. Hollander van geboorte, had hij door zijn uniform alle mogelijkheden om zijn ogen de kost te geven.

En er was heel wat dat de moeite van het bekijken loonde. Edgard Steyaert was zijn vriend. Hij kende ook alle leden van het bekende „Woord van de Soldaat“, die geen inlichtingen smokkelden, maar mensen. De organisatie werkte voortreffelijk. Slechts nu en dan slaagde men er in de ene of de andere van de negenhonderd leden tellende organisatie te vatten.

Edgard Steyaert was zoiets als verbindingsman tussen het „Woord van de Soldaat“ en de groep spioenen. Men heeft op dit ogenblik het bewijs dat meer dan 50.000 Belgen, die hun legerplicht nog konden vervullen, dank zij deze organisatie over de grens geraakt zijn. Hoe slaagden zij daar in ondanks onze strenge bewakingsdienst? Nood maakt vindingrijk en niets is bestand tegen zoveel vaderlandsliefde. De organisatie was ontstaan kort na de val van Antwerpen. In een oproep aan zijn volk, had de Belgische koning in ballingschap gans de Belgische jeugd aangespoord het leger te verwoegen op gelijk welke wijze en vanaf dan trok een onophoudende stroom over de grens. De draad slaagde er wel in dit wat in te dijken, maar niet van het te stoppen.

Op alle toegangswegen had men steunpunten ingericht in betrouwbare huizen, dikwijls estaminetten, om de gegadigden op te vangen en onder te brengen. Aan de grens vonden ze stoutmoedige spioenen, jachtwachters en stropers, die hen in groepen overbrachten, soms voor geld, soms uit zuivere vaderlandsliefde. Bij het „Woord van de soldaat“ zelf vond men niets anders dan idealisten die hun land wilden dienen en die wisten wat hen te wachten stond als ze gepakt werden. Hun voornaamste centra waren te Antwerpen, Brussel, Luik, Leuven en Scherpenheuvel. De mannen bleven slechts enkele uren op het verzamelpunt. Ze werden er ingelicht over hoe ze zich te gedragen hadden en over de te volgen weg. Meestal kwamen ze als enkeling naar het verzamelpunt. De organisatie had haar vertakkingen naar de grensplaatsen van Hoogstraten, Zandvliet, Stabroek, Essen, Loenhout, Lommel, en Ravels. Gidsen werden aangeduid om de doortocht voor te bereiden. Elke gids had zijn eigen werkwijze. Hun voorzorgen waren zeer verfijnd en de nauwkeurigheid in de details en het belang dat gehecht werd aan schijnbaar overbodige kleinigheden blijkt uit de tactiek die gebruikt werd in de dorpen Westkapelle, Maldegem, Boekhoute, Wachtebeke... tot aan Hoogstraten. In deze dorpen had men ontdekt dat de beste tijd om over te steken zeven uur 's avonds was. Het was het uur van de aflossing en de kleine wachtposten hadden de gewoonte om hun schildwachten terug te roepen door een fluitsignaal om vijf voor zeven om het eten uit te delen. Om zeven uur hernamen de schildwachten hun wacht. Die vijf minuten werden benut door de vluchtters. Men moet nu niet denken dat dit in volle zicht gebeurde. De plaats waar gedurende twee jaren tussen Koewacht en Kruisstraat de oversteek plaats vond, was een gevaarlijk moeras (kreek) waar het riet zeer hoog stond. Als men het riet zag buigen en golven, schreef men dit toe aan de wind die altijd waait over het Waasland. Hoe had men kunnen veronderstellen dat iemand stoutmoedig genoeg zou geweest zijn om zich al ploeterend door het moeras te wagen, tot aan het midden in het water en dat tijdens de koudste winternachten? De plek was onheilspellend en weinig geliefd bij de schildwachten. De oude mensen van de streek vertelden aardige dingen over die eenzame plaatsen.

Meerdere van onze soldaten vonden er de dood. Als de vluchtelingen in doodsangst plots oog in oog kwamen te staan met een schildwacht, hadden ze slechts één uitweg en dat was hem uit te schakelen. Ze trachtten dit nochtans zo veel mogelijk te vermijden, want dit had altijd een verdubbelde waakzaamheid tot gevolg.

Dit was het gebied waar Pieter Devos en Edgard Steyaert werkten en dat de Belgen na de oorlog een rijke oogst aan eretekens opleverde uit de handen van hun koning.

**II. DE EERSTE WERELDOORLOG
IN DE HERINNERING
VAN DE WACHTEBEKENAREN**

A. SPIOENEN

1. Verhaal verteld op 2 mei 1981 door mevrouw Madeleine Chalmet (Zaffelare 22/7/1905) en haar echtgenoot Arthur Misseghers (Wachtebeke 1896) en door mevrouw Martha Misseghers (Wachtebeke 1892)

DE GELDHOVES

Dat waren twee broers, Peet en Raymond. Ze waren beiden van Wachtebeke. Raymond was de voornaamste, en die woonde hier in Wachtebeke. Ze zijn geboren in Wachtebeke, waar de varkenskoten gestaan hebben, nadien, van Van Bastelaeres juist rechts over Walderdonkbrug naar het dorp toe. Zij, dat waren Raymond, Martha, Pieter, Emiel, Kamiel en Aloïs. Nadien is hun moeder naar Zaffelare terug gekeerd, maar Raymond en Martha zijn hier gebleven. Maar dat spionneren is eigenlijk in gang gestoken door die Mathieu. Die was van Kortrijk en hij woonde in het huis waar Aimé Van Bastelaere nu woont. Die Mathieu smokkelde, maar dat was voor 't zicht. En die Duitsers die kwamen daar alle dagen. Ze deden er commerce mee. Er zijn er nog doodgeslagen ook van die Duitsers. Dus die Georges Mathieu heeft die spioenenboel hier in gang gestoken, maar die is hier komen wonen binst de oorlog 14-18. Dat mocht blijkbaar van de Duitsers, want dokter Martens is binst de oorlog toch ook van Moorslede naar hier gekomen. Er was nog een juffrouw, die bij Mathieu woonde en ze hebben haar opgepakt nadat Georges gevlucht was. Dat was in 't eerste niet geweten dat hij daarmee bezig was, dat is maar uitgekomen met hij te moeten vluchten. Dat hing dan allemaal aan mekaar met Jan en Raymond Vos van Moerbeke en Peet en Raymond Geldhof.

Georges Mathieu is moeten vluchten op de achtste december van 1917. De Duitsers kwamen aan de voordeur en dat vrouwmens deed open, en ze vroegen of Georges thuis was. Ze gingen zo voorzichtigjes binnen. En Georges had wel in de gaten dat ze hem zouden meegedaan hebben en hij gebaarde dat hij ongemakkelijk werd. Zegt hij „k Goa ne kiër om een gloas woatre". En Georges ging naar het pomphuis, dat was achteraan. En hij snokt de deur achter zich toe en de andere open en hij was voort. En 't was zo donker dat ge geen hand voor uw ogen zaagt die avond. Smoren (mist) en de achtste van december zijn en 't was negen uur van de avond. Wij woonden daar recht over, maar wij wisten dat toen allemaal niet. En Georges is daar langs achter naar Theofiel Goethals gelopen, waar nu Marina Boone woont, juist voor Gijsels. En hij heeft Fiel zijn muts gepakt en opgezet en hij is die avond nog naar de schaapstal gelopen bij Pier Hesters op Kalve. En Fiel Goethals was zodanig bang, dat hij een maand of twee nadien geen enkel haar meer op zijn hoofd had. Hij was erg geschrokken dat Georges moeten vluchten had en zijn muts meegepakt had. Die muts is nadien weergekomen en Fiel zijn haar ook. Dokter Martens zei dat tegen Fiel „Ge moe nie schoaj zijn, 't zal werom kommen". Georges heeft zich acht dagen weggestoken op Kalve. Dan is hij overgeraakt naar Holland, maar hoe of wat dat weet ik niet. Maar Geldhof (Raymond) heeft dat dan overgepakt van Mathieu, want hij is ons nog komen zeggen dat we moesten oppassen van Mathieu, want dat hij de boel zou durven verklappen hebben.

In 't begin dreef die Mathieu dus handel met de Duitsers en verkocht hen dingen uit Holland, die ze hier niet konden krijgen, gelijk jenever, hespen, vlees en zo. Van hier smokkelden ze dan vlas naar Holland met ganse balen. Er waren er hier die ganse nachten gingen vlas smokkelen. Die Duitse wachten deden daar mee mee, die waren uitgekocht. Raymond heeft van die Mathieu overgepakt, want zijn broer Peut (Petrus) is daar slechts bij betrokken geraakt als ze die Duitser Schröder daar doodgeschoten hebben in Zaffelare. Raymond woonde dus hier in Wachtebeke bij zijn zuster Martha op de Walderdonk. Waar nu de varkenskoten zijn van Van Bastelaeres, stond er toen op de hoek een huis en daar woonde hij. Hij was een gebuur van Mathieu. Ze konden in mekaars huis zonder buiten te komen.

Peut woonde op de Zevensterre in Zaffelare, met vrouw en gezin. De Zevensterre ligt op de hoek van het Oosteindeke, nog een eind voor de bocht van de lange straat van Wachte-

beke naar Zaffelare toe. Daar had vroeger een brouwerij gestaan en de kelders daarvan liepen onder die huizen door.

Die bewuste nacht was Raymond voor de eerste keer van Holland overgekomen. Hij was om vier uur hier aangekomen en dan naar Zaffelare gegaan bij zijn broer Peut. En 't schijnt dat die Duitsers dat wisten, want ze zijn rechtstreeks naar Zaffelare gegaan, ze zijn hier zelfs niet eens komen zoeken op de Walderdonk. Zij hadden natuurlijk ook hun spioenen. Dat waren die Schröder en nog een dikke Duitser. Schröder was van de Duitse geheime politie en liep altijd in burger. Hij was op logement in de Kerkstraat in het huis van Maria Colpaert, haar ouders woonden er toen. Die dikke woonde twee huizen verder naar de Walderdonk op.

Die nacht zijn Schröder en die dikke met hun tweeën naar Zaffelare gegaan om Raymond te pakken. Die heeft dan Schröder neergeschoten, maar die dikke is kunnen gaan lopen. Daarop is Raymond door een gang in de kelders van de vroegere brouwerij gevlucht.

(Ondertussen heeft Madeleine Chalmet de vertelling overgenomen, daar dit gebeurd is in haar familie). Peut is ontsnapt door het huis van mijn oom Theofiel, waar hij naast woonde. Daar was een voutje en daarvan waren alle ijzeren staven doorgezaagd, maar dat wist oom Theofiel niet. En daar achter lag een wei en die draad daarvan was al allemaal af. Dus dat betekent wel dat ze (de Geldhoves) al peinsden dat ze dat nodig zouden gehad hebben. En al die daar gewoond hebben zijn weg gedaan. En dat waren er heel wat. Mijn oom is weggevoerd in een voiture naar Ertvelde (waar blijkbaar de Hauptkommandantur lag). Mijn moeder zag hem, wij woonden toen rechtover Gijsels. En ze zag hem en hij zwaaide naar haar en de Duitsers sloegen zo in zijn wezen (gezicht). Hij heeft veel slagen gekregen en hij is er aan kapot gegaan.

Dat is allemaal overdag gebeurd, want mijn tante Marie haar achterdeur stond open, het was zomer. Ik weet goed dat ze ons dat vertelde toen mijn moeder en ik de eerste keer megingen aan de draad (van het gevangeniskamp ?) om hem eten te geven (oom Theofiel). Het was voormiddag, en tante Marie stond te pompen toen die Duitsers daar binnen gekomen zijn. En dan heeft ze een schot gehoord en dan heeft ze Peut door haar huis zien vluchten.

Gans Zaffelare is dan gestraft geweest. Er mocht dan geen enkele buiten, ze hadden bepaalde uren (avondklok). Ze hebben dan al die mensen van de Zevensterre weggevoerd, maar enkel mijn oom Theofiel hebben ze gehouden. Ze hebben hem in Sedan (Frankrijk) in een strafkolonie gestoken. Ze hebben hem losgelaten bij de wapenstilstand in 1918 in Sedan. Maar hij heeft dan niet lang meer geleefd, hij was helemaal onderkomen. Edmond Van Bastelaere heeft ook in Sedan gezeten. Als Geldhove Raymond de eerste keer overgegaan is, dan waren Edmond Van Bastelaere en Theofiel Bauwens er ook bij.

Alleen Raymond is overgeraakt maar Edmond en Theofiel hadden ze te pakken en die zijn dan naar Sedan gevoerd. Raymond is dan nadien nog veel keer overgeweest, tenminste één maal om de veertien dagen.

Raymond Geldhove hebben ze nooit kunnen pakken. Nadat die schietpartij gebeurd was.... Gust Van Bastelaere woonde daar op het laatste hof links in de Groenstraat, dat was de vader van Edmond. En in 't laatste huisje daar voorbij woonde Tsjeefken Van Kerkhove. En die zijn vrouw ging 's avonds, eer ze ging slapen, eens naar 't huizeke, en Geldhove (Raymond) die zat er op. Dus ge kunt denken hoe die verschoot (schrok). „Moar hij leit zijn and over mijnen mond” zei Wieze, Tsjeefs vrouw, tegen mij, ik kwam er veel, want ik was kameraad met haar dochter. Hij deed dat om haar te zeggen dat ze moest zwijgen. Liete Meulenaars die woonde daar ook, die heeft hem altijd eten gedragen. Hij zat in de buis onder de straat waar dat waterloopje naar de Langelede door loopt. Hij heeft hem moeten weren om dan over te geraken. Ge kunt wel denken wat voor een sport dat hier dan was.

Die voormiddag moest dokter Van Overstraete zijn vader hier de korrespondentie doen. Hij kwam alle dagen met een gerij van de Kommandantur in Ertvelde naar hier. En wij lagen daar 's middags een beetje in het gras op de Walderdonk. En hij kwam recht naar ons en hij zei „Jongens, maukt ulder moar uit 't zicht, want ter es doar iets gebeurd da nie zuiver stoat”.

Peut Geldhove hebben ze wel gepakt, maar die hebben ze bij de wapenstilstand vrijgelaten.

In verband met die Vossen (zie ook verhaal van Maria De Letter, moeder van Tuur Du Cheyne) nog het volgende hoe ge in de prutsen zoudt kunnen geraken.

Ik (Madeleine) was tien jaar en wachtte koeien in de Tienbunders voor de Mendonkse dreef. Jan Vos was de vader van Anna en Leon Vos. En Anna zei tegen mij „Ge moe mee-
goan mee mij“. En dat was een akker van Jan Gijssels. En er lag daar een tronk die af was. En Anna was een struis meiske en die stak die brieven tussen haar borsten. En wij liepen te spelen en we stekten mollesla en ik moest die brieven daar in die tronk gaan steken, in een leren zakje. En ik wist van niets. En de Duitsers kwamen daar. En nadien is dat uitgekomen. En Leon heeft mij dat nog zelf verteld. Ik kan het mij nog voorstellen, zo een leren portefeuille met een ritsluiting aan, en ze zei „Toe steek gij da doar ne kiër in in die tronke“.

Onze schuur (Tuur) is de helft weggeschoten door een obus. En bij Dierickx is een vrouw doodgeschoten. Ze was van Desteldonk weggevlucht, want ginder waren ze volop aan het vechten voor de vaart. En de Belgen schoten van in Zelzate en die vrouw is getroffen geweest. De Duitsers hebben haar nog zelf naar het ziekenhuis gevoerd. De Belgen schoten van in de Poel in Zelzate. Op ons hof (Madeleine) waren er vierentwintig putten, daar rechtover Gijssels. Er viel geen enkele obus aan de Zelzate kant van de Langelede, allemaal tussen de Langelede en de Melkerijstraat, zeker wel honderd op een nacht. Dat heeft nog geduurd van de derde november tot de elfde toen het wapenstilstand was. De eerste nacht was de ergste.

Ik (Arthur) heb mijn legerdienst gedaan in 1920 en heb gelegen in Duitsland aan de brug in Hochfeld. Mijn broer hebben de Duitsers meegevoerd bij hun aftocht. Dat heeft een achttal dagen geduurd, van Allerzielen tot de wapenstilstand.

2. Verhaal verteld door mevrouw Maria Colpaert (Wachtebeke 1904) op vrijdag 30 december 1983.

SCHRUDER

Dat was een zeker Richard Schröder. Het was Schröder en niet Schröder, want zijn naam stond op zijn deur, hij was gekwartierd in onze voorplaats en ik herinner me duidelijk dat ik daar een U gelezen heb. Die mens was altijd op zijn eigen, dat was niet gelijk een gewoon soldaat, die naar de veldkeuken moest gaan voor zijn eten. Schröder moest zijn keuken zelf doen. En het bureau was hier twee huizen verder bij de weduwe Van Renterghem en daar woonde ook een tweede Duitser, Fritz, dat was het hoofd van de geheime politie. Ze waren maar met twee. Ze droegen geen uniform; ze liepen altijd in burger en waren niet als politie te herkennen.

In de oorlog '14-'18 waren er bestendig bij de mensen soldaten ingekwartierd, die werden dan verplaatst, en op een zekere keer kregen wij hier geheime politie ingekwartierd. Maar ik kan niet zeggen of dat van de gemeente opgelegd was of door een andere autoriteit. De burgers waren verplicht van die mensen aan te nemen. Voor Schröder hebben we nog Duitse officieren en soldaten gehad. Schröder is in 1917 bij ons gekomen, en wij hebben soldaten ingekwartierd gekregen vanaf het begin van de oorlog, want wij waren gevlucht in Holland en de vijfde december 1914 komt vader bij ons in Smidsschorre, waar we op een grote hoeve zaten, ten halve van de polder, „Vraeë ge moet zorgen dagge tegen van de middag ten vieren over de grenze zijt, want ze goan de grenze sluiten in de gemeente goa ons uis ansloan veur de Duitse uldren intrek in te nemen“. Zo we hebben genoeg gezien binst de oorlog wat er terecht kwam van een huis waar soldaten in huisden. De boer heeft ingespannen en ons met zijn gerij gebracht tot op de (Oudenburgse) Sluis, alover Westdorpe. Wij zijn dan tevoet langsheen die dijk gegaan naar Verdurmes en daar is vader ons komen opladen. Ik herinner mij als kind van tien jaar dat er Duitse soldaten in die herberg van Verdurmes zaten en dat we zoveel schrik hadden dat we tegen moeder aandrukten. Dat was 's vrijdags. En 's zaterdags gingen we naar school en dan kwamen de huzaren hier in Wachtebeke in garnizoen. En dat waren Duitse soldaten te paard; met een grote kolbak

(haren helm) op met vooraan een doodskop op. Wij kwamen van school op de Smishoek en ze kwamen eraan. En wij vluchtten in het portaal van Pol Leroux, dat was dan café, en klederwinkel. Wij gingen naar school op de Molenhoek. Wij dat waren onder andere Alma en Marie Scheire, en van Vermeulen en dan de Gijssels.

Zo waren we niet in onze zaak teruggekomen, dan hadden ze waarschijnlijk hun bureaus daarin ingericht. Hun paarden waren gestald in de oude lettergieterij, die nu de stalling is van Urbain Van de Voorde hier in de Kerkstraat, 30. Dat heeft zo maanden geduurd. De troepen kwamen hier om uit te rusten als ze van het front kwamen. Nadien moesten ze dan terug naar het front of werden verplaatst naar elders. Die bleven nooit lang.

Waar Schröder zijn eten vandaan haalde, weet ik niet. Van tijd tot tijd vroeg hij aan moeder „Madame, kan ik hier niet een paar eieren klaar maken?“, want hij sprak betrekkelijk goed vlaams. Ik denk wel dat die van een jodengroep was. Hij was vijf jaar in Amsterdam geweest, vijf jaar in Brussel, vijf jaar in Buenos Aires. Dat was een mens van misschien wel einde van de veertig, of zelfs vijftig jaar. Hij was zeer kaal van hoofd. Zo kwam hij dikwijls hier in de keuken. En wij natuurlijk als kinderen wij waren afkerig van de Duitsers. En als ik dikwijls thuis kwam „Moar ma, den geheimen ee wedrom dedie of dedie opgeliëd“. Dat hoorden we dan van de meisjes op de speelplaats. De spioendienst (Belgische) was niet bekend bij de bevolking in 't algemeen. Dat was maar een bepaalde groep van mensen die daarbij betrokken waren.

Daarom was ik tegen die mens nooit vriendelijk en dan zei hij „Maria, stout meisje!“.

Voor de rest hadden we met die mens geen uitstaans.

Ik was toen niet meer thuis, maar reeds in de kostschool in Oostakker, toen die grote zaak in Zaffelare daar gebeurd is. Raymond Geldhof woonde bij zijn grootmoeder met zijn zuster Martha. Waar nu de hoek is van het hof van Aimé Van Bastelaere, stond er een klein oud huisje en daar woonde hij, waar nu dat stukje blinde muur is. Die was schijnbaar in spioendienst. En op een zekere keer, heb ik moeder altijd horen vertellen, was hij (Schröder) hier bezig met eten en hij werd geroepen, naar het bureau bij Fritz en hij moest op dienst. En hij kwam dan terug, en anders was hij altijd zeer op de puntjes, „Ja“ zei hij tegen moeder, „'t is altijd iets, nu hebben ze hem hier gezien en dan hebben ze hem daar gezien en als ge er op af gaat dan is het niets“. Maar die Raymond was zijn handschoenen of zijn kostuum, om door de draad te kruipen, kwijt geraakt. Eerst was er een draad gespannen en dan een beetje verder stond er een elektrische draad. Er waren zo verschillende draden boven elkaar gespannen. Dat moet wel dicht geweest zijn - ik heb die nooit gezien, want ik ben enkel tot aan de prikkeldraad geweest. Op de Sluis, het hof van Raymond Van Himme, waren de blinden aan de voorkant van hun huis toegenageld, opzij hun hekkens die waren allemaal dichtgemaakt met prikkeldraad en riet daartussen.

Dus op zekere dag was er gemeld aan de geheime politie dat Raymond bij zijn familie was in Zaffelare, tussen het Oosteindeken en het dorp, is er daar een straatje links en daar woonden ze. En daar lag hij op het voutje in 't bed te slapen. En die Schröder samen met nog een Duitser is daar naar toe gegaan en hij heeft gezegd „Haha, hier hebben we de mannen!“ en gelijk of hij sprak is hij van hen (de Geldhoves) geschoten. Dat was in de meimaand, en die mensen zijn door het venstertje gesprongen en door het veld gelopen, in de oogst, waarschijnlijk in de rogge. Dat was dan een ganse gebeurtenis. Dan zijn alle weerbare mannen van aan het ene kapelletje tot aan het andere kapelletje op Zaffelare allemaal opgeëist geworden en die zijn aan het front moeten gaan werken en er zijn daar veel mensen die daar ziek geworden zijn en die daardoor hun leven verkort zagen. Ik weet niet of dat aan het Frans of aan het Belgisch front was, maar ik heb nog van die mensen horen zeggen dat de Duitsers 's morgens in die kampen solferdampen lieten gaan en dat is zeer slecht voor de gezondheid.

Want ik heb daar een heer gekend van Zaffelare, een zekere heer Marijns, waar het tramstation was, dat was café en slachterij, en die mens is lange jaren ziekelijk geweest.

Die Schröder was niet (onmiddellijk) dood. Die is dan zeker wel naar Gent gevoerd, want hij lag daar gevallen. Maar die andere Duitser is weggelopen. Schröder is dan toch gestorven en is begraven op het kerkhof van Sint Amandsberg.

Dat was een mens die alleen stond op de wereld, maar die had een verloofde Gusti en die stond met haar foto in een lederen etui op zijn schouw. En die heeft nog Duitsers naar

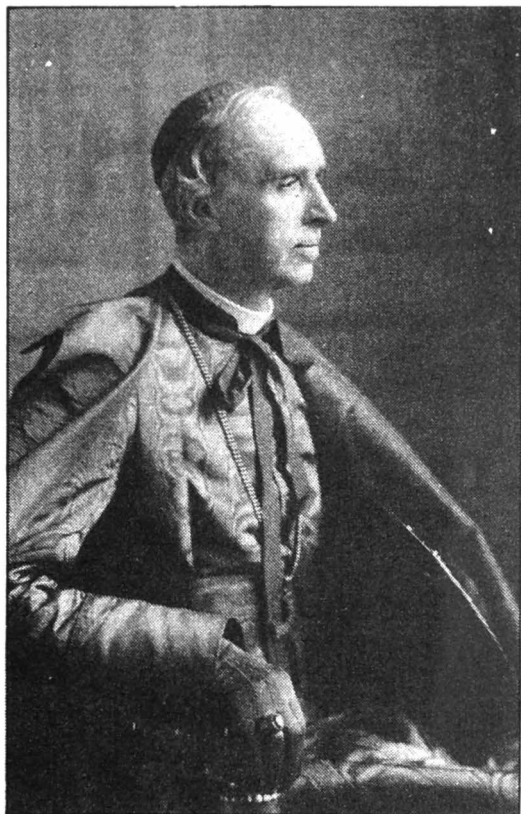
Foto genomen in 1918 op verzoek van Gusti, de verloofde van de neergeschoten Richard Schröder, als herinnering aan zijn inkwartiering aldaar.
De man is Louis Colpaert, vader van Maria.

Foto van de voorkant van het huis Colpaert, genomen bij dezelfde gelegenheid.

Soldaat Cyriel
Van der Sypt
1919, Sint-Kruis-Winkel

Kardinaal
Mercier

hier gestuurd om te vragen om bloemen op zijn graf te leggen.

Die Geldhoves zijn gelukkig nooit gepakt, die zijn wel naar Holland geraakt. Na de oorlog zijn ze gedekoreerd. Raymond is dan nog gendarme geworden en is naar Kongo gegaan en hij is dan getrouwd met de zuster van Richard Verplancke, Margriet.

Hitler zou als soldaat in garnizoen moeten geweest zijn op de Langelede. Dat moet bij Van Assel geweest zijn. Dat huis juist voor de draai aan de Langelede, juist voor dat kapelletje dat is een herberg en wagenmakerij geweest, dus juist voor ge aan het water zijt op uw linker kant, daar moet hij geweest zijn.

Er is een zekere Delaruelle aan de draad blijven hangen, van een gezin dat vooraan op Kalve woonde. Ons vader had een paspoort om naar Zelzate te mogen gaan, om daar zijn ambt uit te oefenen als veulensnijder. Op zekere dag werd hij binnengeropen op het gemeentehuis of het dodenhuisje in Zelzate. En die mens lag daar en ze vroegen aan vader of hij die jongen kende. En vader zei dat hij hem niet kende. En dat was die Richard Delaruelle die ze van de draad gepakt hadden. Dat was natuurlijk wreed gevaarlijk om die vaststelling te doen, omdat die familie dan daarvoor vervolgd werd. Dat is zo geweest met de familie Marquenie. Al die verwanten van de familie Marquenie zijn hier van Wachtebeke weggemoeten. Die zijn dan naar Oostakker en Gent gemoeten. Die mensen moesten met het vervoer dat ze hadden, driewielkar of paard eerst naar de Kommandantur te Ertvelde en vandaar werden ze dan verplaatst buiten de Kommandantur van Ertvelde naar die van Gent. Al dat Marquenie of Van Hoecke was, moest hier allemaal weg. Dat was een groep van spioenen met de gebroeders Verschraege van Moerbeke en een grote spioen uit Wachtebeke was een zekere Brijs en die noemden ze „de witte katte“. Dat was een grote galante man en daar hebben ze veel naar gezocht en die heeft tijdens de oorlog in een onderaardse kuil gezeten in een bos van 't goed van de familie Poullier. En ze hebben dat bos nog afgezet om hem daar te vinden, maar dan was hij in zijn onderaardse kuil gekropen en ze vonden hem niet. Die mensen seinden berichten over en smokkelden brieven van Belgische soldaten, die natuurlijk naar Holland schreven en die hier dan zo terecht kwamen, bij hun familie. Officieel kregen de mensen slechts sporadisch eens een bericht, van de soldaten aan het front. Die brieven werden uit Holland hier binnengesmokkeld. Dat mocht niet en als ge er mee betrap werd, werd ge beschouwd als een spioen. En daar stond de doodstraf op. Zo Kamiel Marquenie was in '14 bij het overvluchten der troepen bij zijn vrouw gebleven en die mens werd dan ook gezocht voor spionage en die is dan over de elektrische draad gegaan. En die vrouw bleef hier dan met haar kinders. Ze woonde in haar zaak juist voor de spoorwegovergang. En die vrouw is op een nacht ook moeten vluchten, omdat ze haar zouden gepakt hebben als gijzelaar voor haar man. En voor haar hebben ze dan een gat gegraven in de dijk daar ergens op Overslag, en zo is ze naar Holland gevlucht. En dan is een zuster van haar hier met haar huishouden kinders gebleven. De broer van Kamiel hebben ze wel gepakt en die hebben ze in Gent in de gevangenis gestoken. Die heeft daar zeer lang in gezeten, dat is misschien wel verjaard, en die hebben ze in april 1918 gefusilleerd.

Ik heb wel nog gehoord van Jan Vos, de boswachter van Poullier. Die woonde aan het einde van de dreef, die ge hebt op het einde van het goed van Poulliers in Peene links. Ge hebt dan de verbinding met de Bijloke en dan voorts naar de Hoogstraat. Er staat daar een huis van een boswachter en daar heeft Jan Vos gewoond. En die heeft ook wel meegedaan met die spionage. Want ik weet nog dat zijn dochter Anna, dat was een meisje van achttien, negentien jaar, dat die ook nog opgeleid geweest is. (Zie ook wat Madeleine Chalmet, echtgenote Arthur Misseghers hierover vertelt.)

Notaris Dorval woonde op de zaak, waar nu de juffrouwen Plasschaert wonen. En op een zekere dag was mijnheer Raoul weg, dat was de zoon. Ze zegden dat die overgegaan was om in Engeland het leger te gaan vervoegen. Die familie Dorval is hier weggegaan uit Wachtebeke in 1919.

De Hauptkommandantur was in Ertvelde, want als de boeren met hun paarden naar de keuring moesten gaan, dan moesten ze naar Ertvelde, en de paarden stonden allemaal met een E en met een nummer in hun bil gebrand.

3. Verhaal verteld door mevrouw Alice Michiels (Wachtebeke 1921) op zaterdag 7 januari 1984.

Mevrouw Alice Michiels, echtgenote L'Ecluse, is de dochter van Anna Van Kwikkelberghe, die zelf de dochter was van Jan Van Kwikkelberghe. Jan was de broer van Benoni Van Kwikkelberghe, vader van de Zulma Van Kwikkelberghe, de spioene waarvan sprake in het boek van Heinrich Binder. Na het lezen van dit boek was schrijver dezes er op gebrand hier in Wachtebeke nog iets van Zulma Van Kwikkelberghe terug te vinden. Daar H. Binder ze doet wonen op Langelede (wat fout was) vroeg ik het eerst aan ons medelid Suzanne Celie uit de Kleistraat. Zij verwees naar Liesbet en Gabriëlle Van Kwikkelberghe, twee onderscheidenlijk drie huizen voorbij Langeledeschool, deze verwezen naar nicht Alice Van Kwikkelberghe, die bij dochter Bernice Van Megroot woont in de Statiestraat en vandaar ging het naar Alice Michiels in Bovenhoek.

Ik weet daar niet veel van, over Zulma heb ik weinig horen praten, 't was altijd over Leonore Van Kwikkelberghe, die hier op de foto staat, Zulma Droesbeke, geboren Swartelé en Valerie Van Kwikkelberghe. Dat waren twee zusters van mijn moeder en die waren daar mee bezig (met het spionneren) samen met de broer van mijn vader, Charel Michiels. En er waren ook nog De Letters bij, en die waren met vier broers en die woonden op Kalve (zie verhaal van mevrouw Maria De Letter). En oom Charel was de bijzonderste en die spioneerde hier in België, samen met de Marquenies ook, dokter Martens, Deesken de postbode... Zulma Droesbeke haar huis was ook in de Marquette en dat huis bestaat nog, maar het is nu een buitenverblijfje. Die werkten dus allemaal voor de mensen die van hier naar Holland wilden vluchten en dan weer achter de linies, zo soldaat gingen zijn. Ik meen wel dat ze zo nog Albert Willems weggekrege hebben. Mijn vader hielp die mensen over door die kreek daar, achter Verdurmes, de Rode Sluis (Smolenaers kreek). En die kwamen dan terecht bij een tante van mij in Rotterdam. Zulma Van Kwikkelberghe en die vier De Letters zijn allemaal hier door de kreek getrokken. En mijn grootmoeder woonde op de Hollandse Overslag en die ving die daar eerst een tijdje op, maar die mochten daar ook niet blijven. En van daar uit trokken die dan naar mijn tante in Rotterdam en zo verder naar andere bestemmingen. Er waren er die terug bij het leger geraakten, onder andere langs Le Havre.

Charel Michiels, die was hier vogelvrij verklaard. Maar hij heeft nog lang geleefd, want hij is nog maar een jaar of zestien dood. De Duitsers maakten dat bekend met een plakkaat aan de muur. Die mocht door iedereen doodgeschoten worden, daar zouden ze geen enkele voor gepakt hebben, vertelde mijn vader altijd. De jongens die moesten overgesmokkeld worden, werden aangebracht door de vrouwen en moesten hier dan ergens opgepikt worden door mijn vader. Mijn vader was een stille werker, en daardoor moest hij geen soldaat worden. Charel Michiels deed hier de streek en kroop veel door de elektrische draad, door de kreek weg. Ik heb hen nog horen vertellen dat ze eerst door die elektrische draad moesten vooraleer ze door de kreek konden. Die draad stond op de kant. Ze gingen er over met twee ladders. Die draad was tamelijk hoog, want er waren er wel een stuk of drie boven elkaar gespannen. Ze moesten langs elke kant van de draad een ladder hebben, en die zetten ze tegen elkaar met de bovenkant en dan erover. En er moest altijd ene eerst over. Ik heb mijn vader nog horen vertellen, dat hij er eerst over ging, maar ze hadden voorafgaandelijk die ladder door een kant (struiken) getrokken en er was een tak aan de ladder blijven hangen, en binst dat vader er dus over ging, viel die tak op de hoogspanning en die ladder schoot in brand. Ze zijn dan geweldig geschrokken.

Mijn vader die trok over en weer over de grens. Die hadden ergens aan de Dievenhuizekes een gat door de dijk, waar ze door kropen. En dat gat gaf uit op het huis van Zulma Droesbeke, in de Marquette.

Maar om terug te komen van Zulma Van Kwikkelberghe, daar heb ik nooit veel horen van

klappen. Ik weet wel dat ze ook bij mijn tante in Rotterdam terecht gekomen is, omdat ze hier ook weg moest. Ze is daar dan wel met een Deen getrouwd. Want dat manneke dat bij haar staat op de foto, is haar zoon. Dat was binst de oorlog. Na de oorlog is ze dan naar Antwerpen gaan wonen, waar ze een kosthuis geopend heeft. Dat was een schone zaak; 't was wel in het havenkwartier, maar 't was niet hetgeen veel mensen zouden peinen. Het was een kosthuis voor Denen, schippersvolk van haar man zijn nationaliteit. Haar man heette Jensen. Ze hebben nooit meer dan één kind gehad. Zulma heeft geleefd tot na de tweede oorlog.

Mijn tante Leonore en die Zulma Droesbeke, zijn alletwee aangehouden geweest op het einde van de oorlog door de Duitsers. Die hebben in de gevangenis gezeten in Aix-les-Bains in Frankrijk. Mijn tantes Leonore en Valerie en Zulma Droesbeke hebben nog veel decoraties gehad na de oorlog.

Ik weet er nog van dat ze binst die oorlog berichten overbrachten met duiven. Ze moesten ze opvangen hier achter de pastorie, daar moesten ze lopen waken.

Die vier jongens, die vier Letters die ik daar zeg, die hebben allemaal een dag of acht doorgebracht bij mijn grootmoeder op de Hollandse Overslag. Mijn vader heeft die alle vier door de draad gebracht. Maurice De Letter was de jongste van die vier broers, en hij was vijftien, zestien jaar als hij moest overvluchten naar Holland en hij schijnt hard geweest te hebben omdat hij België moest verlaten.

De lelijkste nacht die hij ooit heeft meegemaakt, heb ik hem altijd horen zeggen. Kletsnat waren ze en ijskoud. Dat was ook eerst met die ladders over de draad en dan door de kreek. Mijn vader vertelde altijd, dat dat altijd allemaal bij zijn moeder terecht kwam. En zo lang als mijn grootmoeder leefde, en die is vierennegentig jaar geworden, kwamen die Letters alle jaren Nieuwjaar wensen en ik heb hen haar nooit anders horen noemen als „moeder” en mijn vader noemden ze „peet”. Dat overbrengen ging daar allemaal mee mee, met de maan... en ze moesten natuurlijk ook altijd een Duitser uitkopen, dat deden ze ook. Anders ging het niet. Dat was een schildwacht die altijd over en weer liep langsheen de draad, en ze hadden ene uitgekocht en gewoonlijk was dat met een pul jenever. En als ze dan eens geen jenever hadden, dan dierven ze die mens wel eens een keer foppen ook. Want als de Letters doorgeraakt zijn, dan is die Heinz 's anderdaags al weggemoeten. Dat betekent toch wel dat ze (de Duitsers) er iets van gemerkt hadden. Dat was te doen achter Verdurmes, 't laatste huis hier van Wachtebeke, wel daarachter daar moesten ze vergaderen in het veld. En daar moest mijn vader ze gaan halen. Want die tijd zat mijn vader op het Hollands, daar aan de overkant. Die vier Letters zijn daar gebracht geweest door Leonore en Valerie Van Kwikkelberghe.

In verband nog met dat gat door de dijk, dat liep van 't Belgisch naar 't Hollands, dat liep onder de draad door, want die stond boven op de dijk. Als ze er doorgekropen waren, deden ze dat terug toe. Ik heb vader nog horen vertellen, de eerste keer dat ze er doorgekropen zijn, dan waren ze met drie mannen buiten mijn vader en ja wie gaat er eerst doorkruipen? Ze moesten dan van 't Hollands komen naar België. Die drie waren een zekere Hermans, Pierken Allonsius en dan de broer van een doeanier. Ze moesten mijn vader zijn broer, Charles, gaan halen, want 't werd hier te heet voor hem. En dan heeft mijn vader gezegd „'t es veur mijn broere te goan alen en ik kruip er iëst deur”. En Charles zat dan in de Marquette, in 't huis van die Zulma Swartelé (Droesbeke). Mijn vader wist dat hij daar zat, en dan weer door dat gat naar 't Hollands. Oom Charles zat daar wel gaarne bij mijn grootmoeder, want hij zat daar wel veilig voor de Duitsers, maar de Hollanders zagen hem ook niet gaarne, want hij had daar feitelijk geen verblijf. En dan weer maar met gans de kliek naar Rotterdam.

Waarom ze dat deden? Oom Charles was daarmee begonnen. Ze deden dat uit haat tegen de Duitsers, dat ze er kwaad op waren, mijn vader is er gans zijn leven kwaad op geweest. En Charel, die was twee jaar jonger dan mijn vader, en blijktbaar nog heviger en die begon ermee, die zat daarin. Mijn vader zou moeten soldaat worden hebben, hij zou in Holland moeten binnen gaan hebben. Vader zat reeds in Holland gevlucht. Charles heeft er dan voor gezorgd dat vader geen soldaat moest worden, maar hij moest dan hier wat helpen. Charles Michiels is er waarschijnlijk bijgeraakt door Charles Buyck van Moerbeke. Die werkten dan tegare. Buyck werkte in de suikerfabriek. Dat was een ontwikkeld persoon.

Hij was daar zo een beetje baas in dat net (waarschijnlijk dan met bindingen naar Brussel, zoals vermeld in het boek van Heinrich Binder). Die twee zijn hun leven lang goede vrienden gebleven. Want als mijn oom Charles begraven is, hebben ze nog wel een brief van de mannen van dat net voorgelezen. In leven heeft hijzelf daar echter nooit iets over gezegd. En bij de tweede wereldoorlog, als de Duitsers gekomen zijn, is hij naar het zuiden van Frankrijk gevlucht, tegare met Charles Buyck, die waren allebei even bang. De twee Charles stonden binst de eerste wereldoorlog in Brussel bekend. Dat spionnagenet had een bepaalde naam.

Binst de oorlog werkte mijn vader bij de boeren en om wat bij te verdienen moesten ze wel smokkelen. Maar voor dat werk van mensen of brieven over te brengen werden ze niets betaald. Mijn vader heeft altijd gezegd dat hij daarvoor nooit iets gehad heeft.

Na de oorlog zijn dan die mensen die binst de oorlog tegen de Duitsers gewerkt hebben, samen gegaan in een vereniging „Pro Patria” en de twee broers Michiels zijn daar lid van geweest tot aan de tweede oorlog, toen de vereniging om begrijpelijke redenen zachtjes ontbond.

Zulma Van Kwikkelberghe en zontje Herman

Leonora Van Kwikkelberghe

Uiterst links
Zulma Swartelé (Droesbeke)

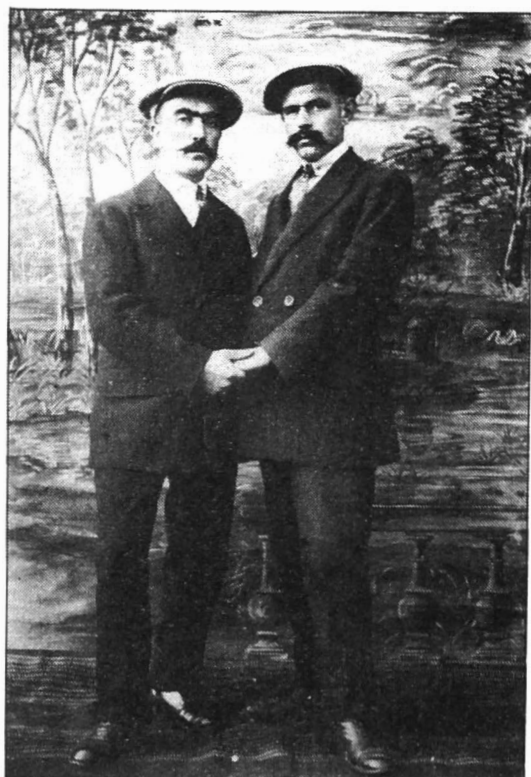
Vooraan van links naar rechts:
Gust Plasschaert - Valerie Van Kwikkelberghe - Albert Vervaeet.
Achteraan van links naar rechts:
Leonore Van Kwikkelberghe - Florida - Zulma Droesbeke

Kamiel De Letter

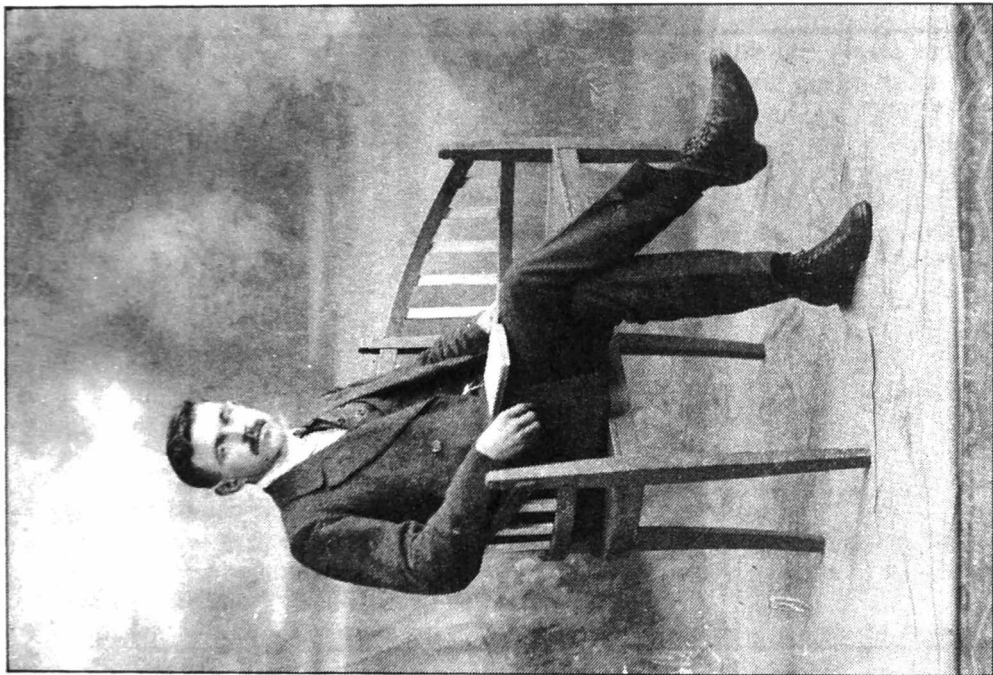
Aloïs De Letter

Links : Cyriel De Letter
Rechts : Charles Michiels

Amelia De Coene, moeder van Charles en
Aloïs Michiels in 't Hoeksken.
Zij ving de overgesmokkelden op voor een
paar dagen.

Charles Michiels

Alois Michels

Waakt, want gij weet niet op welk uur
uw Heer zal komen.

†

BID VOOR DE ZIEL VAN ZALIGER
MEVROUW

Julma Maria

VAN KWIKELBERGHE

Weduwe van Mijnheer Heertje GEER

en van Mijnheer Jens Peter JENSEN

geboren te Wachtebeke op 11 Augustus 1890

overleden te Antwerpen op 3 Februari 1956.

Na bediend te zijn van de H.H. Sacramenten.

Vandaag is de mens nog in leven en morgen is hij niet meer, daarom gelukkig al wie dikwijls aan de dood denkt en zich alle dagen bereid houdt alsof hij sterven moest.

Sneller dan de draad door de wever, zijn mijn dagen afgesneden. Gedenk, o Heer dat mijn leven slechts een adem is en dat mijn ogen de goederen dezer aarde niet meer zullen zien.

Mijn zoon, schoondochter, kleinkinderen die vol droefheid achtergebleven zijn. U ben ik voorgestaan. Ik heb U'n voorbeeld nagelaten van volharding, goedheid voor anderen, en vertrouwen op de Voorzienigheid.

Aan U, mijn bloedervant en vrienden, vraag ik om de steun van uw gebed.

II. Hart van Jezus, ik bebrouw op U.

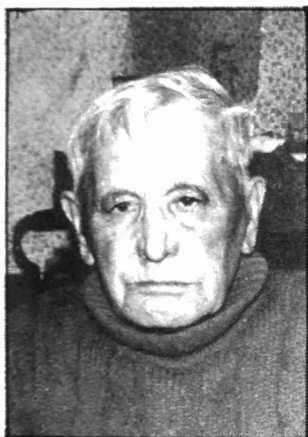
A. Engels-Michiels, begraf. Tel. 32.70.43-32.00.37

PRINTED BY RECZORDE

29 - 5

4. Verhalen verteld door mijnheer Fons Creve (° Moerbeke 24 april 1897) op 18 maart 1980. Fons woont aan de Langelede, in nummer 76.

1. In 't begin waren mijn ouders er tegen dat ik smokkelde, ik was toen zeventien jaar. „Blijf maar thuis” zei mijn vader. „Maar gaan we dan te eten hebben, vader?” vroeg ik. Het was een dure tijd, en we hadden ook niets meer te eten. Op het einde waren ze het er mee eens, want het kwam goed binnen. In 1914-'18 ging ik altijd voor, om te verkennen, gewoon op de baan. Als er iets gaande was, ik zag gelijk een kat, liep ik terug langs de bomen en 'k zei tegen de mannen „Houdt u opzij hee”. We smokkelden vlas naar Holland en olie en eetwaren naar hier. In vreedestijd heb ik nooit willen smokkelen, alleen binst de oorlog om wat te verdienen en voor het huishouden.
2. In '14-'18 heb ik éénmaal een vrouw overgebracht van Sint Anneken naar Holland. Haar man zat in Engeland en ze wilde er naar toe.

Volgende verhalen werden opgetekend in april 1980.

3. Ik heb dan gesmokkeld. Dat zijn lelijke dingen om over te klappen. Ik ben nooit geschoten, wel éénmaal gepakt geweest. Ik viel eens over ene die in zijn been geschoten was en die voor mij die was in zijn arm geschoten.

Op een andere keer moesten we door het water gaan. Toen de eerste er juist uit kroop op België, werd er op ons geschoten. De Duitsers schoten in 't water juist voor mij, ik hoorde de kogel fluiten en „spukken” (spuwen) in 't water. De man die er uit gekropen was, werd gepakt en beklapte ons. Hij moest want hij kreeg slagen met hopen.

Een smokkelaar hield een herberg op de Pereboom. Er sliep ene in zijn schuur zonder dat hij het wist. Die slaper zei dat hij een Frans spioen was, maar 't was een Duitser. Op een zekere keer, 's zondagsavonds, vroeg hij om mee te mogen gaan. Hij vroeg dat altijd. 'k Zei : „Loat èm moar mijnen kluts dragen”. Die kluts was vlas. De Duitsers kochten vlas in Holland, en wij brachten ons vlas tot aan de grens en smeten het daar over de draad. Dus op zekere avond vraagt de herbergier mij : „Komde van den avond Fons ?” - „A 'k weet nie. Goat den dienen mee ?” - „Joan”. - „Tan goa 'k nie mee, loat èm mijnen kluts moar dragen”. Ik ging die keer niet mee, maar wel de reis nadien. Die bewuste keer dus waren drie van onze mannen de reis voordien overgegaan. Ze komen aan de draad aan de Hollandse kant om het vlas over te pakken. Die drie man zien die zogezegde Fransman en zeggen : „'t Es nen Duitschen spioen”. Van schrik sprong de baas van de smokkelaars haast op de elektrische draden van de grensversperring om zelfmoord te plegen.

Er werd dan anders niets meer gezegd dan „nie op 't bedde goan slapen”. Maar ik was niet bang, ik had niet meegedaan en ging toch op mijn bed slapen. De Duitsers zijn echter niet komen zoeken.

4. Op een zekere avond komt Mon Vos bij mij en zegt „Goade mee veur nen Franschen spioen over te doen ? 'k Zal èm au loaten zien”. - „Ja, 't is goed, moar 'k weette 't nog nie”. Tegen het deemsteren kwam Mon. 'k Zei : „Zoekt a moar nen anderen, 'k doe nie mee, ij vraagt a veel te veele de woorden uit anen mond”. Een andere maat deed hem dan over samen met Mon. Als de spioen over was, vroeg hij hem terug te komen halen twee dagen nadien. En ze haalden hem weer en gingen ermee naar Moerbeke. Hij had een valies bij zich. Die staken ze bij boer Van Waes in het karrekot in de grond. De spioen vroeg dan om hem 's anderendaags naar Destelbergen te doen.

Men deed dat. Maar nadien kwamen de Duitsers Mon pakken, dus de Franse spioen was in werkelijkheid een Duitse spioen geweest. Dat verliep als volgt. Op een avond waren we allemaal bij Mon. We moesten die avond vlas dragen voor hem en over de draad smijten. Maar eer dat we weg waren, waren de Duitsers daar om zijn boel te onderzoeken en hem te pakken. Hij was in zijn oven gekropen en wij vluchtten weg. Maar evengoed, na lang zoeken, vonden de Duitsers Mon toch in zijn oven. Ze leidden hem naar het buro in de Koewacht. Vandaar ging het naar Lokeren en dan voerden ze hem naar Gent. Maar onderweg haperde er iets met de auto en hij stopte. Binst dat ze aan de auto bezig waren, dat was in Lochristi, sprong Mon uit de auto en was weg. Hij is dan naar hier gekomen en is overgegaan naar Holland en zo verder naar Engeland in het Belgisch leger. Dan als de oorlog gedaan was, was ik misschien de eerste die Mon gezien heeft. Hij kwam afgereden te paard. Hij vroeg mij om iemand te gaan roepen op het Hollands waar hij altijd kameraad mee geweest was.

5. Tussen de krekten hadt ge het gat van de Oude dam en daar kropen ze door het riet om op Holland te geraken. En als ze door dat riet waren, kwamen ze aan een watergang en dan konden ze onder de draad kruipen als het water laag stond. Wij waadden door de krekten, maar gaven mekaar een hand voor als er een door de pelsen (drijvende eilanden van riet, soms begroeid met els en wilg) schoot, anders zouden ze hem niet meer gezien hebben. Om naar Holland te gaan, moesten we over de „Mavraaë“ gracht (Mevrouwegracht ?). En als het water hoog stond, legden we daar twee badders (balken) over met een tussenruimte van drie vingers en dan moesten we sleepgeweg (al slepend) erover met onze kluts en ons niet mistrappen of we lager er in. Die badders waren zes, zeven meter lang en die lagen in het midden onder water.

5. Herinneringen aan 1914-1918 van Maria De Letter (weduwe Domien Du Cheyne). Geboren te Kalve 22-1-1896.

De Duitsers zijn zo in België binnengevallen. De mensen werden opgeëist om putten te maken en te helpen. De Duitse soldaten reden met hondekarren. De eerste die in Wachtebeke kwamen, schoten op mijn broer Cyriel, die met de fiets naar het dorp reed.

's Avonds stopten de soldaten en kwamen binnen in ons café. Ze legden het vol stro om op te slapen. 's Nachts hebben ze nog wijn gestolen en ze hebben nog gezongen. Ik bleef in huis met mijn vader. Zijn oudste zuster, zijn broer, mijn moeder en onze overige acht kinders waren weg naar de Hollandse Overslag, bij de kinders Plasschaert. Van de mensen die weg waren werden hun beesten gestolen en geslacht door de Duitsers. De oorlog heeft vier jaar geduurd. Onze Cyriel en onze Aloï's spionneerden met de gebroeders Verschraege van Moerbeke. Die zijn door de kop geschoten in de Nieuwe Wandeling in Gent, maar ze hebben mijn broers niet verraden.

Mijn broers kregen van de Verschraeges briefjes zo dun als sigarettenpapier. Daarop moesten ze onder andere de legereenheden van de Duitsers die in Wachtebeke lagen of voorbij kwamen opschrijven. Op die rapporten stond een nummer. Daarmee wisten ze van wie en dus van waar het afkomstig was. Mijn broers hun nummer was 32. Ze vulden de vragen in die op het rapport stonden.

Gustaaf Marquenie spionneerde ook. Ze hebben hem ook in de Nieuwe Wandeling dood geschoten. Zijn vrouw was toen in verwachting.

De rapporten werden opgehaald door Jan Vos. Die kwam 's 's nachts de grens over. Hij deed die rapporten aan de poot van een duif, welke dan naar Holland vloog.

Mijn broer Cyriel moest eerst vluchten met Kamiel Laheyne. Daartoe groeven ze een put onder de prikkeldraad tussen België en Holland. Dat was op het hof van Roste Mele, die het Palinghuis open hield. Ze hadden de Duitse wacht omgekocht. Vijfhonderd frank hebben ze hem betaald; dat was veel geld in die tijd. Die Duitse soldaten hadden niets. Die kwamen altijd in het café van Roste Mele, en zij was het die hen omkocht. Wij weten niet of die Duitse wacht dan gestraft geworden is. Dit gebeurde tijdens het Kerstfeest terwijl alle Duitsers feest vierden bij Mele. Zij woonde aan de sluis. Daar mijn broer de put niet gevuld heeft, wisten de Duitsers dat er ontsnapt waren naar Holland. Ze kwamen dan mijn andere broers halen. Ze klopten 's nachts aan. Mijn vader deed open en zei „Ze zijn niet thuis. Het zijn jongens die niet deugen. Ze zijn meer op straat dan thuis, 'k heb er niets aan te zeggen“. Hij maakte zijn jongens slecht om ze te kunnen redden. De Duitsers hebben hem geloofd en lieten hem met rust. Ondertussen zaten mijn broers in de dubbele kelder bij Jules Geers te Kalve. Ze zaten er acht dagen in en we droegen hen eten. 't Was bietentijd toen ze naar Holland wilden vluchten. Ze hebben dan verscheidene nachten in de bieten gelegen. Het was terug Roste Mele die de Duitse wacht uitkocht. Deze keer plaatsten ze een ladder over de prikkeldraad. Mijn jongste broer had echter zijn klompen laten staan. Zo waren ze weer verklapt. Mijn broers waren over, maar de Duitsers kwamen terug 's nachts bij ons kloppen. Mijn vader zei weer dat het straatlopers waren die niet wilden deugen.

Dan kwam Jan Vos terug op een nacht. Hij vroeg aan mij: „Ga eens kijken welk Duits leger er in Wachtebeke ligt“ - Ik schreef het rapport en Jan Vos liet de duif vliegen. Maar die duif werd aangeschoten en keerde terug en viel bij ons binnen. De Duitsers hadden de duif gevolgd. Ze hebben dan vijf huishoudens uitgewezen: ons, Staf Marquenie, Mele Winne, Staf zijn zuster en nog iemand. Die waren bekend door verklikken. We werden allen naar Oostakker gebracht. Daar vielen alle nachten bommen op de kerk en het kerkhof. We zijn er dertien maand geweest. Dan hing er een affiche uit dat Staf Marquenie door de kop ging geschoten worden. Mijn vader ging naar de kommissaris en vroeg „Doe dat plakkaat weg, want zijn vrouw is in verwachting“. De kommissaris antwoordde „Domien dat mag ik niet doen, want dan wordt de ganse gemeente gestraft“.

In die tijd kregen alle mensen een halve liter melk per dag, de kinders ook. Die werd gegeven door het komiteet, dat gesticht was vanwege de vele armoe die in die tijd heerste. Mijn zuster Coralie De Letter was drie maand getrouwd met Viktor De Bock, toen die samen met Frans en Omer De Letter naar het front moest. Ze zijn alle drie teruggekomen. Coralie is dan naar Wachtebeke gekomen. Wij boerden, hadden een café en mijn moeder hield een winkel van ellegoederen. Gedurende de tijd dat wij in Oostakker waren, hebben Jules Geers en zijn vrouw de winkel opengehouden en de boerderij verzorgd.

In Oostakker waren we met zijn vieren: mijn vader Domien, mijn moeder Clemence Andries, mijn zuster Coralie en ik. Ik was gaan zien in Oostakker welke legereenheden daar lagen en had een rapport gemaakt. Dat moest ik afgeven in het Schepenhuisstraatje in Gent. Ik ging daar te voet naar toe. Dat kwam door Jan Vos. Die was naar Oostakker gekomen en had tegen mij gezegd „Gij moet voor uw broer Maurice zorgen die in Holland zit. Maak een rapport of twee en dan kan hij trekken (steun)“. Ik heb dat dan gedaan. Er is dan terug een duif geschoten. Wij Letters waren reeds verdacht. Ik werd opgepakt en samen met Coralie in de Nieuwe Wandeling opgesloten. We zaten elk in een cel. Bij ons zat een verraadster om ons uit te horen. We mochten elke dag wandelen. Tijdens zo'n wandeling hoorden we afroepen dat de gebroeders Verschraege doodgeschoten waren. 's Nachts heb ik geslapen op een stoel. Mijn celgenote vroeg: „Waarvoor zit ge hier? Hebt ge gespionneerd?“ - „Ba neenek, 'k weet niet waarvoor we hier zijn. „De derde dag kwam een wacht ons halen om negen uur 's avonds. „Nummer 64 mag naar beneden komen“. Beneden in de gang moesten we met ons gezicht naar de muur staan. De Duitse officier, die rechter was beschuldigde ons: „Gij hebt naar uw broers geschreven, wij zijn van alles op de hoogte“. Wij antwoordden dat ze nooit willen deugen hadden, dat ze nooit thuis waren en dat wij onschuldig waren. Mochten dan 's avonds van de derde dag naar huis.

Ondertussen was het volgende gebeurd. De kommissaris van Sint Amandsberg was zeer goed bevriend met twee begijntjes, zusters van mijn vader, Rosalie en Catharina De Letter. Ze zeiden hem „Die meiskes hebben geen beetje schuld“. Zo zijn we los gelaten. Mijn

vader zei juist als we binnen kwamen: „Ons Triene en ons Roze zeiden dat ze vandaag wel zouden komen, maar 't is weer niets". - „Jaja we zijn er wel".

En als toemaatje nog iets over Peenekermis, loten en de eerste auto in Wachtebeke
Op 15 augustus, naamfeest van Mevrouw Poullier waren er Peenefeeften. Mijnheer Poullier was burgemeester van '14 tot '18. Er stonden dan kramen, er was paardekeuring, en er waren volksspelen zoals mastklimmen, streepke stekken (met een geldstuk naar een streepke in het zand stekken; wie er het dichtst bij was had gewonnen), zakkenlopen. Er waren geldprijzen, grote zilveren vijffrankstukken, die tussen nagels op planken gestoken werden en zo rondgedragen om getoond te worden. Dat werd allemaal gegeven door Poullier. Als Stekene naar Wachtebeke kwam om te loten voor het leger, vochten ze altijd en sloegen stoelen kapot in het café. Onze herberg heette „Vrede best". Er stond een traalbalde voor de paarden. De eerste auto van Wachtebeke was van Poullier.

6. Verhaal geschreven door Kamilla Marquenie over haar gefusilleerde vader Gustaaf Marquenie

SPIONNAGEDIENST IN HET ETAPPENGEBIED WACHTEBEKE 1914-1918 GUSTAAF MARQUENIE

Het gezin Victor en Theresia Marquenie-Roets telde vier kinderen Alfons, Kamiel, Mathilde en Gustaaf. Vader Victor, welstellende timmerman en wagenmaker in Ramonshoek kwam zelf uit een gezin van vier; Livinus, pastoor te Zele - Leo, ongehuwd, Rozalie, ongehuwd - en Victor.

Wagenmaker Marquenie had naam en faam. Het gezin stond in aanzien. Eén jaar na de geboorte van Gustaaf op 19.9.1884 was dat geluk gebroken. Vader Victor stierf en moeder Theresia bleef met vier kinderen zitten. Op de ouderdom van zes jaar liep Gustaaf, de jongste, in de leer in de school te Ramonshoek, gebouw dat familiale eigendom was van de familie Marquenie. Zodra werkbekwaam werd Gustaaf opgenomen bij boer Roets, waar hij als timmerman goed zijn brood verdiende. Nadien werd hij melkventer bij oom Leo, en van 1900 tot 1917 in de melkerij Sinte Katharina, onder directeur Theofiel Scheire. Hun melkronde liep langs Peene, Ramonshoek, Bovenhoek, Dievenhuizen, Marquette, Hoogstraat en Langelede met wagen en paard, van 's morgens vroeg, tot laat in de namiddag langs slechte banen en wegen. Soms konden ze in de winter niet door, dan moesten de boeren hen helpen hun wagen uit de modder te trekken. Ze verdienden dan 1 frank per dag. Toen kreeg Gustaaf kennis met Hortense Fierens, geboren te Moerbeke Waas in de Kruisstraat op 4 maart 1886. Die was vroeg wees geworden en was opgenomen bij boer Augustien Vermeersch, te Ramonshoek. 't Was liefde op het eerste gezicht tussen de twee weeskinderen. Plannen werden gesmeed om in te trouwen bij oom Leo Marquenie en met de melkronde was de toekomst veilig gesteld, het leven lachte hen toe. Aanvankelijk liep alles naar wens. Op 3 augustus 1909 stierf Leo Marquenie. De eigendommen: twee hofsteden en tien hektaren land en de school werden verkocht zodat het jonge echtpaar Gustaaf en Hortense met hun drie kinderen Leonie, Camilla en Eugenie letterlijk op straat werden gezet. Geen stoel was hen toegezegd. Ze hadden niet de gelegenheid iets te kopen, alles was verkocht aan de hoogste bidder. Dit was boer Criel te machtig. Hij kon niet verkroppen dat Gustaaf en Hortense, die zo fel gewerkt hadden en zo hun oude oom verzorgd hadden, zonder iets overbleven. Al wat er nog overbleef, wat oude stoelen, een tafel, enige beddekens hebben ze kunnen behouden. De school, zei oom Leon, was voor de gemeente. Dan hebben Gustaaf en Hortense een huisje mogen bouwen door oom Augustin Vermeersch. En zo begonnen ze een nieuw leven: werken, boeren en nog drie kinderen ter wereld brengen Anna, Louise en Albert. Zo gingen de jaren van 1909 tot aan de eerste wereldoorlog in gezapig, gemoedelijk en rustig betijen, eigen aan het leven op de buiten, voorbij. De inval van de Duitsers bracht beroering in het gehucht. Broer Kamiel was naar Holland gevlucht. Was hij (Gustaaf) maar mee gevlucht. Was Kamiel het die Gustaaf ver-

zocht om schakel te zijn tussen hem en Ferdinand Mageleine uit Zaffelare of was deze laatste in dienst van baron Loontjes ?

De dagelijkse ronde met melkkannen op de wagen bood Gustaaf een gunstige gelegenheid om dat klein dienstje op zich te nemen. Klein dienstje, maar met mogelijks grote gevolgen. Voorzichtigheid was geboden. Zo dat alleen nog 's nachts de briefoverhandiging plaats had. De brieven die van Holland kwamen werden door Gustaaf in melkkannen met dubbele bodem doorgesmokkeld naar Mendonk bij een zeker Mageleine. Die brieven kwamen van de Engelsen. In omgekeerde richting schoot Gustaaf brieven over naar Holland, naar zijn broer met pijl en boog. Dit gebeurde met medeplichtigheid van een Duitser, die bij hem ingekwartierd lag. Op de weide van de Marquenes stonden er veel barakken waarin Duitsers woonden. Gustaaf en zijn Duitse helper werden gewaar dat ze achtervolgd werden, dat ze bespionneerd werden als ze op die weide kwamen. En hij schoot al rap die pijl over, maar die kwam niet tot op zijn bestemming. Die kwam in de Schoolstraat terecht en zo is ons vader bekend geraakt. Die Duitse helper was een grenswachter. Besefte vader Gustaaf wel, was hij zich wel bewust van het gevaarlijk spel, hoe offervardig ook, waarin hij betrokken was ? Was moeder de vrouw wel op de hoogte van deze spionage ? De kinderen van één tot negen jaar stellig niet.

Oom Kamiel was overgevlucht naar Holland, want hij werkte samen met de gebroeders De Letter van Kalve. Mijn vader was ook goed van zin om over te gaan. Tante Eugenie De Letter, de vrouw van Kamiel Marquenie, die is nog overgegaan met een ladder over de draad (zie verhaal van mevrouw Alice Michiels). En oom Kamiel zei tegen mijn vader „Kom mee mee mijn vrouë“, maar ons vader wilde niet. Hij zei „ge weet gij nie, mee wa da-k-ik doar stoa zeeke ?“ Ja, ze hadden nog maar net gebouwd, en al van alles tegengekomen en zijn vrouw in verwachting en reeds zes kleine kinders. „Nië“ zei hij, „k loate mijn vrouë oan eur lot alliëne nie ovre. In 'k en doet nie miër uëk“. Mijn vader was zeer bang, want de vorige dag was er een blijven hangen aan de draad. Mijn vader kreeg daar niets voor. Hij deed dat uit vaderlandsliefde.

Hij is er dan mee gestopt en daarmee was hij niet meer benauwd van de Duitsers dat ze hem zouden gepakt hebben. De mensen zegden hem „Staf schiët er uit. Ze zijn doar weere“ - „Och ze keunnen mij niets doen“. Hij had zo'n vertrouwen, dat toen ze hem komen halen zijn, hij met één Duitser meegegaan is naar Gent. Zo had hij die Duitser een klop gegeven, hij was weg geweest.

Om vier uur zijn ze ons vader komen halen, met twee soldaten. En ons moeder zei „Allei jongens, ge moet ammal noar beneen kommn“. En pletsebarvoets kwamen we naar beneden en ons vader gaf ons allemaal nog een kruiske en een zoentje en hij zei „tot van den avend“. Zo ge moet niet vragen hoe we allemaal schreiden. En we hebben nooit ons vader meer gezien. Daar in Gent gekomen zag hij zijn maat zitten, blauw geslagen en vader viel in zwijm. Zo die mens heeft hem moeten vernoemen, om zijn eigen leven te redden. Zo die maat is dan krijgsgevangen gemaakt, maar ons vader heeft de kogel gehad. Baron Loontjes, die zat ook in de bak en die zei altijd tegen mijn vader „Gustaaf, ge moet zeggen dat ge hem niet kent“. Zo heeft vader Gustaaf drie maanden gevangen gezeten. Wat een lijdensweg voor ons moeder in verwachting van het zevende kind.

Al dat Marquenie was, moest weg van de grens en wij moesten naar Oostakker. Met de melkwagen werden wij naar Oostakker gevoerd, ons moeder met haar zes kinderen, met enige kleertjes, een beetje voedsel, beddegoed... Zo werden wij in Oostakker afgeladen in een huis waar de Duitsers juist weg waren. Het stro en de vuiligheid lagen er nog in. De nieuwe geburen hielpen ons om het een weinig te kuisen, ze hadden medelijden met ons moeder. Als we in Oostakker waren, ging ons moeder bijna alle dagen naar Gent naar ons vader. Mijn tante Tille zat in Gent en die ging mijn vader alle dagen eten gaan dragen. In Oostakker was er geen plaats voor ons op school. We moesten alle dagen te voet in de kou naar Lourdes naar school met ons ketelke met eten in ons handen.

Maria De Letter, moeder van Tuur Du Cheyne, was onze gebuur in Oostakker en die is zeer goed voor ons geweest. Die hebben ons veel geholpen. Die maakten een kleedje voor ons van een Belgische vlag, 't één in 't rood, 't ander in 't zwart en 't derde in 't geel. Die ben ik nog altijd dankbaar, want die hebben zeer veel voor ons gedaan.

Daags voor vader Gustaaf gefusilleerd werd, ging moeder nog eens naar het gemeentebe-

stuur om een goed woordje te doen, maar die konden er niets aan doen. Moeder ging dan ook nog vader eens bezoeken en hij werd van de trappen geduwd, omdat hij te lang met moeder gesproken had.

De laatste nacht heeft hij een laatste brief geschreven, maar wat er precies in stond hebben we nooit geweten, want een familielid heeft hem verbrand. Een ding vertelden ze ons, dat er in iedere hoek onze naam stond. Dat moet toch een lijdensweg geweest zijn, weten dat het zijn laatste nacht was. Stel u dat eens voor.

In de vroege morgen van 11 oktober 1917 werd Gustaaf in het terechtstellingsoord van het Martelarenplein te Gent gefusilleerd, zonder blinddoek, terwijl hij de namen van zijn kinderen prevelde. Het offer was volbracht. Nu is er in Gent op de Martelarenlaan een museum waar de aandenkens aan beide oorlogen liggen: schoenen, oorlogsklompen van mensen die op het land opgepakt zijn, brieven, bebloede hemden... Er staan ook nog 52 paaltjes waar de namen op staan van de gefusilleerden. Er is ook een aantekening waar de kar stond die de terechtgestelden wegvoerde. Een soldaat die het moest uitvoeren en die hem geholpen heeft, is nadien zelf terechtgesteld. Al die jaren is er op 17 oktober een mis geweest ter zijner nagedachtenis (van Gustaaf). Hartverscheurend was een kleine herdenking op de elfde november op het plein. Er waren nog drie oudstrijders van 1914-'18 en nog enkele van '40-'45. In 1919 is ons vader ontgraven in de Martelarenlaan op de plaats waar ze hem gefusilleerd en begraven hebben, en overgebracht naar het kerkhof van Wachtebeke. Hij ligt begraven een beetje links voorbij de Kruis Lieve Heer.

Op 9.1.1918 werd te Oostakker het jongste kind geboren, genoemd naar vader : GUSTAAF. Toen we terug naar Overslag kwamen, hadden we niets meer, de boerderij was weg. Een boerke, Van Hoecke, die altijd voor ons gewerkt had, is blijven komen en heeft ons land nog bewerkt. Maar van de gemeente hebben we niets gehad. Nadien van de staat wel, zoals blijkt uit navolgend papier. Ze zouden ook een straat genoemd hebben naar ons vader, maar ook daar is niets van in huis gekomen. Na de oorlog is die maat van mijn vader bij ons gekomen om zijn leedwezen te betuigen. Want we zeiden nog tegen ons moeder toen hij op het hof kwam „Moeder kijk een blauwe vent“. Die man was nog helemaal blauw van de kloppen die hij van de Duitsers gekregen had. Mijn moeder heeft hem ontvangen gelijk het moest zijn. Mijn moeder is dan vijf jaar blijven zitten met zeven kleine kinders. Nadien is ze getrouwd met Van Hecke, bij wie ze nog twee kinderen gehad heeft.

Zulma Swartelé (Droesbeke naar de naam van haar man) en mijn nicht Bertha Van Hoecke die stonden ook klaar om gefusilleerd te worden, maar de dag voordien was het wapenstilstand en daardoor zijn ze er aan ontsnapt. Ze zaten in de bak. Bertha haar moeder was de zuster van ons vader. Eén van de twee meisjes was nog maar zestien jaar.

Vater Gustaaf Marquenie - Moeder Theresia Raets en de kinderen van links naar rechts
Eugenie - Anna (bij vader) - Leonie (de grote achteraan) - Louise (voor Leonie)
Albert (op moeders schoot) - Camilla (met beweging gezicht)

„Hij was bereid zijn leven voor het Vaderland te offeren.“
H Mach.

't Barbaarsche rooversrot van een meenedig vorst,
 Naar wereldheerschappij belust, reeds zegezingend,
 En 't vrijste volk der aard tot slavernij bedwingend,
 Houdt de ijs'ren hiel gedrukt op Belgie's fiere borst.

Terwijl ons dapper heir den dwingeland bestrijdt,
 Doorkruist 't bezette land een gansche schaar van vromen,
 Ontvouwt des vijands plan, verrast zijn gaan en komen,
 En heeft door stout bestaan ons redding voorbereid.

Maar wee, die voor en in zijn land, een misdrijf doet
 Dat Duitsche rechtschenders als eigen erf beschouwen ;
 Die voor zulk rechter stond en op zijn woord betrouwde,
 Heeft edelmoedigheid steeds door den dood geboet...

Zulk misdrijf is 't, **GUSTAAF**, dat gij ook plegen dorst !
 Daarom en om den dood voor 't Vaderland gestorven,
 Hebt gij ons aller dank en hoogsten lof verworven ;
 De nationale huld' van 't Belgisch volk en Vorst.

Aanschouw die menschedrom gekniel rond uwe baar,
 Met diep ontroerde ziel en tranenglans in de oogen,
 In heimnisvolle stilte eerbiedig neergebogen,
 Als voor de relikwie van eenen martelaar.

Op uw gehoortedorp, op tweemaal heiligen grond,
 Zal uw geheent' met dit der vrije vaders rusten,
 In 't lommer van het kruis, dat uwe lippen kusten
 Wanneer ge een laatste maal voor uwe beulen stond.

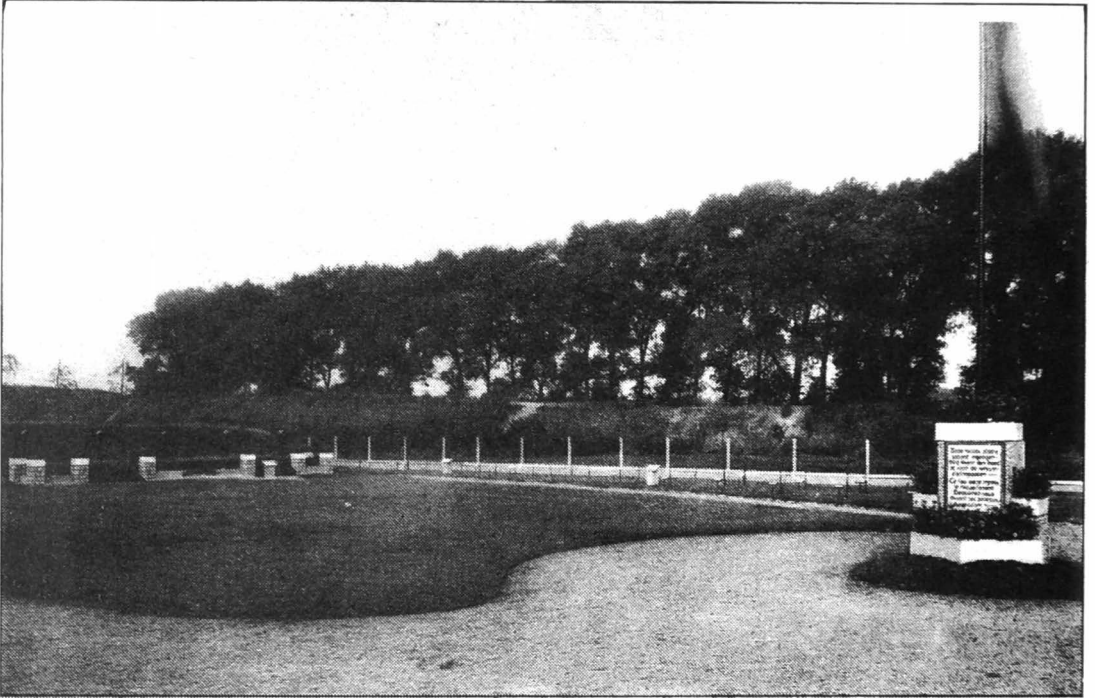
In eer zijt gij gegaan, in zegen wordt ge herdacht,
 Uw naam met goud in marmor en graniet geschreven,
 Zal door de tijden heen ook roemvol blijven leven
 In 't dankbaar hart van 't vrij en vrome nageslacht.

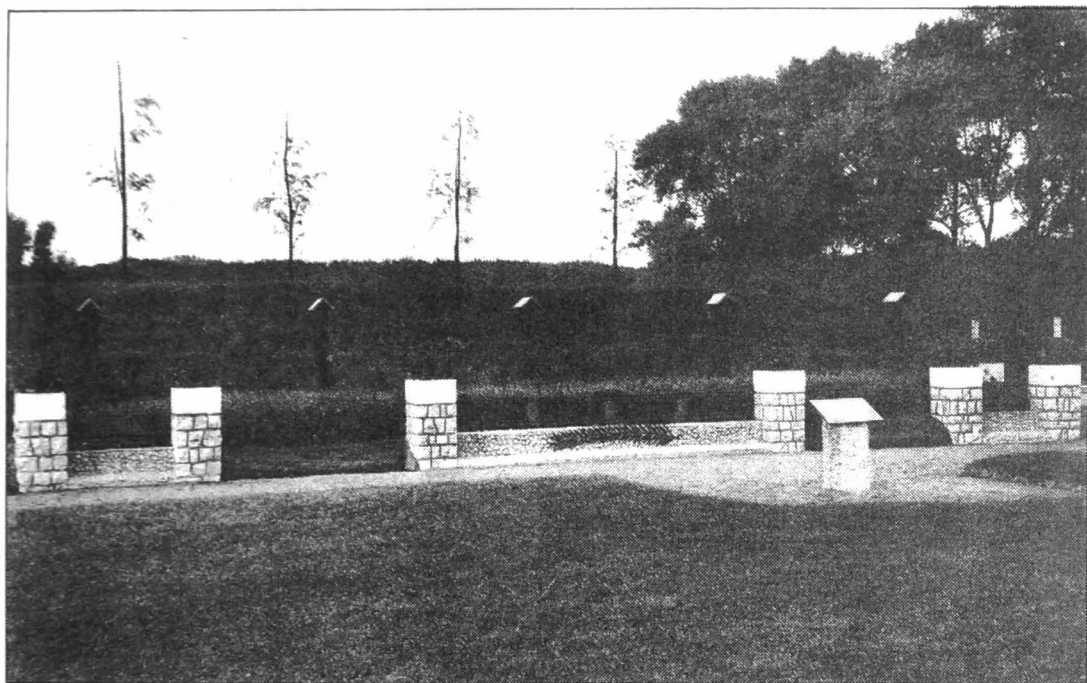
Moog uwe zaalge ziel geloond om recht en deugd,
 Als schutsgeest op ons land en koning nederstaren ;
 Van onheil vrij uw gade en duurbaar kroost bewaren
 Tot 't blijde wederzien in 't rijk der eeuw'ge vreugd.

Heilig Hart van Jesus bescherm België. (300 dag. a ft.)

Druk. DE ROUVER, Wachtebeke

Gent - Oord der Gefusilleerden - Martelarenlaan

De paaltjes zijn de herdenkingstekens voor de (52) gefusilleerden

Eretkens van Gustaaf Marquenie

Graf van Gustaaf Marquenie
schuin links achter het grote
kruis op het kerkhof van
Wachtebeke

de Epine
9 7545

ROYAUME DE BELGIQUE
KONINKRIJK BELGIË

PENSIONS MILITAIRES

MILITAIRE PENSIOENEN

Certificat tenant lieu provisoirement de brevet
Voorloopig als brevet geldend bewijsstuk

Le Ministre de la Défense Nationale,
De Minister van Landsverdediging,

Certifie qu'il est accordé, par application des dispositions de la loi du 23 novembre 1919, sur les pen-
Bevestigd dat aan de
sions militaires à Madame Leuve Marquie, Gustave, nec: Siens, Hortense
Marie, le 4 mars 1886 à Elloerbeke, domiciliée à Wachtebeke (Flandre
orientale) Beaumontshoek.

is toegestaan, bij toepassing van de beschikkingen der wet van 23 November 1919 op de militaire pensioenen

une pension annuelle et viagère } ^{fr.} ~~deux mille francs~~
van fr. ~~deux mille francs~~

(soit six cents par trimestre) payable à partir du
zegge fr. six cents per trimester) uitkeerbaar met ingang van den

1er Avril 1922.

augmentée de sept majorations de trois cents francs
verhoogd met sept vermeerderingen van trois cents francs

pour enfants ayant moins de 18 ans révolus soit une augmentation de frs
voor de kinderen beneden den vollen ouderdom van 18 jaar, zegge een verhooging van fr. Deux

mille cents

Ces majorations s'éteindront au fur et à mesure que les enfants atteindront l'âge de 18 ans.
Deze vermeerderingen zullen wegvallen naar mate de kinderen den ouderdom van 18 jaar bereiken.

Bruxelles, le **22 JANV 1922**
Brussel, den 1920.

Le Chef du bureau des pensions,
De Overste van het bureau der pensioenen,

Le Directeur délégué,
De afgevaardigde Bestuurder,

Ommerguey

L. Tal

Paiements effectués.		Uitgekeerde betalingen.	
1 ^{er} Trimestre 1922	3 ^{er} Trimestre 1922	1 ^{er} Trimestre 1922	Trimestre 1922
	bevat 24.5.1922	est nul	24.5.22

Albert, Roi des Belges

Et tous présents et à venir, SALUT

En l'arrêté royal du 27 juin 1919, rapportant des modifications aux ordres et insignes des 'Ordres de Chevalerie' de la Légion d'honneur, aux civils qui se sont signalés par leur attitude patriotique pendant l'occupation ennemie ;

En l'avis de la Commission de la Reconnaissance des Mérites, par un témoignage de haute bienveillance, reconnaissant les services élatants rendus au pays pendant l'occupation ainsi que le dévouement et le courage dont a fait preuve au cours de la guerre Mrs Macquenne, cultivateur à Hincelbeke, et pour la proposition de l'ancien Ministre de l'Intérieur,

Tous avons arrêté et arrêtons :

Article 1. La Croix de Chevalerie de l'Ordre de Léopold avec sautoir et ses ordres de chevalerie de Mrs Macquenne, cultivateur à Hincelbeke, ayant l'administration de l'Ordre dans ses subdivisions, est chargé de l'exécution du présent arrêté.

Fait à Bruxelles, le 18 juillet 1919.

(s) Albert (97)

Par le Roi :
Le Ministre de l'Intérieur,

Van's Konings vège :
Le Ministre van Binnenlandse Zaken,

(s) Baron de Broqueville (97)

Pour copie conforme :

Le Directeur Général
du Secrétariat Général
au Ministère des Affaires Étrangères.

Albert, Koning der Belgen

En allen tegenwoordigen en toekomstigen, HEIL

Opzien het koninklijk besluit van 27 juni 1919, waaraan bij wijzigingen toegevoegd aan de linien en heinteken der Riddersorden, tot te kennen aan de burgers die tijdens de vijandelijke bezetting door hun vaderlandsche goetdaden hebben uitgemunt ;

Opzien het advies van de Commissie der Koningen van de Koninklijke Kroon ;

Willende daar een blij van Onse goedgunstigheid de schitterende diensten erkennen tijdens de bezetting van 't Land bewezen als mede de toewijding moed waarvan een Dr J. Macquenne, landbouwer, te Hincelbeke, voor het vaderlandsche goetdaden in den loop van den oorlog, blij gaf Opz. Voorstel van Onsen Minister van Binnenlandse Zaken,

Wij hebben besloten en Wij bevelen :

Artikel 1. Het Heinteken van Ridder in de Leopoldorde met gouden steek, wordt verleend aan den Dr J. Macquenne.

Art. 2. Onse Minister van Binnenlandse Zaken, tot wiens bevoegdheid het beheer der Orde behoort, is belast met de uitvoering van dit besluit.

Gegeven te Brussel, den 18^{en} juli 1919.

7. Verhaal verteld door Gerard Van Kwikkelberghe uit de Muishoeken, op maandag 13 februari 1984. Gerard werd geboren in 1912.

Mijn vader heette Petrus Van Kwikkelberghe en hij was de broer van Zulma. Hun vader heette Beni (Benoni). Valerie Van Kwikkelberghe (waarvan sprake bij Alice Michiels) haar vader was Jan Van Kwikkelberghe, broer van Beni. Valerie en Leonore waren zusters en nichten van Zulma. Jan had elf kinderen. Beni had zeven kinderen.

Mijn vader en Valerie hebben mij altijd verteld dat zichzelf (Valerie) en Zulma Droesbeke zo een beetje de hoofdmannen (vrouwen) van dat spionnagegroepje waren. In 1916 was Valerie, die geboren was in 1898, dus maar achttien jaar. Mijn vader heeft gans de oorlog aan het front gezeten. Hij wist dus niet wat zijn zuster gedaan had binst de oorlog. Als tante Zulma uit Antwerpen naar ons op bezoek kwam, vertelde ze ook nooit iets.

Als Zulma jong was heeft ze hier vier huizen verder ge-woond (dus niet aan de Langelede zoals Heinrich Binder schreef !). Ik weet dat Zulma naar Holland gegaan is en daar is ze dan getrouwd, met een Hollandse zeeman. En daar heeft ze dat kind bij gehad, Herman Geel. Achter de oorlog is die zeeman op een keer achtergebleven. Die voer op de grote vaart. Ze hebben dan alles nagevraagd bij zijn maatschappij en in alle havens, er bestaat een dienst voor de zeelieden, maar ze hebben hem nooit gevonden. Na de oorlog is Zulma dan met haar zoon naar Antwerpen gaan wonen. Ik heb echter eens gehoord dat die zeeman achteraf nog eens in Antwerpen geweest is maar niet bij haar. Zulma is hertrouwd met een Deen met name Jensen, Pieter. Dat gebeurde in Antwerpen, volgens de Lutherse ritus. Elk kreeg zijn stukje brood, dat was zijn hostie en met één beker wijn die van hand tot hand door ging. Mijn vader is bruidsknecht geweest, dat was in de jaren twintig. Ze hield een zeemanshuis open voor Denen alleen. Ze was zeer goed gezien. Dat was altijd zo een beetje 't zelfde volk dat daar kwam, gaande en komende. Zodra die Deense boten binnenliepen wisten ze al waar naartoe, allemaal naar daar. Er werd daar gegeten aan de gemeenschappelijke tafel. Jan en alleman die daar binnenkwam, die at en die dronk. Ze kon ontzettend goed koken. En als ze naar hier kwam, was dat altijd per taxi en met twee zeemannen bij haar en die betaalden dat. Ze kwam hier om van alles: hespen, en bij mij thuis waren het kleine boerkes en ze hadden twee tot drie zeugen lopen, die nog met viggens lagen en dat we nog viggens van 30-35 kilo slachtten voor haar. Ze kwam zeer goed aan de kost. Mijn moeder haar jongste zuster heeft ook nog gediend bij haar. De jongste broer van mijn vader is er ook nog bij geweest. Hij werkte in Antwerpen en zijn vrouw hield Zulma het huishouden doen.

Hoe dat begonnen is ? Ik denk dat dat volk vroeger gesmokkeld heeft en dat ze zo door de Engelsen gekontakteerd zijn om berichten over te brengen.

Binst de tweede oorlog heeft Zulma Van Kwikkelberghe haar kozijn Gerard Van Kwikkelberghe nog geholpen toen hij uit krijgsgevangenschap terugkeerde uit Duitsland en aankwam in Antwerpen. Maar dat is een ander verhaal.

8. Verhaal verteld door onze stichter Robert Vandevelde in 1982.

Na een gesprekje over Raymond Geldhof en het neerschieten van Schröder in Zaffelare (M. Vandevelde noemde Schröder „Puiken“) vertelde hij nog het volgende:

Raymond is wel een beetje onvoorzichtig geweest ook. Ik herinner mij nog dat Raymond zei dat ze kogels aftrokken - ze hadden ook Duitsers op logement - en het poeder er uitgoten en dan de kogels terug op de hulzen staken. Hij en zijn zuster zouden dat gedaan hebben - of dat waar was dat weet ik niet. (Raymond is een schoolkameraad van Robert.) Ze woonden juist aan de brug (Walderdonk). Ik weet niets van Raymond zijn spionagezaak.

Ik heb getracht in 1914 naar Engeland te gaan en 't is niet gelukt. Er was in Wachtebeke twee keren alarm geweest. Het eerste is een vals alarm geweest. Mijn ouders waren gevlucht naar Zuiddorpe bij grootmoeder en ik wilde niet meegaan. Ik zei „nië 'k goa nie !". En ik ben thuis gebleven. En 's morgens heel vroeg - dat was de eerste vlucht (uit Wachtebeke) - kom ik aan het station. En er komt daar uit het veld, waar Balthau woonde, een mens gekropen met een hondje, verstijfd van de kou. Zegt hij „Zijn z'al weg ?". 'k Zeg „Wie meniër ?" - „De Duitschers", zegt hij. 'k Zeg „Woar zijn ze ?" - „In de stoase", zegt hij. En 't waren Engelsen (die in het station zaten). Peet den drukker kwam daar. Hij woonde waar Wies Creve gewoond heeft. Hij zegt „Robert 'k è gevlucht, moar 'k è 't schofken vergeten leeg maken. Zoeë gij durven meegoan mee mij ?" 'k Zeg „Bajoaje 'k Peet woarom nie ?" Wij naar het dorp; we komen aan de Smishoek. Het was heel vroeg in de morgen, mistig weer een beetje. Wij zo stillekes langsheen de huizen en we zagen daar aan het gemeentehuis een soort auto staan. En Peet zere naar huis en Peet mij wat geld gegeven en Peet was weg. En ik ging gaan kijken (naar het gemeentehuis) en 't was gedomme een driewielkar. Dat is een valse vlucht geweest (een vlucht ten gevolge van een valse alarm).

Maar dan de tweede keer dat is serieus geweest. Mijn ouders waren teruggekomen na de eerste vlucht, een dag of twee nadien. Die waren in Zuiddorpe bij iemand die de stiel (van mandenmaker) geleerd had bij mijn grootvader (Nand de Mande). Bij de tweede vlucht ben ik ook niet meegegaan. En ik had op de deur geschreven „ik ben naar Engeland". Maar nu kwamen al die vluchtelingen uit Dendermonde daar voorbij. Die treins stopten natuurlijk aan het station. Ik was op een trein gekropen, dat was zo nog ene met een buitenkompartment, waar de mensen nog konden staan. De trein reed nog traag en juist aan de barreel (spoorwegovergang) heeft Pier Tollenaere (de barreelwachter) er mij afgetrokken, anders was ik met die vluchtelingen mee. Maar dat heeft toch enkel maar een paar dagen geduurd. De mensen zijn dan terug gekomen, mijn moeder ook, en mijn vader. Maar dan zijn de Duitsers gekomen. Dan stond ik op de Smishoek te kijken, met Polleke Rombout en nog andere. Er kwamen enkele Uhlanen af en ze stopten. Het eerste dat ze deden was afzetten, de banden doorsnijden van de velo's en een moest mee te voet om de weg te wijzen. En het schijnt aan de kerk, bij Verplanckes, waar Polietje Verplancke woonde, stopten de Uhlanen en ze vroegen de weg naar Winkel Sint Kruis. Maar ze zegden dat op zo'n eigenaardige manier, op zijn Duits, dat Polietje Plancke (Richard Verplanckes vader), verstaan had „een winkel met kaas" en hij kwam met een bol kaas af. De mensen waren wit van schrik dan.

Maar ik moest weg, ik moest weg ! Ik ben dan tot in Zelzate geraakt en ik ben dan teruggekeerd naar huis. En op onze deur hadden ze geschreven „Gute Leute" (goede lieden). Mijn grootmoeder was thuis en we waren één van de enige die niet gevlucht waren. En dat was dan het begin van de oorlog. De Duitsers waren veel grotere smeelappen in de tweede wereldoorlog dan in de eerste ! Wij hebben lange tijd Beiers gehad en Elzassers gehad en dat waren goede.

Ik heb dan getracht van over te gaan, maar 't is toch niet gelukt. Eerst hadt ge de 80 meter draad, en dan hadt ge de elektrische draad. Zo bijvoorbeeld lag heel de Overslag tot aan het klooster voorbij de draad .

Het dorp van de Overslag was Belgisch, maar was bezet door de Duitsers en daar kon niemand van ons binnen, want daar was al de prikkeldraad. En het is zo dat er waren - gelijk de zoon van notaris Dorval indertijd, die met Pierlaflinke van Zelzate de varkens moest gaan ringen, en ik liet hem in mijn plaats gaan en hij stapte het af. (Zie verhaal van Viktor Creve.) Pierlaflinke van Zelzate heette eigenlijk Lievens. Om terug te keren naar de 80 meter draad, daar stond een bord met de waarschuwing „Wird geschossen ohne Anruf" (er wordt geschoten zonder verwittiging). Iemand die ze daar zagen, mochten ze schieten zonder „Halt ! Wer da ?" (halt, wie daar ?).

En daar wilde ik overgaan om naar het Engels leger te gaan. Ik ben onder de eerste draad gekropen en ik kom op een dertig, veertig meter van de elektrische draad, ik zat in een gracht achter de pastorij van Overslag. En ik hoorde ineens schieten en ik kon niet meer voort want het was daar al pinnekensdraad. Het was onmogelijk van verder te gaan, want aan de elektrische draad liepen 'k weet niet hoeveel Duitsers altijd maar over en weer. Er

waren daar schijnwerpers. En ik ben ongelukkig genoeg moeten terug keren naar huis. Ik had thuis niets gezegd. Enige tijd nadien - ik heb daar later nog veel aan gedacht en gezegd dat ik daar onvoorzichtig geweest was - is er een persoon. Hij zegt „Meniër ge meug mij betrauën, zoeë willen over goan ?” - ‘k Zeg „Ja, da tuën’k a.” „Zoeë veur ons nie willen wirken ?” En domgeweg zeg ik „Ja”. En een tijdje nadien is die meneer teruggekomen - ik ken hem niet en ik heb hem nadien nooit meer teruggezien - en hij heeft mij een pak instructies gegeven over het Duitse leger, aan wat ge ze kondt herkennen. Ik moest die bestuderen. Hij gaf me ook een brief voor burgemeester Poullier. En ik ben ogenblikkelijk bij meneer Poullier geweest en binnengekomen in het gemeentehuis zeg ik „Meniër den seekretoaris meuge’k meniër den burgemiëster ne kiër spreken ?” - „O gij jonge... !” - „Meniër den seekretoaris, ik moe dringend meniër den burgemiëstre ne kiër spreken”. Zo de burgemeester had me gehoord en liet me binnenkomen, dat was zo met Poullier die tijd. Ik geef hem die brief, hij overleest die. Hij zegt „ge weet waarovre da’t goat ?” - ‘k Zeg „Joaje’k, meniër den burgemiëstre”. - „Awel”, zegt hij, „Komd ezuë over nen dag of viërtiene. ‘k Zal der mee meniër den seekretoaris nen kiër over spreken, der zald ier wel een ploatsken zijn veur a, der is ier nogal veel wark tegenwoordig mee al die changementen en zuë”. Zo ben ik dan aangenomen geweest op het gemeentehuis. Ik heb die persoon dus nooit meer gezien. Ik wist maar één ding en dat was de persoon aan wie ik mijn rapporten moest afgeven. Ik werkte uitsluitend op mijn eigen en ik had als opdracht het nagaan van de troep. Onder andere heb ik op het einde van de oorlog een klein briefke gehad: „aan de agent Stoel. - Wij danken U ten zeerste voor het regelmatig werk dat U sinds zo lang voor de geallieerden ten uitvoer brengt. Wij hopen dat we in deze moeilijke omstandigheden voort op U kunnen rekenen bijzonder te letten op de nummers der troepen, waar ze naar toegaan, van waar ze komen. En het hoofdkwartier en het leger zullen U zeer dankbaar zijn.- Getekend José”.

Als ik iets wist - bij voorbeeld er moest een divisie binnen komen op Wachtebeke op rust. Die stuurden op voorhand kwartierzoekers naar de gemeente. Natuurlijk Vandevelde ging mee, met die mannen. Hij klapte goed Duits, via de middelbare school. Ik ging dus met die mannen. Ja, „iere nen officier” bij Van Pottelberghe bij voorbeeld konden twee officieren. Zo gingen we verder, dat we kwamen aan boerderijen. „Doar keunnen zuëveel mannen liggen in doar zuëveele. Doar keunt da stoan in doar dadde”. Hier een druppel gedronken, daar een pint, daar een telloor pap. Ge moet niet vragen hoe die mannen die met mij megingen kontent waren. Zo wist ik ‘s avonds alles. Van welke divisie ze waren, in welke sektor ze lagen, wanneer ze in rust kwamen, hoe de mentaliteit was aan het front... En dan ging dezelfde avond nog mijn rapportje, geschreven op heel fijn zijdepapier en dan gedraaid in een rubberen dingetje en dat in mijn mond. En dat droeg ik naar Zulma De Wever. Daar kwam Zulma Van Kwikkelberghe ook, alhoewel ik haar daar nooit gezien heb, maar ze spreken ervan in dat boek (waarvan de eerste drie hoofdstukken vertaald zijn in dit jaarboek). En die (Zulma De Wever) droeg dat rapport naar Bertha Van Hoecke en die woonde op de Sluis. En Bertha Van Hoecke haar broer die was op het Hollands. En dezelfde dag soms of ‘s anderendaags was dat in Sas van Gent of in Terneuzen. En mijnheer Jacobs, de oude kommissaris van Zelzate, die was daar de centrale man van. Die centraliseerde alles en die telegrafeerde of hoe dat ook ging, alle nuttige inlichtingen naar ‘t front. Want die heeft mij later nog gezegd, die mijnheer Jacobs „Goe gewirkt” zei hij, „moar Zulmatsen Wevers ee veel rapporten van a afgeschreven”. Dat was daar een café. Er waren daar verschillende meisjes Bertha, Zulma, Alix, Madeleine die mijn oudte was. Dat was daar een beetje Offizierenheim. En er werd daar gedronken, wijn, en ondergetekende (Vandevelde) speelde daar piano, zongen daar liedjes, er werd daar gedanst. En dat bracht toch soms wel iets op. Er verdween daar nu en dan wel eens iets uit de portefeuilles van de Duitsers. Dat was dus mijn werk.

En dan voor de gemeente, als er ergens een paard zijn poot gebroken had, voor het vlees, moesten we dat gaan uitbellen. Ik stond bijzonder goed met de Ortskommandant en ik ging met hem jagen in Peene. En ik ben eens gepakt geweest in Eksaarde. Tussen Moerbeke en Eksaarde hebt ge daar een water en ge hebt daar een spoorweg aan een kasteel en daar waren ze bezig met versterkingen te maken en ik was daar naartoe gegaan om wat te zien. Wij gingen natuurlijk veel gaan kijken naar overal, maar ‘t was natuurlijk niet altijd

troef. Ik had toch wel het een en ander. 'k Was verder gegaan en 'k had toch in een eenzaam plaatsje een tekeningske gemaakt om niet te vergeten en dat in mijn mond gestoken. En ik kom terug en er komen daar twee Uhlanen af. „Pasport !” natuurlijk gaf ik het. Ik was buiten „Kreis”. „Wa doede gij iere ?” - „A 'k ging bij mijn gruëtmoedre, die weunt ier in Eksoarde”. Met die mannen meegegaan naar de gendarmerie naar Moerbeke. Daar hebben ze mij helegans ontkleed en hebben ze mij nagezien van kop tot teen natuurlijk, niets gevonden. Van Moerbeke ben ik naar Kemzeke gegaan. In Kemzeke dan een tijd in de bak gezeten. Dan ben ik van Kemzeke naar Lokeren gegaan, in de „Paraplu” gezeten, bij Genicot (?). En door de Ortskommandant ben ik vrij gekomen. Ze konden mij van niets beschuldigen, behalve dat ik buiten mijn gebied gegaan was. Dat papierke dat ik getekend had, had ik ingeslikt, dat zat in mijn maag.

Zo heb ik een keer - dat was een klein beetje toeval - op een schone lenteavond buiten iets gehoord. Ik hoorde gelijk een machine van een trein. Ik ga naar het station en er stond daar een marchandisetrein te wachten. Een hele rij munitiewagens, kanonnen enzovoort... Ik ging daar langsheen. En daar heb ik een schoon rapportje over kunnen maken en naar Jacobs oversmokkelen. Op zeker ogenblik hoor ik stappen en ik trek mij op één van die platte wagens, en ik steek mij onder die bache. En onder die bache zittende voel ik en 'k zeg „kanonnen. Dat ès gedomme nie kaajd !” En dat waren allemaal houten kanonnen. Dat was allemaal camouflage, dat was op het einde van de oorlog, dat stuurden ze op om hun troepen moed in te pompen. Dat rapport is een zeer belangrijk rapport geweest. Dan had ik ook als opdracht de mentaliteit van de troepen als ze in rust waren, welke soort oefeningen ze deden, welk hun gezindheid was. Als ze op stap moesten gaan, moesten ze zingen. Ge hoorde dan dikwijls dat de onderofficier of de officier of de Feldwebel twee, drie keer moest zeggen „Singen !” en dat ze niet zongen. Dus dat die mensen het ook beu waren.

Mijn berichten die dan bij Bertha Van Hoecke kwamen, werden in het begin met pijn en boog overgeschoten tot het verboden was nog een boog in uw bezit te hebben. Wachtebeke heeft het geluk gehad altijd goede grenswachters gehad te hebben, dat waren Elzasers, en nadien waren er Beiers en die lieten al eens toe dat er iets over de grens ging. Onder andere Dora Plasschaert, die een café had aan het station is getrouwd met een Elzasser. Zoals ik waren er misschien nog vier of vijf die hetzelfde moesten doen. Maar die kende ik niet.

Die schildwachten kregen al eens een druppel, of een pot koffie met een boterham en die deden dan ook al eens iets in de plaats. Zo had Bertha's (?) broer, Prosper, een café ginder ver in het veld aan de Sluis. En ze gaf dan met een schildwacht soms een paar sokken mee voor haar broer.

Er waren er ook die zelf hun brieven oversmokkelden en door de draad kropen. De Marquénies droegen zo hun rapporten over. Die kropen door een band. Er was niet altijd elektriciteit op die draad. In geval van onweer, was er geen op. En dat kondt ge weten met een tengel (brandnetel). Als ge een tengel op de grond zet en ge laat hem tegen de draad vallen, dan verschroeide die direkt als er spanning op de draad was. En dan ook met rubberen kledij. Maar er zijn toch enorm veel mensen die hun leven gelaten hebben met over te gaan: de dikke Georges met een ladder, dan andere die een houten veloband (velg) tussen de draden spanden en daar doorkropen. Ik heb eens geweten op Overslag, een soldaat die zich omkeerde en met zijn bajonet raakte aan de draad: op slag dood.

Een haan met zijn staart ertegen als hij overvloog.

Binst de oorlog ben ik met Marcel Dierckx van Zelzate, die dat aluminiumfabriekske had, zijn wij het leger tegengetrokken en hebben ons direkt aangegeven vrijwillig. En daardoor heb ik een medaille van oorlogsvrijwilliger 1914-'18. Ik heb de medaille de la Victoire en de medaille de guerre. Ik ben dan met de Belgische troepen meegetrokken en Kerstmis 1918 heb ik gevierd in Duitsland. Ik ben zo nog een jaar bij het leger geweest.

B. DE OORLOG VOOR DE MENSEN IN WACHTEBEKE

1. Verhaal verteld door Bertha Creve, echtgenote Van den Hende, van de Langelede (Wachtebeke 1901) op maandag 9 januari 1984.

Als zuster van de gesneuvelde Alfons Creve, belofde Bertha een uitstekende bron te worden voor dit jaarboek. Oordeel zelf aan het resultaat.

Zulma Van Kwikkelberghe kwam regelmatig over ons land in de Katharinastraat. Ze waren gewoonlijk met hun tweeën, Zulma Droesbeke was de andere. Ze kwamen langs de binnenwegels en meer nog door het land over de grachten en langs de kanten, zo naar Wachtebeke. En nadat ze een tijdje weggebleven waren, kwamen ze terug, weer langs de binnen. Mijn oudste zuster kende hen bij naam en die zei altijd „ze zijn doar weere“. Die deden heel zeker iets dat niet mocht gezien zijn, want anders zouden ze altijd niet langs het land gekomen zijn. Wij stonden te werken op het land en moesten zij verraad gezien hebben, ze hadden zich zeker bij ons gesteld om te werken. Zulma Van Kwikkelberghe woonde in de Marquette. Ze was van de ouderdom van mijn oudste zuster, die in 1890 geboren is.

Wij hadden een Duitser op kwartier, Eugeen Daniel, dat was een Elzasser en die was zo kwaad op de Duitsers. Dat was een zeer brave gast. Hij was nog geen dag bij ons en hij vroeg waar er mis gedaan werd, en of hij mocht meegaan. Ik ging altijd naar de vroegmis. Dat was natuurlijk een jobke voor mij, want van mijn oudste zuster zouden ze geklapt hebben dat ze met de Duitsers liep. Ik ging naar de vroegmis en die mens zei niets tegen mij en ik ook niet tegen hem. Zo als hij mij één keer gevolgd had, kon hij alleen zijn weg vinden. Dat was naar de kerk in het Dorp, want het kapelleke aan de Langelede is er nog niet veel jaren. Als hij zo wat eigen wierd aan ons, begon hij dat hij gaarne over zou gaan zijn. Maar we zeiden tegen hem dat dat moeilijk was met die draad. Want de Sluise boeren die zijn allemaal moeten verhuizen. Want we zijn nog moeten gaan helpen om hun aardappels over te brengen hier naar de Langelede, want de ene woonde hier en de andere trok daar in. Hun hoven werden dan ingenomen door de Duitsers. De boeren van Sint Elooipolder mochten op hun hoven blijven. Holland was niet in oorlog en er lag daar een dijk. En er is daar een goede toer gebeurd als mijn vader naar Holland ging. Mijn vader werd erg goed vertrouwd door de Duitsers, en hij was ook schepen. De Duitsers gingen de beesten in Sint Elooï nummers gaan inbranden. Mijn vader moest mee met de Duitsers en van de gemeente ook nog iemand. En een zekere Raoul Dorval, was ook aanvaard aan de gemeentediensten, om niet opgeëist te worden. Hij was de zoon van notaris Dorval, die woonde waar nu de gezusters Teirlinck wonen. En toen ze in Sint Elooï kwamen, zei Raoul tegen mijn vader „Wies ge moe nie ommekijken, zille, moar 'k trappe't af“. En mijn vader ging altijd maar voort al klappende en Raoul gebaarde dat hij eens moest wateren aan een boom. En in een keer snokt die Duitse officier zich om en die valt uit „Die man is weg“ zegt hij. Mijn vader gebaarde dat hij zeer erg schrok. Hij zegt „Es 't ij doar nie bij die iëste ?“. „Dienen man is weg en daar heeft hij nog staan piessen“ zei de Duitser. En hij is toch mogen blijven door de draad gaan om ons land te bewerken, mijn vader. Maar hij heeft geschreven naar soldaten en hij heeft ook verscheidene brieven meegebracht van soldaten. Ons land lag in Holland. Mijn vader deed dat bewerken door een Zeeuws-Vlaming en hijzelf ging dan naar Overslag, om brieven te schrijven naar de soldaten of om de soldatenbrieven te lezen. En nu en dan bracht hij eens een brief mee. Het is zo dat we zo rap geweten hebben dat onze Fons gesneuveld is, en dat we op het officiële bericht niet moeten wachten hebben.

Om nu terug te keren tot Eugeen Daniel, die heeft twee keer getracht over de draad te ge-

raken, maar hij is twee keer terug gekeerd. Ik weet niet wie hem de weg getoond heeft. De derde keer is hij overgegaan en we hebben er nooit meer van gehoord. Hij moet dat met de Geldhoves gedaan hebben, want het is dan dat ze dat kruisje gevonden hebben met M. Geldhof op van Martha Geldhof. Het moet zo wel geweest zijn, want niet lang geleden is die Daniel nog in Wachtebeke geweest en dan is hij nog op zoek gegaan naar Martha. Het is door het vinden van dat kruisje, dat de Duitsers dan beginnen zoeken zijn naar de Geldhoves, maar die moeten dan toch kunnen ontsnappen zijn, want ik heb nooit gehoord dat ze die kunnen pakken hebben. We hebben dat gehoord ten tijde toen dat gebeurd was, want we hebben er nog op gezegd dat het toch gevaarlijk was om zo iets persoonlijk te dragen als ge u met zulke gevaarlijke dingen bezig hield.

Voor die Daniel hebben we nog soldaten gehad. Die bleven zo een week of twee, drie. Wij moesten er altijd twee nemen. Dat waren altijd treffelijke jongens. Maar we hebben er toch ene gehad, daar waren we bang van. Dat was een student, een wreed katholieke, maar zeer militair. Hij studeerde voor priester, maar was zeer vaderlandslievend.

We hebben nog een Pool gehad. Dat was een aardige, en dat was een schoenmaker. Die kwam op ons hof met een ganze zak leder en hij ging daarmee van achter op ons hof. Vooraan in onze hof stond er een grote palmstruik en hij ging er naar toe en hij riep mijn vader „Vader kom hier” zei hij. En aan leer was niet te geraken. „Zoek maar alles uit” zei hij, „die verdomde krieg” en mijn vader mocht daar leer van pakken. Die Pool was zeer kwaad op de Duitsers. Wij hebben met die soldaten nooit last gehad, maar we lieten hen met rust en behandelden hen gelijk gewone mensen. Dat waren sukkelaars gelijk de onze elders. Aan het front, met Kerstdag staakten ze het vuren, en dan gingen de Verbondenenen over de lijken in de loopgraven naar de Duitsers en wisselden ze sigaretten uit. En 's anderendaags konden ze dan weer naar mekaar schieten. Dat hebben we dan achteraf horen vertellen van soldaten die over geschoten zijn.

Andere spioenen ? Hier aan de brug, Weverkes. Daar woonden vier gezusters samen. Dat was café en winkel. De Duitsers gingen daar ook. Er was daar een grote zaal en zulke gelegenheden waren er niet veel in Wachtebeke. En de Duitsers maakten er dikwijls gebruik van als ze veel plaats nodig hadden. Ze trokken de Duitsers zogezegd aan, maar dat was om de Duitsers hun plans af te troggelen. Dat waren kwieke meisjes en die keken naar die plans waar de Duitsers zaten en zo. Zo na de oorlog wisten we dan dat ze voor de Verbondenenen gewerkt hadden.

De officieren werden niet gaarne gezien. Maar om te blijven zochten die geen plaats bij de boeren, als ze ergens elders konden zijn. Maar hier waren het bijna allemaal boeren of werkmensen.

We hadden eten genoeg omdat mijn vader nogal een fijne was om iets te organiseren. Ge moest bijna alles inleveren, groenten en alles dat er was. Maar als ge boer waart - één keer mocht ge wel slachten - maar dan slachtte ge een keer of drie. En we hadden familie in Gent wonen, een zuster van mijn vader. En er waren er twee uit onze gemeente die werkten in Gent, het waren timmerlui, en ze reden over andere week met een kruiwagen naar Gent, ze waren daar op logement. En die kwamen dan naar ons en mijn vader slachtte dan en die had een dubbele muur gemaakt met een plank, en hij stak dat vlees daar achter weg. En als we iets nodig hadden, haalde hij dat er uit met een nagel. En die timmerlui mochten wat mee doen voor bij hun eten. Zo dan gaven wij hen een stuk vlees mee en een deel daarvan brachten ze dan bij onze familie.

Als de eerste Duitsers bij ons gekomen zijn, dat was op Lichtmis, 2 februari 1917. Wij waren verwittigd. Ze kwamen af 's nachts. Die twee sukkelaars waren daar. Mijn vader deed open, hij deed rap de stoof branden, de laarzen waren aan hun voeten gevoren.

Wapenstilstand.

Er is dan nog ene doodgeschoten van de Langelede op Assenede als ze (de Duitsers) aan het afzakken waren, een De Roeck. Die was soldaat en er werd nog gevochten.

Wij hadden toen vier officieren ingekwartierd. Toen moesten vader en moeder uit hun bed, ze moesten dat afstaan aan die officieren, wat anders nooit gebeurde voor de gewone soldaten. Vier jonge officieren en ze hadden allemaal een schoon jong paardje. En op een

goede morgen ten vieren waren ze weg. 'k Zei „Verdimmelingen ze zijn weg, 'k goa sebiet ultiere vuiligheid buiten smijten“. En 'k was volop aan het kuisen en ineens komen er twee terug met hun paardje. 'k Zei „Millegrijs ze zijn doar weere!“ Die paardjes werden opgejaagd, nog nooit gebeurd, dat 't schuim van hun muil droop. Ik was bang van wat ze gingen zeggen, dat we alles buitengesmeten hadden. En ze kwamen bij mijn vader „Vater voor u is de krieg feertig“ zeiden ze. Ze waren al op Sinaai en ze kwamen terug alleen om ons dat te zeggen.

2. Herinneringen van Viktor Creve (° 1898), verteld op 18 mei 1981. Broer van Bertha

In 't begin van de oorlog, aan de forten van Antwerpen, konden ze het niet houden staan (de Belgen) vanwege het groot geweld van het Duitse leger. En 't schijnt dat er officieren geweest zijn van het Belgisch leger die de soldaten de gelegenheid gegeven hebben van over te vluchten naar Holland of van zich krijgsgevangen te laten pakken. En er zijn er veel die in Holland gezeten hebben, hier van de Langelede Staf Verswalm en Kamiel De Letter... Naarma'e de oorlog voortduurde werden we hier gezegend met kompagnies Duitse soldaten, die ginder aan het front van de IJzer hun tijd gedaan hadden en die kwamen naar hier op rust. En dan moest iedere boer, ieder huisgezin een paar Duitsers onder dak brengen. Hier in de bakkeet slieden er altijd twee. Maar er was er daar ene bij van de kanten van de Elzas en de andere was een Berlijner die hier toevallig zaten. En bij Aimé Van Himme aan de overkant waren er ook twee op

kwartier en daar was een clairon bij. Die zaten hier een week of drie om uit te rusten. Die Elzasser was zo een kloeke bonk van een vent en die andere dat was zo een purrewezen (puistengezicht ?). Die hadden op de duur een komplot hier op de Walderdonk. Raymond Geldhof, dat is een avonturier geweest, en die is verschillende keren overgeweest. Hij heeft een MarkenPakker doodgeschoten in Zaffelare. MP van Militaire Politie, maar wij zegden er MarkenPakkers tegen. En Geldhof had hier een bende gevormd. En de boeren hier, die mochten geen graan malen, dat moest allemaal (in)geleverd worden. En hier hadt ge twee „kwerns“ (molens). Er was een kwirn bij Van Boechoute op 't einde van de Langelede en één bij Chalmet. Een kwirn was een steen met een zwingel aan (handvat) en die wreef op een andere steen. En ik en Mon Ingels (oom van de man van Suzanne Celie) gingen met een kluts graan en er stonden daar bomen aan de vaart. En op zekere avond met het deemsteren gingen we om te gaan kwirnen. Maar die Elzasser hier had met Raymond Geldhove al een groep gevormd. Die Elzasser was tegen de Duitsers. Hij heeft nog gezegd dat hij tegen zijn eigen familie moest vechten. Maar die Elzasser komt met een groepke waar Geldhof bij was, maar of die keer Geldhof zijn zuster erbij was dat weet ik niet. Maar er waren negen Duitsers en er waren er zes bij met hun geweer. En hij kende mij, de Elzasser, en hij deed zo (zwijgen). En op een andere keer was Martha Geldhof er ook bij voor over te gaan, en Raymond was er ook bij. En er is een defekt geweest mee over te gaan, er is daar tumult ontstaan met een draad te willen doorknippen. Hij had zijn rubberen handschoenen aan. Maar de ene draad was op de andere gevallen en er waren vuurgensers uitgesprongen en er ontstond paniek, en ze vluchtten terug. En die Clairon was versukkeld geraakt en in een watering terecht gekomen en die kwam zo nat als een paling bij Van Himme aan. En dat is uit gekomen met een medailleken van Martha, dat ze ginder verspeeld was tijdens die rumoerte. Dat was een medaille van de kongregatie. En zo is dat uitgekomen en hadden ze ze te pakken. En ze hebben veel straf gehad, wat onze Elzasser heeft het nog geschreven hoe lang hij moeten zitten had. Hij had ook willen overgaan. En Vien Verdegem is doodgeschoten op zijn hof. Hij woonde aan de Sluis waar de brug is. Gewoon met wat te smokkelen. Op zulke ogenblikken gebeuren er dingen die men anders niet voor mogelijk houdt.

Ik heb u verteld van die boeren die soms eens op hun land mochten werken. Een boer of vijf van de Langelede waren dat, die hadden land op 't Hollands. Er was daar een doorlatingspost en wat dat daar geweest is weet ik niet meer. Bij het terugkomen werden die afgetast tot op het blote vel. Maar Karel Schout was juist achter mijn vader. En mijn vader moest alles uitdoen wat hij aan zijn vel had. Nu had mijn broer die aan het front was een kameraad bij hem uit Gent. En onze Fons die kon naar ons schrijven over de Overslag. En op een keer had hij een briefke opgestuurd van zijn maat aan zijn moeder in Gent. En mijn vader had dat weggestoken op een aardige plaats (achterste). En die Duitser zou dat zeker gevonden hebben, maar doordat Karel Schout zo dicht bij mijn vader kwam staan, dacht de Duitser dat de aarzeling van mijn vader om zich helemaal naakt te stellen te wijten was aan het feit dat mijn vader gegeneerd was om zich helemaal bloot te stellen in aanwezigheid van een ander. En daarom mocht mijn vader voortgaan zonder volledig gefouilleerd te zijn. We mochten niet met de fiets rijden tijdens de oorlog. En mijn zuster Irma is met dat briefje tevoet naar Gent gegaan. En ze is ginder geraakt. En in het afkomen is ze gepakt omdat ze haar gemeente verlaten had. Ze heeft enkele dagen in de bak gezeten in Ertvelde. Ze had dat briefje verstopt in haar haar of haar hoed. In die tijd schoten ze nogal rap dood, gelijk Stafke Marquenie. Mijn vader is altijd in de gemeenteraad geweest, de laatste jaren als schepen van Openbare Werken. Mijn vader moest mee met een Duitse luitenant, die verbleef bij Florimond Van Himme aan de Sluis. En Sint Elooipolder die schiet daar in. En om de kosten en de moeite te sparen van die elektrische draad, was dat voor Sint Elooipolder afgezet, van de Sluis naar de Overslag. Die boeren in de Sint Elooipolder, woonden dus afgezonderd gelijk op een eiland. Maar die woonde ook op Belgisch grondgebied en die moesten ook graan leveren, en beesten. En op een zekere keer, dat moet Raoul Dorval, de zoon van die notaris uitgekiend hebben, dat hij zich op het gemeentehuis kon innestelen als schrijver of bediende, was Raoul daarbij met een boek om alles op te schrijven.

Mijn vader was erbij als gemeenteraadslid. Dan was er soms een Lievens bij om varkens te ringen. En die boerderijen werden allemaal bezocht. Maar als ge nu gaat van de Sluis naar Sint Eloo toe, komt ge voorbij een streek die niemandsland is, geen grachten of geen drenen. Dorval liet zich zo gelijk verachten. Mijn vader wist natuurlijk van niets. De luitenant met de soldaat liepen een vijftig meter voor. En Dorval zegt tegen mijn vader „Wies, ik trek er ier uit uër, in as't goed aflluëpt wilde 't ne kiër loaten weten bij mij thuis ?” Mijn vader schrok zich een aap. Maar er komt daar toevallig een Hollandse patrouille. Mijn vader begint te stappen uit schrik, dat hij vooruit liep. En de luitenant kijkt eens om en hij ziet Dorval daar over springen, over de gracht. Dorval liet zijn boek liggen aan een boom, om te gebaren dat hij moest plassen. De luitenant vroeg aan die Hollanders om Dorval in zijn handen terug te brengen. „As 't nen soldaat ès, die worden hier ginterneerd, moar de burgers lopen hier op vrije voeten” zegden die Hollanders. „Hier aan die boom heeft hij staan piessen. Ik vraag het u niet...” wilde hij zeggen, die Duitser „ik beveel het u”.

De oude koster van Wachtebeke geweest, Wies Coppens, die heb ik horen zeggen dat Jan Vos een Duitser moest over doen, die ook over wilde naar Holland. Jan Vos was altijd jachtwachter geweest hier in Peene.

Er zijn hier bij ons ook paarden geweest die volledig uitgeput waren. Die kwamen van het front, ge moet weten in die tijd met die kanonen dat was allemaal met paarden. En die mannen die erbij waren dat waren ook oude knuffels. En er was toen aan geen leer te geraken.

Helemaal op het einde als de Duitsers weggeslagen werden, moesten alle weerbare mannen voor het Duits leger weg. Dan hebben we hier wagens op ons hof gehad met zware boerepaarden, die kwamen van de kust. En alles dat ze ginder te pakken hadden kunnen krijgen hadden ze op die wagens geladen. En die Duitsers hebben paarden verkocht aan een paar boeren hier. Maar nadat ze betaald waren, legden ze zich in hinderlaag. En toen die boeren daar voorbij trokken met die paarden, begonnen ze te schieten en die boeren moesten die paarden laten lopen en ze waren hun geld kwijt.

In '18 moest hier alles weg. De beesten werden meegenomen. De weerbare mannen zijn vertrokken van aan het gesticht. Dat was met Allerzielen. In de kerk van Kemzeke hebben we de eerste keer geslapen. Er kwam daar een voerman met een vracht bussels stro. En

ieder stekte zich daar een bussel en daarmee de kerk binnen. Daarna moesten we in de kerk van Beveren slapen. Daar lagen tien mensen in lijke van de griep. Daarom mochten we er niet in en moesten naar de kerk van Dijksenshoek in Beveren. Daar moesten we dan in een school slapen. Daar gingen we bij de boeren zelf om stro. Zegt die boer „ge goat da toch weere bringen ?” Mielke Vandergracht kreeg geen stro van die boer. En Mielke trok het varkenkot open en zei „struët of 't virken duëd !” Twee nachten bleven we daar. In Zwijndrecht sliepen we in varkenskoten. Bij Burcht zijn we overgegaan over een vlotbrug. In een fort in Antwerpen sliepen we. En daar zei ik tegen Staf Ingels dat ik niet meer meekon, dat ik overvallen was van de koorts. Er stonden daar grote vuren roodgloeiend en de hitte daarvan heeft me gered.

In 't doorgaan hebben we Broechem ook aangedaan. Daar kregen we wat bonensoep met grond in. In Pulderbos zijn er eerst achtergebleven. Maar wij moesten verder naar Pulle. De meesten zaten daar in een school. Maar mijn maten Arie Van den Hende en Miel Ingels die zaten daar bij een schoenmakerke die een café had ook. Ik ging daar bij en er zaten er ook twee van Boekhoute. We werden gecontroleerd door twee Duitsers, maar men zou wel weg gekund hebben. We zijn daar nog in het komiteit geweest dat we daar om gerief mochten gaan. Want de pastoor had gehoord dat er daar mannen van Wachtebeke bij waren en dat dat goed volk was. We gaven dat allemaal aan dat wijveke van die schoenmaker. Er zijn er daar twee gestorven van die griep. Damiel Michiels en Jantje De Rijcke. En Jef Ingels die achtergebleven was tot die twee mensen begraven waren, heeft dan gezien hoe die Duitse soldaten hun wagens met gestolen goed achter lieten om met de paarden alleen voort te trekken. „Ge kost op de wijnflessen luëpen” zei hij. En wij hebben nog gezien onderweg dat Duitse soldaten een geit of een schaap meedreven.

Het was toen republiek bij het Duits leger, die soldaten keken naar niets meer. Bij het terugkeren hebben we nog een tram gehad van Broechem tot in Antwerpen.

Ik weet niet meer hoe we over de Schelde geraakt zijn. Ik had een tante non in Vrasene en 'k heb aan mijn maats gevraagd of ze met mij wilden meegaan om daar te gaan slapen. Dat was vroeg donker en een kaarsrechte baan tot in Vrasene en altijd maar gaan. Toen we aan het klooster waren vroeg ik naar mijn tante Rosalie. Ze zei tegen mij dat ik ook had moeten bellen bij het doorgaan, we waren toen ook over Vrasene gegaan, dat ze mij zouden verdoken hebben. En recht tegenover het klooster stond er een huis in brand. Ik vroeg wat dat was en dat was het huis van iemand die met de Duitsers geheuld had en die was er van onder. En de matrassen en gans de boel lag daar te branden. Wij mochten van eigens niet in 't klooster slapen, maar daarnaast was er een schoon herenhuis en daar mochten we slapen in schone bedden. Zo zijn we thuis geraakt.

3. Verhaal verteld door Bertha Creve, echtgenote De Quick (° 1901) van de Vieruitersten, op 18.12.1982.

Bertha vertelde eerst hoe ze als jong meisje om water liep om aan de Belgische soldaten te geven die door Wachtebeke trokken.

Er zijn hier Duitsers gebleven aan de grens. Ze hebben de grens dan afgezet met draad. Ze zijn daarmee begonnen in de winter van '14 op '15. Zo er werd teveel gesmokkeld en dan zijn ze begonnen met de elektriciteit te zetten. Eerst was dat draad midden in de Overslag, helemaal langs de grens. Maar dan zijn ze begonnen met elektriciteit te zetten. Die heeft dan achter de pastorie gestaan, dat de Overslag ingesloten was bij Holland en een deel van het Schoolstraatje ook, dat was ook ingesloten. En dan liep die voort van achter de pastorie naar de Sluis en dan stond hij daar op Overslagdijk. Er heeft altijd een dijk gelegen ginder in de buurt van de Dievenhuizekes en daar stond dan de elektriciteit

bovenop. En aan de Sluis is er ook een stuk van België buiten de draad gebleven. Zo dan kwamen er ook nog veel mensen die een jongen bij het Belgische leger hadden, die daar

eens wilden naar schrijven, daar werden brieven naar over gedaan. Die brieven werden overgesmeten en ook overgeschoten met boog en pijl.

Er waren drie prikkeldraden : één waar geen elektriciteit op zat, daar anderhalve meter vanaf stonden weer drie draden en daar zat elektriciteit op en dan weer een draad (gelijk de eerste), dat dat wel vijf meter breed was. De middenste draden kwamen tot drie meter hoog. De smokkelbende die bestond dan nog altijd maar en met klutsen vlas die ze wilden oversmijten, wat met tweeën heel goed kon. Maar op een nacht was er ene een keer niet toe en hij bleef aan de elektriek haperen. Twee jonge Hollandse soldaten wilden die zak pakken en die ene viel daar over en zijn maat wil hem er af trekken en ze lagen alle twee zo op mekaar (dood). Die heb ik zien hangen en dat was van de Overslag zo naar de gebuurte hier, eer ge aan de straat zijt, die naar de Marquette loopt. Zo dan zijn de Duitsers begonnen tweehonderd meter van de elektrische leiding weer een draad te spannen en daartussen liepen dan de posten, dat er dan geen ene iets kon oversmijten naar Holland. De Hollanders smeten dan klutsjes graan terug.

Er waren hier dan ook veel spioenen, die brieven oversmokkelden, gelijk Kamiel en Staf Marquenie. Stafken is dan aangehouden en doodgeschoten. Hij was ook spioen en aangehouden. Kamiel Marquenie, zijn broer, woonde op de Smishoek. Er was een Duitser die kwam zeggen tegen Stafke Marquenie, die woonde dan vooraan op de Overslag, dat hij naar Holland moest vluchten, want dat ze hem zouden komen halen hebben. Zegt hij „k è kik niets gedoan“. Maar hij was al twee maanden uitgescheiden, met spionneren, maar ze kwamen hem toch halen. En hij is dan doodgeschoten in Gent op het Martelarenplein en zijn vrouw bleef zitten met zes kinders en 't zevende op komst. Kamiel was naar Holland gevlucht en hij is dan een keer op een nacht, zijn vrouw woonde hier dan nog, over de Travers, en die had vier kinders. Aan de Dievenhuizekes stond de elektriciteit op de dijk en ze hadden dan een gat gemaakt onder de dijk en dan is Kamiel op een nacht om zijn vrouw gekomen. Dat gat was recht tegenover die straat, de Rode Moer zeggen ze. En dat kwam zo langs binnen uit langs 't Betje, zo dat hij slechts dat eindje moest doen van aan de ommedraai (bocht in de Statiestraat voorbij de Kleine Melkerijstraat) tot aan de Travers (spoorwegovergang), voor om zijn Uzzen (Eugenie) te gaan. Zo dan zijn ze terug door dat gat gekropen. Want hij dacht „ze gaan om Uzzen komen“. Zo de kinders heeft dan iemand van de familie opgepast. Irma Vermeire uit Lokeren is dan naar het huis van Kamiel gekomen voor die kinders.

Wij hadden ook overal land. En wij hadden land in de polder aan de Kaaidijk en de elektriciteit stond op ons land en op een keer hebben we gezien dat die doorgeknipt was. Dat was nog voor dat ze die draad honderd meter ervoor gezet hebben. Die tweede draad stond dan aan het Kruisstraatje ongeveer. Omdat die draad op ons land doorgeknipt was, meenden de Duitsers dat mijn broer dat geweest was. Op een nacht hebben ze hem dan ook van zijn bed gehaald. Gans ons hof stond vol met Duitsers met mitrailleusen. Ze zegden dat hij spioen was, want dat hij die draad doorgeknipt had en hij moest mee. En mijn moeder heeft zich dat zeer ter harte genomen en dat is haar dood geweest. Een week of zeven of acht nadien is ze gestorven van verdriet. En het is dank zij de mensen van Lokeren die hier gevlucht geweest zijn dat mijn broer niet naar Duitsland gemoeten is. In Lokeren was er dan een grote generaal op kwartier, bij de zusters van die man die hier met zijn kinders geweest is. Zo mijn broer zat dan eerst in het gevang onder de post. Ik ben er nog bij geweest om hem eten te geven, ik en mijn vader te voet. En die generaal was daar dan goed bij die twee zusters en die spraken daar dan voor dat hij niet naar Duitsland zou gemoeten hebben. Hij heeft ginder dan negen weken vast gezeten. De Duitser was vals hoor. Ze zouden zich laten uitkopen hebben en u daarna een loer gedraaid hebben. Mijn vader is eens gaan strodekken in de Bovenhoek. En er waren hem mensen tegengekomen, die hem de weg vroegen voor naar de draad te gaan. En een eind verder komen hem twee Duitsers tegen en die waren achter die mensen op zoek. En ze zeggen tegen hem „Gij moet die mensen kennen“ want ze hadden er hem tegen zien staan spreken. En mijn vader moest ook meegaan. Met zijn gerief op zijn rug, moest hij mee naar Ramonshoek en zo naar Moerbeke naar de Kommandantur. En hem ondervragen. Maar ze ondervonden dan dat die mensen gevraagd hadden waar ze waren en of ze naar Holland konden en mijn vader had gezegd van nee.

Gabriëlle Petit is hier op de Sluis ook nog overgegaan naar Holland. En ik ben dan ook beginnen smokkelen. Ge mocht niet naar een andere gemeente gaan, iedereen moest op zijn gemeente blijven, ge mocht met geen velo rijden. Ik ging dan naar de Kruisstraat om eiers en om boter, in gans de Wetstraat (?) bij de boeren. En op het laatste kon ik nog aan geen paar kloppers geraken. En op de Kruisstraat bij Koekpot (Goossens) heb ik er gevonden.

Vientje Bruggeman, de schoonvader van Leo Van Kerckhove uit de Bosstraat, die kwam hier dan om boter en om eiers.

En dan varkens slachten en verduiken. Die werden hier 's nachts in de open haard gebrand. En Vientje deed in vlees en ook naar Gent. Op de duur is hij ook gepakt en is hij weggemoeten. Ze woonden op de Langelede en ze zijn naar Gent gemoeten. En Vientje stak zijn vlees weg onder zijn hondekot en ze haalden het er toch nog van onder. Hij was beklapt.

Als ik ging smokkelen, dat waren al bossen hier de Brandstraat in en die huizen stonden hier dan nog niet allemaal en zo langs de binnen naar de Kruisstraat. Op 't fort kwam ik ook. Maar ik ging nooit op de weg, altijd door het land en door de bossen. Ze hebben mij nooit niet gepakt.

De mensen die in een huis woonden in de honderd meter tussen elektrische en gewone draad moesten allemaal hun huis verlaten. Er zijn verschillende die hier dan in een klein huizeke gewoond hebben, bij andere mensen.

Wij zijn bevrijd door de Polen. Die kwam zoeken achter de Duitsers. En die zijn hier dan ook een tijd gebleven. Wij hadden er hier ook. En die moesten dan om hun eten bij De Blocks. Wij hoorden schieten en kletsen en dat kwam altijd maar meer naar hier en zo zijn we bevrijd. De mensen waren uit hun lood geslagen, van de miserie en de armoe. Nadien zijn er overal kermissen en feesten geweest.

4. Verhaald verteld door Mevrouw Leo Van Kerckhove, geboren Jozefien Bruggeman in 1902 te Brussel. Opgenomen in de Bosstraat te Wachtebeke op zaterdag 28 maart 1981.

Mijn vader heeft bijna gans de oorlog gesmokkeld en die is dan gevangen genomen, heeft in den bak gezeten en is vier dagen gefolterd, zodanig dat hij zijn water niet meer kon ophouden. Hij werd er van beticht dat hij een Engelse officier overgedaan had naar Holland. Mijn vader had rubberen laarzen, Beiken (Delaruelle) had een velolicht en bij Cyriel De Bruyne hadden ze twee Engelse zadels gevonden. Die zijn dan alle drie weggevoerd. Mijn

vader heette Livinus Bruggeman.

Maar wij hadden bijna de ganse oorlog '14-'18 gesmokkeld. Hij zou er misschien niet mee gestopt zijn, maar mijn moeder zegt „da moe uit zijn mee da spel, smijt die botten ne kiër weg die boven op die kasse liggen“. En ze hadden dat niet gedaan. En twee dagen nadien kwamen de MarkenPakkers (Militaire Politie) gans onze boel omkeren en vader Vien moest mee. De tweede keer kwamen ze weer en sneden al onze bedden open en in die tijd was dat nog allemaal van kaf. Dat was op de Langelede. Dan deden ze mijn moeder mee, dertien dagen. Maar die belofde er zich niet van, want ze hadden ze bij die propere vrouwen gestoken.

Die drie mannen werden weggevoerd om naar het CAB strafkamer te gaan. En die daar naar toe ging, die kwam nooit meer terug. Dat was tegen het front. En die zijn alle drie van de tram gesprongen in Gent en die hebben zich dan weg gestoken tot de oorlog gedaan was. Hier in Wachtebeke kwamen die niet meer.

Wij zaten ondertussen in LO(christi) in een villa. Er zaten er daar verscheidene, onder andere Viktor Creve met zijn huishouden. En vader Vien die heeft nog acht dagen in de grachten geslapen op een boekeestro (boekweitstro ?) dat hij niet dierf binnenkomen. Mijn moeder haar ouders woonden in Destelbergen en die (vader) is daar naar toe gegaan en heeft zich daar weggestoken. Dat was niet echt weggestoken. Ze pakten (hielden) hem daar allemaal voor de baas, als ze (de Duitsers) om beesten kwamen. Ze stonden daar veel schrik uit, hij heeft daar veel geluk gehad. Ze noemden hem boerken Buyse.

Hij is daar gebleven tot op het einde van de oorlog.

Wij hadden thuis een grote haard en daar smeten we soms tot vijf varkens in om te branden. Maar ik moest dan aan het hekken gaan staan om de Duitsers te horen komen en dat hoorde men van ver met hun Stiefels. Maar die keer scheelde het toch niet veel. Ik kwam binnengelopen en zei „k uère ze ginter kommen, zij zijn guël zekers al oan Gustshen Dekkers“. En dan zijn ze met drieën in die haard gesprongen om dat vuur te dempen, dat wij bijna allemaal versmacht waren. (Ze waren bang dat de rook uit de schouw hen zou verraden hebben.)

Ik en vader Vien zijn nog geweest dat we 's nachts bij de boeren rondreden met de kruiwagen en dat hij tot driehonderd kilo rogge oplaadde en ik moest aan die kruiwagen trekken. En los door het land, langs achteren naar huis.

Er was zodanig veel honger in Duitsland in 1917, die kwamen in de vaart met een motorbootje en kwamen hier de dingen opkopen voor naar Duitsland te sturen.

Ik zal u eens wat vertellen van een Duitser en die was bij ons thuis geweest. En hij kwam al van een eind en het bloed stond in zijn schoenen. En hij vroeg aan ons, dat was al op het laatste van de oorlog, of we hem niet zouden overdoen. En mijn moeder zegt „Wij èmme da nooit gedaan. Ik wil a wel uitiën doen woar da den droat ès, in woar da ge deur keunt“. En ze deed dat. Maar die is teruggekeerd (die Duitser) en heeft zich weer bij de Duitsers kunnen aangeven en hij moest aanstonds mee naar het front.

Aan de Langelede hebben wij drie jaar Duitsers gehad. Over de ganse Langelede lagen op al de hoven Duitsers ingekwartierd. Wij moesten hen geen eten geven. Wij maakten veel aardappelbloem ook. En als wij dan een Duitser of drie hadden, die waren blij dat ze konden helpen, zodat ik niet aan de machine moest draaien. En ondertussen ging ik om eieren en om boter, ik ging om van alles. Dan sloeg ze daar een eierkoek en dan waren ze gelukkig, want die hadden grote honger.

Weet ge wat we ook eens tegengekomen zijn ? Dat waren de eerste twee die we op kwartier kregen, dat waren er uit Württemberg. Dat zal ik niet rap vergeten. Er was geen stookte niet meer en die reden om de andere dag naar de heide om sparren, aan 't Hospice over de vaart. En dan smeten die altijd een paar sparren af bij ons. En binst dat zij die sparren afsmeten bij ons, waren die paarden met die wagen beginnen deinzen en die zaten in de vaart. Maar daar hebben we wat gezien van de Duitsers. En die twee Duitsers moesten in de vaart en 't vroor dat 't klabetterde, want 't was in de Nieuwjaarsmaand. En die moesten in die vaart om die paarden hun spullen los te snijden dat die uit de vaart konden. En daarna hebben ze met ik weet niet hoeveel soldaten die wagen sparren er uit gehaald. Maar zij (die twee) liepen stijf bevroren van de koude, hun klederen stonden recht. Hoe

dat die met hun volk omgingen ! Gans de Langelede stond uit, want dat was een wreed ding.

5. Verhaal verteld door Leo Van Kerckhove uit de Bosstraat op zaterdag 28 maart 1981.

Wij hebben dan zelf eens een keer een spel meegemaakt, er was dan veel tekort. Dat was binst de oorlog '14-'18. En op Holland kondt ge nog petrol krijgen en dan was dat schermen om nog een beetje petrol om licht te hebben. En op een zekere keer, ik was ginder ook om petrol geweest, kom ik terug om over de grens te komen. Daarbij komen we op een hoop smokkelaars die van een boerenhof van aan de grens bezig waren met alles 't land in te dragen. Dat waren zeker een man of twintig, vijfentwintig en elk zijn zak. En die leggen daar die zakken tarwe op een stuk land achter het struikgewas, om het dan met een klein loopje de dijk over te dragen. Wij bleven daar achter gaan. Wij waren niet bij die kliek met die tarwe, maar we bleven er toch achter, dat we dat konden af zien. Maar natuurlijk Kamiel Marquenie van Wachtebeke was de voorman van die bende, en die gaat als die tarwe daar op een hoop lag, alleen de dijk over. Wij bleven op een vijftig, zestig meter. Het was donker. Kamiel Marquenie komt aan de dijk „PAF !PAF !”. Maar Kamiel was meteen al op België. Het waren de Hollanders die schoten. Die mannen deden de domigheid dezelfde weg te pakken, die Kamiel Marquenie gepakt had. Ze hadden eerst wel een tijd gewacht. Dan weer hetzelfde, twee schoten en die mannen waren op België.

'k Zeg tegen die jongen die bij mij was „Wij goame langs doar nie”. Wij keren terug en wij komen daar aan een straatje en er stond daar een Hollandse soldaat en die komt bij ons. „Moe over zijn ?” - „Jaam”. Hij zegt „In den sergeant luëpt ier zust”. En hij ging bij die Duitser, die op Belgisch grondgebied stond gaan vragen of we over mochten. Zo wij gingen op ons gemak over en waren van alles bevrijd, maar die andere mannen moesten mee met de Hollanders.

C. AAN HET FRONT

1. Verhaal verteld door Bertha Creve, echtgenote Van den Hende (Wachtebeke 1901) op 9 januari 1984.

GESNEUVELD VOOR HET VADERLAND

Onze Fons was de oudste en hij is de enige die is moeten gaan vechten aan het front. Onze Victor was van de verachterde klassen. Had die achter de IJzer gewoond, dan had die binnen gemoeten binst de oorlog. Onze Fons is in '16 gesneuveld en dat was één der kwaadste offensieven die er geweest zijn. En ze hadden opdracht gekregen dat ze zich niet mochten bukken als ze afgelost werden. Maar een maat van onze Fons die werd getroffen en die lag te kermen. En onze Fons kon dat niet zien en die wilde hem helpen, en hij krijgt zelf een kogel in zijn nek en die komt er langs zijn voorhoofd uit. Zo de Wachtebekenaren ginder zijn bijna allemaal naar zijn begrafenis geweest, hij ligt op Steenkerke begraven. Hij mocht juist in verlof gaan en zijn plaats was al klaar, hij mocht bij de zuster van mijn vader gaan, die non was in Engeland. Een kozijn was uit schrik voor de Duitsers, langs Holland om gegaan naar het front, bij onze Fons. En die kozijn heeft dat seffens geschreven naar Holland, naar Esther De Maesschalck, de dochter van de hoofdonderwijzer van de Langelede. Zij deed school op de Hollandse Overslag. Daar kwamen er brieven, en ook een ganse hoop naar Mariëtte De Moor haar thuis. Mijn vader feitelijk geboortig van Ramonshoek en hij kende die zeer goed. En daar ging mijn vader gaan schrijven ook. Wij hebben dan nog brieven weg gedaan naar Gent, bang geweg. Wij gingen ook door het land, langs Rodenhuize en Desteldonk. Wij mochten van onze gemeente niet af, omdat het een grensgemeente was. Fons schreef niet over het front zoals het werkelijk was, uit schrik dat er iets zou uitgelekt hebben. Maar er waren veel mensen die van hun jongens nog niets gehoord hadden. Maar wij hebben zo eens een keer een brief gebracht naar kennissen van ons in Gent en die waren overgelukkig dat ze eens wat nieuws hadden. En die zaten ook met een viggentje in huis, ook om wat eten te hebben. En dat beestje werd vertroeteld nog nooit gebeurd.

Maar onze Fons schreef niet veel, alleen dat ze hoopten dat het rap zou gedaan geweest zijn. Na de oorlog zijn we dan gaan zien. We moesten 's morgens om vijf uur vertrekken in Zelzate en 's namiddags om half vijf waren we in Veurne. En daar waren niets anders dan puinen. Voor naar zijn graf te gaan moesten we dan te voet zo ver als van hier naar Wachtebeke kerk (3 km), langsheen 't water. Het goot water. We zochten onderdak in een klooster vader, moeder, ik, Maurice en de moeder van de Celies. En daar hebben we dan een adres gekregen van een zekere Aloïs Vernier, waar we nadien geslapen hebben. De eerste foto die we gekregen hebben van het graf, was van Oktaaf De Wever, de broer van die vier gezusters, die was ook naar Fons zijn begrafenis geweest.

De brief waarin stond dat Fons gesneuveld was, is in mijn vader zijn handen gekomen in Overslag. Ik hem dan overgeschreven opdat pastoor Camerman er aan uit zou gekund hebben. En we hadden het doodsbeeldje al laten drukken, lang voordat we officieel bericht kregen. De Duitsers hebben daar niet op gereageerd en dat heeft ons sterk verwonderd. De kerk zat stampvol. De broer van de vader van drukker Hamerlinck van Zelzate die zei ons dat we op niets moesten peinzen, dat hij er wel zijn plan mee zou getrokken hebben.

Als mijn vader dan gekomen is met dat slecht nieuws, dierf hij dat niet direkt zeggen aan ons moeder. Hij zei dat hij gekwetst was. En mijn moeder is er aan kapot gegaan, jaren nadien. Mijn vader heeft zich sterk gehouden. Hij was iemand die overal over kon, maar 't was natuurlijk een wrede klap, zo de oudste verliezen. Wij wisten het allemaal. Vader heeft het aan moeder verteld, als hij dan de volgende keer naar Holland gegaan is. Mijn moeder is gestorven in 1928. Het was toen een zeer strenge winter, van februari tot maart.

Het verhaal van Bertha Creve over haar gesneuvelde broer Alfons Creve wordt treffend belicht door de hiernavolgende dokumenten en brieven :

1. *Nationale Militie - Inlijving der Miliciens - Lichting van 1911 - Bevel van Vertrek - maandag, 8 mei 1911.*
2. *Inventaris der voorwerpen die toebehoord hebben aan den soldaat Creve Alfons, 2e Linie, van 6 november 1920 (Nr D/6724)*
Zijn nalatenschap omvatte : 2 pijpen - 2 messen - 3 ringen - 2 penhouders - 2 ketens - 1 notaboekje - 1 tabaksdoos - 1 kam - verscheidene papieren - 1 geldbeugel - 1 naamplaatje - 2 medaljen.
3. *Officieel bericht van het gesneuveld zijn, met volgende tekst:*
Gemeente Wachtebeke - Provincie Oost-Vlaanderen - Arrondissement Gent
Wachtebeke 26 September 1917
Mijnheer Aloïs Creve en huisgezin,
Hieronder bekomt Gij afschrift van hetgeen ons heden onder dagtekening van 12 september 11. medegedeeld is door het Inlichtingskantoor van Gent.
Neemt intusschen onze diepe deelneming aan, met de verzekering dat wij uwen dierbaren held nooit zullen vergeten. Voor U was hij bovendien een voorbeeldige zoon; voor allen een bewonderingswaardig voorbeeld van zelfopoffering en christelijke onderwerping.

De secretaris
J.P. Bauwens

De Burgemeester
Poullier

Gent, den 12 September 1917

Den Heer Burgemeester van Wachtebeke

Hieronder vindt Gij een afschrift van hetgeen uwe gemeente betreft, in de Zesde lijst der Belgische soldaten, gesneuveld voor het Vaderland. Gelief met de noodige omzichtigheid het droevig nieuws aan de familie van de afgestorven mede te deelen.

Hoogachtend

De secretaris van het Inlichtingskantoor
Get. A. Van Werveke

Bladzijde 59-57461 Creve Alphons Joseph, soldaat milicien 1911, bij het 2e Linieregiment 1/1, geboren den 22 April 1891 te Wachtebeke, gesneuveld te Caeskerke den 8 September 1916, begraven op het divisiekerkhof van Steenkerke, grafstede 100, den 9 da-to

4. *Brief van kapitein (onbekend) aan soldaat Heyns over de omstandigheden van de dood van Alfons Creve, met volgende tekst :*

Ce 18 octobre 1916

Au soldat Heyns

J'ai l'honneur de porter à votre connaissance que les quelques lettres ou photos du soldat Creve ont été repris par son cousin qui est au 23e de Ligne. Creve a été tué dans les circonstances suivants: Revenant la nuit d'un travail exécuté à proximité de l'ennemi un camarade est blessé à la tête et tombe la tête en avant dans l'inondation.

Creve se précipite pour le retirer et à ce moment il est frappé lui-même d'une balle à la tête.

La mort fut instantanée. Il a été enterré à Steenkerke, un service a été célébré dans cette église le même jour. La tombe est entretenue par les soins de ses camarades.

Il a laissé beaucoup de regrets tant parmi ses chefs que parmi ses nombreux amis. Il fut excellent soldat, il n'a jamais failli un seul moment. Veuillez croire à mon bon sentiment.

18 oktober 1916

Aan soldaat Heyns.

Ik heb de eer U te melden dat de enkele brieven of foto's van soldaat Creve meegenomen werden door zijn kozijn, die van het 23e Linie is. Creve werd gedood onder volgende omstandigheden: terwijl hij 's nachts terugkwam van een werk dat hij uitgevoerd had, wordt een kameraad aan het hoofd gewond en valt met het hoofd voorover in de overstroming.

Creve snelt toe om hem er uit te trekken en wordt op dat ogenblik zelf getroffen door een kogel in het hoofd.

Hij was op slag dood. Hij werd begraven te Steenkerke, er werd een mis opgedragen in die kerk dezelfde dag. Het graf wordt onderhouden door zijn kameraden.

Hij laat een leemte na zowel bij zijn oversten als bij zijn talrijke vrienden. Hij was een uitstekend soldaat, hij heeft nooit versaagd voor een enkel ogenblik. Met oprechte gevoelens.

(Onleesbaar)

Kapn.

5. Brief van Leon De Schepper aan Cyriel De Moor van Overslag. Deze is wel in tegenpraak met die van de kapitein aan soldaat Heyns. De taalfouten zijn er uit gehaald.

12-9-16 front

Beste Vrienden

De taak valt mij zwaar het U te schrijven en eene diepe dolksteek is het in mijn hart, maar gelijk de tijden zich wreed voordoen en bijzonderlijk voor deze welke er zich in bevinden. Zoo brak er weer een dag aan, het bombardement was hevig, wij wierden bedreigd en plots daarop volgden weldra zonder aarzelen de bloedige gevechten, ja vochten (we) als leeuwen. Er werd getierd en gebriest, geschreemd en om hulp gesmeekt. Zoo kwam het dat een van ons makkers tegen ons viel en zwaar getroffen werd. Onzen goeden Alphonse Creve sprong hem tegemoet en gaf hem de 1e zorg. Terwijl ik opeens een tweede angstkreet hoorde van onzen Alphonse. Ik sprong op hem toe en vroeg wat er omging. „Vreeselijk getroffen“ zegde hij mij met zachte stemme. Ik vermaakte hem en bracht hem door een onmenselijke krachtinspanning buiten gevaar en legde hem voorzichtig in den automobiel. Hij stak mij de hand nog eens toe en zegde mij „Leon wanneer ik U niet meer en zie is het tot Hiernamaals bij Onze Lieven Heer in den hemel. God beware U dat gij ongeschonden mocht terug keeren. Ik heb mijn plicht gedaan en ben bereid in alle voorval“. Daarop vertrok den automobiel en wacht (ik) de verdere stonden af. Uw vriend Leon De Schepper 76 I/4 U.B.E.

En op de omslag nog : Bericht het zachtjes over aan onkel Aloïs want hij was zeer slecht. Zoo spoedig ik het weet goed of slecht, zal ik U schrijven.

L. De Schepper

6. Brief van Leon De Schepper aan Mejuffer Esther De Maesschalck, Overslag. De afdruk is niet de oorspronkelijke brief, maar de tekst overgeschreven door één van Alfons zijn familieleden, om hem aan de pastoor te geven.
7. Brief van Leon De Schepper. Ook hier is de afdruk slechts het overschrift.
8. Bewijs van Militair Pensioen van 1 april 1921.
9. Brief van 5 februari 1927 van de dienst der Pensioenen.
10. Doodsprentje.

Wachtebeke

Nationale Militie

1911.
op de militie.

INLIJVING DER MILICIENS

BEVEL VAN VERTREK

De miliciens, de militievrijwilligers en de jongelingen die voor a broeder dienst doen kunnen, kunnen aanvraag, in werkelijk dienst gehouden onmiddellijk a kunne inlijving. — Het is wel verstaan, dat zij slechts onbepaald verlof krijgen te gelijk met de andere mil civie vrijwilligers en jongelingen die voor hun broeder dienst doen.

De Gouverneur der provincie OOST-VLAANDEREN gebiedt *Cegwe, Deyons* wonende te *Wachtebeke* candidaat militievrijwilliger (of) broeder-gemachtigd om dienst te doen voor zijn broeder-milicien (of) miliciens van de gemeente die voor den dienst aangewezen werd, zich ter hoofdplaats der provincie (1) *RIJNWE KAZERN, DE CAJYEN-STRAAAT*

te begeven, den *Maandag, 8. Mei 1911* op klokslag *9* uur 's morgens, om bij het leger ingelijfd te worden.

De milicien wordt verwittigd dat wie aan dit bevel niet voldoet, beschouwd wordt als achterblijver en onder de toepassing van artikel 97 der wet op de militie valt.

Te **GENT** den **31 MAART 1911**
P. B. de Klerck

Het bevel van vertrek wordt, ZONDER VERWIL, den belanghebbende overgemaakt, door toedoen van den Burgemeester, nadat deze magistratuur, zoo daartoe aanleiding bestaat, volgend formulier ingevuld heeft:

- De Heer *Guw. Alphonsus Joseph*
- wordt verzocht zich te bevinden (1) *aan de Kazerne te Wachtebeke*
- op *8 Mei 1911*, te *6 uur 's morgens*
- om naar de hoofdplaats der provincie geleid te worden door een agent der gemeente, gelast hem ter inlijving voor te stellen.
- Te *Wachtebeke* den *4 April 1911*.

DE BURGEMEESTER,
Guw. Bommers

(1) De plaats aangegeven.

UITTREKSELS UIT DE WET

ART. 29. — In de gevallen, voorzien onder de n° 4 (K) en 5 (L) van artikel 27, verkrijgt de voor den dienst aangewezen milicien, door het overlijden van een lid zijner familie, zelfs wanneer hij ingelijfd is, dezelfde aanspraak op vrijstelling als die welke hij zou gehad hebben, zoo dit overlijden vóór zijne aanwijzing plaats had.

Het herwaarschikt wordt, met bevestigingen, gezonden aan den Gouverneur, die het rechtstreeks aan het bevelgebied onderverpt.

Bij overlijding door den hof, wordt de nog niet aan de militaire overheid afgeleverde milicien geraagschikt onder de gewone vrijgestelden zijner licting, die op de lijst van de op grond van artikel 15 uitgezonden dienen gebracht.

1. Ook de gunstige aanspraak een anderen milicien, zoo wordt den voornemen ontslagen, tenzij hij deel uitmaakt van eens der vier volgende lictingen.

1. Als hij er deel van uit, zoo wordt hij voorloopig ontslagen en moet jaarlijks van zijn recht doen blijken vóór den militieraad. Bij herroeping van deze ontslag, beneemt de aangewezenen zijn dienst, zoodat de tijd gedurende welke hij ontslagen was, terugkeerd wordt.

ART. 22. — De samenstelling van de familie wordt bepaald, rekening houdende met het volgende:

Wanneer met de overleden leden der familie gelijkgesteld, zij die, wegens zware verlamming, blindheid, volkomen krankzinnigheid of andere bij kamelijk besluit bepaalde lichaamsgebreken of

ten gevolge van lange vermissing, dienen beschouwd als verloren voor de familie.

ART. 97. — Wie, in het contingent begrepen, zich niet aanmeldt op den voor de inlijving bepaalden dag, wordt, voor acht jaar, ter beschikking van den Minister van Oorlog gesteld.

Zoo hij echter door den Gouverneur geldig bevonden redenen van belet inroep, wordt hij als de gewone opgeroepen behandeld.

De achterblijver, wiens redenen van verschooning door den Gouverneur niet aangenomen worden, kan deze aan het hof van beroep onderwerpen. Het verhaal wordt ingesteld door den belanghebbende, zijn vader, zijne moeder of zijn voogd, naar bij het artikel 11 bepaald onderscheid.

ART. 98. — Wordt als deserter beschouwd, de voor den dienst aangewezen Belg die later het land verlaat om de inlijving te ontgaan.

ART. 99. — Ingeval van gevangenneming, krachtens een voornemen ondergaan, wordt de duur van den krijgsdienst verterigd met den tijd in dien staat doorgebracht.

Nota. — De niet verontschuldigde achterblijver geniet de bij artikel 85 der wet verleende verloven niet, tenzij mits machtiging vanwege den Minister van Oorlog, en hij mag gebruikt worden aan alle werk nuttig voor het leger.

MINISTERIE
VAN
LANDSVERDEDIGING

Brussel, den 6 November 1930

D. P. H. V.

4^e BESTUUR

5^e Bureau

MALATENSCHAPPEN (Troop)

INVENTARIS

der voorwerpen die toebehoord hebben aan den soldaat

CREVE Alfons, 2e Linie.

N^o D/6724

In het antwoord in den raad, het Algemeen Secretariaat of het Algemeen Bestuur, het Bestuur, het nummer en den datum van dezen brief aanhalen.

2 pijpen,
2 messen,
3 ringen,
2 penhouders,
2 ketens,
1 notaboekje,
1 tabaksdoos,
1 kam,
verscheidene papieren,
1 geldbeugel,
1 naamplaatje,
2 medaljen,

Deze overhandiging heeft den aard niet eener betaling, maar wel van eene opdracht aanvaard door den persoon, aan wien de overhandiging wordt gedaan, van rekening te geven der betrokken voorwerpen aan allen die zouden beweren er recht op te hebben.

DE MINISTER DER LANDSVERDEDIGING

Bij bevel :

Namens de Algemeene Bestuurder,
De Afgevaardigde Bureeloverzigt,

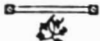
Ik verbind mij het Departement van Landsverdediging te vrijwaren tegen alle rechtvaardiging die tegen dit departement zou worden ingespannen uit hoofde der hierboven opgesomde voorwerpen van 't overhandigen der hooger vermelde voorwerpen, welke ik verklaar ontvangen te hebben.

Te _____, den _____ 1930

Gemeente WACHTEBEKE

PROVINCIE OOST-VLAANDEREN

ARRONDISSEMENT GENT

Wachtebeke 26 September 1917

Myndbaar Heer Groot en Bruggeman,

Hiervonder bekomt Gij afschrift van hetgeen ons bevelen
omdat dat bevelen van 12 September 1917, inhoudende
is door het Gedeputeerde Stembureau van Gert.

Wijnt intusschen om onze diepe dankbaarheid aan
met de verzekering dat wij over die dierbare hulp
niet willen struikelen. Over de van bij de overname van
voorbeldige van, voor allen een behoudingsmaatschappij
voorbeld van zelfopoffering en christelijke onderwer-
ping

De Secretaris,
H. Damvoort

De Burgemeester,
J. Poullier

Gert, den 12 September 1917

Den Heer Burgemeester van

Wachtebeke

Hiervonder vindt Gij een afschrift van hetgeen ons
gouverneer bevelen, in de Lijst der Belgische soldaten
dokter, gescreven voor het Vlaanderen. Gebied
met de meeste ernstigheid het dromen nu
over de familie van den afgetrouwde mede te
dieren

Hoogachtbare

De Secretaris van het Gedeputeerde Stembureau
Johannes Van Waveren

Bladzijde 59. - 54561. Groot Alphonsus Joseph, soldaat mili-
tair 1911, bij het 2. Regiment 1/1, geboren den 23
April 1891 te Wachtebeke, gescreven te Grootkerke den
2 September 1916, geboren op het streeklings van
Stentkerke, gescreven 100, den 9 ste

Ce 18 octobre 1915.

Au Soldat Segal.

J'ai l'honneur
de joindre à cette courtoise
lettre que les quelques
lettres ou photos du
Soldat Côté ont été
reçus par ton cousin
qui est au 23e de ligne.
Côté a été tué dans
les circonstances suivantes:
Revenant la nuit d'un
travail exécuté à
proximité de l'ennemi
un camarade est blessé
à la tête et tombe

sur la tête en avant dans
l'incendiation.
Côté se précipite pour
le relever et à ce
moment il est frappé
lui-même d'une balle
à la tête.
Sa mort fut instantanée.
Il a été enterré à
Steenkerke, un service
a été célébré dans cette
église le même jour.
Sa tombe est entretenue
par le soins de ses
camarades.
Il a laissé beaucoup
de regrets tant parmi
ses chefs que parmi
ses nombreux amis.
Il fut excellent soldat
et n'a jamais failli
un seul moment.
Tenillez envoie à nos
bons sentiments

Segal
Cof. m.

ARMÉE MILITAIRE

45

Bericht heb zachtjes over
aan Onkel Alouis
want hy was zeer slecht.
Zoo goedig ik het niet
goed of slecht zal ik het th.
Schiedam L. G. Schone.

Mr Ceypel De Moor
Overslag Zeeland
Holland

ARMÉE MILITAIRE

12 - 9 - 16. front.

Beste vrienden

De tak valt mij zwaar het U te schrijven en eene
olijve dolksteek is het in mijn hart maar gelijk
de tijden zich veel voordoen en bijzonderlijk voor
deze welk er zich in bevinden. Zoo brak er weer
een dag aan het bombardeement was hevig wij
wirden bedrujgt en ploots daarop, volgden
weldra zonder haargelen de bloedige gerechten
ja vochten als leeuwen er werd getield en gebruik
geschreemd en om hulpi gemaekt. Zoo kwam
het dat en soon ons maaker tegen ons viel en
zwaar getroffen werd onzen ^{zoon} Alphonse

Breve sprong hem te gemaed en gaf en de 1ste ^{zoon}
terwel ik ofheens een tweede hangskreet hoorde
van onzen Alphonse ik sprong hem toe en vroeg
wat er omging vreeslijk getroffen zegde hij mij met
zachte stemme ik vermaakte hem en bracht hem
door een onmensselijke krachtinspanning buiten
gevaar en legde hem voorzichtig in den automobiel
hij stak mij de hand nog eens toe en zegde mij
Leon wanneer ik U niet meer en zie is het tot hier
namals bij onze lieven heer in den Hemel. God
berwaare U dat gij ongeschende mocht terugkeeren
ik heb mijn plicht gedaan en ben berijdt in alle voorval
daarop vertrok en automobil en wacht de verde
-stonden af. Uw vriend Leon De Scheffer p 76 1/4 A.B.C.

Mijn liefste
Mijn liefste
Mijn liefste
Mijn liefste
Mijn liefste

Mijn liefste Moeder

Mijn liefste mijn braafste,
mijn edelste meisje, Gij waart het, en Gij
alleen, welke met eene moederjong ons
troetelde en koesterde door het sturen van
Uwe schoone woorden, welke een mensch
in tijd van oorlog een weinig verkweten,
wanneer men dweepgeestig is. Gij deed het,
ik weet het, voor ons gelieven, met eene
grootste liefde voor ons, maar nu, mijn
kind, dat Gij alles weet, is het nog voor
mij alleen. God zij gebenedijd, en gebene-
dijd voor die in Heem gelooven. Gods wil
is geschied, mijn liefste en diepbetreunde
hooren zelfont is er niet meer, de brave
jongen heeft zijne smarten niet meer
kunnen overleven, en is nu reeds van
9-9-16 bij O. H. Y. Chr. God zij met
hem en dat Hij voor eeuwig in Heem
ruste! God zij met hem, ja dat is
waar, want voor hij stierf, ontving hij
de h. Communie en op zijn sterfbed zeggende
nu is het nog voor in, mijn beste Leon, dat hij

in mijnen naam, aan mijn lieven vader,
moeder, justes en broeders, of zij mij al vergeven
het kwaad dat ik hun ooit mag misdoen
hebben, ik van mijnen kant vergeef het ook.
ik weet, zegde hij, dat zij er niet van uit
kunnen van voor mij te weenen, maar dat
is onnoedig, daar ik mijn plicht gedaan heb
tot het laatste. 15 maanden heb ik den oorlog
bijgewoond, zonder de minste straf en zonder
ein slecht woord te ontvangen, op het 1ste punt
zij mij iets afvroegen, beantwoordde ik oogenblik-
kelijk hunne vraag, het gevaarlijkste werk was
mij zoo goed als het beste, en onder het hevigste
vuur van den vijand, bleef ik geduchtyg weer-
stand bieden, dit alles deed ik voor hem, voor
onze geliefden uit de klauwen te rukken van
den overweldiger, daarom Leon, heb ik mij niets
te verzoeken en gevoel ik dat ik geent mag
sterven, en zullen wij malikander terug vinden
bij God in den Hemel. Dit waren de
laatste woorden die ik uit den mond van
mijnen diepbetreurden hoijm Alfons vernam,
zeg dat nu zoo voorzichtig mogelijk aan

zijne ouders en gansch de familie, daar is nu
toch niets meer aan te doen. Ja, ik ook ben
bedroefd en sta hier nu gansch alleen,
iets wat wij nog lejjters zijn onze strijd-
makers, wij moeten daarom den moed niet
laten vallen, wij zijn het, als oorlogsmannen
die nog leven, die onze gevallen broeders moeten
wreeken, ja, wij zijn het, de overblijvende,
welke stand moeten houden tot aan de
overwinning, om al de onze, welke daer zoo
ijdelijk geplaagd en ~~geplaat~~ en gefolterd
worden uit de handen van den vijand te trekken
en hem te verscheuren. Met eene razernij vliegen
wij daar soms op, en zien niet om wanneer de
ballen nevens ons oore schuifelen, gelijk de smug-
gen zingen, wanneer het dondert en regent
van de drussen, gromaten en Schrapnetten,
welke over onzen kop openspringen en ontploffen,
dan staan wij daar, te midden dat helte vuur,
en trekken ons voor geen duigende en wogduig
ackteruit, 't is dan beste vrienden, dat wij deluizt
van de onze zien vallen, en die zoo het hoofd buigen
hebben hun niets te verwijten, want 't is voor het

goede dat wij het doen, daarom voor ons of niet geweest,
eens of morgen zal de zon wel in 't Oosten opstaan en
zal de goede Gool ons niet vergeten, waarop wij triumph-
antelijk ons geliefde Belgienland zullen mogen binnenu-
tikken en de onse mogen terugzien om ze met open
armen te ontvangen, die niet wederkeren zullen begraven
zijn op het veld van eere en zullen eeuwig in ons gedach-
tenis blijven. Zoo is Alfons gestorven op Caerkerke en
plechtig begraven te Steenkerke, met een schoonen
dienst waar gansch de compagnie aanwezig was, Eene
redevoering werd over hem op het graf uitgesproken,
welke mij tranen deed storten. Hij is gedekoreerd met het
oorlogskruis en het orde van Leopold. Ik liet het graf
zoo fraai mogelijk gemaakt en er zelfs een portret doen
van trekken, wanneer zij af zullen zijn, zal ik ze opsturen
Lijbbeveldeken zijn ook gedrukt en stuur er 16 eenige van.
Al hetgeen wat Alfons bevat is bij brave Christelijke
menseken te Polinghove bij de W^o. Verhamme-
Taardstraat. N° 68. die het na den oorlog naar huis zal
zenden. Uw vriend (Leon) (laatste woorden welke zegde
aan den pastoor van zijn Regiment: Ik ben gevallen
voor God en Vast, Vaderland en Huisgezin. God beware,
mijn kofijn, vrienden en gansch het Belgisch leger, opdat
zij allen zonder verdere ongelukken triomfantelijk kunne
thorsteden mogen binnentrukken.

Beste vrienden,
Witast ureed is het, maar toch
kan ik mij niet weerhouden, te het feit
mede te deelen, welk ons te beurt valt; zoo
als men weet is er niet zoo ureed als
oorlog in 't land, en door ijselijke opechten
en (bloedige) stormloopen zijn er veel
noodlijdden van ons allen te betreuen.
Orlog woedde des een slag oerweldig;
het donderde en bliksemde, bommen
en schrapellen; konvetsen en brigons
vloegen over den kop en het oelwe-
gelletter was zoo hevig, dat wij meen-
den dat hemel en aarde openschurde,
den eenen sprong langs hier; den
anderen langs daar, wij liepen oelijch
verwilderde en schoten dat de stukken
eraf vloegen, er werd oeroepen en getied,
gelaagd en om hulpe oermeekt,
ureed, oerbarmelijch ureed was de toestand
waarin wij ons bevonden en alles ^{oerhieldde} voor
huis en ~~vast~~ vaderland, toen zag ik
onze Alfons met eens als een bliksem
een gevallen vriend van ons toespringen,
om hem de versoreing toe te dienen,
pas was hij vermaakt of ik hoorde
een tweede hiet, alles zag ik nauer-
keuring na en mijn beste Alfons
was ook geblesseerd, nu was het mijnen.

toer, ik liep tot hem, vroeg hem wat er
omging en zachtjes antwoorde hij mij:
Leon mijn neef, het doet mij toch
zoo zeer. Ik vroeg waar? Hier aan
het hoofd, ik rechte hem op, daar hij op
het lichaam van zijn vriend was gevallen,
en vermaakte zijn wonde, met de grootste
zorg, ik wachtte niet lang hem uit het
gevaar te brengen, zeer lastig was de
staak om te verwillen, maar ik gaf
hem den goeden moed op de spoedige
beternis. Eindelijk kwam ik tot aan den
Automobil, daar zegde ik dat zij den
jongen met de beste voorzorg moesten
nemen en voorzichtig, zeer voorzichtig
nam hij plaats, ik hesterde hem met
eene moedergorg; hij stak zijn hand
nog eens naar mij uit en sprak: "Leon
moest het in 't slecht gaan, dan is het
toch dat God het zoo wilde, ik denk mijn
plicht gedaan te hebben en heb mij niets
te verwijten, ik had juist degen morgen
nagte liecht en te Communie geweest,
welke wij samen dikwijls deden, men
moet ons hier alle dagen, alle uren,
alle minuten voorbereiden, want wij
zijn hier niets in den oorlog en alle
dagen zijn het de onze, Vader, of moeder,
zuster, of broeders niet, ook niet locen,

voor mij ik heb het gedaan voor hem
en Oosterland. Dus, Leon, zoo gauw
mogelijk een bezoek. — en de automatiek
vertook, langzaam een traan tolde mij
over de wangen, daar ik mijn neef
mijn goede Tonken zag wegsvoeren
en ik terug naar het wbedende gevent;
na eenige uren verwakte het onweder
en het bombardement hield op, wij
mochten terug naar het kantonnement.
Ik zocht Smetgen op en met lange
stappen, al ikbappende over ons
Tonken, het verlies welke wij kwamen
te ondergaan kwamen wij op onze
bestenplaats. De uren schenen ons
dagen te zijn om het nieuws te
vernemen hoe het er mede was,
Jaar wij velle van elkander verwijderd
zijn, konden wij moeilijk aan het
nieuus komen, doch wanneer ik den
Sufnerier zag, was deze er onder wege
motten afgaan omdat er nog inge-
lukhige op kwamen, en zoo wist hij
ook niet waar hij henen gevoerd
werd; doch des nachts droonde ik,
dat hij daar was uit alle gevaar,
op een schoon, zacht en wit beddeken
zacht slapende, van alles afziende;
de zieken dienstster welke hem troetelde

en koesterde als een boerlingoffe, de
zelfde zorgen toedienend als zijn lieve
moeder wanneer hij klein was.
Toa droomde ik, maar was verwonderd
bij mijn ontwaken zoo ons Fousken
niet meer voor oogen te zien; doch
moesten wij het nu noef afwachten
hoe het el mede was, zoodus bij
het eerste nieuws ik ontving zed ik
er, U Ed. van inlichten, goed of
slecht, ik zal het schryven zoodals het is.

Beste groeten van uw vriend

Leon.

ROYAUME E BELGIQUE
KONINKRIJK BELGIË

PENSIONS MILITAIRES MILITAIRE PENSIOENEN

Certificat tenant lieu provisoirement de brevet
Voerloopij als bijt geldend bewijsstuk

Le Ministre de la Défense Nationale,
De Minister van Landsverdediging,

Certifie qu'il est accordé, par application des dispositions de la loi du 23 novembre 1919, sur les pen-
Bevestigt dat aan de
sions militaires à Monsieur Brevet Felix Alois
et Madame Jules Michonin

is toegestaan, bij toepassing van de beschikkingen dattet van 23° Novem er 1919 op de militaire pensioenen
na allocation frs. [redacted]
(in fr. [redacted])

(soit frs [redacted] par trimestre) payable à partir du
zegge fr. [redacted] per trimester) uitkeerbaar met ingang van den

7 DEC 1920
augmentée de majorations de
verhoogd met vermeerderingen van
pour enfants ayant moins de 18 ans révolus soit unugmentation de frs
voor de kinderen beneden den volten ouderdom van jaar, zegge eene verhooging van fr. [redacted]

Ces majorations s'éteindront au fur et à mesure les enfants atteignant l'âge de 18 ans.
Deze vermeerderingen zullen wegvallen naar inde kinderen den ouderdom van 18 jaar bereiken.

Belles, le - i AVR 1920
Biel, den

VU. — GYZIEK,
Le Chef du bureau des pensions,
De Overste van het bureau der pensioenen,

P. O. — B. B.
Le Directeur délégué,
De afgevaardigde Bestuurder,

[Handwritten signature]

[Handwritten signature]

Paiements effectués.		Uitgekeerde betalingen.	
Trimestre 1920	Trimestre 1920	Trimestre 1920	Trimestre 1920
Trimester	Trimester	Trimester	Trimester
PAYE	PAYE	PAYE	PAYE

Ministère de la Défense Nationale.
Ministerie van Landsverdediging.

ADMINISTRATION GÉNÉRALE CIVILE
BURGERLIJK ALGEMEEN BESTUUR

SERVICE DES PENSIONS
DIENST DER PENSIOENEN

37 DIRECTION *Pensions* BUREAU
BESTUUR *Pensioenen* BUREAU
Rue de Louvain, 1.
Louvain-la-Neuve, 1.

N° A. P. M. *10115/12643*

RÉPONSE à une lettre
ANTWOOD op brief

du *15 januari 1927*
aan

BRUXELLES, le *5 FFV 1927* 192
BRUSSEL, den

M. yphée

J'ai l'honneur de vous faire savoir qu'en vertu de l'article 13 de la loi du 28 juillet 1926, les titulaires d'une allocation d'ascendant dont le revenu global est inférieur à *titularisacn eenre toeluge coor veeront in de opgavende l'yn, wier globaal inkomen geen 3000 frank bedraagt, op een achternielend gedelle aanspraak kunnen maken.*

Si votre situation répond à la condition énoncée ci-dessus, veuillez signer la formule mentionnée au verso de la présente et faire parvenir celle-ci à Monsieur le Contrôleur des Contributions du ressort de votre résidence qui, après l'avoir complétée par les renseignements relatifs à votre revenu pour l'année *1926*, la transmettra pour examen de vos droits, au Service des Pensions de mon Département.
rechten aan den Dienst der Pensioenen van mijn Departement zal overmaken.

Le résultat de cet examen vous sera communiqué dans le plus court délai possible.
De uitslag van dit onderzoek zal U zoo spoedig mogelijk worden medegedeeld.

Veuillez agréer, *M. yphée*, les assurances de ma considération distinguée.
Gelieve, M. de verzekering mijner hoogachting aanvaard.

Le Ministre de la Défense Nationale,
De Minister van Landsverdediging,

Par ordre: — *M. J. Boret*:

Pour le Directeur Général, Administrateur Civil,
Voor den Algemeen Bestuurder, Burgerlijk Administrateur,
Le Sous-Directeur CHOISEL,
De Onder-Bestuurder CHOISEL.

Choisel

Mr H. A. Creve-Heesters St.

Langledede n. 98

Wachtende

DEMANDE en obtention de la partie mobile d'allocation d'ascendant
AANVRAAG tot het bekomen van het bij wet van 28 juli 1926 voorziene schommelend gedeelte
prévue par la loi du 28 juillet 1926.
der toelage voor verwant in de opgaande lijn.

A MONSIEUR LE MINISTRE DE LA DÉFENSE NATIONALE,
DEN HEER MINISTER VAN LANDSVERDEDIGING,

BRUXELLES — BRÜSSEL

Je soussigné (1) *Félicé A. Breve*
ik ondergeteekende
demeurant à *Wachteteke, Langdele n. 98*
woonachtig te
bénéficiaire (2) *seul*
die *ou - of*
conjointement avec *Stephanie Besters*
gemeenschappelijk met
d'une allocation d'ascendant de fr. *800*
ene toelage voor verwant in de opgaande lijn ten bedrage van fr.
accordée par *A. R. n. 22622*
verleend bij

demande à obtenir la partie mobile d'allocation d'ascendant.
verzoek om het schommelend gedeelte der toelage voor verwant in de opgaande lijn.

A cette fin, j'autorise Monsieur le Cont rôleur des Contributions à fournir au Département de la
Te dien einde machtig ik den Controleur der Belastingen, aan het Departement van Landsverdediging al de
Défense Nationale, tous renseignements concernant mes revenus obtenus au cours de l'année précédente.
nodigste inlichtingen oopens de door mij over het verlopen jaar genoten inkomsten te verstrekken.

A *Wachteteke* le *8* *februari* 192*7*.
To den

(Signature - Handtekening)

F. Breve *S. Besters*

- (1) Nom, prénom, adresse du requérant.
Naam, voornamen, adres van den aanvrager.
Rifer la mention inutile.
- (2) In overbodige vermelding doorhalen.

DÉCLARATION à délivrer par le Contrôleur des Contributions.
VERKLARING af te leveren door den Controleur der Belastingen.

Le Contrôleur des Contributions à *Selzach*
De Controleur der Belastingen te
atteste qu'il résulte des renseignements en sa possession, que le (la) prénommé(e) (3) *n'a pas eu*
verklaart dat, bijzins in zijn bezit zijnde inlichtingen, voornoemde over het jaar
pour l'année *1926* un revenu global inférieur à 3600 francs, ce revenu étant déterminé
(3) *globaal inkomen van minder dan 3600 frank genoten heeft. Dit inkomen werd*
conformément aux prescriptions de l'A. R. du 28 août 1926, n° 21819.
oantgesteld overeenkomstig de voorschriften van het K. B., n° 21819, van 28 Augustus 1926.

Fait à *Selzach* le *21* *juin* 192*7*.
Opgemaakt te den

Le Contrôleur des Contributions,
De Controleur der Belastingen,

J. B. B.

(3) A ou - n'a pas eu.
Aan -- geen.

foto Alfons Creve

Graf van Alfons Creve
De soldaat links van het graf is
Oktaaf De Wever van de Langelede.
Hij zorgde dat deze foto in het bezit
kwam van de familie Creve.

Ik heb den goeden strijd gestreden... het geloof
bewaard. Voorts is mij weggelegd de kroon der ge-
rechtigheid, welke de Heer, de rechtvaardige Rechter,
mij geven zal. S. PAUL. II AD TIM.

TER ZALIGER GEDACHTENIS

van

ALFONS - JOZEF CREVE

SOLDAAT BIJ HET 2de LINIEREGIMENT

zoon van

ALOIS en van STEPHANIA HESTERS

*geboren te Wachtebeke, den 22 April 1891,
gesneuveld op het veld van eer, te Caeskerke den
8 September 1916,
en begraven op het Divisiekerkhof te Steenkerke.*

—;—

Er woedde een wreede slag. Op 't heir van onz'soldaten
Viel er een helsche storm van moordend vuur en staal;
Met ijsel'ik gekraak, ontploften de granaten;
Voor menigeen die streed, was het de laatste maal.

Er klinkt een jammerkreet! een makker is gevallen.
Alfons, in d'heldenmoed van zijn meedoogend hart,
Terwijl rond hem, en bliksem slaat en donders knallen,
Verp'eegt reeds den gekwetste en lenigt zijne smart.

O wee daar schiet'n scherpe pijn hem door den schedel!
Al wat de vriend vermocht, helaas! bracht weinig baat;
Het ongestelpte bloed, zijn bloed zoo rood en edel,
Baant steeds een nieuwen weg, en verft 't bleek gelaat.

Mijn vriend, zegt hij nu zacht, twee jaren is 't geleden
Da'k vaders huis Verliet... hij droogt een stille traan.
Ik heb als vroom soldaat voor 't Vaderland gestreden;
Altijd en heden nog, getrouw mijn plicht gedaan.

Naar moeders laatste woord, bleef ik met rein geweten
Aan God en Kerk getrouw... Gods heilige Wil geschied;
Ik heb te morgen nog het *Brood der Sterken* geëten,
Ik ben ter dood bereid, en sterven vrees ik niet.

Meld aan mijn ouders lief, aan broërs en zusters teer :
...niet weenen over mij... voor hen mijn laatste groet!
Daarboven eens bij God, zien wij malkander weder,
In 't opperste geluk, dat niet meer eind'gen moet.

't Is daâr dat lauweren van immergroen hem sieren;
Dat hij het loflied zingt, van hen die zegevieren;
Dat elke druppel bloed geplengd voor 't Vaderland,
Dat elke traan, in stil gebed tot God geweest,
In zijne gloriekroon gesteld is en versteend
Tot glanzende robijn en schitterend diamant.

Genadige Jesus, geef hem de eeuwige rust.

7 jaren en 7 quadr. afl.

2. Gerard Van Kwikkelberghe uit de Muishoeken, vertelde op 13 februari 1984 over zijn vader Petrus.

Petrus Van Kwikkelberghe heeft gans de oorlog meegemaakt aan het front. Ik heb mijn vader de eerste keer gezien na de oorlog. Ik was nog geen twee jaar toen hij vertrok. Er was niemand die wist dat mijn vader naar huis kwam. Mijn moeder stond in alliantie met Louise Fierens van de Langelede. En mijn moeder was met mij, klein manneke, naar haar geweest, en dat ging hier allemaal door 't land. 't Schijnt dat mijn vader toch bericht gegeven had met iemand dat hij op gang was. Zegt mijn moeder „Ga, goame ziëre noar uis uër, a voadre ès op gank !“. En we komen aan dat eerste bos hier noes (schuin) over om naar Wieze Raman (Fierens) te gaan en we komen mijn vader daar al tegen.

En we kwamen hem daar tegen en 'k was er schoaj (bang) van. Ze vlogen naar mekaar en dan mijn vader naar mij, maar 'k vluchtte telkens achter mijn moeder, dat hij mij niet kon pakken. 'k Weet nog goed, de vrouwen van vroeger droegen altijd een zak onder hun rok, die ze rond hun lichaam deden en daar staken ze hun portemonnee in. Mijn moeder was zodanig geschrokken, dat ze haar sleutel verloor, gelijk ze haar zakdoek uit haar zak trok (voor haar ogen af te drogen). En als we dan hier kwamen, konden we nog niet binnen op de koop toe. Dan terug naar ginder en daar in dat bos waar vader bij ons gekomen was, daar lag hij. En die heeft altijd aan het front gezeten aan de IJzer. En die zijn op de duur verzeild geraakt in een logement bij een visser in De Panne. Maar die mannen dronken nogal veel. En ze waren daar juist gelijk thuis. Want mijn vader heeft na de oorlog altijd geprobeerd om daar terug te geraken bij die mensen, maar 't is hem niet gelukt. Wie daar ook gezeten heeft, was de oude gemeenteontvanger van Wachtebeke Kamiel Roets, vader van die twee geestelijken. Die sliepen daar altijd samen.

Binst de oorlog ging mijn moeder gaan helpen bij mijn vader thuis, en ze kreeg een beetje steun van de gemeente en ze pikkelde regelmatig met mij naar haar thuis in Westdorpe. Als ge uw pas kondt laten zien dat ge Hollander waart mocht ge naar ginder. Maar ge moest wel terugkeren. Wij hebben nooit armoe gehad. In die jaren was dat hier een samenhang hier in deze gebuurte, er was een goeie geest tussen de mensen.

Mijn vader heeft altijd in de loopgrachten gestaan, soms tot aan zijn knieën in de modder. Ze werden afgelost, maar soms werd er zoveel geschoten dat ze niet konden afgelost worden en dan moesten ze daar slapen. Als ze afgelost waren, gingen ze slapen in een boerenschuur. Hun klederen kwamen soms van hun vel niet, dat ze achtenveertig uur in hun klederen zaten als ze uit de loopgrachten niet konden. Hij is nooit in contact geweest met de Duitsers. Ik heb hem horen zeggen, dat het leven dat hij meegemaakt heeft, dat hij zei „'k heb één nakomeling en 't is genoeg, want als ge dat meegemaakt hebt ginder, wilt ge het op uw geweten niet hebben, dat er zo nog sukkelaars zijn zoals ik geweest ben“. Hij zei dat het al schikte dat hij dat beleefd had.

Soms mochten ze eens in verlof. In het begin van de oorlog, bij de terugtocht moest hij in Zelzate zijn en dan is hij om en de weere eens thuis geweest. Er zijn er ook die dan weggelopen zijn en naar Holland gevlucht en daar gebleven. Als die teruggekeerd zijn, hadden die geld, die hadden ginder gewerkt. Maar als de soldaten die gevochten hadden na de oorlog hun rente kregen, kregen die die naar Holland gevlucht waren in het begin geen rente. Mijn vader was van de infanterie. Hij heeft wel geklapt van het gas, maar nooit niet vermeld dat er daar een slachtoffer was.

Bernonde
Bernonde

Muistaken
Wachte beke-ly seljaete

CONGÉ DÉFINITIF

En vertu d'une autorisation du Ministre de la Guerre en date
 du 29/11/19 1er Reg. C. leys Bureau n° 138/17/12
 le soussigné Declercq F. Promitt. de 1er Regt de chas. à pied.
 a congédié (licencié s'il s'agit d'un homme non rappelable)
 le nommé Van Kwikkelberg Pierre Sold. m. 04 n° 5084

fils de _____
 né à _____
 et de _____
 Province de _____

Etats de services. Campagnes, blessures, actions d'éclat.

Toutes les autorités civiles et militaires sont invitées à laisser passer le porteur du présent document et à lui donner aide et protection en cas de besoin.

Fait au liege le 15 Décembre 1919
 (Signature du congédié) _____
 Le Commandant du Régiment
L. P. de Haut. Colonel.
G. Olivier

Wachtebeke lez Zelzaete, Heuvelhoek, Circondé de Gand, Pro^{ce} Fl^{re} Orientale

MILICE NATIONALE

6e Cie A. G.

ARMÉE BELGE

Congé définitif

En vertu d'une autorisation du Ministre de la Guerre en date 5 février 1919

C. M. n° 141/110 1re D. G. recrutement

le soussigné Major Laurent

commandant le 1er groupement de C. G. A. G.

a ~~congédié~~ licencié (s'il s'agit d'un homme non rappelable) le sieur

fils de Benoît

Van Swikkelberghe, Pierre, soldat

et de Haentjes, Stéphanie

né à Wachtebeke, le 24 février 1884

province de la Flandre-Orientale

État des services (campagnes, blessures, actions d'éclat) militien de 1904
rappelé à fait campagne 1914-1919

Toutes les autorités civiles et militaires sont invitées à laisser passer le porteur du présent document et à lui donner aide et protection en cas de besoin.

Fait à Gand

, le 15 avril 1919.

(SIGNATURE DU } CONGÉDIÉ),
LICENCIÉ),

Le Commandant, F. A. G.

De ruïnes te Diksmuide
Stellingen aan de IJzer na de overstroming

De ruïnes te Beerst-bij-Diksmuide
De school en de kapel van de Eerwaarde Zusters

Ruines de Dixmude, 1914-18
The ruins at Dixmude,

La Gare.
The Station.

De ruïnes te Diksmuide
Het Station

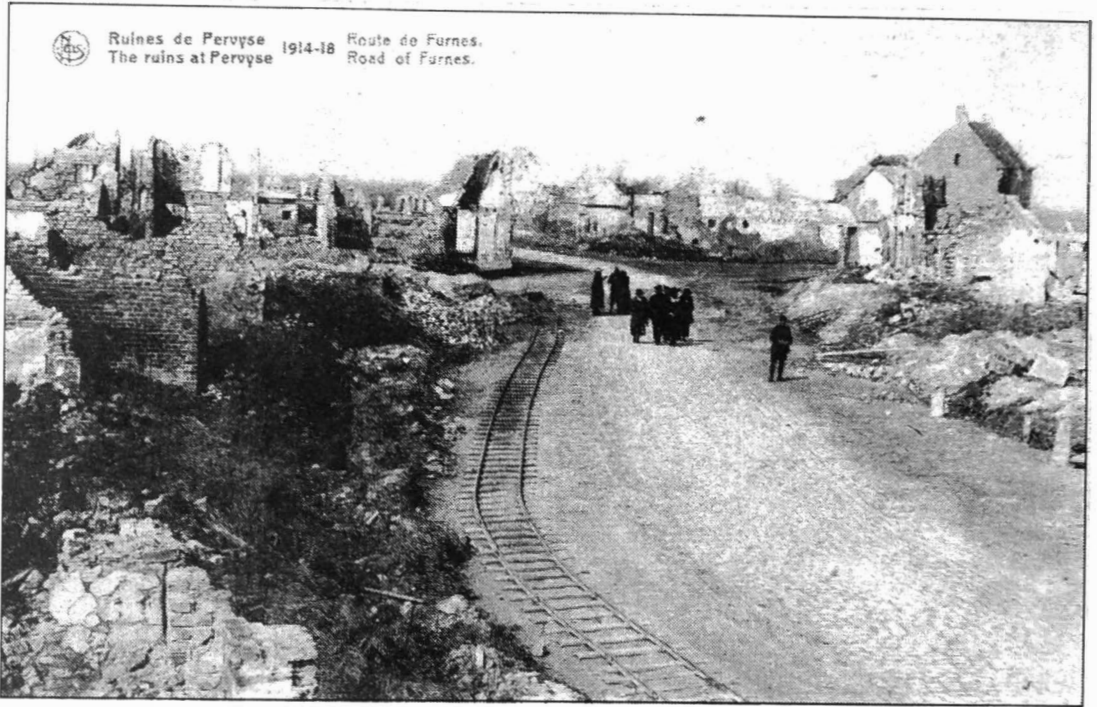

Ruines de la Vallée de l'Yser. Essen
Devastated valley of the Yser. Essen

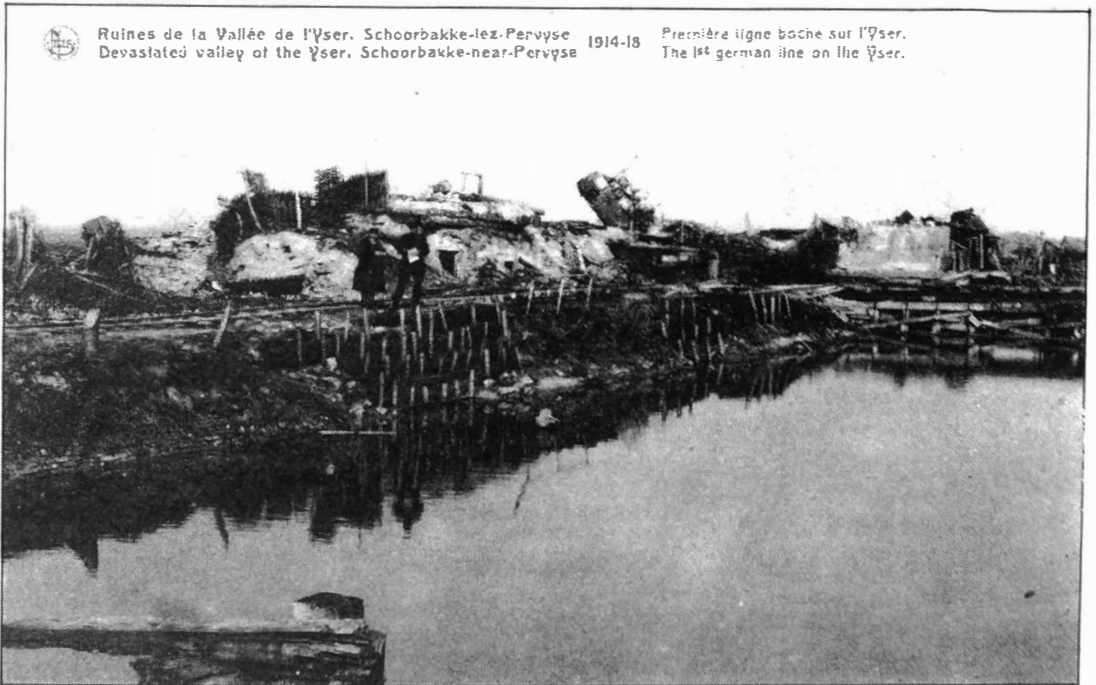
1914-18 L'Eglise.
The church.

Het verwoeste IJzerdal
Essen. De Kerk

De ruïnes te Pervijze
De weg naar Veurne

Het verwoeste IJzerdal
Schoolakke bij Pervijze
De eerste Duitse lijn aan de IJzer

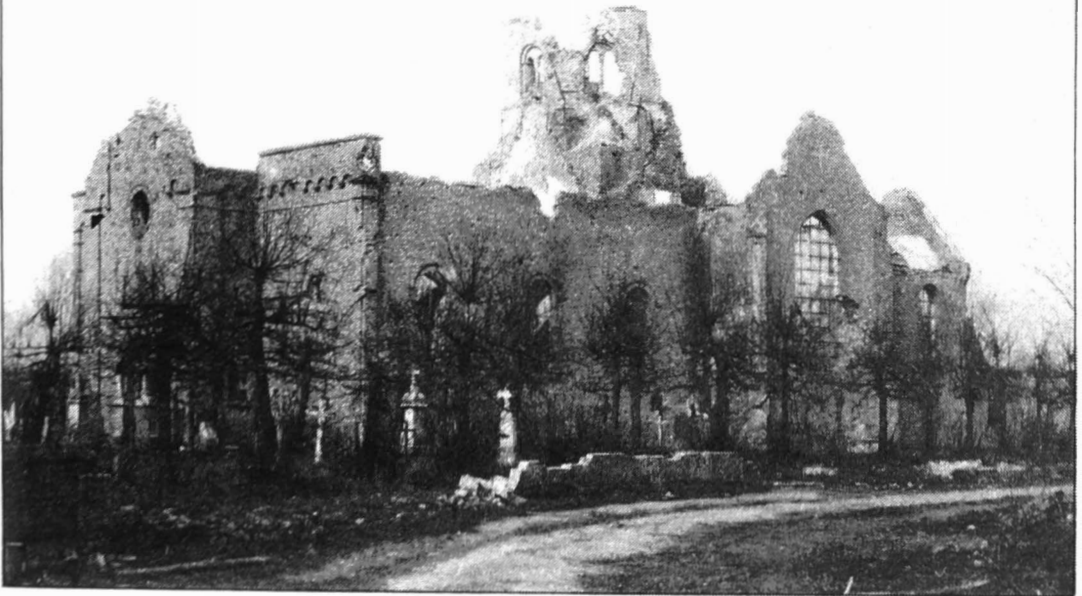
Ruines de la Vallée de l'Yser. St. Pierre-Cappelle 1914-18 Le village.
Devastated valley of the Yser. St. Pierre-Cappelle The village.

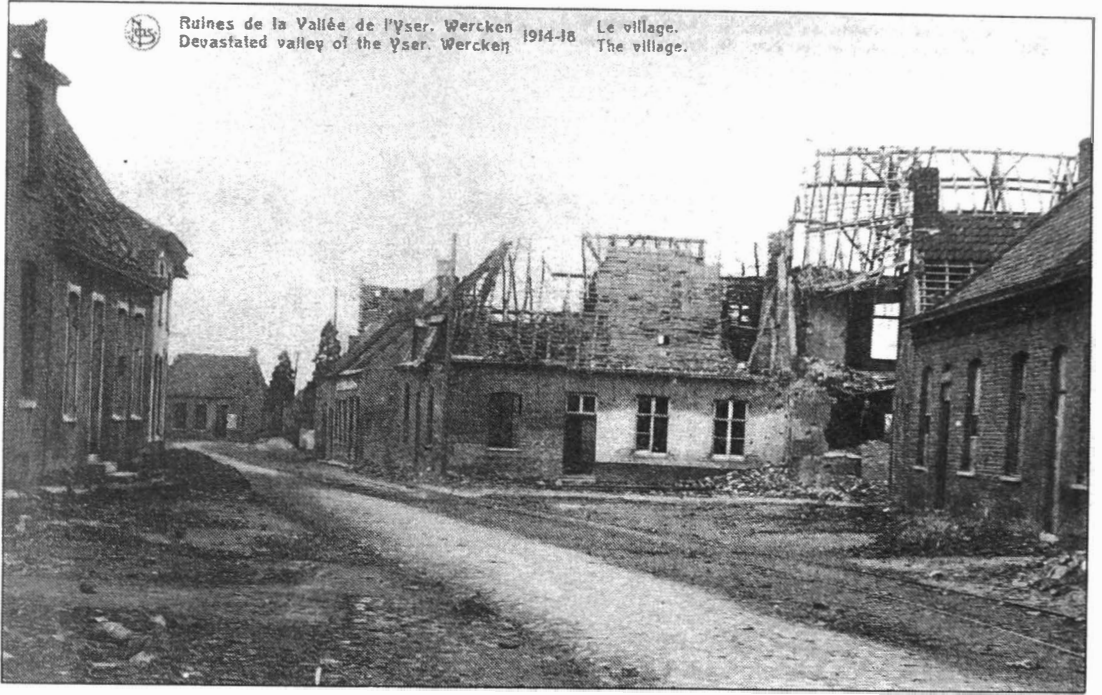
Het verwoeste IJzerdal
Sint Pieters Kapelle
Het Dorp

Ruines de la Vallée de l'Yser. Vladsloo 1914-18 L'Eglise
Devastated valley of the Yser. Vladsloo The church.

Het verwoeste IJzerdal
Vladslo. De Kerk

Het verwoeste Ijzerval
Werken. Het dorp

De Ruïnes te Zarren bij
Diksmuide. De Kerk

D. IN HET BEGIN OP VLUCHT

1. De vlucht naar Holland (Verteld door Maria Colpaert, ° Wachtebeke 1904)

Als we gevlucht zijn dan ging ik niet naar school. Mijn oudste broer en ik waren thuis ziek met de rode koorts. Onze werkvrouw Clemence Provoost, had mijn jongste broertje George bij zich, vanwege het besmettingsgevaar. En Manse - dat was hier een chaos van de aftocht van de troepen van Antwerpen naar West-Vlaanderen - ze kwam op een zekere keer hier, ze stond te strijken en ze zei tegen mijn moeder „Moedre na moeë noar uis kommen, in Georgeken moe uëk noar uis kommen, want ze zijn bezig mee mitrailleuzen te zetten op de stoase van Moerbeke“. En er werden ook mitrailleuzen gezet in 't huis van de juffrouwen Van Hecke, waar nu het Loze Vissertje is aan Overlede. En de oorlog naderde, want het station van Moerbeke werd ook al beschoten en zo besloot vader te vluchten. Kozijn en nicht uit Lochristi waren al naar hier gekomen omdat de kanonnen al aan Lochristi kerk gezet waren. En er waren nog mensen bij ons gekomen, klanten uit Beervelde en moeder zei hen dat we naar Axel gingen en als ze wilden dat ze in ons huis mochten blijven. Maar die wilden niet, die vluchtten mee met ons. Zo vader en moeder waren in Smidsschorre bij de boeren op bezoek geweest, klanten en vrienden van vader, twee weken voor de oorlog. En dat was een groot boerenhof, en moeder zei dat die grote voorkamer bij boer Deregt leeg stond en als we daar maar naar toe konden, dan konden we toch al wonen met de kinderen.

Wij zijn om zeven uur 's avonds vertrokken met paard en gerij. In de wagen zaten mijn moeder en nicht en ik met mijn twee broers. Kozijn reed achter de wagen met de fiets en vader ging te voet naast het wagentje. En aan ons gerij was een Bevers karreke gehangen (rijtuigje zonder kap) en daar lagen onze matrassen op en stonden onze koffers. En achter ons die mensen uit Beervelde, dat waren twee gezusters, met hun melkkar met hun koffers op. En de troepen kwamen af dag en nacht, 't was één processie. Want ge kunt denken, Smidsschorre is te voet geen twee uur een half van hier en we zijn vier uur een half op weg geweest, voetje voor voetje, omdat de wegen zo volgestroomd waren met mensen. 's Nachts om half twaalf klopten we bij die mensen aan de deur. We werden daar goed ontvangen. Die mensen kwamen seffens open doen en die zegden dat we onze matrassen in hun salon mochten leggen op de tapijten, en daar hebben we dan die eerste nacht geslapen. De volgende dag hebben ze dan die voorkamer, die helemaal vol lag met appels, geruimd. Die kamer was zo groot: er stonden drie tweemansbedden in, de koffers, zes stoelen, een wieg, een stoof en een tafel en we konden er als kinders nog zitten in spelen. Dat waren protestanten. We zijn met die mensen in contact gebleven tot op heden met de kleinkinders. Na de oorlog zijn die kinders hier op vakantie gekomen en wij naar ginder.

2. De vlucht naar Holland. (Verteld door Eugenie Van den Abeele, ° 1901 Sas van Gent)

We hebben ook met Belgische mensen gevlucht gezeten, van Dendermonde. Die heetten Moortgat en die waren familie van een hotelier, die bij mijn vader, die behalve veerman ook beroepsvisser was op het kanaal van Sluiskil tot Zelzate, vis kwam kopen.

Wij hebben met veel vluchtelingen van België gezeten. Die mensen van Dendermonde zijn te voet tot bij ons gekomen. Aan de overkant van het kanaal (kant Westdorpe) liepen er veel mensen. En die hebben wij overgezet en ondergebracht in de stal, 't was midden in de zomer. Dat was aan Tweekwart (halfweg Sas en Sluiskil), waar mijn vader Charles Louis veerman was, en mijn tante Stefanie met haar broer een café hield. En 's nachts mochten die vluchtelingen dan boven bij ons komen slapen.

Vrouw Miete (Marie) De Regt, bazin van het hof in Smidsschorre
Zij droeg zwart voor de rouw van haar moeder.
Die rouw duurde twee jaar

Dina, meid op het hof in Smidsschorre tussen Drie Schouwen en de Zwarte Hoek.
Hier zijn Maria Colpaert met ouders en twee broers gevluht van 4 oktober tot 5 december 1914.

Na de oorlog in Smidsschorre, bij de familie Deregt

Smokkelaars hebben we ook veel over de vloer gehad. Die gingen tarwe voor weinig gaan kopen en dan voor veel gaan verkopen, hier aan de grens. We zijn dikwijls genoeg bang geweest. Wij dierven aan de draad niet komen. De boeren hebben dan veel geld gemaakt. Er was een onderpastoor in Westdorpe en die preekte daar over en die was kwaad dat die boeren zoveel geld verdienden. En hij zei vanop de preekstoel „en alles verkopen aan die Belgse mensen voor veel geld, dat benne ook mensen, net als wij”.

III. LIEDJES UIT DE EERSTE WERELDOORLOG

Niet alleen aan het front en in spionage waren de Belgen actief, het volk uitte nog op andere wijze zijn mening over de Duitsers en hun medewerkers. Dit gebeurde onder andere onder de vorm van liedjes. We hebben er enkele op de kop kunnen tikken, zelfs vier nog gezongen.

1. Een vrouw uit Kieldrecht is een bron van hoogste klasse op gebied van volksliedjes. Ze heeft er zelfs nog een gemaakt op de tonen van „Mijn Dorp” zoals gezongen werd door de beroemde Nederlandse kleinkunstenaar Wim Sonneveld. Eén liedje kende ze nog van '14-'18:

I

*Niemand van ons zal ooit die goede tijd vergeten
toen er in ons land geen zierke was om t'eten
raapkolen kostten wel ne frank
toen reden ze met ons ne gank
patatten kondt ge in 't geheel niet krijgen
ge zag de prijzen met de barometer stijgen.
Ik was dat spelleke moeg
en op en morgend vroeg
nam ik mijn zak, trok naar Kapellen
't was niet om de kassei te tellen
maar om patatten op zoek*

Refrein

ERSTE WERLDKRIJG

(De Duitsers:)
*Was haben Sie daar in uw poten
hier gij naar Kommandantuur
wij koeken naar kartoffelen
wij horen ze roffelen
Foefsig mark, kosten die patatten duur.
Moest ik nu nen moef bemerken, die toen mijn patatten stool
't moest al zijn nen sterken
'k snee hem lijk een verken
'k lee hem in het zout
ja dat is zeker waar.*

II

*Een jonge meid moest overlaats boter gaan smokkelen
maar ze had het bang, haar hartje ging aan 't tokkelen
en wip ze sprong op den tram
die daar aangereden kwam.
Hare boter had ze ergens weggesteken
Op eene plaats waarvan 't niet nodig is te spreken.
ze was nogal dik van lijf
en zonder 'k overdrijf
zag men haar borst weldra ontzwellen
de boter liep maar van haar billen
gesmolten op haar lijf*

Refrein

(De Duitsers:)

*Was haben Sie vandaag gefressen
hier gij naar Kommandantuur
zie waar g'hebt gezeten
hebt gij zonder weten
nein, men mag niet scheissen in de tramvoituur
Maar 't is boter sakramento, ja 't is boter riep de moef
Gij wilt ons bedriegen
gij wilt ons beliegen
de poliese en die speelde daar de troef*

III

*Ik bezat een echte wolmatrasse
proper en net, de wol was zuiver vers gewasse
'k Zie daar volk op de straat
ze gapen daar naar een plakkaat
de mensen moesten hunne ruste laten varen
en hun matrassen afstaan voor die vuil barbaren
Wat is dat voor geschil ? riep ik met kwade zin
ik zal mijn legerstee verweren
want ik zie mijn vrouwtje veel te geeren
'k breng mijn matras niet in*

Refrein

(De Duitsers:)

*Was haben Sie daar in uw kamer
hier gij naar Kommandantuur
wij koeken naar matrassen
ge moet ze steeën lassen
want von Bissing is er meester in dit uur
Knarsetandend van koleire
dat ik moest slapen op wat stroot
dat zullen ze betalen
die lelijke vandalen
stonden ze hier voor mij, ik kneep ze mors kieks dood*

IV

*In mijn salon had ik nen luchter of zes hangen
schoon bronzen beelden die de koning zou verlangen
'k had nen koperen marmiet
nen schonen moor zo hagelwit
mijn vrouwke kuiste koper netjes alle dagen
dat was haar werk, haar smaak, haar enigste behagen
von Bissing wou dat niet
en 'k snikte van verdriet
Als ik vernam dat ik moest gaan dragen
'k zou liever alles nog in stukken slagen
dan u te geven bandiet.*

Refrein

(De Duitsers:)

*Was haben Sie kapot geslagen
hier gij naar Kommandantuur
wij koeken naar het koper
want ge zijt een stroper
we moessen al dat koper haben in dit uur.
Moest ik nu nen moef bemerken
't is mij eender wie of waar
in Aken prominieren,
'k zou hem arrangeren
'k zou hem zwinken naar het Belgisch Kommandantuur*

2. Kamiel Acke, de vader van Martha, uit de Akker, schreef twee schriften vol met liedjes. Hij begon in 1902 met een nieuwjaarsbrief voor zijn peter en vulde dan voorts dat schrift met volksliedjes. In het tweede vond ik volgende onvolledige liederen tegen de Duitsers.

KEIZER WILHEM II

*Den antikrist die is hier uitgebroken
En zijnen naam is Keizer Wilhem 2
Hij denkt Europa moet het mijne weezen
Hij wilde dat maken zijnen staat
Hij kwam langs België om te mogen passeren
Alom te neemen het schoone Frankrijk
En om daarna England ook te nemen
En hij: één, twee, drij 't is allen voor mij
't Is zoo gezeid en zoo gedaan*

Refrein

*En Keizer Wilhem twee
Kwam met zijn legers door Belgen gereeden
Hij kwam daar op een plaats
Waar hij moest blijven staan
Want den ijzer was daar
Met zijn water zoo diep voor de Duitschers
En kreeg daar zooveel klop
Op zijnen maarmeladen kop bovenop*

II

*Het IJzerwater konden zij niet drinken
Dat was te zwaar voor zijne legermacht
Maar zijn soldaten dronken zijne leugens
En roepen allen te samen
Ons vaderland moet ook veel grooter weezen
Ons vaderland moet ook veel grooter zijn
Maar de Belgen roepen dat veel anders
Zij roepen Duitsland moet kapot*

Refrein.

III

*Maar zijn soldaten zijn ook vagebonden
Ze zijn ook door de sterke dranken verslonden
Maar ze zijn kloek en sterk alom te strijden
En om te lijden aan den Keizer hunnen God*

.....

Europeesche oorlog: Duitschland tegen Rusland, Frankrijk, Engeland en België

I

*Een oorlogskreet de wereld doorgezonden
Te wapen ! klinkt met kracht uit aller monden
Den Duitsch naar allen schijn
Wilt nu van groot en klein
Ja, van geheel Europa meester zijn.
Gij grooten keizer kwaamt uw woord te schenden
Belgiës onzijdigheid geen haar te krenken
Maar gij laffen bandiet
Herkent ons rechten niet
En verklaart den oorlog ons subiet*

Refrein

*Wee, o Duitsch (bis)
Ons vaderland zo laffelijk overvallen
Kom maar vooruit (bis)
Dat zult gij met stroomen bloed betalen
Den vlaamschen leeuw (bis)
Ziet ons moedige en dappere helden
Geven gansch onverveerd
Als gij de grens passeert
Leven ten pand voor 't vaderland*

II

*De Rus, Vrankrijk en Engelsche verbonden
Die hebben ons hulp toegezonden
Want daar ze zien wellicht
't Gevaar naar ons gericht
Te vermijden als een heilige plicht
Nochtans gij Duitsch kon niet de minste reden*

*G'ontneemt ons broodgewin
Ons vrouw, gansch ons gezin
Het is een schand voor gansch uw judasland*

III

*Hoeveele dapperen zijn nu neergeschoten
Hoeveel onschuldig bloed hebt gij vergoten ?
Door uw barbaarsch geweld
U laflijk aangesteld
't Is ongehoord, g'hebt vrouw en kinders vermoord
Ons hut en huis steekt ge nu in brande
Dit is voor uw keizerrijk een schande
Maar thans staat gij geboekt
Wordt gij van 't volk vervloekt
't Is nu gedaan, gij zult ten gronde gaan.*

IV

*Eeuwen lang die zijn nu reeds verzwonden
Ons België mocht aan niemand zijn verbonden
En onder Duitsche juk
Te worden neergedrukt
Liever den dood dat zweert u klein en groot
Aan 't hoofd ziet gij ons dappere koning strijden
En België's driekleur zegevierend leiden
Uw Duitsche Arendkroon
Krijgt thans ook hare loon
De Vlaamsche Leeuw sleurt ze van uw troon.*

3. Eugenie Van den Abeele (° 1902) uit Sas van Gent, is een bijzondere vrouw. Ze heeft een prachtige verzameling dokumentatie over de Europese vorstenhuizen en ook foto's van die vorsten door hen ondertekend. Eén van de opvallendste is een foto van koning Boudewijn en koningin Fabiola, ondertekend op de achterkant. Die kreeg ze toen ze een krant uit 1935 met daarin het verhaal van het verblijf van koning Boudewijn in Nederland opgestuurd had naar koningin Fabiola. Mevrouw Van den Abeele heeft ook heel wat foto's van zichzelf in gezelschap van koningin Juliana en prinses (toenmalig) Beatrix. Ze las op het paleis een brief voor aan koningin Juliana, toen ze er op bezoek was met een groep vrouwen. Bovendien bleek mevrouw Van den Abeele ook een goede bron voor volksliedjes, waarvan twee over de oorlog '14-'18, die we u niet mogen onthouden. De liedjes werden opgenomen (gezongen) op vrijdag 16 september 1983. Hartelijke dank ook aan de heer Van den Abeele, werkzaam bij CPC te Sas en neef van Eugenie voor de goede tip.

*Wij Belgen vergeten nooit ons land
Al is het nog zo klein
Zo lang ons braven koning strijdt
met de wapens in zijn hand
Dat is een vorst, die vergeten wij nooit
Zolang onzen adem gaat
Dat is een man, met groot verstand
Die de vijand gade slaat*

Refrein

*Belgen houdt goede moed
Eens spreekt er toch uw bloed
Bezwijken zal hij toch, die wrede Pruis*

*Hij wordt er gevangen gelijk ene muis
Niet bang voor een Zeppelin
Hij wordt vernietigd door een vliegmachien
De Verbondenen die gaan toch vooruit
De vijand moet Belgen uit*

II

*O Duits waar was toch uw verstand ?
Toen gij zo onverwacht
Een blaam deed aan ons vaderland
Die elk mens verjaagt
En ons verjaagt uit huis en kluis
O wat een vreselijk kruis
Maar gij zult weten wat gedaan
Aan den IJzer blijft gij staan*

Liedje van die Belgse wijven, die ulder met de Duits bezig gehouden hebben.

I

*Es da giën affronte
veur die Belgse konte
euren vent die zit an 't front
zijn leven te riskeren
en zij mee de Duitsers eur ammezeren.
Loat ze luëpen tot den oorlog es gedoan
We zamme ze struëpen en op uldre muile sloan
Al die wijven zijn der van die Duitsers zot
Veur nen auën grijzen luëpen z'ulder puëten kapot
Alf rot.*

**TOE PEETSHEN EN MEETSHEN
VERTEL NOG NE KIER WA**

**Sagen, sprookjes, liedjes en volksgeneeskunde
verzameld door G. Hoebeke**

KRAMIEK IS ROZIJNENBROOD

Ons jaarboek 1983 bestond uit twee delen.

Het tweede deel „Kom binn'n in zet aa bij" waren sagen verzameld door mij. De heer De Craene uit Waarschoot, streekreporter van het Nieuwsblad heeft reeds meerdere malen over onze heemkundige kring geschreven. Enkele jaren terug drukte hij de wens uit iets te schrijven over heksen en ander bijgeloof. Die gelegenheid deed zich voor in 1983, bij het verschijnen van ons jaarboek. Het resultaat was een groot artikel van een halve bladzijde in het Nieuwsblad van 15 juli 1983. Het moet in september geweest zijn toen daar een onverwacht staartje, 'k mag wel zeggen staart, aan kwam. Een telefoon van Marc Van Poucke, bekend van TV met Mikro-Makro onder andere en nu te beluisteren op de radio elke zondagmorgen van 8.15 u. tot 10 u. in zijn programma KRAMIEK. Of ik zou bereid zijn over spoken en al die dingen te spreken op de radio, rechtstreeks uitgezonden, op zondag 18 december 1983. Natuurlijk, zo'n buitenkans ! Op 9 december gesprek bij mij thuis met de heer Van Poucke; hij genoot zeer karig van zout en zoet. De heren Roland De Smet uit Wachtebeke, mijn sekretaris bij een telbureau van Lochristi, en Penneman Theo uit Sint Niklaas, wellicht de beste sagenkenner in Vlaanderen, opgebeld of ze bereid waren tijdens de uitzending een kramiek te ontvangen en enige vragen per telefoon te beantwoorden. Ook daar geen probleem. Tien muziekstukjes, verzameld door zoon Tom, werden opgeschreven door mijnheer Van Poucke en toen ging het er op los.

Zondag 18 december, opstaan om 6 uur, om 7 uur aan de Sterre in Gent, overstappen in de wagen van mijn gastheer en om 7.45 u aankomst in de A. Reyerslaan 52, Brussel, waar het gebouwencomplex van de BRT zich bevindt. Onderweg, om mij helemaal gerust te stellen, vertelde hij mij dat hij rekende met een 150.000 tot 200.000 luisteraars. Dit was niet van aard om de zenuwen, die reeds van de avond tevoren gespannen waren, tot rust te brengen. Alles verliep echter goed. Van halftien tot tien voor tien hadden de luisteraars mogen bellen en nadien nog van tien tot elf. Dit liep uit op heel wat interessante contacten, waarvan hierna het gevolg te vinden is.

- 1. Uit Dilbeek bereikte ons een telefoontje van een heer, geboren te NIEUWERKERKEN tegen Aalst in 1927. Onder de tweede wereldoorlog tekende hij sagen op in een schrift. Hij was toen student aan het kollege te Aalst. Spijtig genoeg is dit verloren gegaan, maar hij herinnerde zich nog het volgende.**

* Een boer had last van kwade geesten en die bezorgden hem slechte melk. Ze gingen naar de paters van Affligem, waar ze van overal naartoe kwamen. Een paar paters kwamen. Dat waren Benediktijnen, ontwikkelde mensen. Ze zeiden dat de boer zijn kannen moest uitkuisen met stalmest. Natuurlijk bleef er een geweldige geur hangen en die moest er uit. Ze hebben die kannen dan nog eens goed uitgekuist en 't was gedaan.

* Mijn moeder woonde dicht bij de kerk. Daar was een beeweg in. Na de beeweg gedaan te hebben kwamen de bedevaarders een kilo bloem afgeven bij haar (mijn moeders) ouders. Waarom dat was weet ik echter niet.

- 2. Deze Mevrouw werd geboren te BREISSEM, een gehucht van KUMTICH, nu groot Tienen, op 16.10.1914. Ze woont nu in Oostduinkerke. Hier volgt haar brief letterlijk, op een paar woordjes na.**

Bij mijn ouders woonde toen een man, die moet ongeveer rond 1855 zijn geboren. Dan had ik een grootmoeder ongeveer rond die tijd geboren. Beide mensen heb ik nooit weten liegen. Die oude man, laat ik hem Frans noemen en mijn grootmoeder Anna, één van haar vele namen.

* *Het verhaal van mijn grootmoeder*

Op een avond bij een hevig onweer, sloeg de wind de deur open en een pad kwam binnen gesprongen. Een pad was niet het geliefkoosde dier in die tijd. Zij bezat zeer slechte gaven. Met een koterhaak sloeg mijn grootmoeder de pad buiten. 's Anderendaags kwam de oude Blaas, de heks van het dorp, omwonden aan handen en voeten mijn grootmoeder opzoeken. Wat er dan gebeurde weet ik niet meer. Ik weet wel dat mijn grootmoeder dacht dat de pad de oude Blaas was. De oude Blaas mocht van de moeders geen kinderen aaien. Als ze toevallig een kind streelde, was dit kind s'anderendaags ziek. Zo ook in de koestal was ze ongewenst. Hetzelfde gebeurde met de dieren.

- * Iets wat mijn tante (83 jaar) wel wist en ik niet, was het volgende. Het straatje waar de oude Blaas woonde was een modderstraat. Als de brievenbesteller daar voorbij moest, dan liep hij door de natte beek van de andere kant van haar huis, uit angst voor de heks. Heeft mijn tante dikwijls gezien.
- * Nu van die hereboer waarvan ik U sprak. Laat ik U zeggen, dat daar iets van in het parochieblad heeft gestaan. Die woonde niet in Kumtich, maar wel in de omgeving, ja ik weet het weer, in Houtem. Die rijke man in kwestie ging op onregelmatige tijdstippen achteruit in plaats van vooruit. Mijn tante heeft nog gezien hoe hij achteruit door een poel stapte; hoe hij in een danslokaal, dat dan meestal niet op het gelijkvloers maar wel op het eerste verdiep was gelegen, niet meer naar beneden kon en men er de Paters moest bijhalen om hem naar beneden te helpen. Dat heeft ook in het parochieblad gestaan, onder de rubriek „ken uw dorp“. En dit wist mijn tante ook nog, de paters moesten hem belezen.
- * Wat ik me dan herinner van die oude Frans: zeer brave, eerlijke mens. Ver in het veld, ver van alle huizen waren vele weiden. Als 's avonds de dauw viel dan zag men soms kleine lichtjes met duizenden. Ik ben geen natuurkenner en weet niet hoe ik dat noemen moet. Ik heb ook die lichtjes gezien. Dan zei die man dat ziertjes vroegen, smeekten om voor hen te bidden om uit het vagevuur verlost te zijn.
- * Op een andere keer kwam hij met het volgende verhaal, wel honderd maal kon hij het vertellen. In het dorp KERKOM (in Brabant) juist verder als ons dorp, was er een grote boerderij. Vele nachten of bijna iedere nacht vielen, zonder dat men daar een verklaring kon voor vinden, de kettingen van de koeien af (volgens mij hypnose). Bewaking hielp niet.
- * Nu iets anders dat men te binnen valt. Een vrouw, die nu zo ongeveer 90 jaar zou zijn moest ze nog leven, dus niet zo erg lang geleden. Die legde onder hare dorpel van haar huis een heiligdom, omdat de boze geesten zouden buiten blijven. Die noemde men Marie. En haar broer Free, slechts van verleden jaar gestorven, stak ook een heiligdom onder de stoep.
- * Die man, die op de rug van vrouw sprong met een wolvenvel (?) aan, die herinner ik mij. 's Avonds als een vrouw alleen op de straat kwam, sprong hij dus op de rug van een vrouw. Dat was weer hekserij natuurlijk. Maar op een zekere keer trok een man vrouwenkleren aan en het scenario herbegon. Hij trok de wolf zijn vel af en gaf hem een duchtig pak slaag. Die heeft natuurlijk zijn naam van weerwolf gekregen. Dit gebeurde in VISSENAKEN.
- * Eer ik mijn brief sluit het volgende dat mij te binnen schiet. Ik zag toen ik klein was, op vele koestaldeuren een vledermuis levend opgespijkerd. Dit ook om de boze geesten buiten te houden.

- * Telefonisch meegedeeld. Een hele rijke boer boerde achteruit. De reden was dat hij een eed had gedaan en hij had de waarheid niet gezegd. Hij is nooit van die eed verlost geweest.
- * Telefonisch meegedeeld. Als er een zwarte kat in een dancing kwam, dan vluchtte iedereen weg, want dat was de duivel.

3. Mevrouw De Ridder, wonende te Merksem, maar geboortig van BORNEM, verwees naar pastoor Thomas Hollander van Overslag, maar wist zelf nog het volgende te vertellen.

Mijn ouders woonden recht tegenover de abdij van Bornem. Van overal kwamen de mensen naar de paters om hulp tegen het kwaad. En als mijn ouders dan buiten stonden, dan bleven die mensen staan praten en wat mijn ouders dan allemaal gehoord hebben dat er gebeurde. Die zouden heel wat kunnen vertellen hebben.

- * In LUIPEGEM was er een grote sterke juffrouw. En Kludde liep daar rond al roepend. En hij sprong op haar rug en ze hield hem vast. En ze zegden haar van hem in de mesthoop te gooien en ze deed dat.
- 4. Een onderwijzeres uit GLABBEEK hoorde van haar ouders het volgende.** Een man van negentig jaar had altijd een kat bij zich als hij uit ging. Dat was verdacht. Er liepen altijd kleine jongens bij, niettegenstaande er een verbod was van de ouders om met die man om te gaan.
- 5. De heer Rik Beyskens, geboortig van OUDENAARDE, bevestigt dat ook bij hen sprake was van PEETIE LOETIE (zie jaarboek 1983 onder Deerlijk).**
- * SCHARMINKELEN. Dat is een volksgebruik waarbij men schrik wil aanjagen. Als een vrouw er van onder is (haar man in de steek gelaten heeft) dan gaat men bij haar 's avonds acht dagen lang op potten en pannen slaan buiten. Als de vrouw dan terug naar haar man keert, wordt er een pop verbrand.
- 6. De heer Reinoud D'Haese uit Herdersem en verbonden aan het priester Daens museum meldde volgende vijf sagen, waaronder ene die nog maar enkele jaren geleden ontstaan is. Hierna volgt bijna letterlijk de brief van mijnheer D'Haese.**

- * Deze eerste versie komt van de heer Kamiel Van der Borght uit Aalst. Hij is van 1903 en was melkboer van beroep en kwam daardoor veel met mensen in contact. Hij sprak achteraf nog van een vierde geval en meende zelfs dat er nog meer gevallen van verminkingen aan dat verhaal verbonden waren. Volgens hem waren alle vrouwen die bij het verhaal betrokken zijn op het ogenblik van de feiten in verwachting. Zijn versie wijkt op een aantal punten duidelijk af van het verhaal van mevrouw Marie De Meyst. Het bevat heel wat minder bijzonderheden en lijkt me hierdoor duidelijk „van horen zeggen“. Het is wel interessant omdat hieruit duidelijk blijkt hoe na verloop van (korte) tijd door het verdertellen concrete details verdwijnen, waardoor het verhaal meer tot de verbeelding gaat spreken en iets „magisch“ krijgt.
De sage : 't Was in de kiesstrijd (in Herdersem) en in de kiesstrijd wordt er van alles gedaan. De mensen hadden een pop gemaakt van priester Daens. De moeder van burgemeester Leon Muylaert kapte de hand van die pop af en ze kocht een kind met een gebrekkelijke hand. Een andere vrouw kapte de tweede hand af en ze kocht een kind met één arm. Tenslotte was er een vrouw die de voeten afkapte en ze kocht haar een dochter met een gebrek aan de voeten.

* Dit is de versie van mevrouw Marie De Meyst uit Herdersem op de enige boerderij. Ze werd geboren in 1898. Ik heb het verhaal via een tussenpersoon die ik persoonlijk ken en die zelf van Herdersem is en mevrouw De Meyst is blijkbaar een nicht van hem. Haar verhaal is heel wat gedetailleerder en aannemelijker. Het is bovendien afkomstig van een persoon die zelf van Herdersem is en dan nog wel uit dezelfde periode als het verhaal. Ze heeft dus al die mensen gekend en kan beschouwd worden als kroongetuige.

De sage : 't Was tijdens de kiesstrijd te Herdersem. Enkele tegenstanders van priester Daens hadden, om met hem de zot te houden, een pop uit deeg, een koek van hem gemaakt en die gebakken. Dat gebeurde bij Pië (Petrus) Beuls, de bakker. Bij den „blauwe zot“, een zekere Muylaert, in de Broekstraat hebben ze die koek in de vorm van „de paster“ dan opgegeten.

Eén vrouw heeft dan de arm van de „paster“ afgebeten. En ze kocht een kind met verminkte vingers. Een andere vrouw uit het gezelschap at een been op. En ze bracht een kind ter wereld dat hinkte. En dan was er ook nog een derde vrouw bij betrokken. Die kocht jaren later ook een gebrekkelijk kind. Maar dat was misschien wel 12 jaar later en daarom werd het verband met die spotpartij door de mensen minder gemakkelijk gelegd.

* Dit verhaal en het volgende zijn afkomstig uit mijn eigen familie. Ik kende ze wel omdat mijn vader ze ooit nog verteld heeft.

De sage : Dokter Bernagie was een tovenaer. Op een keer in het najaar, als alles nat lag en de mest op het land gevoerd werd, was er een wagen met mest in het land verzonken. Dokter Bernagie kwam langs en zei tegen de boer „Span uw paarden uit, want anders zou ik ze kunnen zeer doen“. (Dokter Bernagie had een zwarte wandelstok met een zilveren knop). Toen de boer zijn paarden uitgespannen had, zette Dokter Bernagie zijn wandelstok van achter tegen de wagen en duwde de wagen zó uit het land.

* Eén van de voorouders had een knecht op de hoeve, die nooit moe was en geweldig veel werk verzette. Hij werkte altijd alleen en wilde nooit dat er iemand meeding. Op een dag wilde de boer nu toch weten wat die kerel zoal deed. Hij droeg hem op mest open te strooien op een bepaald stuk land, waar een gracht langs liep. Onmiddellijk nadat hij hem die opdracht gegeven had, repte de boer zich weg en ging zich verstoppen in die greppel langs dat stuk land. Korte tijd later zag hij de knecht toekomen met verschillende rieken op zijn schouder. Eén voor één stak hij die in verschillende hopen mest, en zelf hield hij er ook één. En dan begon hij mest open te gooien terwijl hij zei : „Ik de mijnen en elk de zijnen“. En al die rieken in die verschillende hopen mest begonnen op dezelfde manier als hij mest open te gooien.

Beide hierboven neergeschreven verhalen werden door mijn betovergrootvader (die zelf bakker was) aan mijn vader verteld. Ik geloof dat hij mijn vaders peter was (?). Mijn betovergrootvader - aldus mijn vader, die me de verhalen doorverteld heeft - geloofde die echt. De periode waarin hij ze aan mijn vader verteld heeft situeert zich in de jaren 1930. Het zijn verhalen die verteld werden in de familie D'Haese als zijnde dingen die écht in de familie waren gebeurd. De verhalen dateren dus nog van veel vroeger, aangezien (meen ik) de grootvader van mijn betovergrootvader de laatste boer was op het hof van Zegelsem.

* Dit laatste verhaal werd enkele jaren na de begrafenis van mijn grootmoeder in Hekelgem verteld. Ik heb de begrafenis van mijn grootmoeder zelf meegemaakt en kan daardoor zeggen wat er van het verhaal klopt en wat niet. De kist werd niet zelf gemaakt, maar het was een eenvoudige eiken kist, zonder „versiering“. De kist werd gedragen op een baar door vier van de kinderen en kleinkinderen. „'t Hof“ is het Hof ter Zale, de vroegere kasteelhoeve van het nu verdwenen kasteel. Daar werd inderdaad halt gehouden omdat mijn oom, Reinhout D'Haese, die in Frankrijk woonde op dat ogenblik, in extremis toekwam, en mijn grootvader kwam begroeten. Het was

inderdaad een treffende gebeurtenis en ik kan me voorstellen dat het op buitenstaanders indruk gemaakt heeft. Een liedje is er evenwel niet gezongen. Het is merkwaardig wanneer men later dergelijk verhaal hoort over iets dat men zelf meegemaakt heeft. Ik vind het interessant omdat eruit blijkt hoe reeds na enkele jaren (omstreeks het midden van de jaren '70) een ware gebeurtenis dermate aangepast is en vervormd dat het magisch aandoet en tot de verbeelding gaat spreken. Gebeurtenis uit 1969. Verhaald zoals het enkele jaren later door de mensen verteld werd. Ik meen dat het een nicht is, Wivina Druwé, die het thuis verteld heeft.

De sage : Ze hebben zelf de kist gemaakt en dan zijn ze er op hun schouders mee naar beneden gekomen (= de straat af, de heuvel af). En als ze aan 't Hof kwamen, daar zijn ze blijven staan en daar hebben ze een liedje gezongen. En dan zijn ze voortgegaan naar de kerk.

7. Mevrouw Lydia Van Bouwel uit Antwerpen schreef twee brieven in verband met bijgeloof. Hierna volgen, bijna letterlijk, de door haar geschreven sagen.

* Enkele jaren geleden woonde in onze straat een echtpaar waarvan de man afkomstig was uit KIELDRECHT. Wijlen onze gebuur was natiebaas, en begonnen als „paarde-deken“. Op de grote ouderlijke hoeve, die half op Nederlands en half op Belgisch grondgebied was gelegen, waren er destijds, begin dezer eeuw, veel paarden, zowel rijals werkpaarden. Toen één dezer paarden ziek werd en de doorgaans gebruikte remedies niet hielpen, werd onze buurman, toen nog een jongen, uitgezonden om hulp te vragen aan een eenzaat, die ver van alles af (en zeker een uur gaans van de hoeve) midden in de velden woonde. Deze man werd geraadpleegd wanneer vee, en vooral paarden, ziek waren en de boerenremedies, zomin als de veearts, geen baat meer brachten. Toen onze buurman de genezer begroet had en hem uitleggen wou wat er gaande was, legde die hem het zwijgen op, zeggende „Ik weet waarvoor ge komt. Eén uwer paarden is ziek“. Vervolgens somde hij de verschijnselen op. „Hier is een fles, daarvan moet ge het te drinken geven. Het zal dan genezen. Maar de ziekte zal terugkomen en dan zal ik niet meer kunnen helpen“.

Het ging alles gelijk de genezer gezegd had. Het paard genas eerst, werd enige tijd nadien terug ziek, de toegepaste remedies brachten geen baat en het dier stierf.

Misschien leeft er in de buurt van Kieldrecht, tegen de grens met Nederland, nog iemand die meer over deze geheimzinnige paardengenezer vertellen kan ?

* In vroeger tijden woonden de landarbeiders in piepkleine huisjes. Ze hadden geen brandhout om zich in de winter te verwarmen. Zo zat die knecht met een deken rond hem in zijn hut. Zijn baas kwam binnen en zag dat de knecht zijn (van de baas) hekken afgebroken had om het op te stoken. Die baas heeft dan gaten geboord in zijn palen en er buskruit in gestoken om ze te doen ontploffen als ze in het vuur gesmeten werden. Die knecht zal dan wel lelijk geschrokken zijn en het was dan gedaan met palen stelen. (Telefonisch medegebeeld).

* *Wratten.* Naar aanleiding van twee kleine wratjes die op mijn linkervoorarm opgedoken waren, vertelde onze gebuur me van een simpele en goedkope methode om wratten te doen verdwijnen: neem een touwtje of koordje, maak er evenveel knopen in als ge wratten hebt, begraaft het in de grond en zet het allemaal uit uw gedachten. Wanneer het touw vergaan is, zullen de wratten verdwenen zijn. Ik heb het geprobeerd. 't Werkte.

* *SPELDEN.* In ANTWERPEN meent men dat de onderlinge verstandhouding zal verbroken worden door het ten geschenke geven van messen of prikkende of snijdende voorwerpen. Toen ik klein was woonde er een oude juffrouw bij ons, afkomstig uit de streek rond LEUVEN. Eens zou mijn moeder haar kleed afpassen. Juffrouw Peeters had de nodige spelden bij. Maar er waren er niet genoeg. Onder protest van juf-

frouw Peeters (die naar boven had gewild om er bij te halen) deed moeder een greep naar haar (eigen) speldekussen. De volgende morgen bracht juffrouw Peeters onze spelden (die ze zorgvuldig geteld had) terug. Ze wou géén onmin !

- * **MESSEN.** Gekruiste messen op tafel brengen ruzie en ongeluk in 't huishouden. Thuis heb ik omzeggens geen bijgeloof meegemaakt. Maar wel waakte mijn moeder er over dat er nooit gekruiste messen op tafel lagen. Het was een ordelijk huishouden, waar onmiddellijk na elke maaltijd afgewassen werd. En hier komt het bijgeloof overeen met een elementaire voorzorgsmaatregel in een gezin met kleine kinderen en honden en katten: laat nooit messen of snij- en knipwerktuigen op tafel of elders rondslingeren ! - Van een oude boerin vernam ik dat er vroeger, in huishoudens waar het er met boer en knechten of opgroeiende zonen wel eens ruw aan toeging, werd opgelet en het wel nodig was messen en scharen zoveel mogelijk buiten het bereik van het mansvolk te houden omdat een ongelukkige snee gauw gegeven is.
- * Bij de verzekeringsmaatschappij De Belgische Phenix in Antwerpen (nu niet meer bestaande) vernam ik ook dat ge, als ge een handschoen liet vallen, er de tweede bij moest gooien, anders zoudt ge een teleurstelling oplopen.
- * **HOE BIJGELOOF SOMS ONTSTAAN KAN.** Ook op de Phenix. Toen was afdeling Brand op de eerste verdieping gevestigd. Drie rijen schrijftafels, vier achter mekaar. Tweede rij, tweede schrijftafel: een maand na de nieuwe schikking van de tafels zegde die bediende die aan die tafel zat zijn betrekking op. Zijn opvolger idem. De volgende nieuweling hield dat één maand vol. De daarop volgende ook. Toen wou er niemand meer aan die tafel zitten. De baas zei „flauwekul“. Maar tot we verhuisden naar de derde verdieping is die tafel onbezet gebleven... omdat het licht daar te slecht was...
- * En een oude historie. **JUDASPENNINGEN.** Begin dezer eeuw waren droogboeketten in de mode. Een nicht van mijn moeder vond Judaspenningen heel mooi en had ze regelmatig voor het raam staan. Ze werd gewaarschuwd „Niet doen, brengt ongeluk !“ In oktober 1914 viel er een bom op, en huis, stal en magazijn ('t was een handelaar in hooi, stro en granen) brandden uit. Jaren later, toen mijn moeder eens een droogboeket met Judaspenningen cadeau kreeg, waarschuwde juffrouw Peeters mijn moeder ernstig tegen de mogelijke gevolgen. Boeket de vuilbak in. (Anders was de ruzie er al vast dadelijk !) En wie riskeert er nu een brand om te bewijzen dat de andere het verkeerd voor heeft ?

Tot daar Mevrouw Van Bouwel. Acht verhalen kan tellen en maakt haar tot één van de betere bronnen. De verhaalstijl kan ook niet beter, want klaar en duidelijk. Hopelijk kan Mevrouw Van Bouwel nog zulke verhalen verzamelen, want ze is een geboren volkskundige.

8. Mevrouw Herman Van de Zande, geboren in 1917 en wonende te Wemmel, vertelde het volgende, dat ze gehoord heeft van haar vader, geboren 1892 te Neervelp, tussen Leuven en Tienen.

LODDER MET ZIJN BEL. Dat was iemand die een grote kapmantel aan had en iets voor zijn gezicht gebonden, dat de ogen vrij liet. Dit is gebeurd van voor tot binst de oorlog 1914-'18, nadien niet meer. Haar vader hoorde toen hij jong was, dat als men ergens naar toe ging en laat terug kwam, dat men in het bos tussen Vertrijk en Neervelp last kreeg met Lodder met zijn bel. Hij sprong op de rug van bepaalde personen en die moesten hem dragen naar een afgelegen plaats en kregen soms slagen op de koop toe. In het begin werd daarmee gelachen, maar naarmate meer mensen daar last van gehad hadden, niet meer. Haar vader heeft het zelf ook meegemaakt. Als het achter een boom of in het bos belde, liepen die die er ver genoeg van af waren, weg, de anderen werden gepakt. Binst de winter

zaten de mensen in huis. Als ze de bel hoorden, hadden ze schrik en ze zeiden „Lodder is op zoek en hij vindt niemand”.

9. Mijnheer Robert De Bruyne huisschilder uit Veurne kwam helemaal naar Wachtebeke gereden om me persoonlijk volgende verhalen te vertellen uit de streek van Duinkerke (nu Frankrijk) en Koksijde. Dit gebeurde op 18 februari 1984.

De sagen uit Koksijde handelen allemaal over pastoor Foqueur, die begraven ligt in de kerk aldaar. Op zijn grafsteen staat

D.O.M.

ter zaliger nagedachtenis van den eerw. heer petrus franciscus foqueur geboren te Nieuwpoort den 25 april 1803, pastoor te Coxyde, november 1842 en aldaar godvruchtig overleden den 27 juni 1884.

R.I.P.

De sagen komen van zijn moeder, Maria Blankaert, geboren in Veurne in 1887, van mensen uit de streek geboren rond 1920. Zijn ouders waren schippers.

De sagen van rond Duinkerke komen van zijn moeder. Haar zuster was getrouwd met een Frans-Vlaming Poulain, uit de streek rond Duinkerke, waarschijnlijk Broeckerke. Haar schoonvader beschikte over bijzondere machten en daarover gaan de sagen. De familie Poulain is Vlaamssprekend.

* Op zekere dag brandde de molen van Koksijde en er woei een hevige storm in de richting van het dorp. En in die tijd waren de daken in dat dorp allemaal van stro. Dus moest praktisch, aangezien de gensters van de molen naar het dorp vlogen, moest het ganse dorp branden. En de pastor is afgekomen met zijn brevier en hij wandelde rond de molen, al zijn brevier lezend, en hij zweette grote droppels. En hij zei altijd tegen de mensen „ge hoeft geen schrik te hebben, het dorp zal niet branden”. En het dorp heeft niet gebrand, maar de molen is wel afgebrand.

* Dan heb ik hier ook nog het volgende, dat mijn moeder mij dikwijls verteld heeft. Als een kindje van Veurne ziek was, de konvulsies (stuipen) zoals ze dat noemden, dan schreef men dat toe aan de vloek van een boosaardige, welgekende vrouw, dat was altijd die vrouw die daar de schuld van had. En dan moest de moeder met haar kindje op de arm naar de pastoor van Koksijde gaan, vijf kilometer van Veurne. Als ze bij de pastoor was, vroeg deze dan „Zoudt gij willen dat uw kindje geneest?” En dan moest de moeder antwoorden „Dat Gods wil geschiede, mijnheer pastoor”. Dan antwoordde de pastoor, dat zij terug moest naar Veurne, terwijl ze haar paternoster bad, dat ze die vrouw zou tegenkomen op een bepaald kruispunt, wiens naam ik niet meer ken, dat die vrouw niets tegen haar zou zeggen en niet zou opkijken en dat de moeder van het kind ook niets mocht zeggen, maar steeds verder moest bidden. Als ze dat deed, zo vertelde men, was dat kindje bij aankomst in Veurne genezen. Daartegenover werd het verhaal verteld van een vrouw, die ook naar Koksijde toog met haar ziek kindje en die op de vraag van de pastor of ze wilde dat haar kindje genezen zou, antwoordde „Aja, mijneer de paster”. Daarop had de pastoor geantwoord „Ja, we zullen zien, het zal zeer moeilijk zijn”. Hij had haar dezelfde aanbevelingen gedaàn, maar aan het bepaalde kruispunt gekomen, had zij bij het zien van die boze vrouw... schoot ze in een hevige woede en schold die vrouw uit. Bij haar aankomst in Veurne, was dat kindje dood in haar armen.

* In een kasteel buiten Parijs, een zeer mooi kasteel, want die waren zeer rijk, woonden twee juffrouwen en die waren te lelijk om te trouwen. Ze zaten met vieren aan een tafeltje, met de duimen tegen elkaar. Mijn moeder was één van die vier. Met hun pink raakten ze de pink van hun gebuur. En werkelijk die tafel hefte op en klopte. En dat was zo overeengekomen: één klop voor de letter a, twee voor de letter b, enz...

Behalve mijn moeder, want die geloofde daar absoluut niet in (in het aanroepen van geesten), geloofden die mensen daar echt in. Die drie vrouwen geloofden dus werkelijk dat die geest kwam en dat die die tafel deed kloppen. En op zekere dag vroegen ze allerlei dingen, maar dat waren allemaal dingen die ge niet kondt controleren, ofwel wist ge het. Maar mijn moeder vroeg - een schipper is altijd ergens, maar ge weet nooit waar - „Kijk ik zou willen weten waar mijn broer vandaag is (haar broer was ook schipper)“. En ze dacht erbij dat ze dat later kon controleren. En de tafel begon te kloppen en ze antwoordde „ros“ (een deugeniete van een vrouw). En ze gingen allemaal aan het lachen hee. „Ziet ge wel“ zei mijn moeder nadien tegen mij, „dat daar geen geest in zat“. - „Jamaar“, zei ik, „ze heeft toch logisch geantwoord“. Ze heeft toch R-O-S geklopt, ik aanzie dat toch als een kracht die in de mens zit. Nu, op zekere dag passeerde één van die juffrouwen door haar salon en dat tafeltje stond daar ergens aan de kant en dat tafeltje heeft haar gevolgd. Maar dat was een geschruwel, dus ge ziet wel dat dat oprecht was. Dat tafeltje was een licht „guéridan“. En dan was het gedaan met de tafels te doen spreken. Ze hebben dat nooit meer gedaan. Dat die vrouw daar zo van geschrokken is, bewijst wel dat ze oprecht was. En mijn moeder was een hele koele mathematische vrouw, en als ze iets vertelde mocht ge gerust zijn dat haar verbeelding geen rol speelde, want dat had ze niet. Mijn moeder was in dat kasteel toen dat gebeurde, maar 'k geloof niet dat ze dat gezien heeft.

* Mijn nicht Odette Godeeris, die rond 1920 moet geboren zijn, vertelde het volgende: Een boer was op een zekere zondagnamiddag aan het ploegen en de paster ging naar hem toe en zei hem dat hij veel beter naar vespers en lof kon gaan, dan daar te werken. En de boer antwoordde dat hij moest werken. De paster maakte een kruis en de paarden bleven stokstijf staan.

* En een ander verhaal dat weet ik van mijn moeder. De paster was aan 't wandelen op het strand en er was daar nog iemand. En in die tijd alles wat gevonden werd op het strand - nu nog, maar dat heeft nu geen waarde meer, maar in die tijd wel - en er lag daar een zeer mooi stuk hout. Zegt de paster tegen de dorpeling die daar voorbijkwam, „Wel“, zegt hij, „moet ge geen brandhout hebben?“ - „Ja, mijnheer pastoor“, zei hij, „kijk eens!“ en hij wees naar twee doeaniers die daar in een hokje stonden. „Ba, ba“, zei mijnheer pastoor, „ze gaan zij niets zeggen, en we gaan wij elk een einde op onze schouders nemen“. En ze deden dat, en hij las zijn brevier en ze wandelden door en de doeaniers keken naar de grond.

Hetgeen ik nu ga vertellen is over de schoonvader van mijn moeders zuster. Mijn tante is gehuwd rond 1910 en mijn moeder heeft dan die mens gekend. Dus wat ik nu vertel zou zich kunnen afspelen vanaf 1890 tot 1910 en later.

De Poulains woonden langs de vaart van Burburg naar Duinkerke.

* Er werd op zekere dag verteld van hem, hij vond zijn haagschaar niet meer. En hij dacht dat ze gestolen was. En hij zei „Deze die ze heeft, zal uitdrogen als een dor stuk hout“. En op zekere dag, hij had een mooie perelaar staan in zijn tuin, die perelaar begon te kreveren, die bladeren begonnen op te drogen. En hij wandelde rond zijn perelaar en zijn hageschaar lag met de punt in de schors. Er wordt niet verteld of hij zijn hageschaar eruit getrokken heeft en de perelaar dan goed gekomen is.

* Dan wordt er ook verteld en dat is gebeurd met mijn tante. Zij was een jonge vrouw en haar schoonvader was een redelijk oude man, dus zij interesseerde hem. En in die oude huizen hadt ge altijd een gootgat, in de muur en 's nachts staken ze daar somtijds een blok in als het te veel waaide. En daar kwam altijd een pad in dat gootgat, als ze zich moesten wassen 's morgens. En op zekere morgen zegt Edward, haar man dus, „Potverdorie wat komt die vuile smerige pad daar altijd doen?“ en hij gaf ze een schop op haar kop. En ja als de vader dan verscheen had hij een deel windsels rond zijn hoofd. Hij was gekwetst. Het werd dan verondersteld dat hij zich in een pad kon veranderen, en op die manier kwam kijken naar mijn tante.

- * Hij kwam ook niet overeen met zijn vrouw. En als hij ze dus zag afkomen in de verte, dan kon hij er zijn plezier in hebben van haar daar een paar uren te laten staan (haar vast te zetten dus).
- * En zijn vrouw heeft altijd gezegd - hij had veel boeken - „Al die boeken, als ge sterft, zal ik allemaal opbranden”. En hij antwoordde haar „Doe dat nooit meisje, want anders, gij en het huis gaan mee opbranden”. En ze heeft ze dan nadien allemaal in de vaart geworpen.
- * Wat ook van die Poulain verteld werd, hij kon kolieken bij paarden genezen. En dat was die tijd een ziekte die zeer gevreesd was, bij de boeren en de mensen met paarden. Want als een paard buikkrampen kreeg, dan moest het paard er praktisch altijd aan krepereen. En hij kende dus ook een zeker gebed en hij moest dan ook zijn vinger op de navel van het paard leggen en dan las hij dat gebed en het paard genas. En hij heeft dat gebed geleerd aan mijn tante. En mijn tante heeft het eens toegepast. En met sukses. Haar man was voerman bij een groothandelaar in Duinkerke. En ze woonde in de Canche, in Klein Sinten. En ze moest naar Duinkerke. „Wel”, zei haar man, „kom maar mee met mij op de wagen”. En onder de baan krijgt het paard kolieken. Maar mijn tante was gedeeltelijk dat gebed vergeten. En ze deed dat, en het paard genas wel, maar onder de baan kreeg het terug krampen. Maar ondertussen had zij weer het gebed volledig in haar zin gekregen, en dan heeft ze het goed gedaan en 't paard is genezen. Het gebed is niet bewaard gebleven.
- * Haar schoonvader heeft mijn tante eens een voorspelling gedaan. Ze hield café langs de vaart naar Burburg daar. En op zekere dag zag hij haar in haar schof gaan om geld te nemen. En hij heeft haar gezegd dus „Gij zult nooit iets hebben, maar gij zult ook nooit iets te kort hebben”. En dat is werkelijk de waarheid geweest.
- * Ik zal u nog een modern spookverhaal vertellen dat ik gelezen hebben in een roddelkrantje. En dat is gebeurd in de streek van Le Havre. Er was een vrouw, een bakkerin, en ze was in het wit gekleed en ze moest een boodschap doen. En ze ging met haar auto weg en aan een bepaalde brug gekomen, ik weet niet meer hoe, maar ze heeft een ongeval gehad en ze was dood. En sedertdien zijn er ook automobilisten die zeggen dat ze van tijd tot tijd een vrouw zien in 't wit gekleed, die autostop doet. En dus ze nemen ze op en als ze aan die brug komen, is ze verdwenen.
- * Ik heb gevraagd aan Maria Vermeersch uit Poelkapelle (° 1903) of ze ook geen toververhalen kende. En zij zegt bij voorbeeld, dat toen in haar dorp, Poelkapelle (rond Diksmuide), toen zij nog een kind was en als de koe ziek werd, haalde men de pastoor erbij en die kwam dan een gebed lezen en de mensen legden dan een sleutel op de dorpel onder de deur van de koestal om de boze geest, om de vloek te weren.
- * En dan een verhaal uit de schipperswereld, dat zal ook gebeurd zijn rond de jaren 1890 denk ik, maar ik weet geen namen of niets, mijn moeder heeft me dat verteld. Er was een vrouw en ze maakte jacht op een wesp. En ze ving die en ze gooide ze in de brandende kachel. En kort daarop stierf haar kindje, dus dat nog in zijn wieg lag. En ze had zijn handjes dus gekruist en 's morgens als ze op staan, waren de handjes ont kruist. En dat was natuurlijk toverij in die tijd hee. En ze zijn dan een pastoor gaan raadplegen en die vroeg of de sleutel van die kachel toe was toen ze die wesp er in gooide. En zij antwoordde bevestigend en de pastoor heeft geantwoord dat het beter ware geweest als de sleutel open ware geweest. Het is zo verteld geweest.
- * Dus, ze hoorden een kindje schreeuwen, dat was 's avonds als ze allemaal zaten te vertellen, en ze deden de deur open en dat kindje was veranderd in een kat. Ze gingen kijken omdat ze dachten dat het kindje te vinden gelegd was. Volgens mij heeft dat een hele natuurlijke uitleg, want een kat kan zo eigenaardig schreeuwen somtijds, dat

het lijkt op het schreeuwen van een kind. Mijn moeder vertelde mij dat en zij heeft dat ook gehoord van haar ouders en de bureu.

- * Het gebed van Keizer Karel en ge moest het elke dag lezen (van uw leven) en als ge gingt sterven gingt ge drie dagen voordien verwittigd worden. En dat werd dus ook verteld, maar mijn moeder geloofde daar absoluut niet aan. Een schipper voor dat hij ging sterven, drie dagen voordien, hoorde kloppen op zijn schip in 't vooronder en hij is dan drie dagen nadien gestorven.

Tot daar deze uitstekende boeiende verteller, één der beste die ik ooit gehad heb.

Behalve verhalen uit eerste hand, waren er nog andere reacties.

Van **mijnheer De Ruytere uit Bissegem** die het had over een mogelijke verwantschap van Peetie LOETIE met de god Loki uit de Germaanse godenwereld.

Mevrouw Emiel Antonis uit Bonheiden die ons boekje over de sagen wilde hebben.

De heer De Rok uit Nieuwkerken-Waas, die nog een verhaal heeft van zichzelf over een plotse verdwijning in Italië.

Leraar Spriet uit Brugge, die boek en bandje wilde voor didaktisch materiaal in zijn klas.

De heer Max Accou uit Bokrijk-Genk.

Mevrouw Gilberte Verhaeven uit Mortsel die ook het sagenboekje hebben wou.

Mevrouw Christiaens uit Destelbergen voor het boekje.

De heer Julien Beyen uit Oostende, die met een verhaal in het boekje stond.

Mevrouw Minnen uit Hoboken met een verhaal over een oud boek over heksenprocessen.

Wim De Craene, die meewerkt aan het heksen spel in Laarne, en nog contact zou opnemen.

Inspekteur-Generaal Moors van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, die nog verhalen had van zijn vader over het Stekene van 1890-1900 en die we in verbinding brachten met de heemkundige kring d'Euzie van Stekene. Mijnheer Moors woont in Elsene.

Luk De Bond uit Leuven, die me wees op gebeurlijke belangstelling van **Erik Hulssens uit Beveren Waas**, wat uitmondde in het opsturen van het boekje en later van de bandopname.

Juffrouw Sara Ströman uit Oostende (9 jaar) die een hele reeks interessante vragen had.

Licenciaat Renaat Van der Linden uit Zottegem, voorzitter van de Oostvlaamse Bond voor Volkskundigen, die me een deel nota's bezorgde.

En als bijna laatste, maar zeker niet de minste, integendeel, **de heer Georges Brouckaert van de Kalvekeetdijk te Westkapelle (Heist)**, die bereidwillig de thesis van zijn schoondochter **Lies Pauwels**, over sagen ten oosten van Aalst, aan mij leende. Hierin staan bijna duizend door haar zelf opgeschreven sagen.

De heer Albert Van Mele uit Elversele, die zelf op een doorvoelde wijze sagen schrijft uit eerste hand.

Tenslotte is er nog een geheimzinnig geval, dat zou kunnen wijzen op een voortbestaan van de weerwolf tot in onze tijden en dat behandeld wordt in de hiernavolgende sage van

DE LANGE RODE OSSCHAART

's Maandagsmorgens, de dag na de uitzending op de radio, vonden we een kaart in onze brievenbus. Voor- en achterkant van de kaart zijn hierna afgedrukt. Dit wees erop dat iemand bij nacht en ontij rond ons huis gewaard had. De zaak was uit te vinden wie. Uit onze sagen wisten we dat de mensen die voor Osschaart, weerwolf, berenwolf, berenvel, witte madam... spelen, altijd in het donker hun duistere drang en kwade driften botvierden. Was het mogelijk dat een late nazaat van die eigenaardige lieden zich in de nacht van zondag 18 op maandag 19 december 1983 op pad begeven had? In dat geval was de kaart te beschouwen als een vriendelijke waarschuwing dat hij de kwade hand op ons zou leggen, als we niet ophielden zijn snode bedrijf uit de doeken te doen. Er waren sporen van een vreemde auto te zien in het zand voor ons huis, alsook afdrukken van een maat 45 van schoen. Het eucharistisch deel van de kaart daarentegen verwees naar iemand die toegang

had tot kerkelijke kringen.

Dit liet dan weer de mogelijkheid dat een priester, bezorgd dat het vroegere bijgeloof door mijn activiteiten weer de kop zou opsteken, voorbereidende maatregelen aan het nemen was om het kwaad aan de wortel aan te tasten. Of was het een mengsel van die twee drijfveren ? We zullen het nooit weten. We hebben ook gedacht aan een watergeest uit de Langelede, maar daar hebben we nooit over gehoord, behalve één enkele keer. In alle geval laten we nooit de sleutels in het contact zitten. Besluit : het is eigenlijk veel verkieslijker aan te bellen. De deur staat altijd open (figuurlijk) en de bezoeker krijgt nog een borrel of koffie op de koop toe.

HET ROZIJNEBROOD WAS ZEER LEKKER. SPIJTIG DAT HET OP IS.

Proficiat...

VISSER EN HEKSEN-
JAGER...

Ein Luisteraar van deze Morgen
Maar... Kun je uitgaan wie
die Luisteraar was ?

EUCHARISTIEVIERING

ZATERDAG 19.00 uur

ZONDAG : 10.00 uur

In de week 6.30 uur
10.00 uur

COMMUNIEGELEGENHEID

ALLE DAGEN om 7 u.

(op aanvraag)

ASSENEDE

Sagen verteld door de heer Theofiel Cortvriendt (° 1899) op woensdag 25.5.1983.

Geboren te Assenede en naar Zelzate komen wonen in 1924. Hij heeft veertig jaar in de stijfselfabriek gewerkt te Sas van Gent als mekanieker. Zijn vader heette Alois, geboren te Ertvelde in Ter Eken in 1870. Hij was eerst jachtwachter en boer geworden na '14-'18 op aandringen van Theofiel. De grootvader van Theofiel was Jacobus, ook uit Ertvelde in Ter Eken. Hij was boer en waarschijnlijk rond 1830 geboren.

1. Hetgeen ik nu vertel is in Ertvelde op Ter Eken gebeurd. (In de tijd van zijn grootouders.) Die was ginder boer, Jacobus Cortvriendt, en de tijden gelijk het nu gaat, binst de kiezing, maar dan waren er maar twee partijen, liberalen en katholieken. Maar nu woonde hij op een boerenhof van een katholiek. En 't werd kiezing

en hij stelde zich voor bij de liberalen. Maar nu hadden de katholieken dat niet gaarne. In die tijd bestond de wet niet, gelijk dat ge nu zegt, van ge hebt zoveel tijd van opzeg te doen... En dan moest hij, omdat hij bij de liberalen was, op één maand tijd op en weg van zijn hof. Dat was in de kiezing. En hij lag dan overhoop met die katholiek, waar dat hij van gepacht had. Zegt die vrouw al schreemende „woar moeme na noar toe, woar moeme na noar toe?“ - „'t Zal allichte wa uit den lucht vallen“, zegt hij tegen haar. Maar nu in de Fonteine in Assenede stond daar een oud boerenplaatsje, vervallen. Dat schoot in zijn gedacht. Zegt hij „We goame noar doar, 't ès doar wa land bij“. Maar met zijn acht kinders was hij op zo een klein boerderijke. En hij ging naar daar en hij pachtte dat daar. Maar de eerste acht dagen dat ze daar waren - hij had daar van die vent die daar op gewoond had, land overgepakt waar dat klavers opstonden. Zo hij moest met zijn beesten naar daar en hij maaide die klaver af voor aan zijn beesten te geven. Zegt mijn vader „A, wie geeft er de beesten eten?“ „Ha, niemand“ zegt hij (Jacobus). Zegt hij (Alois) „Ha, joat, want 'k è iënen zien goan mee een vrecht klavers in zijn oarms“. Maar dat waren ook zo vierkante gaten met vallekes aan om toe te doen. Zijn vader ging gaan kijken, zegt hij „'k zie kik niet“. En hij (mijn vader) ging weer gaan kijken en hij zegt „A, 'k è èm weere gezien“. Op de duur gaf hij (Jacobus) zich over. Zegt moeder, „'t spookt jij ier zille op dat hof“ - „Zoe da ier al moeten spoken“, zegt hij, „we zijme ier nog moar een tijken“. Afijn voortgedaan. Dat was zo 't een en 't ander dat viel en mijn vader zei altijd „'k è da doar gezien, 'k è da doar gezien“. - „A, da kan nie“ zegt zijn vader. Op de duur ging die moeder mee met mijn vader om te zien of dat waar was en dat was eigenlijk waar. Zegt ze „Ge moet gij noar de poaters, Jacobus, noar Gent noar de poaters“. - „Zamme ne kiër kommen“ (zegden de paters). De paters kwamen af en ze wijdden de stal en nog wat gebeden gelezen en een paasnagel of 'k weet niet wat, boven de deur of in de deur genageld. Zegt hij „Hij zal nie miër kommen, want 't ès nen gebuur, die ulder da lapt uër, moar ij zal nie miër kommen“. En hij stak die paasnagel daarin, en ze hebben niets meer gewaar geworden, die gebuur is niet meer gekomen. Ze hebben die pater niet moeten betalen, dat was allemaal kosteloos wat ze deden, dat was een goed werk. Dit moet gebeurd zijn rond 1885.

DE KLINGE

Van dezelfde bron als Kieldrecht.

In De Klinge was er een bedelares en die heette „zot Trieneke” en die ging zich altijd ergens gaan zetten. En de mensen waren dan bang en dierven er niet voorbij. En op een keer werd er gezegd dat er een toverheks in 't koren zat en een man ging kijken en 't was zot Trieneke.

DE PANNE

Sage verteld door een oud-Pannenaar op 20/7/1983.

Nooit gehoord van iemand „MEE TE PAKKEN” ? Er was een gehandicapt kind in een familie en een groot tante zei „'k ga 't meepakken”. Daarmee bedoelde ze dat ze het ongelukkig kind zou komen halen onmiddellijk na haar (de groot tante) dood. Die groot tante stierf, maar het kind bleef leven. De grootmoeder van het kind zei hetzelfde „dat dutske, 'k ga 't meepakken”. De grootmoeder stierf en dezelfde dag was het kind ook dood.

DESTELDONK

Sagen verteld door Medard De Coninck (° 1901) op 16 februari 1981.

- * In de oorlog '14-'18 pendelden ze om te weten of hun zoon nog leefde of niet. Ze namen een bijbel en daar hingen ze een kruis over. En als het niet bewoog leefde hij nog.
- * De linde. Ge hebt daar nu die linde die daar gestaan heeft aan de dam. Als ge van Desteldonk gingt naar Rodenhuize. Die linde stond op een drieweegse. En dat heb ik van mijn vader (geboren rond 1860) nog verscheidene keren horen zeggen. Dat was altijd met jonge gasten, die zijn altijd zo een beetje nieuwsgierig. Dan zouden ze willen wedden hebben, als het twaalf uren was 's nachts en naar de linde gaan en dan zeggen „ik ben hier”, dat zou geen enkele jonge gast gedaan hebben. Die linde stond op de drieweegse van de Noordstraat, de weg naar Rodenhuize en de weg naar Desteldonk en er hing een kapelleke in.

- * Theofiel Vervaet woonde ook op Desteldonk. Die was de oudte van mijn moeder (geboren in 1860). En dan bestond dat van huishoudens waar er veel kinders waren en er veel sterfte onder was, dat ze dat toeschreven aan spoken. Theofiel zijn vader heette Nand. En op zijn hof was er lawijt gelijk de helse duvels. Er brandde toen geen licht en de mensen dierven niet buiten komen. En Nand was zo een grote, sterke vent en dan ging hij buiten met zijn sabel in zijn hand en alles was stil dan.

DOORNZELE

Verteld door Theofiel Cortvriendt (° 1899) op woensdag 25.5.1983.

Ja, 'k zit hier nog met VAN HOE, VERSTUYFT, maar dat is een vies vertellen voor mij. 'k Ken gans die geschiedenis niet, maar 'k weet wel dat die gasten ook bij de troep waren in '14-'18 en dat dat twee gasten waren waar ze niets konden mee doen. Die wilden naar het front niet gaan en die waren tegenstrijdig, en die waren vlaams en anarchistisch. En met de oorlog gedaan te zijn, want die waren gestraft met twintig jaar boven hun leven zijn die na de oorlog allemaal vrij gelaten. Want ik heb zo nog ene gekend van Assenede ook, die had ook twintig jaar boven zijn leven gehad. Die kwam naar huis met zijn knoppen van zijn dingen gesneden. En zo is dat begonnen met die gasten. Ginder wilden ze niet deugen en thuis wilden ze ook niet deugen. Ze zijn in Adegem geboren. En hun eerste schelmstreken die ze uitgestoken hebben, dat is met die boer geweest van Phillippine, die burgemeester Keulenaar, die ze zijn oog uitgeschoten hebben. Ik heb die vent goed gekend. 'k Ben bij hem op zijn hof nog geweest, 'k heb met hem nog gesproken. En ik heb dat gezien dat zijn oog uitgeschoten was. En die tweede streek dat is hier wel op Doornzele geweest, dat was een mulder. En 'k heb u nog gezegd dat ze kwamen jagen en dat ze al het wild kapot schoten, want ze kwamen zelfs tot tegen ons achterdeur. Met een geweer van het leger, met drie vier man. „Woar zit da streng garde-chasken iere ?” zegden ze. Ze wilden hem doen buitenkomen, maar hij kwam niet. Naar de molen (in Doornzele) kwamen ze niet zozeer voor die meisjes of voor die ouders, maar voor die broer. Die was ook in het leger geweest. Zo 't schijnt dat ze er last mee gehad hadden of schermutseling, en ze kwamen om die broer (de zoon van de mulder) van kant te maken. Maar dat was ook een penser, en die was juist niet thuis. En ze klopten. „Wie ès ter doar ?” - „Goe volk” En die mensen deden open en ze kwamen binnen en ze zijn aan het schieten gegaan. Ze hebben eerst die dochters gepakt, dan die ouders en ze bleven nog wachten op hem, maar hij kwam niet naar huis. Maar dat is verklikt geweest door ene van Oostakker, aan Van Hoe en Verstuyft, want anders waren ze nooit naar daar niet gekomen. Maar die mulderszoon had ook nog al wat geld verdiend binst de oorlog met smokkelen en die had ook de naam dat hij er goed inzat. En die bandieten kwamen meest naar daar voor dat geld, om die kerel te attakeren, maar hij was juist niet thuis. Dat heb ik ook nog horen vertellen van mijn vrouw, want die was ook van ginder, van Winkel (Marie-Madeleine Seels). En juist tegenover hen woonde er een jongen, die met één van die meisjes verkeerde. En die heeft nooit meer willen trouwen, hij is nooit om een meisje meer geweest. Die man van Oostakker was ook in 't leger bij die mannen geweest, en daarmee wist hij dat (dat de mulderszoon er goed in zat). Hij was er waarschijnlijk ook geweest om meel te kopen.

ERTVELDE

De heer Stefaan Van Hoëcke (° Ertvelde 1957) vertelde op 22/11/1983 volgende sage.

Een oud vrouwke, Emma Coene, geboren 1898 in de Holstraat te Ertvelde, vertelde nu drie jaar geleden, dat in de tijd dat haar ouders nog leefden, haar (Emma's) broerken van een jaar of twee (rond 1907) heel erg ziek was. Er woonde een buurvrouw, waar niemand iets moest van weten en ze (de ouders) hadden er een beetje vijandschap mee. Moeder had die buurvrouw eens zien zitten met die kleine op haar schoot, binst dat ze buiten was. Moeder kwam binnen en die vrouw moest die kleine af geven. Een tijdje later werd dat kleintje wreed ziek. De vader ging te voet naar de paters in Gent in de Burgstraat, tram vier rijdt er voorbij, voor duiveluitdrijving om hulp. Hij kreeg gewijde paasnagels en een hostie mee. Ze moesten iets midden door breken en aan de ingang van het hof steken of leggen. Ze hadden aan die mens gezegd dat ze terug zou keren. Ze hebben dat gedaan. Ze kwam terug en kon niet op het hof, ze wierd gelijk teruggesmeten. De kleine is genezen. Tot twee- driemaal toe probeerde ze op het hof te komen, maar het ging niet.

Ertveldenaar (° Ertvelde 6/10/1942) vertelde op 22/11/1983 volgende genezing.

Dat is gebeurd in 1952. Ik had geweldig veel wratten op mijn handen, wel vijftig op één hand. Edmond Boele uit de Eeklostraat, die had mij al een keer gezegd „'k Zal aa doar van af élpn". Maanden nadien, einde augustus, kwam hij af met een bussetje haverstro en aan iedere wrat kwam hij met ieder knoopke van de strootjes. Die waren 35 cm lang en er waren 2 tot 3 knoopjes per strootje. Er waren een tiental strootjes. Hij kwam dus met elk van die 30 knoopjes aan elke wrat. Dat duurde lang en ik werd ongedurig, want ik hoorde de muziekwagen, die de Molenhoekse vrienden gemaakt hadden ter gelegenheid van de kermis en 'k wilde die zien. Ik had zes wratten op mijn pols en die heb ik niet getoond, want 'k wilde er van af zijn. Als hij daarmee gedaan had, zei hij „Kijk ge moet da goan begraven onder den neuzendrup (waar het regenwater van de pannen op de grond druïpt) en ge meugt da oan niemand nie zeggen". Ik heb dat dan gedaan. En mijn moeder in overleg met Montshen Boele sprak af dat ik een novene moest doen. Ik moest elke avond een weesgegroet of tien lezen. Dat werd dan afgewacht en daar werd niet meer over gesproken. Montshen had gezegd „as da averen struët verrot is, zullen die wratten afval-len". Maanden nadien, zei mijn moeder in de loop van de avond „Wa-d-és da mee die wratten ?" Die stonden zo glazig om naar te kijken. Dan hebben we er weer geen acht meer op geslagen. Op een morgen stond ik op en al die wratten waren er af, behalve die zes. Die zes heb ik nog lang gehad. Voordien had ik tegen die wratten capsules geslikt, geel sap van bloemkes (stinkende gauwe) aan gesmeerd, witte stift van de dokter en dat had allemaal niet geholpen. Toen Montshen mij dat zei dat hij die wratten kon wegdoen, geloofde ik hem niet.

Sagen verteld door een Ertveldse (° 1909) op 3/12/1983.

In verband met de sage verteld door Anna De Zutter in ons jaarboek 1983 op bladzijde 109-110 over die viggens, weet zich nog het volgende te herinneren.

- * Daar heeft ze (Anna De Zutter) niet bij verteld dat ze een boerderij hadden en dat ze daar een zeug hadden die moest viggennen. Maar die Roze komt daar binnen, want dat was daar een winkelke (bij Anna haar grootmoeder) „A hoe ès't” zegt ze, „hoe ès't Kolètshen, ee de zeuge nog nie gevéeënd ?” - „Nië”, zegt ze, „nog nie”. 's Anderendaags komt ze (Roze) binnen „Ee de zeug al gevéeënd ?” - „Nog nie”. Zo acht dagen aan een stuk. En op een zekere keer komt ze (Roze) daar, nietwaar, ja de zeug had geviggend. En die had zeven viggens. 't Eén was een olifant. 't ander was een gewoon viggens, 't ander was dan een beer (?) en zo allerhande wilde beesten... en Richard heeft dat gezien. „'k Meuge zeggen da'k da gezien è” zei hij. (Richard is de man van mevrouw).
- * Maar ze hadden een kindeke in de wieg liggen. „A, oe ès't mee de kleine ?” - „A goed”, maar zij wisten dat dat zo ene was. En ze (Roze) gaat naar de wieg kijken en van zodra ze weg is, heeft dat kind niets anders meer gedaan of geschreemd. Zo dat heeft Anna niet verteld.
- * Bij Roze dat was café en 'k geloof wel dat dat naaisters waren. En de mensen waren daar bang van daar binnen te gaan. En ze zegden dat dat toverheksen waren en 't durfde daar geen mens meer binnengaan.
IK : 'k heb nog gehoord dat die zoveel boeken hadden.
Ja, dat is juist, 'k heb dat ook nog gehoord.
- * Dat is een sage van mijn zuster haar schoonzuster. Die ging naar Zelzate naar een waarzegster. En die zegt tegen haar „Madamken g'èt gij ne zeune ?” - „Joaje'k” zegt mijn zuster haar schoonzuster. Zegt de waarzegster „Hij is soldaat ?” - „Joaj” zegt ze. Die schoonzuster wilde haar geluk eens gezegd hebben. „Es-t-ij thuis ?” - „Neej” - „Awel oast a ziëre” zegt ze, „daë thuis zijt, want ij zal thuis zitten wachten op aa”. Zegt ze „En hij zal wrië slech nieuws è”. Maar haar zoon had al gezegd dat hij niet vroeg ging trouwen, „'k Blijve laange bij a” zei hij altijd, maar hij had kennis. „Ja”, zei de waarzegster, „aaën zeune zal thuis zijne, moar mee gruët nieuws in slecht nieuws”. „Ja”, zegt schoonzuster, „da's wa anders !” En ze komt naar huis, zegt ze „Wa goa da zijn”. Maar ze zei daar niets van tegen haar zoon. „Ja moeder”, zegt hij, „'k è slech nieuws mee veur auj. 'k Goa trauën”. En die waarzegster had ook gezegd „In ge zul nog al veele tegenkommen”. En als schoonzuster naar Zelzate ging, zou ze er naar toe gegaan zijn. Ik kan niet zeggen waar die waarzegster woonde. Maar 't is waar geweest ook, schoonzuster is veel tegengekomen. Een jongetje dood van vijftien jaar, een meisje dood van zeven jaar, haar man is verongelukt.

Heeft Antoine u verteld van zijn hand ?

- * Kijk mijnheer dat was gelijk dat dat (die wratten) daar op geplakt was. 't Een tegen 't ander, zo allemaal kleintjes. 'k Zeg „Allei da keun na toch nie zijn, da kind moe zijn plechtige kommune doen newoar”. En 'k zat er op met een tandenborstel met Vim, en met bruine zeep, maar dat hielp allemaal niet. 'k Zeg „'k Zalle der ne kiër mee noar den dokter goan” tegen Richard (haar man), want ze hadden mij al allemaal raad gegeven. Ze hadden al gezegd van maandverband er aan te doen. Elzenhout als ge vuur maakt, loopt er daar zo schuim uit, dat er aan doen, maar geen avance. 'k Zeg „Allei, mee zuë vuil anden zijn plechtige kommune doen, 'k goa der mee noar den dokter”. Zegt de dokter „Ge kunt gij daar anders niets mee doen, 'k ga u eens

cachetten geven". Tachtig cachetten kreeg hij (Antoine), maar de dokter gaf mij een voorschrift. Maar thuis zei Richard „Moar da pakt da kind nie, tachtig cachetten, ge zij gij zot zeker" zegt hij. 'k Zeg „Ja, 't ès t-ij woar ee". Maar we hebben een nonneke in Turnhout. Zegt ze „Moar wa ee jij Antoine toch op zijn anden?" zegt ze. „Awel da zijn ammal wurten" - „A wa èdde doar ammal oan gedoan?" Zo 'k vertelde het haar. Zegt ze „Wij èmme nen dokter die ze keun wegdoen, wi'mèm ne kiër opbellen, wi'mèm ne kiër noar ier doen kommen? IJ zal èm een pikure geven". - „Em ier een pikure geven", zeg ik, „in tan bij ons noar nen anderen dokter goan. Niëje". Maar nu een man uit de gebuurte zit buiten naar de straat te kijken. En hij kijkt naar Antoine „Amoar Antoine jooëntshen wa èë op a and?" zegt hij. „Awel da zijn ammal wurten" zegt hij. „'k Goa ze wegdoen" zegt hij. 'k Zeg „Oe goaë gij da wegdoen?" Dat was Edmond Boelens. „'k Zal wel kommen", zei hij, „moar ge moet wel anen tijd èn van te wachten". En 't was hier kermis en ze reden met een wagen van de Molenhoekse vrienden. En de kleine lag nog in zijn bed „Mamma goaë mij oproepen oas de wagen komt?" - 'k Zeg „Joaj'k". Maar Montshen was hier eerst. 'k Zeg „Allei, Montshen ès ier om a wurten weg te doen". Antoine komt in zijn pyjama naar beneden en hij zet zich aan de hoek bij de deur, op zijn hukken. En Montshen pakt zo een pakje stro in zijn handen en hij heeft die knoopjes van dat stro er allemaal aangewreven. Maar ons Antoinette had er ook. 'k Zeg tegen Montshen „Auj ter nen kiër een poar uit veur Antoinette uëk". - „Moar da weette'k nie of da't elpt zille" zei Montshen. „Moar 'k zal der een stuk of tiene optsèë leggen". En al die knoopjes daar aangewreven. Maar Antoine had er hier twee staan (opzij van de hand of aan de pols) en hij dacht 'k zal mij van niets gebaren. Zegt Montshen tegen mij „Moar ge moet een novene doen. Antoine in gaa, moar Antoine meug et nie vergeten". „'k Zal 't èm elpen ontäuën" zei ik en dat was mijn eerste 's avonds als hij ging slapen „Zie daë a drei weesgegrooten in a drei onze voaders leest". Op een zekere keer staat hij op „Kijk ne kiër ma noar mijn and" zegt hij en dat was zo precies lijk glas, week staan. „Jouw ze zijn oan 't weggoan" zei ik. Op een ochtend staat hij op, ze zijn allemaal weg, behalve die twee. We gaan naar Turnhout. Zegt tante nonneke „A moar Antoine, wa-d-ès da mee a anden?" 'k Zeg „'k Goa a ne kiër vertellen". Ja ze lachte mij vierkantig uit toen ik het haar vertelde. 'k Zeg „Ja, 't ès toch woar, Ons lère meug ma straffen oas 't giën woar ès".

En ons Antoinette had hij ook gedaan, en die hebben er langer gestaan, maar die zijn ook weggegaan. Montshen had gezegd dat hij zijn tijd moest hebben, maar dat was als de stromijten stonden, met augustus, dan ging hij die gaan pakken.

* Hiernevens is dat altijd een zakkenkot, een zakkenfabriek geweest. En daar kweekt ge muizen in. Zo bij mijn moeders thuis zaten ze vergeven van de muizen. En mijn moeder, met haar zuster en haar schoonzuster, gingen met hun drieën naar Gent naar de paters. „Moar nie lachen zille" zei mijn moeder, „want gulder zij goecheleirs". Zo ze gingen naar de Augustijnen en als ge daar kwaamt, moest ge op een knopke duweun. En de paters zaten dan ginder in hun huizekes zeker, waar ze woonden. En daar ging dan een belleke en dan kwam de pater door de sakristij binnen. Zegt mijn moeder tegen mijn tantes „Al achtre in de kirke blijven zitten ee... Aujd-ulder stille, dade nie lacht zille". - „A madamken veur wad ès't?" - „A veur de muizen en de ratten meniër". - „Edder veele madamken?" - „Oneindeg meniër", zegt ze zo heel luid, opdat ze 't ginder van achteren zouden kunnen horen hebben en die zaten te proesten. Moeder kreeg beeldekes (prentjes) om aan de deur te hangen en ze moesten een novene doen en we hebben nooit geen muizen meer gehad. En hier voorbij is er een huis, waar een oud mens in woonde, maar ze is ook al dood. En ze brengt hier een mand eiers om naar de Boerenbond te dragen. En we hadden zo een muis die ge kunt opwinden, en we zetten die daarop en die muis liep over die eieren. „Oe een muis" zegt ze, „Pauline, ratten in muizen ee, 'k zitte vergeven tot in mijn bedde". Zo die waren allemaal van bij ons naar haar gelopen, maar dat hebben we niet gezegd.

* Bij mijn moeders thuis hebben ze nog paasnagels gehad. Dat waren voermans en 's

nachts werden de paarden altijd wild en zot in hun stal en zij hoorden paarden lopen. En ze gingen naar de paters en ze staken een paasnagel en 't is er mee gedaan geweest, ook met een novene. Drie Onze Vaders en drie Weesgegroeten. En die paasnagel staken ze onder de deur, onder de durpel. Dat was bij mijn grootvader. Die woonde ook in Ertvelde, op de Kouter hier achter. Mijn moeder die geboren is in 1876 heeft dat zelf ook nog gehoord.

- * Mijn vader, is nog wat tegengekomen met die Roze. Hij werd geboren rond 1870. Mijn vader ging naar Holland naar de glazerie gaan werken. En hij ging altijd langs de binnen, langs 't Kasteelke. En er lag daar een stroom en alle ochtenden zat er daar ene, een oud vrouwmens daar op de kant. En mijn vader was daar bang van. En op een zekere keer gaat hij er naar toe. En hij zegt „Wa zitte ga ier te doen ?” „Loat grust, da a grust loat” zei die en hij zette er zijn voet op en hij duwde ze in de stroom. En hij heeft ze nooit meer gezien.
- * Van Fiene waren ze ook zeer bang. Die heb ik ook gekend. Zij was al oud toen ik nog een kind was. Ze droeg zo een sajetten mutske. 'k Zie haar nog gaan met haar fijne stapjes. Ze had een zoon. Maar daar heb ik nooit iets van gehoord van toeren of zo.
- * Van den elf geleid. Waar dat Corona's meubelwinkel is, stond er een oud boerenplaatsje en daar kwam een vent binnen en zeggen ze „A gotdeke Staf wa komde ga ier doene ?” - „A 'k ben ier toch wel thuis” zegt die vent. „A, niëg ge zij gij ier nie thuis. Ge moe gij noar d'Eekluëstroate newoar ?” - „Ajamoar ja, 'k en vinne da nie, 'k miëndege da'k ier thuis woare”. En ze hebben hem gebracht tot hier aan de rode lichten (aan de kerk) en hij woonde daar twee huizen verder. „In na zulde 't vinden ee ?” - „Joaje'k, na zal 'k et vinden” zei hij. Die was van den elf geleid. Staf was ook voorbij zijn hekken geweest, maar hij vond het niet.
- * Mijn schoonzuster zegt als ze hier komt en 'k ben aan het kuisen en 'k zet schoenen op tafel, waar moet ge ermee naar toe. „A ge meugt da nie doen”, zegt ze, „da bring giën geluk mee”.
- * Ik heb ook nog gehoord dat men strooien kruisen legde. En als er boeren begraven werden dat de kist gezet werd op een wagen met stro op de bodem. En mijn kozijn kwam zo eens thuis met twee pakken stro die op zo'n wagen gelegen hadden en hij zei tegen zijn moeder „Kijk ne kiër iere, wa da'k gevonden è”. „A ga godverdomme” zei ze „oast a ziëre van woar daë gekommen zijt in draag et weere”. Aan elk kruispunt stopten ze en lazen een Onze Vader. Daar weet ik van.
- * De tandpijn aflezen. Mijn moeder haar broer had dat. Mijn moeder haar broer was zo een beetje als gij, in de glazerie, in een fabriek ook. En er werd een fabriek opgezet in Spanje. En hij had wreed veel tandpijn. En hij werd naar Spanje verzet om die fabriek te helpen opwerken. En hij schreef een brief naar mijn moeder of ze toch een keer zijn tanden zou willen verkopen hebben aan Nand Gauw, de man die de tanden kocht, want dat hij er op gepeinsd had dat zijn jaren uit waren. Ge kondt uw tand (pijn) verkopen voor vijf jaar of voor tien jaar. Zo zijn moeder ging naar daar en ze ging zijn tanden gaan verkopen voor drie jaar. Ge kreeg een gebedeke dat ge moest lezen en misschien nog wat dingen bij. En ze stuurde het hem op en hij schreef weer (terug) dat hij zijn tandpijn kwijt was. Dat is ook waar gebeurd, dat mag ik zeggen.
- * Mijn moeder haar zuster had de vijte (onsteking aan de vinger) aan haar duim. Ze moest aal (beer) gaan stelen. En ze pakte een stok en ze klopte daar een doosje op, dat ze kon in die aal steken, die ze moest gaan stelen. En een huis of twee voorbij ons, dat waren zo nog beerputten met een paalke waar ge uw voet op moest zetten. En ze pakte wat aal daaruit en ze kwam er mee naar huis. „Oe”, zei ze tegen moeder, „'k è die put niet toe gelèjd”. Die mensen waren niet thuis. En zij daar weer naar toe

en die put gaan dichtleggen. En ze moest dan haar duim er in doppen in die aal, awel en 't is er door genezen. Die aal moest gepakt zijn, van uw eigen beerput was dat niet goed. Ge zoudt zeggen „Meug'ek ier ne kiër noar 't weese goan" in een café of iets en ge pakte daar wat aal mee. En ze zeggen „blomme" waar we mee bakken. En dan moest ge een beetje bloem weggeven en daar geneest ge van, maar ge moest ook een novene onderhouden (drie Onze Vaders en drie Weesgegroetjes). Ook met de beer moest ge een novene doen.

- * 'k Weet nog wat. Ik had zweren, vroeger bestond dat veel. En Montshen Boelens zegt „Ge moet een noote muskoat krijgen in ge moet da in aaën zak steken". Zeg Montshen „Kijkt 'k keun a giën guële geven, want 't ès te kostelijk, moar g'èt een alve. Moar ge moet ze baa au altijd in auën zak auën". En hij bracht mij een halve noot, want 't was oorlog. Op een zekere keer zeg ik tegen Montshen „Montshen, 'k ben toch wel mijn alve noote muskoate kwijt zekere". - „'t ès niet", zei Montshen, „aujt altijd goed 't gedacht daë ze baa au èt". En 'k ben mijn zweer kwijt geraakt en 'k heb nooit geen meer gehad. En dat is ook werkelijk waar hoor. Montshen Boeles was een diep kristelijk mens.

Sage verteld door Theofiel Cortvriendt (° 1899) op woensdag 25.5.1983.

Mijn vader, daar ze met achten waren, de ene moest langs hier, de andere langs daar, de oudste is naar Holland getrokken, naar een boer voor knecht, de tweede oudste ook, maar hij was de jongste en hij moest ook gaan dienen omdat ze geen land genoeg hadden om te gebruiken. En die woonde bij een boer waar dat er drie knechten waren. Slechte kost, hard moeten werken en als het ochtend was gestampde patatten met een roggem boterham en vlees kregen ze ook heel weinig. Zeggen ze tegen mekaar die knechten „Goam eiers pakken in as 't fernijs kookt goame ze koken". Maar nu als het zaterdag was, was het dan de mode dat de knechten met hun vuil goed, met een reiszak over hun schouder, naar huis gingen, om hun moeder dat te wassen en dan nieuw goed meebrachten. Vroeger zei men een handknecht, een grote knecht en een koeter, alles volgens stand, volgens hun ouderdom. De grote knecht die had de naam van opperknecht en dan hadt ge de handknecht en dan hadt ge de koeter. Soms kondt ge nog een tweede koeter hebben die dan met het derde, of het vijfde of het zevende paard mocht rijden. Nu de tweede knecht, laat ons zeggen de tweede koeter, die droeg ook zijn dingen naar huis en in het weerkeren had hij ook een spook gezien. Dat was ook een vent die met een laken over zijn kop zat. Dan moesten al die knechten in de schuur slapen, in de kluize. Hij komt thuis en naar zijn adem trekken hehehe. „Wad ès ter goande ?" - „A, 't ee doar een spook achter mij gezeten" zegt hij, „'k ben oast duëd, 'k ben oast duëd". - 'Oe", zegt hij, die koeter, „wa daë gij a loat wijsmaken". - „Ja, moar 'k èt ekik gezien" zegt hij, „'t kwam achter mij geluëpen". - „'t Noast weeke zalle kik ne kiër goan, in ploatse van gij", zegt hij (de koeter), „'k zalle kik ne kiër noar uis goan". En binst de week daar altijd maar over bezig „'k Ben ne kiër kerjeus wa da da zal zijn mee a, ge durf gij nie, ge zal wa tegenkommen". - „Ge zal ne kiër wa zien" zegt hij (de koeter). Hij maakte zich gereed en met zijn zak op zijn rug naar huis. Maar hij ging naar de houtmijt en hij trok zich daar een grote knuppel uit. „Kijk", zegt hij, „ik goa achteruit nie uër, veur da spook". Ze waren al benieuwd tegen dat hij weer thuis zou gekomen zijn. „'k Benne ne kiër kerjeus wadat ij zal uitgespookt èn". Ja ten negenen, ten tienem kwam hij thuis. „Wel oe è et gemaakt ?" - Zegt hij „'t Spook ligt doar uër, 't groldegen ne kiër, moar 't kwam achter mij nie". - „Ja, wa èë gedoan ?" - „'k è èm ne klopp gegeven", zegt hij, „en hoho zeitij ('t spook) en hij viel doar, ij kwam achter mij nie miër". En dat was die opperknecht, die een wit laken over zijn kop getrokken had, om hem bang te maken, maar hij (de koeter) heeft hem een klopp gegeven en hij was dood die vent. Hij heeft dan in de bak gezeten, maar hoelang weet ik niet en omdat hij nog jong was, heeft hij niet teveel gehad. Hij heeft dan mogen blijven voortwerken bij die boer, want die boer kon daar niets aan doen en die jongen kon er ook niets aan doen, want hij wist niet wat dat was.

* Maar nu heb ik wat anders. 'k Heb u daar verteld dat mijn vader boswachter was. En dat was een strenge boswachter, want hij werd niet gaarne gezien, hij was eindelijk te streng om goed te zijn. Als dat avond was en in de winter, en 't was zo buischend weer, dat er veel wind was en regenachtig was, dan kwamen de pensers buiten, met hun lichtbakken. En als dat avond was, ten zessen, ten half zevenen, 't geweer op de schouder en weg. Maar die buurvrouw die wist dat en die had dat opgelet. En dat waren twee huisjes naast mekaar van die buurman (en ons) en die kwam altijd om schoon drinkwater bij ons, want die hadden geen goed drinkwater. En die vent van daarnevens kwam alle dagen om twee emmers bij ons. Maar nu, als mijn vader weg was, mijn moeder bleef zitten met drie kleine jongens, 't één zat te schreemen, 't ander was ze bezig met wassen om te gaan slapen, 'k was maar een jaar of drie, vier zeker. En of ze dat nu opgelet hadden, dat weet ik niet. Mijn moeder die vermaakte (sloot) altijd de voordeur en de achterdeur. „Miauw, miauw” en ze hoorde dat dat een vent was of een wijf of een jongen aan het gaan. „Miauw” en de ene keer was dat aan de deur, dan al eens verder dat ze het slecht kon horen. Zegt ze tegen mijn vader als hij thuis kwam „Wat dat er ier omme goat, da weet ek nie. 't Tuëvert ier zille”. - „Oe 't tuëvert ier” zegt mijn vader. „Ja” zegt ze, „altijd as ge gij weg zijt, komt er ier gelijk een katte schriëmen miauw, miauw. In den iënen kiër uër ek da goed in den anderen kiër uëre 'k da nie goed”. En zegt ze „'k Uëre an de gank dat 't ne mens èst”. - Zegt mijn vader „Goame doar ne kiër kort spel mee spelen ee”. Nu komt 's anderendaags die buurman weer met zijn emmers om water. Zegt mijn vader tegen hem „Wa dat er ier omme goat mee mijn vrouë, da weette 'k nie. Z'ès op eur duëd van schoajte in da's altijd azze kik weg zijn. In a kik thuis zijn komt da nie zile. Dat ès altijd miauw, moar goame doar ne kiër op waken, in ne kiër wa zoajsel in eur kl.... bloazen” zei hij (met een geweer met korreltjes in, met zaad). Zegt die vent „Da è kik nog nie guërd”. Nu komt hij thuis, die vent, zegt hij „Godverdomme, 't ziet er ier nie goed uit uër van onzen gebure”. - „Ja, woarvan” zegt ze (zijn vrouw). Zegt hij „'t Komt doar altijd een katte of nen mens binst da Emelie (mijn moeder) eur kinders wascht veur in ilder bedde te steken. In da's altijd miauw, miauw, in Wies die goat er ne kiër op wachten in ij zal ne kiër wa zoajsel in eur kl.... bloazen”. Dat vertelde hij tegen zijn vrouw, maar 't miauwen was gedaan hoor. Hij wist subiet, wie het geweest was.

EVERGEM BELSELE

Verhaal verteld door mevrouw Buyle, geboren Rachel Baetslé (1905) op 22.3.1981.

Dit verhaal sluit aan bij dat verteld door Theofiel Cortvriendt onder Doornzele.

Het verschil is dat dit verhaal verteld wordt door iemand die er zelf rechtstreeks bij betrokken was.

DE BENDE VAN HOE EN VERSTUYFT

In het jaar 1918, achttien dagen achter de eerste oorlog. Op een zekere avond wordt er aan de deur geklopt van onze molen. Dat was op Evergem Belsele, de Molenhoek. Papa lag natuurlijk te bed. Hij ging open doen. Hij vroeg „Wie ès ter doar ?” - „Goe volk, doe moar open. Wij vraugen de wich (weg) noar Wippelgem”, zegden ze. Pa deed open en ze vizeren met het geweer op hem „Achteruit, licht uit in binnen”. Pa verschoot daar natuurlijk van en hij moest aan

de schouw blijven staan, met het geweer op hem geveerd.

En dan gingen ze bij moeder in de slaapkamer „Allei, hieruit”, zegden ze, „uw geld of uw leven”. Zegt ze „Woar ès pa ?”. Die zag natuurlijk niemand naast haar liggen. „Allei, hieruit, a geld of a leven, a geld !” - „Ja, ik ging naar mijn bovenste schof”, zei ze „woar da gewoenlijk mijn klein geld, mijn dagelijks geld lag”. - „Ier, meniër”, zegt ze, „dat ès ier 't geld da'm èn. Want wij èmm' ons zust en uis gekocht”. Dat huis kwam van pa voort. Zeggen ze „Ier ès miër geld in uis, we weetteme da”. - „Nië 'k en è giën ne miër. Ja, 't kan messchien gebeuren da mijnen man...” Mijne moeder had haar geld in een oude hoeden-doos gestoken, die op de kleerkast stond. En om hen uit die kamer te hebben, dat ze verlegen was, dat ze daar gingen in kijken, zegt ze „Mijnen man die komt van de beurze in die ee messchien geld in zijn portefeuille zitten”. En ze gaat naar de andere kamer en er staat daar ook een kast in. En daar roefelde ze in en er lag daar nog een beurs in met zilveren geld, een tweeduizend frank geloof ik. En gelukkig smeten ze het één op het ander. De brieven die daar lagen smeten ze op die beurs geld en die vonden ze niet. Ze vonden dus niets in die kast en ondertussen gaf moeder die portefeuille, maar ze wist dat er geld in zat aan de binnenkant. Ze pakten ze mee en er zat daar een twee- tot drieduizend mark in en die hebben ze gehad. En ze hebben niets meer gedaan, de deur open gedaan en „het licht uit” zegden ze. En ze hebben de deur toe gedaan en ze zijn gegaan. En er baste een hond en vader zei „Ik goa der achter goan, ze zijn noar Evergem toe gegaan”. - „Och ge meugt niet”, zei moeder, „'k wille't nie èn”. Ze zouden zij hem doodgeschoten hebben, nietwaar.

Ze waren te voet, met zeven. Drie man binnen en vier man buiten aan de deur. Die drie mannen waren gewapend, met een revolver. Als ze bij moeder aan bed kwamen, was het met de revolver op haar. Ze waren niet gemaskerd, die kwamen gewoon. Dat was een bende van Wondelgem. Dat was niet ver van ons af. Zes weken nadien is er daar ene van teruggekomen van die zeven. Maar die had binst de oorlog bij ons gewerkt. Onze molen was binst de oorlog verzegeld van de Duitsers. En pa zat met zes kinders en hij moest natuurlijk iets doen en hij heeft gesmokkeld. En één van die die bij die zeven was, die had binst de oorlog beesten gedreven van Holland naar België. En zo kende hij ons vader goed en daarmee leidde hij die bende naar ons.

Hebt ge nog gehoord van kunstschilder Seys ? Die was van Gent, die is dan ook vermoord dat zal ik nooit vergeten.

Zoals ik dus zei is er zes weken nadien één teruggekomen, die erbij geweest was, die aan de deur gestaan had en die dus die beesten gedreven had voor ons. En die kwam zeggen dat ze ons terug gingen komen aanvallen. „Oe ?” zegt pa, „Verkloarde gè dadde, aujde gè da stoan ?” - „Joaje'k” zei hij, „ik èwe da stoari”. - „Woar èdde da guërd ?” vroeg mijn

vader. Er stond daar een leegstaand huis in Wondelgem en daar vergaderden ze in ook schijnt het, die bandieten. En die man kwam ons waarschuwen, maar hij was er de vorige keer zelf bij geweest. Zegt pa „Aujde gè da stoan ?” - „Joaje’k”, zegt hij. Zegt pa „Goa mee mè noar den prokureur du roi (prokureur des Konings)”. - „Joaje’k”, zei die man. En die hebben dat onderzocht en dan hebben er zes weken lang twee gendarmes gewaakt bij ons. Die man had geen schoenen of geen kousen en pa verzorgde hem en gaf hem schoenen en kousen en liet hem eens eten. En dan zei pa (tegen die gendarmes) „Ze meugen zij kommen. We zumme wij veur zeker te zitten, slotten op de deuren, grendels op de deuren... Wij zijme gewapend, ze meugen zij kommen”. En na die zes weken, zijn die gendarmes achter gebleven en hebben wij niets meer gewaar geworden.

EN HEBT GIJ DAAR IETS VAN GEWAAR GEWORDEN ALS KINDERS ?

Ik heb dat gehoord. Ik sliep op de voute en ik ben beneden gekomen. Moeder was geen mens meer nietwaar. Dat mens is al niet sterk van hart geweest. En ik kwam beneden en zei „Allei wad ès dad iere ?” Ik hoorde moeder zeggen „Mee ons loatste geld èm ons een uis gekocht”. Ik was toen dertien jaar. Ik heb ze niet gezien. Ik heb moeder altijd horen zeggen „’k Mag onderd joar worren, ik zal èm nog altijd kennen Van Hoei”. Van Hoei is bij haar aan ’t bed geweest. En op ’t tribunaal heeft ze het gezegd „Ja, gè èt ’t geweest” Mijn moeder is moeten gaan getuigen. Wij moeten heel van de eerste geweest zijn, waar ze (de bende) bij geweest zijn.

Daarachter zijn zij het die die meisjes vermoord hebben in Doornzele (zie verhaal van Theofiel Cortvriendt). Dat waren ook muldersdochters. Die waren naar de beurs geweest, en hun coffre-fort stond open en ze liepen naar hun coffre-fort om hem toe te smijten, en ze hebben hun doodgeschoten. De mensen waren er bang van.

In Sinaai zijn ze ook geweest en daar hebben ze ook iemand dood geschoten.

Die drijver die bij ons geweest was, was een Gentenaar en wij noemden hem „mijnen stok”, want als ze beesten smokkelden, zei hij altijd „dat ès mijnen stok”. En ze waren feitelijk niet gekomen om te stelen, maar om koeien te stelen. En „mijnen stok” die passeerde voorbij ons, ze kwamen van Gent. En hij zei „Och wa komt er doar van van koeien te stelen, loat ons iere bij Giërt goan, ier ès veel geld”.

SAGEN

* Ik heb mijn moeder nog horen vertellen van toverheksen. Dat waren dan toverheksen allemaal, nietwaar. Mijn moeder was bij haar zuster en een bakkerin reed met een hondenkar haar brood rond. En Polle dat was een toverheks, en die wilde altijd aan die hondenkar komen opdat de bakkerin niet zou kunnen voortrijden hebben. „Polle, komd oan mijn kèrre nie zille”, zei ze, „want mijn onden willen ne miër vuërt”. - „O baniëne’k, ’k zalle doar nie ankommen”. En dan kwam Polle in mijn moeder haar huis en moeder had dan al een kindje of twee „Polle, komd an mijn wiege nie zille !” - „A ’k Zalle kik doar nie an kommen”.

Maar ze is dan toch in een huis ergens geweest en dat kind deed niets anders of schreemen. „Polle, wad èdde gedoan, zeg mè wa dat er gebeurd ès”. - „Awel”, zei ze, „goa gintre in dienen oek, gintre ligt een kussen mee spellen op, in doe da kussen weg”.

* Dat er een man op het hof liep en dat ze daar toch naar toe liepen, dat ze eens wilden weten wie dat was. En dat was ene met een laken over zijn kop. En die speelde voor spook. En ze zijn er naar toe gelopen en ze hebben hem het laken van zijn kop getrokken en dan wisten ze wie het was. En daarmee was dat gedaan.

* En van die paarden die stonden te dansen in de stallen. Dat de paarden stonden te springen en te dansen, dat ze ze niet konden stil houden. Maar dat kwam dan uit. Dat was dat ze van boven gestoken werden met priemen en dat de mensen dat gedaan hadden. Dat ze van op de hooizolder daar door staken en dat de mensen dachten dat dat spoken was.

KATANGA

Sage verteld door onze stichter Robert Vandevelde in 1982.

GAZELLEKIND

Ik was in Sakania aan de grens met Rhodesië. En de missionarissen hadden daar een nieuwe missie gesticht in Foetwee, op een paar dagen afstand. En op zekere dag ben ik met pater Pol, de directeur van de missie van Sakania en nog een paar paters eens naar ginder geweest (Foetwee). En ginder horen we vertellen dat de zwarten beweren dat ze een troep gazellen gezien hadden met een kind zonder hoofd en dat ze de sporen gezien hebben van dat kind. We hebben dat verteld aan dokter Risset in Sakania. Die stelde daar ook belang in. Dan zijn we terug gegaan naar ginder, nochtans was het een dag met de kamion. We hebben dat daar zeer goed onderzocht en dokter Risset is tot het besluit gekomen dat dat wel mogelijk was en dat dat moest zijn dat een moeder een kind gebaard had dat een zekere afwijking had en dan is het de gewoonte bij de negers, de moeder doet het kind in haar paan, ze gaat ermee het bos in zo ver mogelijk. Op zeker ogenblik keert ze zich om, ze laat dat kind vallen en keert terug naar huis. En dat er nu toevallig een antilopemoeder, die misschien haar zogend jong verloren was en dat dat kind schreide, dat leefde nog en dat dat zo zou opgekweekt zijn.

KIELDRECHT

Dezelfde goede bron van de oorlogsliedjes wist ook nog enkele sagen te vertellen. Ze werd geboren in 1906 te Kieldrecht en was landbouwster.

1. Dat was een mulder en ze zeiden altijd „da spokt dor“. Niemand dierf, als het avond was voor die molenberg voorbij gaan. Maar op een keer, ja zo hebben zij het mij verteld, 'k weet niet of het waar is, dat was eens ene die niet bang was. En die ging daar ook eens naar toe en die (mulder) rolde daar weer af van die molenberg. Maar die heeft hem (de mulder) dan eens goed gepakt, hem een goed pak slaag gegeven en het heeft dan nooit meer gespookt. Die mulder wikkelde zich in een wit laken en dan liet hij zich, als hij iemand zag, van zijn molenberg rollen. Hij had gehoord dat er vroeger mensen waren die anderen bang maakten en hij wilde dat ook eens doen (rond 1920).
2. Doka was geboren in 1836, en die zei altijd als ge messen kruiselings legt, dan komt ge een ongeluk tegen.

Op 12 mei 1983, op Onze Lieve Heer Hemelvaart waren we ten huize van deze mevrouw die naast heel wat volksliedjes ook enkele sagen wist te vertellen. Ze is één der beste die we ontmoetten. Bovenstaande twee sagen zijn ook van haar.

3. Vroegere jaren verdienden de mensen hun brood met te gaan vissen. En dan moesten ze zekere wel vijf, zes kilometer te voet gaan 's avonds. En dan werd dat donker, er was daar nergens geen licht. Ze gingen te voet naar de Aren(burg)se polder, naar Emmahaven of zo. Dan kwamen die thuis 's nachts en dan zweetten die van met de bakken op hun rug te lopen en dan waren die zo moe van het gaan en dan zeiden ze „Naa èmme toch wa oon gad, naa èb ek giël den weg Ossart moeten draugen. Die is op mijnen rug gesprongen en ik èb èm giël den weg moeten draugen en naa zèn ik der toch

zuë moe van". Dat is gebeurd met mijn grootvader toen die nog jong was. Hij heeft dat verteld aan mijn vader en die heeft dat aan mij verteld. Dat is gebeurd in de jaren achttienhonderdzestig.

4. Van de Pannekeet. Er kwam een oud vrouwke en die kwam wat eten vragen. En die moeder die zei „Lustert ik zal aa een schotel pap bringe, zet a dor mar wa neer". Ze zet haar in 't winket van de schuur en als ze (de moeder) daar aankwam met die telloor pap dan was dat (vrouwke) verdwenen. Ze hebben overal gezocht en ze hebben dat vrouwke niet meer gevonden. Dat is gebeurd als mijn schoonvader kind was. Ze dachten dan dat dat een heks was.
5. Mijn man zijn moeder ook. Als er een ekster kwam, dan zei ze „ziedet, die ekster is dor weer, 'k zal niefs krijgen". Dat ik dan zei „Oe kan die ekster da na weten?" „Jaja, ge geluëf da nie, mor 't is echt, 'k zal wel niefs krijgen". Ze had twee zoons in Amerika. En toevallig kreeg ze dan nieuws en dan zei ze „Ziede 't na ? Gulder wil da nie geluëven, mor 't is toch woor !"
6. Ja, maar hier, wij als kinders zongen da „Ekster is 't veur mij, gon vliegt-nuus, ruus ongeluk, geluk" En op dat woord dat ze ging gaan vliegen dat was het.
7. Waar ze vroeger ook veel vertrouwen in hadden dat was in de kerk van de zesendertig heiligen in Antwerpen.
8. Als ze vroeger een varken slachtten en dan was dat vlees omgegaan (kapot gegaan). Dat is nog niet zo lang geleden. Dat was iemand die geslacht had, over enige jaren maar. Dat was in de polder. En die had een varken geslacht en dat vlees was slecht geworden en zij zei „Hier eet iemand binnen geweest, die ad een kwoat and eet". En zij verdacht iemand „da zal dedie zijn", maar ze heeft de naam niet vernoemd. Maar die was de schuld van dat vlees. Maar dat is niet waar, dat vlees was bedorven, maar dat was altijd de schuld van iemand. Dat was tien jaar geleden.

LIEDJES.

Eerst volgt het liedje van het spook, dat reeds voorgedragen werd door Kamiel Vander-sypt van Wachtebeke (zie ons jaarboek 1983).

HET LIEDJE VAN HET SPOOK

*Een boer zijn schuur was afgebrand
Een oude vrouw uit deze ramp
Op Allerzielentijd
is haren geest verschenen
want eer het was verdwenen
Een oude vrouw in 't wit gekleed
Eenieder zat al gauw in 't zweet
Zij sprak vol druk en rouw
die nog geen jaar geleden
en g'hebt nog niets gebeden
Ik ben van God den opperheer
en gij moet nog voor mijne ziel
Gaat allen in uw huis
Houdt alles goed gesloten
mijn ziel die gaat naar boven
Weldra waren deuren en vensters vast*

*Nog maar een jaar geleden
was in dien brand gebleven
van 't vagevuur bevrijd
tot groot verdriet van dezen boer
speelde zij nen viezen toer (2x)
kwam deze boer te plagen
en geen mens dierf haar verjagen
ik ben die oude vrouw
is doodgebleven in de brand
voor hare ziel, 't is schand (2x)
naar 't vagevuur verwezen
drie paternosters lezen
en maakt u daar een kruis
en maakt ten minste geen gedruis
naar 't hemels paradijs (2x)
en ieder begon te lezen*

*maar 't spook had zeker goed opgepast
 En eer het nu verdween
 heeft het wat meegenomen
 't Zal later wel uitkomen
 De boer stond 't sandrendaags te zien
 Nen zak patatten acht of tien
 en 't spook is voor nen tijd
 en 't heeft nog laten weten
 Voor g'eel de winter eten
 Och vrienden past voortaan wel op
 zodat gij ook niet wordt gefopt
 Als gij zijt in 't gebed
 met geen gesloten deuren
 dan zal d'er niets gebeuren*

*om niet gezien te wezen
 tenminste zo het scheen
 waarin de boer had veel verdriet
 aanhoort mijn kluchtig lied (2x)
 en riep „ik ben bedrogen !“
 zijn uit mijn put gevlogen
 van 't vagevuur bevrijd
 op de gezondheid van den boer
 is da geenen slimmen toer (2x)
 op hoogdag en op feesten
 door spoken of door geesten
 ziet dat ge wel oplet
 ziet dat gij uit uw ogen ziet
 want spoken zijn er niet (2x)*

Dit liedje heeft mevrouw geleerd van haar man zijn vader uit Pannekeet. Hij is geboren in 1866 en heeft het liedje geleerd toen hij jong was. Hij moet dat geleerd hebben van iemand anders, die nog ouder was. Hij ging niet naar kermessen en was geen lid van een zangmaatschappij. Deze versie verschilt duidelijk van die van Wachtebeke.

Het volgende liedje is over een moord in De Klinge. Dat is niet zo lang geleden, dat was toen ik kind was. En die meisjes die gingen toen om vodden. En die kwamen hier toen bij ons in dit zelfde plaatsje. En ik heb nog gezien dat haar neusdoek was gestopt waar ze die kap gekregen heeft in haar schouder, ik was toen kind.

DE MOORD IN DE KLINGE

*De wreedste moord van al de moorden
 waar wij nog nimmer hoorden van spreken
 O wat een vreeslijk ongeluk
 Neen zulken vreeselijken laffen moord
 Neen zulken wreeden laffen moord
 Hier op De Kling in Kerlarendreve
 in 't een woonde Koeffler*

*het meisje kreeg er van genoeg
 de Koeffler met het hart vol wraak
 de Koeffler met het hart vol wraak
 Des andrendaags moest 't meisje uitrijden
 Op 't Spaans Kwartier langs de Kalseide
 Hij heeft de zusters aangerand
 nog vers geslepen en gewet
 Dan is hij naar de tweede gesprongen
 dan is hij naar de derde gesprongen
 en nog een kap in 't schouderblad
 dan vlucht hij weg door bos en veld
 Dan is hij naar De Klinge gekomen
 Daar werd hij uit de karre genomen
 En riep dan nog „mijn spijt is groot
 De wilde dieren in het woud
 De Koeffler is één der tirannen
 Eens komt de duivel zulleke mannen
 Wees altijd zulver en oprecht
 Spot nooit met God of zijn gebod*

*waar 't menselijk hart van openscheurt
 is hier onlangs in Klinge gebeurd
 O wat een afgrijslijk schelmstuk
 werd nooit gezien, werd nooit gehoord
 werd nooit gezien, werd nooit gehoord
 staan er twee huisje dicht bij elkaar
 en in 't ander daarnevens zijn minnares van
 . twintig jaar
 omdat de Koeffler zich slecht gedroeg
 riep „ik er haar kapot voor maak“
 riep „dat ik er u kapot voor maak“
 met nog twee ander zusters bij haar
 sprong uit het bos de moordenaar
 met een groot kapmes in zijn hand
 kapt hij het hoofd af van Jeanette (2x)
 kapte schier haar één der armen af
 boven het hoofd twee kappen in gaf
 dat 't bloed er in de ronde spat
 tot Moerbeek hem gevangen stelt (2x)
 tussen gendarmen in een gerij
 en vrank en vrij dan glimlachte hij
 dat ze niet alle drij zijn dood“
 zijn niet zo ijslijk wreed en stout (2x)
 die nooit naar kerk of biechte wil gaan
 eens vroeg of laat in den afgrond te slaan
 en blijf aan 't waar geloof gehecht
 dan wacht u een gelukkig lot (2x)*

Dat liedje zong iedereen. Vroeger kwamen de meisjes bijeen zitten om te borduren of te kantklossen en dan zongen ze veel. Indertijd ben ik nog naar Antwerpen geweest als kind. En dan stond daar een zanger, dat was een blinde en daar stonden ze allemaal rond. Ze bleven daar rond staan totdat ze dat konden.

HET REISJE NAAR BRUSSEL

Dat komt nog uit mijn vader zijn oud schrift. Hij is geboren in 1862. Dit is een liedje tegen het frans.

*Die graag eens een reisje naar Brussel wil doen
die zal het zich lelijk beklagen
G'hebt om te beginnen een kaartje vandoen
en ge stampt in de stomende wagen
en ge rijdt en ge staat en ge zijt (2x)
aan de statie met zwaar ornamenten
en ge wordt er ontvangen door kerels in 't wit met fransche complimenten (2x)
Ze schreeuwen „Mesjeu par ici et par là” en „Mesjeu voulez vous vigilante ?”
en Mesjeu patatoe en mesjeu patata en zo klinkt dat langs honderden kanten
La Chronique, la Gazette, la Nouvelle, l'Indépendance, Echo de Bruxelles
Schreeuwen jongens en vrouwen en venten „gazetten à deux et à cinq centimes” met
franse complimenten (2x)*

*En ge zet u wat neer en van al wat ge hoort
'k zal u daar gauw maar een staaltje van geven
want het frans ge vertelt er maar weinig van voort
van de honderd ge vindt er geen zeven
die nog spreken de Brabantse taal
het is op zijn frans „Savez-vous” allemaal
Want dat Ketje dat heeft er zijn renten
tot de kleinste schavuit 't is „qu'est-ce que je vous” met fransche complimenten (2x)
G'hebt honger, ge komt in een soort van hotel
en ge vraagt om het middagmaal te nemen
Ze brengen u soep à la grècque aux chandelles
met gebraden ajuin ge moet 't weten
en die soep à la dit à la dat
en een stuk frut met gestampten patat
en wat appelflan na mee korenten
en dat wordt u verkocht voor een koningsgerecht met fransche complimenten (2x)
En als ge daar hebt uw buikske van vol
ziet dan maar gauw naar de statie te komen
want brandt er 's avonds de gas of petrol
er wordt veel uit de zakken genomen
want daar lopen zovelen dooreen
aardige spoken moedermens alleen
en venijnige witte serpentes.
De kleinste schavuit da's „qu'est-ce que je vous” met fransche complimenten (2x)
Als 't savonds de trein u naar huis toe voert mee
klinkt het frans nog altijd in uw oren
en voiture numéro cinq et vous êtes en partie
en ge krijgt van de bediening nen toren
en ge denkt in uw eigen 't is schand
hoe het vlaams wordt veracht in de hoofdstad van 't land
Boven Brussel en zijn monumenten
stelt u vlaamse stad, waar men God dankt niet weer met franse complimenten.*

Het volgende liedje zal wel dateren uit de tijd van het loten, toen het leger en de dienstplicht voor velen nog een gevaarlijk avontuur waren.

ANNEMIE EN CHARLOWIE

1.

*Ach mijn allerliefste Annemie
Hoe bedrukt dat hij hier staat
'k Moet vaarwel zeggen aan kalf en koe
Maar het ergste van al dat ik zie*

*En kijk ne keer naar uwen Charlowie
omdat hij moet worden soldaat
maar dat schreeuwen, ja, dat word ik moe
dat ik u verlaten moet mijn Annemie*

REFREIN

*'k Zou er van schreeuwen, schreeuwen, schreeuwen
maar ook van geeuwen, geeuwen, geeuwen
maar ik maak mijn eigen kwaad
omdat ik moet worden soldaat
och Annemieke
peist toch op uw Charlowieke*

2.

*Och Annemie 'k zou worden stapelzot
of lancier of kanonnier
of een guide met een rode broek
maar het ergste van al da'k zie*

*omdat ik moet worden piot
of met de tuniek van grenadier
of korporaal, 'k ben nogal struis en kloek
da 'k u verlaten moet mijn Annemie*

REFREIN

3.

*Och Annemie ziet gij dat niet
als ik denk aan dat plezier
weet ge nog die zondag achter 't lof
toen ik zei mijn allerliefste Annemie*

*dat mijn hart breekt van verdriet
dat wij hadden in de koestal hier
toen wij samen zaten op ons hof
en 't is u die ik zo geiren zie*

REFREIN

*Wat zoete stonden, stonden, stonden
toen ik zei mijn allerliefste Annemie
en gij mijn zotjen*

*die wij daar vonden, vonden, vonden
en gij zeidt mijnen lieven Charlowie
geef mij een totjen*

4.

*Och Annemie het doet mijn hartje pijn
schrijf mij ondertussen nog nen brief'
en als de zoon van den dikken smid
laat het mij dan weten want dan is het tijd*

*dat ik zo ver van u moet zijn
en laat het mij weten mijn zoete lief
zijn ogen wat te ver opentrekt
adieu ge zijt uw Charlowieke kwijt*

REFREIN (tweede)

*Ach Annemie ons vreugden zijn gedaan
en als ik op schildwacht zal staan
Ach ik zweer het u mijn hartedief
en als ik pluimen heb op mijnen hoed*

*uw Charlowie moet naar het leger gaan
zal ik nog laten menige traan
nooit te pakken een ander lief
zie dat ge dan zelf de deur open doet*

REFREIN (tweede)

Dit liedje is ook al oud. Dat werd gezongen op trouwfeesten. Iedereen die dan zo wat kon zingen, deed dat. Als wij kinderen waren en we gingen naar een feestje dan hoorden wij dat. Er was toen meer leut bij een trouwfeest dan nu. Er waren er verschillende die goed konden zingen. er was een zangmaatschappij en daar waren veel mannen in. En als er toen iemand een goed liedje kon „hee, meugen we dat es afschrijven“, dat werd door veel mensen gedaan. De radio heeft alles kapot gemaakt. Dat was op alle trouwfeesten, niet alleen op die van de boeren. Vroeger als wij uitgingen, was er nog geen muziek in de café's, en dan was er een man die op een piano kon spelen en die had gaarne dat ge meedeed.

LEFFINGE

Sage verteld te Leffinge door Bertha De Jonge (° 1904) op 29/7/1983.

Vroeger als er een huis gebouwd werd, staken ze een fles wĳwater onder de zulle (drem-pel) om het kwaad buiten te houden. En ik weet dat de dorpshoeve hier een eindje verder, dat er een fles wĳwater in de grond zit onder het hekken. Dat is om 't kwaad van het hof te houden. (Naverteld uit het geheugen).

MARIAKERKE

Sage verteld door medelid G. De Wilde op 23.6.1983.

Op ronde met de jaarboeken 1983, vielen we nog laat op de avond binnen bij de heer G. De Wilde. Dit gaf volgend verhaal :

Er was een oud vrouwke dood gevonden in haar zetel. Ze was al een zekere tijd dood, zodat de „rigor mortis“ (stijf worden) al ingetreden was. De begrafenisondernemer kwam met een helper om het lijk te kisten. Gezien het vrouwtje verstijfd was in zithouding, kon ze niet goed in de kist. De ondernemer zegt tegen zijn helper: „Houdt gij ze aan haar benen vast en duw erop, ik zal ze op haar schouders duwen“. Ze noemen dat breken. Die helper doet dat en staat daarbij met zijn gezicht gekeerd naar de voeten van het vrouwke. De ondernemer staat dus achter hem en die laat dat vrouwke schieten. Doordat de helper op de dijnen duwde, kwam het bovenlichaam van het vrouwke rechtop te zitten. Die helper voelt dat er iets niet klopt, kijkt om en botst met zijn gezicht tegen dat van het vrouwtje. Hij schrok zo erg dat hij onmiddellijk naar huis liep en twee dagen nadien was hij dood. (Waarschijnlijk omdat hij dacht dat ze terug levend geworden was en zich recht gezet had om te protesteren).

MOERBEKE WAAS

Sage verteld door Alfons Creve (geboren 24 april 1897 te Moerbeke) in april 1980.

1. Mijn vader vertelde mij dat hij eens aangesproken werd door Osschaart en die moest een sjiekske tabak hebben. Dat gebeurde op de Ruiter in Moerbeke.
2. Er was iemand en die had een koe dood. Nu die was geslacht en hij had dat vel en hij ging ermee naar de markt om het te verkopen. Hij kwam aan de „Beirenbos“ tussen Pereboom, Koewacht en Klein Sinaai. Maar hij hoorde volk komen en hij was bang. Hij kroop in een spar met zijn vel. En nu kwamen er mannen onder die spar zitten en die hadden ergens gestolen zeker, dat weet ik niet. En die zaten onder die spar hun geld te verdelen en die kregen ruzie. Nu liet die man uit schrik zijn vel vallen en die rovers schrokken zo dat ze allemaal weg liepen. Die boer kwam beneden uit zijn spar en er stond daar een ganse baal geld. Hij pakte die baal geld en trok er mee naar huis, maar liet het vel liggen. Zijn buurman zei tegen hem: „Wa èdde gedoan mee au vel ?“ - „k Et verkocht veur een guële balle geld“ zei hij. Maar die buurman had ook een koe dood, en hij ging ook met dat vel naar de markt. Maar aja die kreeg er geen baal geld voor. En die twee burens kregen ruzie.

NEERPELT

Deze sage werd verteld op 24.6.1983 door O. Galens (° 1905).

Berenice De Caluwe gaf ter gelegenheid van de kermis 1983 en ter nagedachtenis van haar vader, Jozef De Caluwe onze bekende kunstschilder, een tentoonstelling met schilderijen, tekeningen, foto's en herdenkingsalbums in Davidse Meuln. Op de vooropening vrijdag 24.6.1983 ontmoette onderhavige heemkringer meester Galens. Bij het nippen aan een glaasje en het knabbelen aan een kaasje, kwam volgende sage te voorschijn. (Een tweede is te vinden onder Rodenhuize).

In Neerpelt werd in de jaren 1920 door de boeren het volgende verteld: In Lommel was er een grote heide de „Schrikheide” genaamd. Daar lagen grote venen in. Door verrotting kwamen daar gassen vrij, die in contact met de lucht fosforesceerden (licht afgaven zonder warmte) en als het waaide zweefden die vlammetjes weg van het veen over het land. En nu was er een voerman uit Lommel, een beer van een vent, voor wie paarden geen probleem waren, en die moest 's avonds op weg met zijn gespan om 's morgens in de stad te zijn. En die lichtjes dansten boven de vennen en de wind woei ze over het land naar de weg toe. En die voerman was wel sterk, maar hij geloofde in al die dingen (bijgeloof). En 's morgens hebben ze hem gevonden, een eind op die weg en hij zat in zijn wagen, dood, van schrik.

RODENHUIZE

Sage verteld door meester Galens op 24.6.1983.

Zie ook onder Neerpelt voor de omstandigheden der vertelling.

Ik ben geboren in Deinze, maar ben komen wonen in Rodenhuize toen ik drie jaar was. Toen woonden daar allemaal boeren. Maar die mensen waren zeer vriendelijk, want die kwamen 's avonds dikwijls naar ons om ons in te burgeren. En nu was daar een paard op een wei en dat had de balgpijn (buikpijn) en die kunnen daar zeer van af zien. En dat paard was uitgebroken en dat was gevallen op de weg. En nu was er een boer, die samen met een andere bij ons komen buurten was. En bij het naar huis gaan, het was donker, viel die boer over dat paard en kwam zacht op die balg terecht, maar zag niet wat dat was. En die is naar huis gegaan en daags nadien was zijn haar helemaal wit van de schrik.

RUISSELEDE (Doomkerke)

Sage verteld door Theofiel Cortvriendt (° 1899) op woensdag 25.5.1983.

Mijn zoon Lucien werkte in Ruisselede. Ik ging er soms wel eens voor een dag of twee naar toe. Terwijl hij op dienst was, ging ik soms wel eens wandelen. Ik kwam daar bij een boer terecht en ik zei tegen hem „Wa dingen ès da ier op a of, wad ès dadde ?” Want hij vroeg van wat streek ik was en ik moest hem vertellen hoe er hier (Zelzate) geboerd werd en wat er hier meest te winnen was. En hij zegt „Weette gij nie wa da da ès ?” - „Oe zoe kik da keunnen weten”, zeg ik, „'k benne kik van ier nie”. - Zegt hij „jongen, ge meugt er ne kiër in goan uër, moar 'k peize dat ij stinkt dat ij rot ès dienen gank. Dat ès nog nen gank van de BENDE VAN BAEKELANDT”. - 'k Zeg tegen hem „De bende van Baekelandt ?” Dat was een bandiet. Die deed geen moorden of die schoot niet of niet naar de mensen, maar die ging wel gaan stelen 's nachts met zijn kameraden, patatten of meel of graan of 't geen hij kon vinden of waar hij kon binnen geraken. En dat ging hij overdag uit gaan delen aan de arme mensen. Op de duur is hij dan toch gepakt. Hij is gestraft, maar hij heeft de guillotine niet gehad. Hij is blijven leven. Hij deed dat voor de arme mensen, want dat was ginder een wreed arme streek, schijnt het. Dat vertelde die boer mij waar die gang was waar dat hij (Baekelandt) zich altijd stak. Hij stak hem weg in een onderaardse gang. En dat was gelijk een heuvelke op die boer zijn hof, en hij wilde die put niet vullen omdat dat van hem (Baekelandt) was. Zegt hij „dat ès nog een gedenktiëken”. Dat was geen gang die doorliep, dat was een hol onder de grond. Die boerderij moet daar nieuw gekomen zijn na Baekelandt, want in zijn tijd stonden daar maar weinig gebouwtjes.

SAS VAN GENT

Sage verteld door Eugenie Van den Abeele (° 1902), verteld op 16 september 1983 in Sas van Gent.

Vader Charles Van den Abeele, geboren in Westdorpe 1864, was veerman in Sluiskil van Tweekwart naar Westdorpe, op het kanaal Gent - Terneuzen. In die tijd was hij eveneens beroepsvisser in het kanaal, iets wat we ons nu nog moeilijk kunnen voorstellen. De zuster van haar vader, Stefanie, hield de herberg waar de sage van Pijken Zot zich afspeelt. Charles en Stefanie woonden naast elkaar. Het café heette „de Lindeboom”. De Van den Abeeles waren honderd jaar overzetters.

* Eugenie heeft ook het verhaal gehoord van haar tante Stefanie dat er soldaten marcheerden op de zolder, maar denkt dat het dromen waren.

- * Tonne de hond zat in de Spaanse vesting (van Sas van Gent) aan een brugje. En hij sprong daar op de rug van de mensen. En hij bleef er op zitten tot aan Driekwart (tussen Sas en Sluiskil op drie kwart van de afstand en dichtst bij Sluiskil). Die hond bleef op die man zijn rug zitten tot aan Driekwart. En die zweette water en bloed, ge kunt dat denken zo een hond. En dan is die (hond) terug naar Sas gelopen. Zo is dat vroeger altijd gezegd. Het is al zo lang geleden dat er toen nog een brugje lag tussen dat water (aan de vesting) en het kanaal.
- * En als de boeren hun karn niet konden afkrijgen, was dat de schuld van de spoken. En de paters moesten er dan voor lezen (bidden) opdat ze hun karn zouden afgekregen hebben, de boeren. Maar ze draaiden ook margarine tussen hun boter.
- * Het gedicht over spoken (zie onder Kieldrecht) werd aan Eugenie verteld door haar tante Eugenie, zuster van haar vader, geboren rond 1870. Het is dus al een oud gedicht. Aardappelen stelen schijnt dan in de mode geweest te zijn, want toen één der zusters van een boerengezin oude jonkheden, aan Driekwart aan de overkant van het kanaal, na weken aardappelen uit hun kuil wilden halen, vond ze die leeg en op de deur stond de boodschap „boer Spruyt, uw put is uit, en als ze goed blommen, zullen we volgend jaar weer kommen“. Dat zouden smokkelaars geweest zijn, want die dierven alles.
- * Als de boeren hun karn niet konden afkrijgen dachten ze ook aan de kwade hand en dan liepen ze naar de bruine paters van Sluiskil. Soms naar Hulst. En als een kind de oude man had, dan was dat natuurlijk ook toveren en dan liepen die ouders ook naar de paters en dan moesten die negen dagen lezen. En normaal was dat kind dan genezen.
- * Er is een weerwolf geweest in het Sas. En die had een vel van een grote hond en daar liep hij mee rond en ze hebben dat vel gevonden en verbrand en hem hebben ze een duchtige klopping gegeven, hem afgeranseld dat het wreed was en dan was het gedaan.
- * Lichtjes dat waren zieltjes van ongedoopte kinderen. En van harde slagen op de deur, zodat de mensen niet dierven buitenkomen heeft ze ook nog gehoord.
- * En aan het café Tweekwart hoorden ze 's avonds altijd roepen „Paddehok, paddehok“ en als ze buiten kwamen was er nooit iets te zien. En als ze weer binnenkwamen was het weer hetzelfde gedonder.

SINAAI

Sage verteld door Leo Van Kerckhove in 1981.

Op Sinaai was er daar ook iets. Binst dat die mens in de vespers zat, hij had ook slechte boeken, was dat meisen (de meid) in dat boek aan het lezen gegaan. Hij wierd het gewaar en hij ging naar huis, maar 't was te laat. En dan moest hij - er zat een hele vlucht kraaien op zijn hof - en hij moest die werk geven. En hij goot een ganse zak graan uit. Op de tijd van vijf minuten was de volledige zak graan weg. En weet ge waar hij daarna dat goot ? Hij goot dan een zak lijnzaad in hout (mijt).

Dat was ook weg. En dan goot hij melk in karnemelk en die konden ze niet scheiden. En ze waren weg. En alle jaren op dezelfde dag schijnt het, spookte dat daar. Aardige dingen die dan gebeurden.

SLUISKIL

Verteld door de heer Charles Van den Abeele uit Sluiskil op 4.8.1983. Mijnheer Van den Abeele werkt op de CPC te Sas van Gent.

Deze sagen werden niet op band opgenomen en ook niet opgetekend, ze worden hier naverteld uit het geheugen.

1. In Sluiskil hadden mijn grootouders een herberg aan de overzet. Er kwam daar soms raar volk. Er was eens iemand in de herberg, ze waren aan het kaarten, en die vroeg cognac. „Wacht we zullen om een fles gaan in de kelder” zeiden ze. Maar die man zei „Da’s niet nodig, Pijken Zot zal er om gaan. Geef me eens een boek kaarten”. Ze gaven dat. Hij zei „trek pijken zot en die gaat er om”. En hij trok één kaart en dat was pijken zot van de eerste keer. En die ging in de kelder om die fles cognac. Dat heb ik horen vertellen van mijn groottante toen ik zes jaar was. En ze hebben dat echt gezien.
2. En in diezelfde herberg was er een bezoeker die lachte om het kwaad. En hij ging buiten. En diegene die over het kwaad verteld had zei „die is nog niet thuis”. En ‘s morgens stond die man (die gelachen had) weer voor de deur van de herberg en hij had de ganse nacht rond gelopen en hij was niet thuis geraakt.
3. En dan heb ik nog horen vertellen van een huis waar ze het leger over de zolder hoorden marcheren.
4. En achter het huis was er een vlierstruik en daar zat een vrouw in met lederen tanden.

WACHTEBEKE

Sagen verteld door een Wachtebeekse begin 1984.

Hetgeen ik nu ga vertellen heb ik zelf weten gebeuren.

Dat was hier een huishouden en dat waren arme werkmensen en er werd een kind geboren. En een buurvrouw, die er maar een huis of drie af woonde, ging er naar toe. En achteraf werd dat kindje ziek, en dat stierf. En zo heeft ze vier kinderen achterrote (na elkaar) gehad. En alle keren had diezelfde vrouw daar in huis geweest, en ze staken dat daarop ze heeft ze betoverd. Jamaar de vier oudste kinderen, en de drie die er op volgden bleven leven, maar ze lieten haar (de buurvrouw) niet meer komen. Die toverheks had zelf ook kinders. Kwets kon ze wel toveren. Maar als ge zo iets tegenkomt....

Nog van toveren ? Ge zoudt er gij veel gehad hebben die een laken over hun kop zouden gesmeten hebben, of met een uitgeholde raap met een lichtje in zouden gezwaaid hebben, om de mensen bang te maken. ‘t Was al toveren. Maar van als ze zo bang niet meer zijn, de mensen, is de toverij weg.

Sagen verteld door Gerard Van Kwikkelberghe (° Wachtebeke 1912) op maandag 13.2.1984.

- * Ik heb nog gehoord als ge met vieren zit te kaarten en als gij persoonlijk wat krachten bezit, magische krachten kunt bezitten en ge een beetje gestudeerd heb in die prullen en ge zit aan tafel en die drie andere hun handen op tafel en ge ziet dat. En die gene die die krachten bezit die legt zijn handen ook op tafel, dan kan hij die kaarten lezen van die andere drie. Hoeveel kaarters zijn er niet, die met hun kaarten in hun handen zitten en met beide handen op tafel liggen ? Ik heb het nooit ondervonden en 'k hecht er geen geloof aan ook.
- * Van de weerwolf of Osschaart ? Ja, daar heb ik nog horen van vertellen, die sprong op uw rug en ge moest die dragen. Dat gebeurde hier op de weg om naar Ramonshoek te gaan. Maar 'k geloof wel dat ze hem eens afgerammelt hebben met een riek.
- * Van die brand in de Overslag, dat de pastoor de wind deed keren ? Dat heb ik de oudjes nog horen zeggen. Dat was bij Van Holle alleen niet. Dat brandde eerst hier langsheen de watergang. Steenputs weet ge wonen. Dan hebt ge die grenspaal en daar zijn die stallen afgebrand, daarnaast zijn die stallen afgebrand, dat was van Maurice Migom zijn thuis dan en terzelfdertijd is er brand uitgebroken ginder bij Van Holle in die schuur. Dan was er die brandweer van Zuiddorpe, die moest dan komen en dan moesten die boeren allemaal om water rijden ginder in Keizersputte. Dat waren dan nog pompen met de hand. Dat heb ik gezien.

VERTELSELKES verteld door mevrouw Madeleine Allonsius (° Assenede 1915) op zaterdag 22 januari 1983.

Mevrouw Allonsius hoorde deze verhalen van haar moeder, die ze zelf had van haar moeder of van een familielid. Moeder en grootmoeder konden lezen, maar hadden geen boeken in huis, zodat deze vertelsels al enkele generaties mondeling overgeleverd worden. Deze vertelselkes hoorde ik zelf toen ik vijf jaar oud was, want toen reeds (43 jaar gelede) was ik bevriend met haar zoon Henri. We hebben dikwijls aan haar lippen gehangen want mevrouw Allonsius is een geboren vertelster, die haar toehoorders ongemeen kan boeien.

Haar moeder heette Martina Gauwe en was van aan de „spoorweghuisjes” in Wachtebeke (uit de Statiestraat ?) en geboren rond 1880. Haar vader Theofiel Allonsius was van Overslag.

RUTSEBOLLEKEN

Er was eens een boerke en dat waren arme mensen en 't was een klein boerken en hij moest naar 't veld rapen gaan trekken. En hij ging met zijn kruiwagentje naar het land en als hij al een half kruiwagentje uitgetrokken had, trok hij een rutsebolleke mee. „Oe ja” zegt hij tegen zijn eigen, „da zal goe zijn zie. Zamme van de middag ne kiër een goe soepken ènne, want aja oe lange ès da al leen damme wuldre al vliës geeten èn”.

WAT IS DAT EEN RUTSEBOLLEKEN ? - Aja een beestje, een beestje.

En hij ging naar huis, hij liet zijn raapkes in de steek en hij naar huis. En hij riep zijn vrouw „Vrauë ! Vrauë ! kijk ne kiër iere wa da'k ier èn, een rutsebolleken, doar moeë soepe van koken”. - „Aja, 't ès goed”. Maar 't was zo maar een sukkel van een vrouw „Ja, da's wel” zei hij. 't Boerke ging weerom naar 't land. Maar als 't boerke weg was, zegt ze „Ja, da's ammal goed en wel, soepe van koken. Moar 'k moe 'k ik da beestjen duëd doen. Moar oe moe 'k ik da duëd doene ?” En zegt dat beestje „Vrauë wille 'k ik et au ne kiër liëren ? Oe daë da moet doen ?” - „Jaug”. - „Allei, leg-d-a ier ne kiër mee au uëfd op da planksen”. En ze legt zich met haar hoofd op dat plankje en hij pakt het kapmes en hij kapt haar kop af en hij kookt van de vrouw soep. Zo Rutsebolleken bleef in huis, 't boerke kwam, 't was twaalf (uur) en hij riep „Vrauë !” Geen spraak. „Vrauë, woar zèè ?” Geen sprake. „Ja” zegt hij, „'t keun mij toch nie schillen, 't riekt ier goed, 'k goa 'k ik mijn soepken moar opeten”. Zo als hij aan de tafel zat, hij at zijn soepken en in één keer hoort hij uit de schouw daar „G'eat soepe van a vrauë, g'eat soepe van a vrauë !” Zegt hij „Allei wad ès da na ? G'eat soepe van au vrauë !” Hij ging in de schouw kijken, 't was Rutsebolleken. „A boerken” zei hij, „g'èt gepeisd van mij nen kiër in soepe te koken, moar ge zijt er nie, a vrauë zit in de soepe !” - „A wacht, 'k zal a krijgen !” En hij (de boer) wil in de schouw gaan, maar dat gaat niet. Maar hij had een grote hond. Zegt hij tegen zijn hond „Max, stelt a buiten, 'k zalle kik ier in de schauë koteren, en Rutsebolleken zal deur de schauë springen, in gij knapt èm ee”. Zo die hond die verstond dat en die ging naar buiten, hij ging hem buiten gaan stellen. Zo 't boerke begon in de schouw te koteren en Rutsebolleken altijd maar lachen „Boerken jong ge zij mis, ge zij mis, ge zal mij nie èn. 'k Ben weg, salu !” en hij wilde buiten springen, maar Max stond daar en Max knapte Rutsebolleken beet, kwam bij 't boerken. „Kijk”, zegt hij, „Na zalle kik ne kiër soepe koken van a”. En daar achter heeft hij het de kop afgekapt en heeft hij soep gekookt en dan onverwachts kwam zijn vrouw weerom. Onverwachts kwam zijn vrouw weer uit de soep. Door het feit dat Rutsebolleken in de soep ging, kwam er de vrouw uit.

Maar nu ken ik nog een groot hoor, van

JAN MET ZIJN IJZEREN STOK

't Was een keer een jongetje en die werkte bij een smid. Maar aja vroeger was dat de mode dat ze moesten werken voor de kost ee. Maar dat begon dat jongetje toch te vervelen. 't Begon al wat groter te worden, 't begon al vijftien, zestien, zeventien jaar te worden en hij had nog nooit een frank gezien van zijn werk. Zegt hij tegen die smid „Kijk, 'k è al zuëveele gewirkt, in 'k en è nog nooit giënen frang gad, moar weette wa da'k na ne kiër zoe willen ? Loat mij nen kiër nen ijzeren stok maken”. - „A ja”, zegt de smid, „as't da moar en ès, maakt da moar, nen stok”. Maar dat manneke maakte hem een stok, maar er kroop een hele wagen ijzer in, in zijn stok. Zo ge moet niet vragen wat voor een stok dat was. „Hoo” zegt die smid, „moar oa'k da moeten weten, oa'k da moeten weten, da oaë nie meugen doen zille, ezuë nen langan ijzeren, moar da keun nie zijn !” - „Ja jonk”, zei hij (de jongen), „g'èt mij gezeid da'k mij nen stok meuge maken, awel 'k è iënen”. Goed. Zegt hij „Kijk smid, na zijë bedankt in na goa'k ne kiër de wiërelld goan verkennen”. - „Ge goa mij verloaten” zegt de smid. „Joaëk” zegt hij, „'k è na zuëveel joaren gewirkt, g'èt geproffeteerd van mij, na goa'k de wiërelld goan bekennen”. „Allei” zegt hij „da moeë weten”. Zo hij trok op reis met zijn klutske op zijn schouder en met zijn stok, die was van

ijzer. Als hij een eind gegaan was, een dagreis gegaan was zag hij daar een op straat liggen met zijn oor op de grond. Zegt hij tegen die man „Moar wa ligde gij ier te doen ?” - „Zwijgt” zegt hij, „’k Ligge te luisteren of damme op giënen anderen wiërelde zijn”. - „A keunde gij da uëren ?” zegt hij - „Joaje’k” zegt hij, „moar azze’k mijn uëre op den grond legge, uëre ’k of damme wuldre nog op den goeën wiërelde zijn. Moar woar goaë gij noar toe ?” - Zegt hij (de jongen) „’k Goa de wiërelde rond”. - Zegt die andere „Meuge’k ik meegoan mee a ?” - „A bajau’g” zegt hij, die ijzeren stok, „goa moar mee”. Allei ze trokken met hun tweeën, al schuifelend waren ze weg. En als ze een dagreis alle twee gegaan waren, zagen ze daar in een keer ene altijd maar in de boom kruipen, uit de boom kruipen, in de boom kruipen. Zeggen ze „Wa zoe den dienen doar doen ?” Ze gingen er naar toe. Zeggen ze „Mijnen vriend, wa doeë gij iere ?” - „Jonk”, zegt hij „’k klauvere lijk een kat ee, uit den buëm in in den buëm, da ès veur mij niet. ’k Keune klauveren lijk een katte. A woar goaë gulder noar toe ?” - „De wijë wiërelde in”. - „A zoe ’k meugen meegoan ?” - „A” zeggen ze, „ja”. Allei met hun drieën trokken ze de wijde wereld in. Maar ja vroeger was dat allemaal te voet, er was geen vervoer. Ze waren dagen en dagen gegaan en ze hadden zich wat eten meegedaan, maar dat raakte op. „Allei”, zegt hij tegen die ene, en ze begonnen de bossen en de wouden in te gaan, „luistert ne kiër, zoeme wij nog wel op den goeën wiërelde zijn ?” Die ene legde zich met zijn oor op de grond, luisterde eens „jaja”, zei hij, „zijme nog goed uër !” - „Allei” zegt hij tegen die andere, „kruip gij ier ne kiër in dienen grüeten buëm in kijk ne kiër of daë... niet en ziet”. Hij in die boom gekropen. „Ja” zegt hij, „gintre guël verre, guël verre zie kik een klein uizeken stoan”. - „Allei” zeggen ze, „goeën moed veuruit goame noar da klein uizeken”. Maar als ze aan dat klein huizeken waren, bleek dat een kasteel te zijn, maar van verre leek dat een klein huizeke, maar ’t was een kasteel. „Allei” zeggen ze, „eindelijk goame toch ne kiër eten in drinken, in ons ne kiër uitrusten”. Ze belden; er werd niet opengedaan, ze belden nog een keer, ’t wierd niet opengedaan. „Ho” zegt die met zijn ijzeren stok, „na ès’t mij verliëd zille, zuë veel onger èn”. En hij zet zijn ijzeren stok tegen de deur en de deur stuikte in. Zo ze zaten binnen, maar dat was zo een vreed aardig kasteel. Dat was zo gelijk stil en ze hoorden van ver zo gelijk geluiden. Ze zeggen „’t Es ier nie pluis, we goam’ier moar weg, we goame ’t kastiël doar vuërder pakken”. ’t Stond daar verder nog een kasteel. Zo ze gingen uit dat kasteel en ze belden aan het ander. Maar Jan wachtte niet en zette van de eerste keer zijn stok tegen de deur en de deur viel in. Er kwam daar een oude vrouw „Oe vriend, vriend toch wa doeë toch, wa doeë toch ?” - „A madam jonk” zegt hij, „’k miëndege kik da da ier uëk een kastiël woart da nie beweund woart. Emme doar oan da kastiël ne kiër geweest en da woar...” - „Oe, zwijg mij van da kastiël, want doar spook et. A” zegt ze, „mijnen vriend wa zoeë willen ?” - „Madam, wa eten in wa drinken, want we zijme uitgeöngerd; èmme weken en weken in weken in dagen gegoan”. - „Allei kom moar binnen, kom moar binnen”. Dat was een brave madam en ze kregen daar eten en drinken. En zegt Jan „Moar madam, g’èt doar verteld van da kastiël, wad ès da doare ?” - Zegt ze „Jonk” zegt ze, „op nen zekeren dag ès mijn dochter gestolen in van tan af in ès ’t doar in da kastiël beginnen spoken”. - „Ja” zegt Jan. „In niemand die doar wil inweunen”. - „A” zegt Jan, „zoeme wij nie meugen weunen mee ons drieën ?” - „A zoeë durven ?” - „Bajam zoeme van eiges durven”. - „Awel” zegt ze, „’k ben guël kontent”. Dat was ook haar kasteel, van die madam. „Ge meug jagen in ons bosschen zuëveele daë wilt, in alle dagen meugde om uldren pap in melk kommen. Zuë ge meug weunen veur niet in ge meug al doen daë wilt, as g’er moar in goat goan weunen !” Awel ja ’t is goed. „Allei”, zeggen ze, „w’emme ier toch al zuëverre gegoan, èm al zuëveele van den wiërelde geziene, goam ier nog moar een tijdschen blijven in ’t kastiël”. Allei er werd lotje getrokken, wie dat er moest thuiswachten voor te koken en de twee andere gingen gaan jagen voor wild. Maar als ’t twaalf uur was moest die ene de klokken luiden, ’t was toen nog met de klok in de toren van dat kasteel en dan wisten ze dat het twaalf was en dat ze naar huis moesten komen. Zo de ene ging om de melk en kookte pap en als zijn pap gekookt was stond er daar in een keer zo een bultje. Zegt dat bultje „Mijnen vriend zoe’k oasteblijf giën talluërken pap mee nen bootram keunnen krijen ? ’k Ben toch zuë ongelukkig in ’k è toch zuëveel ongre”. Hij keek zo eens „Och mijnen vriend” zegt hij, „zet a moar oan taafle, ’k zalle kik a ier wel een taluëre pap geven”. Zo dat manneke zette hem aan tafel en hij wilde eten en hij liet zijn lepel

vallen. „O” zegt hij, „vriend, wilde mijnen lepel ne kiër oprapen, want ‘k bën zuë ongelukkig, ‘k en keune nie”. - „Oas ‘t moar dad ès” zegt hij en hij bukt zich en hij wil zich bukken en dat bultje springt op zijn rug en hij geeft hem zoveel slagen en slagen als hij maar wil, dat hij daar blijft liggen. Maar die twee jagers, ze zeggen „Moar jongens toch, da moe toch al lange twolve zijn, en der ès nie geluid”. Ze hadden nog geen horloge of niet maar ze zegden „Goame toch moar ne kiër goan kijken, wa dat er ginter goand’ès”. En ze kwamen binnen en ze zagen hem daar liggen. Hij kon niet op van de slagen. Zeggen ze „Wad ès ter ier gebeurd ?” - „Ho” zegt hij, „‘t spookt ier in da kastiël. ‘k Kooktegen mijnen pap in ‘t kwam doar ezuë een klein manneken mee een bultshen in da ee mij ezuë afgetroefd”. - Degene die zo goed kon luisteren naar de andere wereld had eerst gemoeten, maar nu moest die die kon klauteren lijk een kat de tweede dag thuisblijven. „Moar” zegt die die kon klauteren lijk een kat, „van een bultshen allei, loaten sloane. ‘k Zoe’t ne kiër willen zien geluëve’k. ‘k Zalle kik morren wel ne kiër zien”. De ander was zo ver hersteld dat hij kon meegaan. De andere kookte zijn pap, ‘t zelfde vooruit, bultje kwam, zijn lepel laten vallen en hij kreeg nog meer slagen dan de andere. De twee jagers zeggen „ja, ‘t ès weeral loate, ter wor nie geluid, ‘t zal weerom ‘t zelfde zijn. Goame goan kijken”. Ja, hij lag daar „O, na moe ‘k et geluëven” zegt hij, „want ik è slagen gad, ik è slagen gad, van ezuë een klein manneken. Wa dat er ier ommegoat, da weette’k nie”. Zegt die met zijn ijzeren stok, Jan „Morren ès ‘t mijnen toer, ik wachte morgen thuis in ik kooke ‘t eten morgen, zamme zien”. Die twee gingen gaan jagen. ‘t Bultje kwam „Oe mijnen vriend, krijg ek asteblijf een talluërken pap weere ?” - „Jag” zegt Jan, „zet a moar oan taafle”. Zo hij liet weerom zijn lepel vallen, de lepel weerom willen oprapen, ‘t bultje sprong weerom op zijn rug, maar Jan pakte zijn ijzeren stok en sloeg op zijn rug en ‘t bultje zijn oor hing af. En ‘t bultje weg al schreemend en al roepend en overal bloedsporen en in de eetplaats lag er zo een grote blauwe steen. Daar was het in gesprongen, daar gingen de bloedsporen. Het werd twaalf, ja er werd geluid, er werd geklept zille. „Ja” zeggen ze, „hij mee zijnen ijzeren stok den dienen keun van eiges veel miër of wuldre. Allei goame goan eten, we zamme’t wel uëren”. Ze kwamen thuis. „Ja” zegt Jan, „‘t ès woar, moar achter den middag wordt er ier gezocht wa dat er ier goand’ès”. Zo achter de middag, als ze gedaan hadden met eten, volgden ze het bloedspoor tot aan de grote steen. Zeggen ze „Wa zoe da ier zijn ?” Ze begonnen aan die steen te trekken, het ging in het eerste niet. Maar dan met al hun macht begonnen ze te trekken en ze kregen er de steen af. En dat was een grote diepe donkere holte. „Kijk” zegt Jan, „doar moet er iets zijn da nie zust ès. Goame lootsen trekken, goame kijken wa dat er doar in zit in we moem et weten”. Lotje getrokken, de dienen die kon luisteren naar een andere wereld, was natuurlijk weerom eerst aan de beurt. „Moar” zeggen ze, „oe goame da doen ?” - „Awel” zegt Jan, „kijk. Een gruëte mande pakken, mee een gruëte stirke kuërd an in oas ge schoaj begint te worren, oas ge nie miër weet woar daë zijt, ge moet moar schudden in we trekken a omuëge”. Allei die stapte in de mand, ze lieten zakken maar als het zo een minuut of tien gezakt was, werd er geschud. Ze trokken hem omhoog. „Allei wad ès’t ?” - „Jonk, jonk” zegt hij, „tès doar zuë donker in zuë diepe, ik ben schoaj, ik engoa nie miër”. Die die kon klauteren lijk een kat, moest in de mand. Maar dat was ook natuurlijk een minuut of tien of vijftien nog, maar die schudde niet, die kroop langs de koord naar boven. Zegt hij „jonk, lijk da mijnen moat gezegd eet, ‘t ès doar nie menselijk, ‘t ès doar zuë donker”. - „Allei”, zegt Jan, „‘k zalle kik goan”. Jan stapte in de mand en Jan pakt zijn stok, maar door ‘t gewicht brak de koord af en Jan zzzzzzzut naar beneden. Ze stonden daar die twee. En Jan kwam op de grond terecht en hij zag daar een deur. Zegt hij „‘k Goa die deur open doen”. Hij deed die deur open. In ‘t begin zag hij nog niets, ‘t was donker, maar hij hoorde in een keer zeggen „O vriend, vriend goa ier weg, want de draken zallen kommen in die zallen a verslinden”. En door de duur zag Jan dat er daar op de divan een schoon meisje lag. En zegt Jan „Doar moeë giënen schrik van èn, ‘k è mijnen ijzeren stok”. - „Ja, ja moar” zegt ze, „‘t zijn drei draken, iënen mee vijf koppen, iënen mee zes koppen in mee zeven koppen”. - „‘t ès niet, „zegt Jan, „‘k zalle kik a wel beschirmen”. Ja, een beetje nadien kwam er een draak af al snuivende „Fffie ‘k rieke menschenvliës, ‘k riek ier menschenvliës”. Jan begon met zijn stok te zwaaien en sloeg de vijf koppen achtereen dood, af. De draak lag daar. „Kijk” zegt hij tegen dat meisje, „zieë da ?” - „Oe, jamoar”, zegt ze, ‘t zijn der tan

nog twië, moar 'k peize daë dedie nie miër ankeunt want 't zijn toch zuëke luëlekoarts''. Allei de tweede draak kwam af. Ook blazen en „ffsië ffsië, 'k rieke menschenfliës''. Jan mee een loopke en met een zwaai alle zes de koppen af. De draak lag daar. „Ja'', zegt dat meisje, „'t zijn der twië moar na mee zeven koppen, ij keund a langs alle kanten pakken, ge zul nie keunnen''. - „Ja'', zegt Jan, „'k zalle mij installeren''. Hij stelde zich tegen de muur en ja de draak kwam met zeven koppen, blazen blazen „pfff pffff menschenfliës, menschenfliës''. Jan begon te zwieren, hij kon hem niet pakken al achteren en op één twee drie waren alle zeven de koppen afgeslagen. „Hoo'', zegt dat meisje, „na benne'k al blijë, moar we zijm'er nog nie vanaf zille'' zegt ze, „want 't ès ier nen guëlen koer mee bultshes''. - „Ja'' zegt Jan, „moar a kik die draken keunne versloan, zoe kik die bultshes nie keunnen... ?'' - „Oe 't zijn der zuëveele'' zegt ze, „'t zijn der zuëveele''. - „A'', zegt hij, „wie zijë gij ?'' - Zegt ze „'k Benne gestolen deur een bultshen in 'k weune in da kastiël doarneevens''. - „Allei'' zegt Jan, „goame proberen deur die bultshes te goan''. Hij deed zo een val open en op een koer daar ergens beneden zag hij wel honderd bultjes. En hij hoorde in een keer zeggen „Oe loat ons luëpen, loat ons vluchten, want 't ès den dienen die mijn uëre afgeslegen eet''. Die zat er ook bij. Jan zegt „'t ès ier nie te vluchten, 't ès ons uit 't èlpen of 'k sloa ammal ulder uër af''. - „Allei Jan vriend, we goame 't doen, we goame 't doen, we zamm'uldre èlpen. Kijk'' zegt hij tegen die ene, „goa gij om da kerren mee da ezelken in mee die èspe. Want'', zegt hij, die ene, „alle kiëren da da ezelken I-A zegt, moe da een schel èps èn, of anders valle't beneen''. Zo dat meisje met Jan gingen op dat karreken met dat ezelken en dat ezelken kroop naar boven. En alle keren als dat ezelken I-A zei, een schel hesp, I-A een schel hesp, I-A een schel hesp. Het was hoog en op de duur ze waren bijna boven en ze hadden geen hesp meer. Zegt Jan „Da zoe na toch te spijtig zijn, da zoe na toch te spijtig zijn, veur na nog moeten beneen te vallen'', zegt hij, „wacht !'' Hij pakt zijn mes en hij snijdt een stuk van zijn hesp af en hij geeft dat aan dat ezelken en ze zijn daar boven. Maar die twee stonden daar nu verbouwereerd te kijken dat hij daar nu met een ezelken met een karreken was en met zo een schoon meisje. Zeggen ze „Wad ès ter gebeurd ?'' - „A da ès doar ammal tuëverèë in spokerèë beneen'' zegt Jan, „doar zijn wel onderd bultshes''. - „Jamoar'' zegt dat meisje, „ik weette iemand die da keunt ongedoan maken, want da zijn ammal betuëverde prinsen die doar zitten''. - „Jamoar'', zegt Jan, „doar moeme tans noar toe goan ee ?'' Ze gingen er naartoe, bij een vrouw en die zei daar wat toverwoorden en dat waren alle prinsen van alle landen, en die waren daar lijk dat meisje allemaal tesamen gebracht door een tovenaar, dat weet ik zo goed niet meer. En dat werden allemaal schone prinsen en alleman was zot van dat meisje en ze wilden daar allemaal mee trouwen met dat meisje, die prinsen. Maar zegt dat meisje „'k Trauë moar mee iënen in da's den dienen da mij gered eet''. Zo ze zijn dan naar haar thuis gegaan. Zo die ouders waren enorm kontent dat ze hun dochter weer zagen. Zo dan alles verteld en ze zegt „Kijk moedre ik trauë mee Jan''. - „Aja'', zegt die moeder, „ge keun nie beter doen. In ge meugt 't kastiël na èn, dadde, want al de tuëverèë ès weg, spokerèë ès doar weg. Guldre meug doar goan weunen, in die andere twië krijgen ier een schuën uis in ze meugen ier weunen an ze willen''. En ze zijn daar gebleven. Zo Jan is getrouwd met de prinses. En 't was geen Jantje met den ijzeren stok meer maar 't was Jantje van 't kasteel. (Hoe Jan dat stuk uit zijn bil terug kreeg, heeft mijn moeder niet verteld ! Die vrouw die hen gered heeft, onttoverde al die prinsen, die allemaal terug keerden naar hun land, en als bultjes zijn ze allemaal door die vrouw plotseling boven gekomen van onder de grond.)

DE BLINDE KONING

't Was nen keer een koning en die had drie zoons. Maar nu komt er op zekere dag een leurder aan de deur. Zo hij vraagt of er iets te repareren is, of te maken is, of te verkopen is. „'k Zal het eens vragen aan de koning''. - „Maar'', zegt de leurder, „heb ik gehoord dat de koning blind is ?'' - „Ja'', zei de knecht. „Hoe wil hij nu toch blind zijn'', zegt hij (de leurder). „Ja maar'', zeggen de zoons (de prinsen), „we hebben al overal gelopen, en overal en alles gedaan, maar niets kan er ons vader helpen en niets kan er zijn dat hem doet zien '. Zegt die leurder „Ik weet iets, maar 't is gevaarlijk. Maar als ge dat kunt volbrengen zal uw

vader zien". Zo ja hij moest binnen komen en hij moest dat tegen de koning vertellen dat ze naar een vreemd land moesten gaan en in dat vreemd land stond er een kasteel en in dat kasteel was er een schoon paardje, een gouden paardje, een gouden waterke en een gouden vogelke. Maar in de kasteel was er ook een vuil paardje, een vuil waterke en een vuil vogelke. „Maar", zegt hij, „ge moogt dat schoon niet pakken, want dat is geen avance, ge moet in dat kasteel binnen breken en ge moet al dat vuil is kunnen te pakken krijgen. En als ge dan thuis komt, dan zal 't paardje i-aën, 't waterke zal lopen en 't vogelke zal schuifelen en uw vader zal zien". A dat was goed, afgesproken. De ene zoon ging weg. De leurder had ook nog gezegd „Ge zult veel hindernissen tegenkomen onder uw weg, onder andere staat in die bossen een herberg. Maar in die herberg moogt ge niet binnen gaan, want als ge daar binnen gaat, geraakt ge er nooit meer uit". - „Jamaar", zeggen ze, „we zullen wij daar niet binnen gaan". De oudste zoon, die ging op weg, pakt een paard, 't was te paard nog, en hij was weg. Als hij dagreizen gereden was, komt hij in dat bos en zag daar een vos. Zegt dat voske „Vriend", zegt hij, „kijkt, 'k zal u één ding zeggen, ga naar dat kasteel, pak het vuil maar ga nooit niet binnen in die herberg. Ze zullen u roepen, maar gebaart dat ge het niet ziet, want ge zijt verloren". - „'k Ga ik dat niet doen", zegt hij. Zo ja hij was aan het rijden, hij komt aan die herberg en daar was veel volk en plezier dat er was en ze klopten „en kom een keer binnen, kom een keer binnen, 't is hier veel plezier, er is hier leute". - Zegt hij „Wat kan er hier nu aan zijn, als ge ze allemaal ziet staan en plezier en leute. 'k Ga toch eens kijken wat er gaande is". Hij ging binnen. Maar 't werd twee maanden, 't werd drie maanden de zoon kwam niet af. De tweede zegt „Kijk vader, ik ga gaan". Zo 't zelfde gedaan, kwam weerom in 't bos terecht, de vos zegt het weerom, hij zag zijn broer staan. Zegt zijn broer „Vriend kom een keer, kom, kom, kom, want 't is hier plezierig, 't is hier plezier". - „Kijk", zegt hij, „'t is van geen wonder dat hij naar huis niet en gaat, hij zit hier in 't plezier". - „Kom maar binnen !" Hij ging binnen. Eén maand, twee maand, drie maand niets te zien. Zegt 't jongste, dat was een jongetje en 't was een beetje ziekelijk „Kijk vader, ik ga dat doen voor u". - „Maar mijn manneken", zegt hij, „gij die zo teer zijt en uw twee broers die zo sterk zijn. Zult gij nu die reis volbrengen ?" - Zegt hij „Komaan". Hij pakte een paardje en hij was weg. Als hij aan het bos kwam, zag hij daar het voske. „Kijk", zegt 't voske tegen hem, „'k zeg het u lijkt dat ik het aan uw twee broers gezegd heb. Ge gaat daar een café zien, uw twee broers gaan daar staan en uw twee broers gaan u roepen, maar ga niet binnen want ge zijt verloren. En als ge af komt van 't kasteel, gaan uw twee broers buiten hangen, verlost ze niet anders zijt gij verloren". - „Neen ik" zegt hij, „'k zal 't niet doen". Zo hij reed voort en hij kwam aan dat café en zijn twee broers roepen en roepen en roepen maar dat manneke zegt „'k ben voort". En hij reed voort naar dat kasteel. En 't was nacht en hij sloop 't kasteel binnen en hij kwam in een grote kamer. Goud, vuil. „'t Is toch zonde", zegt hij, „dat schoon hier laten staan en dat vuil meepakken". Zegt hij „'k ga dat schoon pakken". En hij pakte 't schoon. Maar dat paardje begon te i-aën, 't waterke begon te lopen en 't vogelke begon te zingen dat de bewaker kwam. En 't manneke schoot zich ieverans achter. De bewaker zei „Wat is er hier gebeurd, dat 't al begint te...". Hij keek overal eens rond, maar 't schijnt dat hij dat jongetje niet en zag, en hij was weg. En dan pakte dat jongetje al dat vuil was, 't vuil waterke, 't vuil paardje en 't vuil vogelke en hij sloop naar buiten. En als hij dan terug kwam, hingen zijn twee broers buiten. Ze zeggen tegen hem „Alstublieft broer verlost ons, verlost ons, verlost ons hier, want anders moeten we sterven". „Ja" zegt dat manneke, „nochtans heeft dat voske gezegd dat ik niet en mag, maar uw twee broers zo laten hangen, 't is nogal erg, 'k ga ze verlossen. Dat kan nu toch geen kwaad". En hij verlost ze. En ze zetten zich op hun paard. Ze hadden twee paardjes dan, dat van het kasteel en dat andere dan. Maar zeggen die twee tegen elkaar zo „Wat zal ons vader zeggen ? Dat ons jong broertje, dat zo jong is dat daar kunnen pakken heeft en dat wij als grote volwassene mensen niets kunnen doen hebben". Zeggen ze „A, ge weet toch wel dat er daar zo een grote put ligt in het bos, willen we hem daarin smijten ?" - „Ja !" Zo gezegd zo gedaan. Ze zeggen tegen hem „Allei zet u hier maar voor ons". En hij zette zich voor ene, maar als ze aan die put kwamen, pakte die ene dat manneke beet en smeed hem in de put. En ze waren weg naar huis. Ze kwamen thuis die twee, maar 't vogelke schuifelde niet, 't paardje zong niet en 't waterke liep niet, en de koning zag

niet. „Kijk“, zegt de koning, „en waar hebt gij nu gezeten ?” - „Jamaar vader, wij zijn verkeerd gereden, hoe wij daar terecht gekomen zijn (vertelster herinnert zich niet meer juist wat ze verzinden dat ze moeten doen hadden)”. - „A hebt ge uw broerke niet gezien ?” - „Nee, die hebben we niet gezien”. Maar intussen was 't voske daar gekomen en had gezegd tegen dat manneke „Wat heb ik u gezegd, dat uw broers u zouden vermoord hebben hee ? Maar allei”, zegt hij, „ge zijt een wreed braaf manneke, 'k ga u uit de put helpen”. Zo 't voske sprong in de put en dat heeft klauwkes hee.” En hangt gij u aan mijn staart” zegt hij. Zo dat manneke hangt zich aan zijn staart en dat voske kroop omhoog, de put uit en 't manneke was boven. „Kijk“, zegt hij (de vos), „nu moet ge niet direkt naar huis gaan, want uw broers zouden u nog vermoorden, moesten ze het weten. Maar nevens uw kasteel woont er een schoenlapper hee ?” - „Ja 't” zegt dat manneke. „Awel, ge gaat daar gaan werken en ge zult zien, ze zullen er moeten zijn voor die paardjes. Maar verkleed u, dat ze niet zien dat gij het zijt”. Zo dat manneke verkleedde zich, liet zijn baard groeien, een bril op en wat weet ik allemaal en ging zich gaan verhuren bij die schoenmaker. Maar op zekere dag waren die garelen van die paarden kapot en die schoenmaker maakte dat ook. Zeggen ze „Dat uw knecht eens komt en dat hij die zadels eens maakt van onze paarden”. - „Aja”, zegt de schoenmaker, „'t is goed”. Zegt hij tegen zijn knecht „Ga naar 't kasteel en maakt die garelen en die zadels van die paarden daar eens”. Zo dat jongetje kwam binnen en in een keer, dat jongetje stapte binnen, begon dat paardje te i-aën, 't waterke begon te lopen, 't vogelke begon te zingen en de koning zag. „Allei”, zegt hij, „wat is dat nu, 'k zie nu”. En zo lang dat dat jongetje daar omtrent was kon hij zien. Maar jongetje weg, werd hij weerom blind. Zegt hij „Dat is toch verdacht !” Zegt hij tegen zoons „Roept eens de knecht en dat hij eens iets anders komt maken”. En ze gingen naar de schoenmaker en ze zeggen tegen de schoenmaker „Uw knecht moet terug een keer komen want er is weerom iets kapot”. Hij kwam en van als het jongetje binnenkwam 't vogelke begon te schuifelen, 't waterke begon te lopen en 't paardje begon te zingen en de koning zag. Maar hij kon er nog niet zijn zoon in kennen, omdat hij zo veranderd was. Zegt hij „Maar jongen hoe komt dat als gij binnen komt dat ik zie ?” En dan deed hij zijn pruik af, zijn bril af en zegt hij „Vader herkent gij mij ?” En dan zag die koning dat het zijn jongste zoon was. Zegt hij „Jongen wat is er gebeurd met u ?” Zo dan begon hij alles te vertellen wat dat er gebeurd was, dat hij zijn twee broers gered had, dat hij naar 't kasteel geweest was, dat hij 't paardje gepakt had, en dat hij zijn broers gered had van de galg en dat ze hem in een put gesmeten hadden en dat 't voske hem gered had en dat hij hier bij de schoenmaker voor knecht gespeeld had. Zo dan moesten ze te berde komen hee. En voor hun straf zijn ze naar een ander land verbannen. Dat was vroeger zo hee, ze werden verbannen en ze mochten niet meer terugkomen en ze hadden geen recht meer op de troon of niets. En dat jongetje is daar gebleven en de koning kon zien. (Vroeger konden de beesten spreken dat weet ge wel hee.)

Nu zijn er nog twee vertelsels van Smetje Smee en van de Prinses die gestoken werd met een naald, maar dat is voor later eens.

* Sage. Van een hekstijl. Als het twaalf uur van de nacht was kwam het daar altijd spoken. En als ge de macht van God hebt, trekt ge de hekstijl uit. En als de hekstijl ieverans uitgetrokken moest worden verbrak die betovering. Maar meer weet ik daar niet van. (Dat heb ik gehoord van mijn moeder. Dat was een zeer schoon vertelselke. Maar dan waren we bang, dan dierven we niet gaan slapen. Mijn ouders woonden in het roethuizeke in de bossen voor Walderdonk).

* Maar dat is echt gebeurd. Een die zich met een wit laken over zich zette en ten twaalfen van de nacht ging hij ook zich daar gaan stellen. En er was daar toch ook ene, die - alle mensen waren bang - niet bang was en die dan dat laken aftrok en dan zagen ze wie er spookte. En dan was het gedaan.

* En dat hebben mijn vader en mijn moeder ook nog gezegd, dat ze de mensen vroeger bang maakten. Een raap holden ze uit, ze maakten er een neus, ogen en een mond

van en ze zetten daar een kaars in en met een koord. En dan zaten ze daar ergens in de bomen in lieten ze die doodshoofden op de mensen hun blaffeturen gaan slaan. Dat weet ik nog dat dat gebeurd is. Dat deden er sommigen vroeger, om de mensen bang te maken.

- * **Van die paters wie het zweet afdroop.** Dat is echt gebeurd, dat herinner ik mij er nog goed van. Dat was een boerenknecht en die moest ploegen en als hij aan 't einde van 't land was, dat er iets op zijn rug sprong. Voorstellen of niet voorstellen, die jongen voelde het. En hij werd op de duur zo bang, dat hij niet meer buiten dierf komen. En ze zijn met die jongen naar de paters gegaan en de paters hebben het afgelezen. En die jongen was toch betoverd, zegden ze. En die pater heeft het afgelezen, en mijn moeder zegt dat ze goed weet dat 't zweet van die pater zijn wezen droop. Maar dat is daar ergens gebeurd op Overslag in Wachtebeke, die tijd. Dat is geen bijgeloof. Die jongen stelde (zich) dat voor en hij voelde dat en hij kon geen weg meer. Dat heeft mijn moeder nog geweten als ze op Wachtebeke woonde. Dat heeft ze gehoord van haar moeder of haar grootmoeder of van meetje Allonsius daar. Alle zondagavonden, wij zaten dan rond de stoof, zat dat mens te vertellen (moeder).
- * Als er een ekster op het hekken zat, ging er iemand sterven. En ze stierven hoor. En de dag dat mijn peetje gestorven is nevens ons, zat er een zwarte ekster op het hekken. Maar ik heb niet gaarne dat er een ekster hier omtrent komt, dat is nu superstitie hee.
- * Een mes en een vork moogt ge nooit gekruist leggen, want dat brengt ongeluk mee. Dit komt uit Zelzate. Mijn schoonmoeder zei altijd „die messen of die vorken goed, want ze liggen gekruist“.

Volksliedjes gezongen door een vrouw, geboren te Overslag in 1915.

Dit liedje werd gezongen ter gelegenheid van een 50-jarig huwelijksjubileum te Zelzate in 1983.

1. *'k Heb er in mijn leven veel misere en verdriet
want ik zoek al lang en 'k vind mijn goeste niet
'k Zoud er willen trouwen met een vrouwtje naar mijn zin
Eentje dat er houdt van liefdemin
'k ben al vijftientig jaar
niet te lomp of niet te zwaar
maar 't is spijtig met mijn kletshoofd zonder haar*

Refrein:

*Weet er mij soms niemand van een wijf
niet te plat of niet te stijf
niet te lelijk niet te lomp of te dik
zo van pas percies lijk ik
eentjen dat er nogal mag zijn
dat mij helpt uit liefdepijn
niet zeker dat ik jongman blijf
trouwen zit nog in mijn lijf
weet er mij soms niemand van een wijf ?*

*Is 't er hier soms geene die gelijk ik ongegeneerd
zouden willen trouwen, 'k heb mij gepresenteerd
Zwarte blond of bruine 't is gelijk in het verschiet
maar een roste die en wil ik niet*

*Ik geef altijd een premie
van een doze poederie
als ik eentje vinde dat ik geiren zie*

REFREIN

*'k Heb er wel okkasie maar die staat mij niet wel aan
want 't zijn allen wijven van drie ellen voor een frank
'k Zou geen oude willen die al trekt pensioen
Dat er ik ja ook niet veel zou moeten doen
Want dat jonge wijvenspel
springt van liefde uit ulder vel
en al wat dat gij daar voor doet, dat is niet wel*

REFREIN

- II. *Dag vrienden en geacht publiek
Vinde gulder mij nie chiek
Ja, me denkt dat ik nogal proper ben } bis
dat mijn lief mij niet zou ken
ik zit in 't nief van kop tot teen
en het gaat mij goed meteen
en ik trek ik naar mijn lief gezwind } bis
zij die mij zo teer bemint
't Is een Hollands boerinneke
een lief snel engelinneke
en zij is van mij zo zot
want ik krijg soms toot op toot
't Is een bevallig snoepeke
als ze gaat, draait zij haar poepeke
en ik zeg dat is niet mis
dat z'in 't kort mijn vrouwke is.*

- III. *'s Zondags als ik naar de kerke ging
ging zij voor mij dat aardig ding
en zij keek naar mij al in de mis
en ik knikte dan en zij een knik
en zij deed dan ook als ik
Wij waren pas buitene
'k begon op haar te fluitene
en ze kwam sebiet bij mij
en ze vroeg hoe heette gij
Ze zei „jk heet Miemieteke“
„en ik heet Charlowieteke“
en ik als enen slimmen gast
dacht dat is er mee gepast*

*'s Zondags nadien waren wij 't is waar
wederom al bij elkaar
en ik vroeg haar dan om een wandeling te doen
en rond het veld in 't jeugdig groen
Ze zei „Karel ik ben tevreë
zeker ga ik met u mee“
Den avond viel al diepere
Ik gaf haar nog nen piepere*

*en ze trok mij aan haar zij
met heur kopken tegen mij
Ze bracht mij bij heur vadere
Hij sprak „kom mij wat nädere“
en waarlijk dien braven vent
was van mij ook zeer kontent*

*'s Zondags nadien waren wij 't is waar
wederom al bij elkaar
en wij zetten ons bijeengeprest
zonder iet in een bieënnest
al hier en daar nen bobbele
ons lijf was enen knobbele
en waarlijk dienen dag
was nen groten tegenslag.*

(Het lied is niet volledig, er schort wat aan, onder ander de laatste strofe is te kort).

*IV. Als mijn hart wat wilt gij nog meer
klonk de stem van een rijken heer
Gans mijn fortium schenk ik aan u
als gij mij wilt beminnen*

REFREIN:

*De liefde bracht mijn hartje in zware pijn
Ik liet mij door valsheid overhalen
Door mijn schoonheid gaf ik voor de pracht
de liefde tegen mijn gedacht
Arme Roosje.*

*Roosje was maar negentien jaar
en door hare schoonheid voorwaar
Schonk zij nog haar liefde vooral
Hare liefde aan enen rijken heer
Maar hare moeder sprak vol verdriet
Wat zal er van u worden ?*

REFREIN

*Weinig later was het te zien
Zij werd ziek en moest bovendien
Want den dokter zag haar geval
Zij werd ziek en moest naar 't hospitaal
Ik voel berouw maar 't is te laat
klonken haar laatste woorden*

REFREIN

Die liedjes heb ik gekocht als ik ze goed vond, maar dat is al lang geleden.

Na de oorlog toen mijn vader hier bij mij was, kocht ik altijd liedjes voor hem. We kochten die van een man die hier aan huis kwam. Mijn vader wist hoe hij die moest zingen want de wijs was aangegeven (van een ander algemeen bekend lied). Die man kon die liedjes wel zingen als ge het hem vroegt.

Sagen verteld door een Wachtebeekse (° 1912) op 28/6/1983.

1. Spoken. Dat heb ik mijn moeder (geboren rond 1882) nog horen vertellen. Grootmoeder had veel ongeluk in de stallen. Ze gingen naar de paters en die gaven een Agnus Dei. Grootmoeder hing dat boven de deur van haar roethuizeke (spoorweg). Nadien kwam een wijveke, waar ze het op hadden dat het een heks was, van de kerk. De paters hadden aan grootmoeder gezegd dat ze niet mocht tonen dat ze het op haar had. Maar de tijd wees uit dat grootmoeder het juist had.
Het regende dat het goot (toen het vrouwtje van de kerk kwam) en de deur was in de klink, maar niet op slot. Dat vrouwke wilde binnen komen. „Toe loat mij binnen, want 't regent zuë art in 'k ben al zuë nat meuge 'k wa schuilen ?” zei dat vrouwke. „Ja, kom moar binnen”, zei mijn grootmoeder, maar dat vrouwtje kon niet vanwege die Agnus Dei.
2. Gewijde broodje gaven ze vroeger in de kerk van de Augustijnen in de Sint Margrietstraat in Gent, maar dat is al lang geleden, zeker 30 jaar.
3. Als ge bespookt zijt, komt er al met een keer iemand naast u gegaan. Dan mocht ge niets zeggen, dat was verdacht, dat was een spook. Mijn moeder zei altijd „oppassen als ge een zwarte kat langs de straat ziet, spreek ze niet aan, gebaart dat ge ze niet ziet”. Dat was ook een spook.
4. Een gebuur vertelde rond 1920 voor waar, als hij om melk kwam :
In '14-'18 hadden ze ook Duitsers. Een Duitser had een boek, hij kon er alles mee doen. Als hij goed deed, liep het zweet van zijn wezen, maar als hij kwaad deed, dan had hij geen last. Op een keer moesten ze grond gaan trekken (bosgrond) en die Duitser zei „adde wilt zullen al ulder zakken gevuld zijn, zonder daë der wa moet veuren doen”. Ik weet niet of onze gebuur dan akkoord was, maar hij zei dat die Duitser dat kon doen als hij wilde. Gebuur zei ook dat die Duitser alle beesten, varkens en zo kon doen binnen komen in huis. Die Duitser heeft zijn boek dan meegedaan.
5. Ik was een schoon kind met krullekes. Er woonde een toverheks nevens ons in een winkelke niet ver van de brug zei mijn moeder. Ze riep van over de haag „zuë een schuën kind ! Loat mij da kind ne kiër zien”. En mijn moeder stak mij omhoog van ver, maar de toverheks mocht aan mij niet komen. Als er iemand aan u raakt, moet ge zien dat ge die hoger aanraakt. Ge moet ze op hun kop slaan, dat zij niet hoger meer kunnen.
6. Over de Langelede woonde er een vrouw die geen melk kon bestellen binst de hoogmis. Als ge om melk kwaamt, moest ge wachten totdat de hoogmis gedaan was. Dat ze ook de naam had van toverheks. Ze was gestraft door ons Heer.
7. Gebuur vertelde van een toverheks. Hij had dat van anderen horen vertellen. Het was winter en ze kwam zich warmen en ze zette zich bij het vuur. „Jaja woarmd a moar” en stoken dat ze deden. En op de duur was het te warm, ze zat te dicht. En ondertussen hadden ze een paasnagel onder haar stoel geschoven en ze kon niet weg. „'t Es zuë hiët, 'k en keune't nie miër auën, wilde mij een beetshen verzetten ?” - „Awel verschuifd'a een beetshen”. - „Jamoar tan moeë iëst da dink van onder mijnen stoel wiëgpakken”. Maar of ze het gedaan hebben weet ik niet.

Sagen verteld door mijnheer en mevrouw Leo Van Kerckhove - Jozefien Bruggeman op zaterdag 28 maart 1981.

1. JOZEFIEN: Die boer op de Langelede hebben ze moeten brengen van de Kruisstraat in een kast. Die was mensenschuw. Hij is naar de Sluis gegaan. En daar deed hij sol-

daten op de muur kruipen. Ik heb dat niet gezien, maar veel horen zeggen. En daarachter is hij op de Langelede komen wonen. En die dierf nooit alleen op straat. Hij had zes kinders en hij moest altijd een klein kind bij zich hebben. Die was dan een vijftig jaar. Hij had dat gekregen door slechte boeken te lezen. Hij had teveel gelezen. Maar dat was een wondere mens, want als er daar een kind kwam (geboren werd) moest daar nooit een dokter komen. Mijn moeder ging die tijd bij vrouwen. En als dat laatste kind geboren is, kwam hij om mijn moeder. Het ging niet gemakkelijk. Maar mijn moeder zei „Moar Kamiel woarom goade gij om giënen dokteur ?” - „Fielemiene” zei hij, „ik doe da ammal zelve, in elpt gij gerust mijn vrouë in tan ès alles goed”. En er mankeerde niets aan die kinders. Maar daar waren ons jongens als ze groter waren zo schuw (schoaj) van, als ze hem ieverans zagen staan dat ze begonnen lopen zo hard ze konden. En hij wachtte mij een keer af. Hij zegt tegen mij „Gij maakt a kinders schoaj van mij ee ?” - ‘k Zeg „Ik Kamiel ? Nië jonk ! Moar weette wa da ge nie meug doen ? Ge roept z’altijd om noar al a geld te kijken ee mens, in die jongens zijn op ulder duë van schoajtje. Moar ik è nog nooit nie gezèjd dan ze bij a nie meugen blijven stoan”. Ik heb met Kamiel geen last gehad. Wat die soldaten betreft, ik weet niet of dat Duitse waren.

2. JOZEFIEN: Mijn moeder haar vader was ook wat bijgelovig en die had er ook wat van. En dat is iets dat ik nooit ga vergeten. En ‘t was kermis op de Langelede en ‘k ging naar huis van de kermis. We zaten daar bij mijn schoonzuster en ze zegt „Ik keune wa jong, ik keune de tafel doen draëen op iënen puët”. Maar of ze nu maneuvers maakte over die tafel of niet, die tafel wilde niet draaien. „Kijk”, zegt ze tegen mij, „dat ès a schuld dat die tafel nie wil draëen, ge zit oovral mee te laggen !” De mensen waren die tijd wreed bijgelovig, maar daar moest ik niets van weten. Ik moest dat allemaal zelf ondervinden.
3. JOZEFIEN: Van een heks. Hebben er u dat nog gene verteld ? Die heeft een zekere boer plat geruïneerd. Hoeveel keer zijn die zijn beesten kapot gegaan ?
LEO: dat was een vereniging onder boeren. Als er noodslachtingen moesten gebeuren, dan moesten de leden er allemaal voor instaan. Om de waarde van de beesten terug te krijgen. En dat was daar op dat hof de kolle en allemaal die beesten lagen elk jaar morsdood. Totdat de verzekering failliet was.
4. JOZEFIEN: ‘k Ga u nog wat vertellen van die heks. Mijn grootmoeder woonde op Rostijne. En ze (de heks) droeg haar hoedendoos bij boswachters (De Wulf, die ook op Rostijne woonden), haar hoedendoos met haar muts erin. En die heks haar duveljonksken dat zat in die hoedendoos. Dat heeft mijn grootmoeder tegen mij verteld en dat was wel waar ook. En haar duvelke dat zat in die doos. En die mensen (De Wulf) - dat was een heel schoon doosje - deden dat doosje open en daar zat een heel schoon zwart beestje in. Maar die mensen die wierden zo oneindig schuw, die hebben kontant (onmiddellijk) die muts op gedaan en de muts naar huis gedragen.
5. JOZEFIEN: En weet ge wat ze ook gedaan heeft ? Haast gans haar huishouden kapot gemaakt. Er is juist één over geschoten. Die stierven allemaal van tering. Ik heb een oom gehad, die heeft daar met een meisje van verkeerd (van die heks). En ze gingen op een zondag uit en ze zegt tegen mijn oom „See ik è toch verschoten jong. Der sprong na toch wel een gruëte zwarte katte uit ons kasse”. Ja en twee maanden nadien was dat meisje dood. En dan is dat zo beginnen groeien dat ze (die heks) dat ook gedaan had.
6. JOZEFIEN: Ze kon mensen oppakken en ten halve in de vaart zetten. Dat kon ze allemaal op de Langelede. Er was ene, Domien Tonges was het. En ze kwamen van Langelede kermis. Er waren nog twee mensen bij maar die hun naam weet ik niet meer. En Domien die zegt „na zoe kik wel ne kiër willen zien of da smiërig spook mij in de voart zoe keunnen zetten !” - „Ja, da zoe’k na toch uëk wel ne kiër willen

zien", zeggen die andere twee. Maar hij alleen wierd ten halve in de vaart gezet ! In 't water. Zodus hij kon er niet tegen, hij werd opgepakt, hij zag niets, in de vaart.

7. JOZEFIEN: 'k Weet er nog iets van. Dat heeft zij dan toch ook wel gedaan. Mijn moeder moest naar Rostijne naar de kermis. Naar iemand die café hield. En mijn oom bracht mijn moeder naar huis. En die kwamen langsheen de vaart, langs de kant van Pier Van Assel daar. En dat paard dat kon niet vooruit. En dat zweet dat pompte hem af. En mijn moeder die zegt en vader Vien „Moar Sooi toch jongene, wa steekte gij na toch uit ?” Hij (oom) zegt „ge moe ne kiër kijken oe da mijn peird zwiët. 'k En krije 't nie veuruit, moar 't luëpt een vraujmens veuren. Die luëpt alt moar veur da peird”. Maar mijn moeder of mijn vader die zagen dat niet. En weet ge wanneer het gedaan was ? Er staat daar een kapelleke, daar komt dat van voort, als ge aan de Langelede komt moet ge een keer kijken, in die hoek (bocht) staat er een kapelleke. Daar was het gedaan aan dat kapelleke. Ze zijn aan dat kapelleke gekomen en dan was 't gedaan. En dat paard dat zweette, die arme beeste, nog nooit gebeurd. Oom kwam langs het (Spoorweg)straatje, over de roetbrug (spoorwegbrug) en zo dan langs de Langelede. Wel twee uren hebben ze over dat eind gedaan.
8. LEO: Mijn grootvader is geboren in 1817. En 't was in de jaren dertig (1830) in de Hollandse en Belgische Omwenteling. Die heeft hier nog soldaten wezen eten dragen op een boerenhof, daar heeft nog een Bruggeman op gewoond. En die (grootvader) zei altijd dat die soldaten zo kwaad waren. Belgische of Hollandse daar kan ik geen zekerheid van zeggen, ja die mens... 'k Heb hem dat dikwijls horen vertellen van die jaren 1830. Hij heeft hier gebouwd in de jaren vijftig (1850). De stoel van dit huis moet hier staan van de jaren 1850. Die heeft hier gewoond en die is gestorven in 1908 toen hij 92 jaar was, enkele dagen voor ik mijn eerste kommunie gedaan heb. Ik ben geboren in 1896. Mijn grootvader heette Moantshen (Emmanuel) Bracke. Hij vertelde dat dat hier Ielijk gedaan heeft tijdens die omwenteling. Dat de Hollanders hier weggejaagd waren over die kwestie dan.
9. LEO: Maar ge hebt hier dan ook in de vroegere tijd, ik heb mijn moeder en mijn vader dat ook nog horen vertellen. Hier in de draai van de straat (Bosstraat) woonde er een huishouden, man en vrouw en een kind in een kuil. En op die kuil stond een schouw gezet met tsjeuën (zoden) gras, om te kunnen stoken. Feitelijk wanneer die kuil daar weg gegaan is, kan ik niet zeggen. Maar ik was nog een heel klein kind, als die mensen hier in die kuil gewoond hebben.
10. LEO: Daar achter dat hof, waar mijn grootvader eten naar die soldaten gedaan heeft, in 't Slepersstraatje (?) stond een boerderijtje. Dat is geweest, 'k heb mijn moeder dat ook nog dikwijls horen vertellen, in de tijd van de godsdienstvervolging. (In de tijd van de Franse revolutie, na 1790.) En dat eerste boerenhof in het Slepersstraatje op de linkerkant, maar 't is weggesmeten, de boomgaard staat er nog, in die schuur wierden kinders gedoopt en missen gedaan allemaal in 't geheim. Dat mocht niemand weten. Natuurlijk de mensen wisten het wel. Dat was tijdens de Franse revolutie, als de godsdienstvervolging zo wreed was, dat alles in het verdoken moest gaan. (Dit is tot nu toe het verhaal dat het verst in de geschiedenis van Wachtebeke teruggaat. Dit is gedurende tweehonderd jaar in de familie overgeleverd !).
11. LEO: Dat was die (heks) die die kolle op die beesten bracht (sage nummer 3). Wat Kolle is ? Die beesten liggen blauw. Dat is het koolvuur. En dat moet die (heks) bewerkt hebben, want dat was maar op één hof. En die stalling is daar helemaal moeten veranderd worden, eer dat er daar een andere mens op gekomen is. Maar zo lang dat Leo Van Assel op dat hof gebleven is, heeft het daar niet gedeugd.
12. LEO: En ik weet er nog van, ze had die naam volop, mijn vader was er op een zondag naar toe gegaan. Zo over van alles zitten klappen. En ze zegt zo tegen mijn vader:

As ge van zijn leven ne kiër een biëst èt, een koe in de stal, die verstiërt, („Verstieren“ dat zijn stierentekens, en wild worden en beulen), tan moeë mij da zeggen, ik keun a doar van af èlpen“. En mijn vader zei dat als hij thuis kwam. Maar ik had daar al wat van gehoord en 'k zei hem „Moar die komd in onzen stal nie uër, boas ! Die zal ier giënen voet in onzen stal zetten !“

13. LEO: Ge hebt mijn grootvader. Kijk'k kan er u nog iets van vertellen. Er woonden hier twee oude jonkheden nevens het klooster op Wachtebeke. En mijn grootvader woonde daar bij voor koewachter. Nu die wierd ziek. Die ene heeft zich nog bekeerd, maar de andere is heidens gebleven. Mijn grootvader werd dus ziek en de gevaarlijkste van de twee (jonkheden, vrouwen) zegt „Kruip gij moar schuëne in a bedde manneken“. Hij kroop in zijn bed en hij had zodanig veel koorts. En ze begon te lezen in een boek en hij heeft van zijn leven niets daarvan kunnen verstaan, van wat ze las. Dat was altijd „gij luëleken Satan ieruit ! Gij luëleken Satan !“ En hij heeft nooit geen koorts meer gehad. En weet ge wat die ook kon en deed ? De luizen van 't vlas gaan lezen bij de boeren. De luizen die in de koppen van het vlas zitten. En als ze moest berecht worden, die andere heeft zich nog bekeerd, ging de pastoor er naar toe. Dat was die kwade. Maar als hij van voor aan de deur stond, was de voordeur vast en als hij van achteren ging, was de achterdeur vast. En op een keer zegt die pastoor tegen haar „Op 't lest uërdiël èlpe'k a verdommen !“ „A jau'g mijn manneken“, zegt ze tegen de pastoor, „ge zil gij gintre zust piederpadderenaakte stoan gelijk ge van a moedre geboren zijt“.
14. LEO: Ja jonk vroeger wierd er toch zo van alles gedaan, dat was ook kwaad. Ik heb mijn moeder nog dikwijls horen vertellen. Mijn peetje heeft ook overal gediend. En of dat nu op Kalve geweest is of op de Kruisstraat, kan ik niet zeggen. Er liep daar elke avond een grote zwarte hond. En alleman had al naar die hond geschoten, maar ze hadden hem nooit niet. En mijn grootvader, als koeterke, zegt tegen de boer „Geef mij ne kiër 't gewiër“. Het geweer ging nooit af dan. „'t Zal bij mij wel af gaan !“ Die hond was daar weer. Hij pakt 't geweer en loopt er achter op de straat. En hij schiet op die hond, maar hij had die hond ook niet. Maar weet ge wat hij had ? Dat 's anderendaags, die boer niets anders moest doen of luizen koken. Hij zat zo zwart van de luizen. Hij moest al zijn kleren uit doen, die zaten allemaal vol en hij moest ze koken om die luizen dood te krijgen.
15. LEO: (Ik vertel het verhaaltje van Robert Vandeveldes grootvader met het wit paard). Awel ja ik heb mijn moeder ook dikwijls over die prullen bezig gehoord. Maar dat zijn er die door de boeken... Ze moeten werken (met die boeken). Vroeger staken ze meer toeren uit om de mensen schuw te maken: ge hadt er die op uw rug kropen en zich lieten dragen, „Oessaert“ zegden ze, en er waren er die in een beestenvel kropen van een koe of een beer. En ze staken die vellen weg in 't land of in de rogge. 'k Heb er mijn moeder nog over bezig gehoord. Ge mocht van geen klein gerucht vervaard zijn. En van de karn die niet af gaat, heb ik ook nog gehoord en zelf tegengekomen, ge krijgt dan geen boter.
16. LEO: Er is daar zo ene geweest, naar de Weide opzij van Peenen. En die had toch ook een aardige naam, gevaarlijk. Nu ik heb een gebuur gehad, die mens is ook al dood en die verkeerde dan. Hij komt met zijn lief, die vrouw tegen en die vrouw slaat op zijn meiske haar schouder en ze zegt „Van den nacht zallen de keirsen branden“. Zo die (het meiske) was al in positie. En 'k zei het hun, van als ik dat wist, „Opletten ee, 't zal nie zust zijn uërt“. Die vent ging naar de paters, want dat kindeken had zo een pin op zijn kop en dat stonk gelijk de pest en dat deed niets anders dan schreemen. Dat heb ik mijn moeder horen zeggen, als dat ene doet (u slaan) dan moet ge zorgen dat ge er boven zijt, dan moet ge er boven slaan en dan zijt ge gewonnen. En dan hebben zij (de heksen) het zitten. En dat meiske wist dat niet en heeft dat dus niet gedaan. En ze zijn dan naar de paters geweest en de paters legden hem uit dat hij eerder

moest gekomen zijn. En ze hebben hem dan een paasnagel of twee gegeven, die hij onder de deur moest steken. Dat kind is dan gestorven. Maar ze (de paters) hadden het gezegd ook dat het kind zou gestorven zijn binnen de drie dagen.

17. LEO: Van de mare bereden. Dat kunt ge tegenkomen, dat kunt ge tegenkomen ! Daar verstaat ge u niet aan. Ik heb dat ook gehad, in 1918. Wij waren in dat laatste offensief in '18 allemaal weggepakt, alle weerbare mannen, tussen zeventien en vijftendertig jaar. We zijn van hier vertrokken en de eerste halte was Kemzeke, de tweede halte, 's anderendaags was Beveren, en de derde halte, dan zouden we moeten over de Schelde gaan hebben, langs Burcht, maar dan wilden we niet meer vooruit omdat het zo geweldig slecht weer was. En we zijn daar dan bij een boer zelf slaping gaan zoeken op een hooischelf. Er waren Duitsers bij ons en wij moesten mee naarmate dat offensief (van de verbondenen) vooruit kwam, want dat is gestopt aan het kanaal van Zelzate. Wij zijn hier weggepakt juist op Allerheiligen, de eerste november. Ze hebben ons paspoort afgepakt. Zoals ik al zei, we gingen over Zwijndrecht en dan moesten we in Burcht over een brug. En dan zijn we een nacht in een kotje aan de Wilrijkse poort gebleven. En 's anderendaags moesten we naar Pulle. Daar kwamen we terecht in een danszaal, waar we een nacht sliepen. Maar we werden daar van elkaar getrokken en wij zijn daar terecht gekomen in een garage met enkele mannen, bij een graaf. En die hovenier was daar nog om dat kasteel te bewaken. Wij kregen daar allemaal de griep. En die vrouw van die hovenier kookte zekere dingen voor ons, dat goed was en dat ze ons te drinken gaf, 's avonds. De elfde november komt die hovenier bij ons „Morgen meugd ammal noar uis“, zegt hij, „'t ès wapenstilstand“. Zo we zijn de twaalfde naar huis gekomen. Maar wij konden tot aan de Schelde rijden van Pulle met de tram. Maar als we over de Schelde waren, aan deze kant, moesten we alles te voet afleggen. Ik zat al met sporen van griep en mijn kameraden waren daarbij, jongens die ook allemaal al dood zijn. In Stekene komen we in een café om wat te rusten. Er woonde daar een mens die nog wat familie was van mijn moeder, en 'k vroeg of ik daar nog ver af was, want ik kon niet meer verder. En die mens uit dat café is mij bij mijn familie gaan leiden. Ik heb daar een nacht geslapen en 's anderendaags komt mijn vader om mij ginder - mijn maats waren het hem gaan zeggen dat ik op Stekene was - en we hadden nog familie op Koewacht en dat was al vier jaar geleden dat we die nog gezien hadden en zo moest ik overal mee met mijn vader. En we komen aan de Pereboom dat we toch een binnenweg pakten die hier naar de „Voarepee“ kwam, een dreef juist achter de Overslag. En we gingen al een uur en altijd kwamen we op diezelfde plaats. En op de duur, al met een keer geraakten we toch weg naar huis. (Dit is dus niet van de mare gereden, maar van den elf geleid).

Kijk, ge blijft altijd maar gaan zonder einde en zweten. Ik snap dat toch ook niet. Dat is toch ook een buitengewone kracht ! Als ge van de mare bereden zijt, moet ge uw ogen toedoen en u een kwartier neer zetten en ge zult seffens weten waar ge zijt. Dat zei mijn moeder altijd.

18. LEO: Van den armen tijd en het sterke vriezen. Mijn peetje (moeders vader) was een maaier en hij heeft nog gemaaid tot in Zaamslag (Zeeuws-Vlaanderen). En ze waren zo arm dat hij de zool van zijn schoen verloor en hij er een wisse moest rond binden om zijn zool niet te verliezen. Maar van stelen heb ik hier nooit iets gekend. Als mijn peetje koeterke was in de Kruisstraat, woonde hij bij een boer en dat was een goede boer. Hij moest iedere avond een kruiwagen hout, de stoven bestonden niet in die tijd, bij arme mensen voeren om hen te warmen. En daarna ging hij eens gaan burenen. En hij ging door om zes uren en 't was beginnen vriezen en als hij om negen uur naar zijn post ging waar hij woonde, moest hij voor geen enkele gracht meer om gaan, zo vriezen. Dat heb ik mijn moeder dikwijls horen vertellen.

19. LEO: Weet ge wat de Zuidlede geweest is ? Weet ge dat de Spanjaard daar verslagen is is ? Weet ge Winkel kapel (Warande) staan ? Die is daar gezet door een Spaanse officier. Ge moet luisteren. Die Spaanse officier stond op het punt gevangen genomen te

worden. Ik weet niet wie daar tegen Spanjaarden gevochten heeft. En hij stond met zijn paard voor de Moervaart en hij belooft van een kapel te zetten als hij levend over de Moervaart geraakte. En eensklaps bevroor het water. En hij ging met zijn paard over dat ijs en zijn klein hondje dat verdronk. Ik heb nog een pater die legende horen preken in Winkel kapel. En Armand Van Damme, die is dood, die zei dat die Spanjaard zijn schatkist daar verspeeld heeft. En die moet zitten tussen stenen brug en Mendonk brug.

20. LEO: Ik heb ginder nog gezaaid, eer het domein geworden is. En de hoefijzers van de paarden die ik daar af geraapt heb ! En als ik ze er dit jaar afgeraapt had, 't volgende jaar moest ik ze er weer af rapen. 't Was juist of dat dat ijzer van zelfs omhoog kwam. En dat is daartegen een paardenkerkhof en daar is een slag geweest en de Spanjaard is daar verslagen. En de Zuidlede dat waren loopgrachten. Want als ge goed naar de Zuidlede kijkt ziet ge dat. Ik heb dat nog gehoord van mensen die daar in de Meersstraat kwamen en van Armand Van Damme. Die was van gans het domein beheerder en die woonde op Zaffelare. Armand moet dat gehoord hebben van zijn vader, Sooi, en niet uit boeken. 't Paardekerkhof was een lange reep, allemaal bos. Die hoefijzers, er waren er van allerhande grootte.
21. LEO: De karmenaaienakker. Ge hebt hier aan de cementfabriek of het omliggende van de Krekelweide, daar moet ergens een blok land liggen, ik weet niet waar, maar ik heb er horen van spreken, die verkocht is binst de tijd dat de mensen veel honger hadden, en leden. En die akker is verkocht voor een pot karmenaaien. Heel zwaar land was dat wel niet. Maar hij heeft nog die naam die akker „de kermenoaënbos“. Dat is van voor mijn tijd. Mijn moeder heeft me ook nog verteld dat eens op één nacht alle aardappelen zwart geworden zijn.
22. LEO: Mijn moeder was naar dat bos gekomen, hier juist voorbij dit bos. Maar ze moesten pacht betalen aan dat bos. Zodra ze aankwamen liep die pacht in. Dat was een eikbos. En allemaal die oude struiken van dat eikbos, moesten uitgedaan worden en gans dat bos gekeerd. Nu hadden ze dat bos gekeerd voor zaailand en 't jaar nadien sloeg hij helemaal door van de „wullepeeën“ van die dikke witte peeën. En die jaren werden er nog geen bieten gezaaid bij de boeren, en 't loof mislukte en dan kwamen al die boerkes uit de Vieruitersten daar alle dagen die peeën steken, en die spoelden ze en daar hielden ze hun beesten het leven mee.
23. LEO: De rode moer. Er is daar toch ook iets aardigs gebeurd. Er was daar toch ook volk gepasseerd 's avonds en de oogst stond nog recht en 's anderendaagsmorgens stond hij al gestuikt.
24. LEO: Ge hebt hier nog een akker die heet de Belleman. JOZEFIEN: Er reed daar altijd ene te paard daar langsheen. Dat was ook een soort spook. Dat heb ik zijn moeder nog horen vertellen. Dat spook reed daar op een paard met een bel aan.

Sagen verteld op maandag 16 februari 1981 door mijnheer Medard De Coninck, geboren te Desteldonk in 1901.

- * De eerste sage werd ingeleid doordat ik vertelde wat Leo Persyn gezegd had op de viering van de honderdste verjaardag van de geboorte van zijn vader Jules Persyn, namelijk dat Leo tussen Moervaart en Zuidlede grote watervlakten had gezien vol eenden en andere watervogels, juist na de oorlog '14-'18 en dat dat nadien drooggemalen was.
- * Sage : In 1917 is het de grootste watersnood geweest die we hier gehad hebben. Dat was een overstroming. We zijn hier feitelijk onder de vallei van de Durme. Het ging dan niet goed meer met het gras, dat was teveel onder water gekomen,

dat was daar niet goed meer verzorgd. Vroeger, de Durme trok toen nog op en af, was er daar goed gras. Zijt ge aan Stenen Brug al geweest? Ge volgt de Zuidlede van aan de Puienbrug aan het Provinciaal Domein in de richting Moerbeke en dan komt ge aan de Stenen Brug en dan aan de Etbos. Ik bewonder Stenen Brug. Een tiental jaren geleden ben ik daar met de fiets geweest en heb daar staan kijken naar de grachten die daar lagen en de bunders die daar gelegd waren. Een bunder is negenhonderd roe. Maar in het Domein waren er grote en kleine bunders. Ze waren allemaal even breed en begonnen allemaal aan de Kraaiendam of aan de Paardendam en ze liepen tot aan de Zwarte Gracht, maar die loopt niet recht, maar kronkelt over en weer. Zo stond ik te kijken naar het werk dat onze voorouders gedaan hebben in de jaren zeventienhonderd en zoveel. De broer van Zulma Haentjes woonde daar aan Stenen Brug in een café. We gingen binnen in dat oud cafeetje. Ik had daar al gehoord van die bossen en onder andere van het „Peirdekirkof“. Dat is ook een bos. Ik vroeg de mannen in het café of ze, als ze daar aan het maaien waren, daar zo nog nooit iets van gevonden hadden, hoefijzers of zo. Ze zegden „Kijkt er hangt er daar een aan de muur“. Ik mocht dat eens bekijken en 'k zei dat dat van een linkerachterpoot was. Ik zei dat men dat kon zien, dat was nog met de hand gesmeed en daar zaten gouden (?) roestnagels in. We hebben dat nog gevonden als we die dulven nog gedolven hebben. Voor de Franse Revolutie waren er paters in dat kasteel aan Stenen Brug. Die paters hebben al die dulven (ondiepe grachtjes) gelegd. Voor 1790 zijn die paters daar gekomen van een hoger klooster en die hadden daar een nederzetting gesticht. Welk soort paters dat was, weet ik niet. Er moet daar veel volk gewerkt hebben, want er waren daar grachten bij die van boven drie, vier meter wijd waren en drie meter diep. Die paters moeten daar gekomen zijn om die grond vruchtbaar te maken. Dan is dat zwart goed geworden tijdens de Franse Revolutie. Al wat ik hier verteld heb, heb ik niet van lezen, maar van horen vertellen, door de broer van Zulma, Pierke Hesters kon daar ook veel over vertellen en nog andere mensen. Ze zullen dat ook wel gehoord hebben van mensen die daar opzoekingingen gedaan hebben.

- * De tweede sage zou men ook onder Wondelgem kunnen plaatsen. Maar daar ze niets zegt over Wondelgem en enkel een persoonlijke belevenis bevat van een voorouder van een Wachtebekenaar, is ze onder Wachtebeke opgenomen. Dit is ook één der oudste overleveringen die we mochten optekenen.

Uit de tijd van Napoleon. Dat is van horen zeggen, van mijn moeder haar meetje. Mijn moeders meetje haar grootvader of haar peetje die had bij Napoleon gediend. Hij is zes jaar weg geweest. En als hij af kwam ging hij bij een waarzegster. En die zei hem dat de eerste kennis die hij zou tegenkomen dat dat zijn meetje zou zijn. En dat is zo gebeurd. Mijn voorvader was van Wondelgem. En dat ze (de soldaten) zo in armoe waren voor hun eten, als ze graan hadden dat ze geplunderd hadden, dan wilden ze daar brood van maken. En ge hebt zo van die aarden kommen, en dat graan maalden ze en kregen ze klein, door ijzeren ballen (kanonballen) in die kom over dat graan te laten rollen. Zo kregen ze er min of meer wat meel van en daar bakten ze brood van. Meer weet ik er niet van.

(Waarschijnlijk is die voorvader met Napoleon mee getrokken naar Rusland, wat de afwezigheid van zes jaar zou kunnen verklaren, vermits Napoleon zijn leger helemaal ontredderd was en hij het in de steek liet, zodat er meerderen op eigen kracht moesten terug keren. Van Rusland door Polen en Duitsland naar Vlaanderen kan in die tijd gemakkelijk zes jaar in beslag genomen hebben. Tegen de slag van Waterloo pleiten de zes jaar en het feit dat hij voor Napoleon gevochten heeft).

Sage verteld door Mia Verswalm (geboren 8 februari 1966) op 22 maart 1984 op Langelede.

Deze sage werd ook verteld door Jozefien Bruggeman (zie hoger), enkele jaren terug. Twee maanden terug ging ik op bezoek bij Herman Verswalm (we zaten ooit nog naast mekaar op de schoolbanken bij de broeders in Zelzate) om een verhaal te halen dat zijn vader vroeger altijd vertelde. Het verhaal bekwam ik die keer niet, maar wel deze sage verteld door dochter Mia. Bij het uittikken van de bandopname van Jozefien Bruggeman bleek dat die dezelfde sage vertelde. Ik vroeg me af hoe het mogelijk was dat twee mensen, die twee of meer generaties uit elkaar lagen en geen familie van elkaar waren, hetzelfde konden vertellen. Daarom terug naar de familie Verswalm, waar grootmoeder Spruyt Maria wist te vertellen dat de Bruggemans gewoon hadden op een hof waar nu de stallingen van Verswalm waren. De Bruggemans waren dus hun geburen. Mia hoorde de sage van haar grootmoeder Maria, die ze had van haar man Kamiel Verswalm. Deze moet ze dus gehoord hebben van zijn geburen en ze moet op een waar gebeurd iets berusten, want Kamiel vertelde anders nooit iets over bijgeloof en deze sage kon hij nagaan zowel bij de oom als bij kozijn en vrouw.

Dat was een vent en die reed van de spoorwegbrug naar de kapel (in de bocht van de weg waar hij aan de Langelede komt) met een paard en een kar. En er zaten mensen op die kar. En er kwam een heks voor dat paard zijn neus en dat paard kon niet meer voort. Die voerman zag die heks ook en die mensen die op zijn kar zaten zagen die heks niet en die verstonden er zich niet aan dat dat paard niet voort wilde gaan. Dat paard was wreed schuw. Dat ze daar twee uur over gedaan hebben om dat eindje af te leggen. Die vent en dat paard zweetten geweldig, want die vent had dat lastig met dat paard. Die heks deed toeren voor dat paard. Ik heb dat verhaal gehoord toen ik een jaar of twaalf was en durf sindsdien niet te best langs daar meer rijden. (Deze sage was ook bekend bij zuster Martine, 19 jaar).

Sage verteld door Maria Spruyt (geboren te Zaffelare 26.4.1906) op 22 maart 1984.

Gustaaf De Buck woonde waar nu het hof is van Van Bastelaere. Hij geloofde niet in bijgeloof. Voor hem woonden Voordekes daar. Hun beesten gingen daar allemaal kapot. Voordekes woonden daar al van rond 1840, want ze waren familie van Kamiels (Verswalm) vaders vader, en de Voordekes en de Verswalms hadden gemeenschappelijk een beerbak. Voor Voordekes woonde daar een andere boer en die had ook ongeluk met de beesten. Hij heeft dat hof dan goedkoop aan hen verkocht. Voordekes zijn overal naar toe geweest om daar van af te geraken, ook naar de paters Augustijnen in Gent, maar dat heiligdom hielp niet. In 1914 heeft Gustaaf De Buck dat hof dan van Voordekes gekocht. Hij geloofde dat (dat die beesten kapot gingen) allemaal niet. Hij stak er beesten in en ze stierven ook. Hij liep dan ook naar de paters Augustijnen, maar dat hielp niet. Hij heeft dan van de koestal een bergruimte voor stro gemaakt en van zijn meststal heeft hij een koestal gemaakt en 't was gedaan.

Verteld door Alfons Creve (geboren 24.4.1897 te Moerbeke) in april 1980.

Levensverhaal: Ik ben getrouwd in 1918, de vijftiengste mei met Lenie Coumans. Ik bleef thuis van school toen ik elf jaar was. Mijn vader werkte overal bij de boeren. Mijn vrouw was van schapersafkomst. Ze was van de „Barbabuize" in Moerbeke, in de buurt

van de Koewacht, om naar de Berg in Stekene te rijden. Mijn schoonvader was gans zijn leven schaper. Als ge van schapen spraakt waart ge zijn vriend. Mijn vrouw was daar ook voor, die had anders niet gezien. Ik heb eerst overal gewerkt bij de boeren en ook in de wissel aan de Eksaardse Dam bij Tuurke Thijsebaart en bij Pöpsel, een Duitser, die hier al was voor de oorlog '14-'18. In 1919 ben ik begonnen met schapen. Er was er geen één dat het mijne was, ze waren allemaal van mijn schoonvader. Hij stak mij vijftig schapen, ik had geen enkele frank, en ik begon ze te wachten de derde dag van Wachtebeke kermis, op afbetaling. Ik woonde in een oud huizeke op de Langelede en mijn schapen lagen bij Van den Hende in een grote schuur. Ik moest geen huur betalen, maar zij hadden de mest van mijn schapen. In 1920 moest ik bij het leger. Mijn schapen werden geschoren en de wol was niets waard. Mijn vrouw wachtte de schapen binst dat ik in het leger was. En daar de wol niet weg ging, had ze geen geld. Ze hebben dan van thuis geholpen. Toen ik na zes maanden uit het leger terug kwam, had mijn vrouw juist de wol verkocht. En dan kwam koopman Hullaert uit Antwerpen. Die had schorren gekocht en die zocht schapen om ze af te grazen. Ik verkocht er hem dertig aan honderddertig frank het stuk. Ik had ondertussen gekweekt, één lammetje per bette (ooi) per jaar. Dat was toen een andere soort dan nu, dat waren toen Vlaamse schapen. Ik voerde mijn schapen aardappelen, bieten of hooi, graan, rogge, haver of gerst. Alles ! Alle dagen was ik in het veld: de Marquette, de Sluize, den Akker. 'k Ging halverwege van de Ramonshoek, naar de Overlede (weinig) en bleef deze kant van de weg naar Zelzate (Walderdonk en de Gebroeders Naudtslaan). Ik heb dan nog samen gedaan met mijn zoon, samen 300 schapen. Hij bleef hier en ik in Holland (Canisvlietkreek). Ik heb 48 jaar schapen gehouden.

WESTDORPE

Verteld door de heer Charles Van den Abeele (zie onder Sluiskil).

En van die zwarte hond op de Zwarte Hoek van Westdorpe, dat heb ik anders horen vertellen (zie jaarboek 1983 onder Westdorpe bij Rudolf Janssens). Er liep daar een hond rond en die de sleutel dierf pakken, die had een kist vol geld. Ja, er kwam vuur uit zijn muil. En die families daar waren arm en ze wilden wel rijk zijn. En die familie had die hond gezien en die andere familie ook, maar geen enkele had die sleutel durven pakken. (Dit gaat over de legende van de Ronduite zoals beschreven in jaarboek 1977 bij Maurice Creve en in jaarboek 1983 bij Jozefien Van Hecke).

Verteld door Eugenie Van den Abeele op 16 september 1983.

Lewiezeke zat alleen. Het was een oud vrouwtje. Lewiezeke was niet zot, maar ze was niet slim ook. En dat vergeet ik nooit van mijn leven. Lewiezeke ging nooit naar de kerk, of dat er iets te doen was, met de eerste kommunie bijvoorbeeld. Lewiezeke zat in de kerk, en die zat stampvol. En dat is waar, want ik ging ook kijken naar de eerste kommunisten en ik ben erbij geweest als dat gebeurd is. Ze zat in de kerk en ze had altijd zo een grote boodschap bij, geen tas, maar een mand met twee kleppen. Maar die pastoor preekte zo lang en dat was haar zeker verleid (beu) en ze keert haar stoel om en ze zette zich recht en ze pakte haar tas „ès da gedonder doar oast kloar ?“ tegen de pastoor. De pastoor zei niets. Maar dan heeft het volk zitten lachen.

Sagen verteld door Gerard Van Kwikkelberghe (° Wachtebeke 1912) op maandag 13.2.1984.

- * Bij mijn moeders thuis in Westdorpe heb ik nog gehoord dat ze van een heks spraken. Die deden de beesten iets aan, die betoverden ze. Maar 't was langs een omweg dat ze dat deden, 't was deugnietrij om schade te berokkenen en dat staken ze dan op een heks.
- * In Westdorpe is dat ook eens gebeurd, dat ze zo een moesten dragen. Maar hij heeft eens een verkeerde gehad, die zich niet licht liet overmeesteren. En als hij op zijn rug was had hij hem al beet en hij zwiepte hem over zijn hoofd op de stenen. Hij kleedde hem (Osschaart) daar eens uit en die wist onmiddellijk waar hij was.

ZAFFELARE

Sage verteld door Maria Spruyt (geboren te Zaffelare 26.4.1906) op 23.3.1984.

Ik heb dat horen vertellen van Jan Van Nieuwenburg uit Zaffelare. Hij stond met die vrouw aan het hof. En de ruiten werden uitgesmeten en er was niemand te zien. En ze gingen dan in huis en daar hingen de kaders omgekeerd. En Jan geloofde niet in bijgeloof, en een ruit kan van ver uitgesmeten worden, maar voor de kaders moesten ze in huis zijn, en ze hadden niemand gezien. Hij was stomverbaasd. En van dan af moest hij toch geloven dat er wel iets bestond.

ZELZATE

Sagen verteld door een landbouwer uit Den Akker (Zelzate), op vrijdag 4 februari 1983. De sagen werden hem verteld door zijn moeder, Maria Colpaert geboren te Zelzate rond 1876. De verteller is geboren in Den Akker in 1908.

- * Mijn moeder kreeg altijd pijn in haar oog. Ze heeft zo een hele tijd gelopen en er waren mensen die haar de raad gaven van eens met haar oog naar Gent te gaan. En ze gaat er mee naar Gent en als ze daar toekomt, zeggen ze dat het hoge tijd was, want dat die parel al zo goed als op die straal zat. En mijn moeder is naar huis gegaan en ze heeft een novene moeten lezen van negen dagen, ze heeft dat goed onderhouden. En alle dagen ging die parel een beetje van haar oog. En de negende dag was hij helemaal verdwenen en ze heeft nooit iets meer gewaar geworden. Had ze nog twee dagen gewacht, ze was haar oog kwijt.
- * Een kindeke, maar ik weet niet hoeveel maanden dat het al was. En er kwam hier een vrouw van de Langelede en alle dagen kwam ze naar (binnen). En ze pakte dat kindeke beet en zo dat kindje altijd schreemen dan. Maar dat verslechtte altijd maar. Maar ge hadt dan die meiden die zegden, „moar oe daë doar ne kiër nie achter kijkt, of dat 't nie zoe keunnen betuëverd zijn“. En 't had zo van de oude man en zo al, allei dat het eigenlijk een dutske wierd. Zeggen ze „'k zoe toch ne kiër noar de poaters goan“ tegen mijn moeder. Mijn moeder naar de paters, zo mijn tante Pauline (Colpaert) kwam thuis wachten. En als ze (mijn moeder) bij de paters kwam, zeggen ze dat dat kind betoverd was. „En binst daë gij ier zijt, zal et alt moar liggen schriëmen in roepen“ (zeiden die paters tegen mijn moeder). „See goa schuëne noar uis in 'k zal a wa meegeven in al, moar 'k peize dat 't zal gedoan zijn, da da kind der nie miër zal deurekommen“. En 't was een paasnagel die ze meegedaan had en ze moest die hier dan onder het hekken steken en „die vrauë zal van ze leven op ulder of nie miër kommen“. En ze is van zijn leven op ons hof niet meer geweest en dat kind is gestorven daarachter. Ze heeft zelfs op het hof niet meer gekeken, rechtdoor ging ze en ze heeft op het hof niet meer gekeken of gedaan. We hebben dat nog in de gaten gehouden.

Toen was de band op en het opnemen gedaan. De volgende zitting was op zondag 1 mei 1983.

- * Wel ja dat is tachtig jaar geleden. Dat die boerenzoons en die boerenknechten hier allemaal tehope zaten op een avond. En dat er zo een sukkelaar was en dat ze zegden tegen mekaar „we goam èm ne kiër schoaj maken“. In der moe doar iënen van ons ee gintre langs den weegle èm op den kant van den gracht mee een laken over zijnen kop (goan zetten). In we goam' èm 't snavens ne kiër, ezuë tusschen donkre in lichten nen kiër èm een kommissie doen doen, in èm zeggen dat er doar wa goa kommen...“ En er was een van die knechten die langs daar ging (om hem daar te zetten met zijn laken) langs de weg. Hij (de sukkelaar) zag hem daar zitten en in plaats van door te lopen heeft hij die mens doodgeslagen. Hij (die knecht) is in 't water gevallen en 't sanderdaags morgens hebben ze hem gevonden, dat hij vermoord was. Ik heb dat altijd horen vertellen van die mannen, van die boeren hier, hoor. Hij (de sukkelaar) had een stok bij hem en hij zal geslagen hebben van schrik.
- * Dat gesticht (voor de zwakzinnigen in Zelzate) was aan het branden en 't was voor gans de boel daar. En er is dan een geestelijke gekomen en die heeft de wind doen keren, maar ze zeggen altijd, als ze dat deden, dat ze niet lang meer gingen leven. En 'k heb horen zeggen dat hij niet lang meer geleefd heeft, die mens, ook. Die pastoor heeft tijdens die brand altijd maar gelezen. (Ik heb dat gehoord als jonge gast van een jaar of tien en dat waren oude mensen die dat vertelden, want ikzelf heb van die brand nooit geweten).

- * Ik heb dat altijd horen zeggen vroeger „Wulfoart mee een bende“. Dat die hier (Den Akker) in de bossen zaten, dat die daar in holen zaten, maar politie, in die tijd was er nog geen politie. Een bende, zegden ze, en ze hebben die mannen daar nooit niet uit gekregen. Dat is ook gebeurd voor mijn tijd hoor. Ik heb dat van de mensen gehoord. De politie was er bang van.

- * Spoken dat bestond ook niet, dat was allemaal deugnietierij. Hoeveel beren (weerwolven) bestonden er niet, die op de mensen hun rug kropen ? Dat was allemaal deugnietierij. Ze hebben van alles gedaan. Die tijd geloofden de mensen alles en nu geloven ze niets meer. En wat gebeurde er vroeger allemaal niet onder die knechten en die boerenmeiden ? Mina vertelde hier nog, als ze diende bij een boer. Ze moest van de boerin eieren geven aan de kinderen, maar zij zelf kreeg nooit geen. En dan smeerde ze wat ei aan de mond van de kinders en ze at het ei zelf op.
Aan dat toveren zelf geloof ik niet, maar ik geloof toch wel in wat, er bestaat toch wel wat.

INHOUDSLIJST

WACHTEBEKE IN DE EERSTE WERELDOORLOG

— Voorwoord	5
-----------------------	---

DEEL I

I. Spionage en contra-spionage te Brussel tijdens de oorlog	9
Hoofdstuk 1 — De organisatie	11
Hoofdstuk 2 — Pieter Devos	14
Hoofdstuk 3 — Edgard Steyaert	17
II. De eerste wereldoorlog in de herinnering van de Wachtebekenaren	21
A. Spioenen	22
1. De Geldhoves	22
door Madeleine Chalmet Martha Misseghers Arthur Misseghers	
2. Schröder	24
door Maria Colpaert	
3. Verhaal	29
door Alice Michiels	
4. Verhalen	37
door Alfons Creve	
5. Herinneringen	38
door Maria De Letter	
6. Spionagedienst in het Etappengebied Wachtebeke 1914-1918 Gustaaf Marquenie	40
door Kamilla Marquenie	
7. Verhaal	49
door Gerard Van Kwikkelberghe	
8. Verhaal	49
door Robert Vandevelde	
B. De oorlog voor de mensen in Wachtebeke	53
1. Verhaal	53
door Bertha Creve, echtg. Van den Hende	
2. Herinneringen	55
door Viktor Creve	
3. Verhaal	57
door Bertha Creve, echtg. De Quick	
4. Verhaal	59
door Jozefien Bruggeman	
5. Verhaal	61
door Leo Van Kerckhove	
C. Aan het front	62
1. Gesneuveld voor het vaderland	62
door Bertha Creve, echtg. Van den Hende	
2. Petrus Van Kwikkelberghe	83
door Gerard Van Kwikkelberghe	

D.	In het begin op de vlucht	91
1.	De vlucht naar Holland door Maria Colpaert	91
2.	De vlucht naar Holland door Eugenie Van den Abeele	91
III.	Liedjes uit de eerste wereldoorlog	95
1.	Vrouw uit Kieldrecht	96
2.	Kamiel Acke	97
3.	Eugenie Van den Abeele	100

DEEL II

TOE PEETSHEN EN MEETSHEN VERTEL NOG NE KIERWA

Kramiek is rozijnenbrood	105
Assenede	116
De Klinge	117
De Panne	117
Desteldonk	117
Doornzele	118
Ertvelde	119
Evergem Belsele	125
Katanga	127
Kieldrecht	127
Leffinge	132
Mariakerke	133
Moerbeke Waas	133
Neerpelt	134
Rodenuize	134
Ruisselede	135
Sas van Gent	135
Sinaai Waas	136
Sluiskil	137
Wachtebeke	137
Westdorpe	156
Zaffelare	157
Zelzate	158